John Adams
Library,

IN THE CUSTODY OF THE
BOSTON PUBLIC LIBRARY.

SHELF No
★ ADAMS
★ 43.9

DE·NOLA·

Opuſculum.
Diſtinctum
Plenum
Clarum
Doctum
Pulcrum
Verum
Graue
Varium &
Vtile.

××
ADAMS
43.9

AMBROSII.LEONIS.IN.LIBELLOS.DE.NOLA. PATRIA.AD.ENRICVM.VR- SINVM.PRINCIPEM.IV- STISSIMVM.

PRAEFATIO.

OMNES homines Enrice Princeps uehemen-
ter optant:mirificeq; nitũtur: ut patriam:tã ope
ſumma iuuẽt:q̃ omni officio:ueneratione:ac pi-
etate proſequantur.Cari nãq; ſunt filii:cari pa-
rentes: cari quinetiam: atq; nihilominus amici:
omnium tamen patria una longe cariſſima eſt:
Nõ ſolũ enim patria parentum eſſe parens: atq;
munera:quæ a parentibus ꝓficiſcuntur :omnia
contuliſſe uidetur: uerum etiam complura no-
bis alia cõperitur præſtitiſſe.ueluti ſolem:æthera:humum:oratiõem :do
cumenta:mores:nomen:ſocietates:domos:atq; alimenta.Quibus mune
ribus ſimul ſe benignam atq; ſuauem oſtendit:ſimul etiam nos uſq; adeo
ſecum coniunxit:ut ſiquid facto dictoue ſiue alii ſiue nos fuerimus de ea
benemerentes:id omne æque ac nobis ipſis acceſſerit:exiſtimemus : atq;
ſummopere gaudeamus.Eamobrem combuſtã dirutamq; a Gallis Ro-
mã Fu.Camillus ardẽti aĩo:cura:ſolicitudine ab ĩteritu uẽdicauit: inſtau
rauit:adauxit. Alfonſus itẽ Rex Aragoneus ſecundus Enrici aui tui fr̃
Parthenopen patriã: q̃ iãpridẽ apta ꝓpe:atq; anguſta fuerat: tũ plurimũ
amplificauit : tũ mœnibus q̃ præſtãtiſſimis circundedit.Athenas quoq;
alioquin inter urbes illuſtris facile clariſſimas: Iſocratem ac Ariſtidem
ĩter primos laudibus magnis iuuit extollere .idq; dicatis Panathenaicis
oratõnibus luculentiſſimis.Innumeri quinetiam cõperti ſunt uiri:qui ſe
corporaque pro uallo auſi ſunt hoſtibus obiicere : eligentes mortem
cũ uita commutare potius: q̃ ſinere patriam uinci:aut uaſtari:aut lædi.
Alii inſuper aliter operam egregiam nauauere pro patria: quos recẽſe-

re:opus foret immẽſum. Ipſe uero patriam quoq; ſtudio proſecuturus: ut horum omnium benefaciendi cupiditatem uideor imitari:ita modo quodã ſum diſpar munere ipſo reddendo. Illi enim patriã opere magno redintegrauere:uel effecere maiorem. ipſe imagine atq; aſpectus ꝓprii ſimilitudie tãta ꝑduxi in mediũ adiutus opera Hieronymi Moceti pictoris :ut oculis oĩum atq; ubiq; terrarꝫ perq̃ facile poſſit eſſe cõſpicua. Quinẽt illi patriã cõcinne affatimq; laudauerũt:ac euexerunt ad aſtra. ipſe cõtra copia dicendi ſepoſita: relictiſq; floribus & orationum lenociniis ſola ſum hiſtoriæ ſimplicitate complexus.Imagine nãq; pura:atq; hiſtoria defæcata in hoc opuſculo decreui patriam uenerari. Imaginis enim uis atq; actio diuina nimirum eſt:quippe quæ ueram ſuamq; rei cuiuſq; faciem agit & offert:atq; abſentem tam exacte præſentem oſtendit: ac ſi foret in conſpectu.In hiſtoria uero non ipſa res ſolum uniuerſa:& uires ipſius & mores:& honor:& dignitas:& geſta lucent:uerum etiã eius ineſſe comperitur promiſſio magna quædam æternitatis. Videor quinimmo interim operæ prætium facturus tam ciuibus Nolanis:q̃ hominibus exteris.hi enim nomen Nola audientes in quadam inani fictaq; cogitatione tanquam inſomnio uagantur.ſpectantes uero hæc noſtra: urbem ſitumq; eius atq; plurima alia:quæ ſunt cognitione digna: æque ac ſi præſentia forent:infallaci certaq; deprehenſione nouiſſe ualebunt.Ciues uero:qui hac tempeſtate ſunt:præſertim qui non multa callẽt:ut hodiernam tuentur:ita ueterem Nolam perſentiſcere nequeunt:etiam ſi nomen & geſta multa urbis audiant:ſimulatq; hæc ipſa:quæ nũc edidimus: didicerint: antiqua cum præſentibus coniungentes:rem integram exquiſite norint.Poſteris uero ciuibus non modo utilitas memorata prouenerit:ſed etiam præſentem urbem luculenter deſcriptam capient a nobis: quam nos ne tenebricoſo quidẽ uerbo ſignificatam ab aliquo eorum : q ante nos fuere:accæpimus.Illo quoq; poſteri Nolani iuuabuntur:ſiquidem cernere poterunt:quo pacto cum iis : qui nunc ſunt in urbe:ſe habeãt:ut noui aut rẽcepticii ne & excollecta illuuie ciues:an ĩdigenæ ſint. ac ex obſcuris ne ad claras familias ſurrexerint:an ab optimatum genere ad ignobiles abiectoſque degenerarint. Et præſentis urbis tam figuram q̃ uires ac morum ordines:item tam urbanica q̃ agreſtia conferre q̃ facillime poterunt cum eis:quæ ſuæ cuiuſq; tempeſtatis fuerint: num eadem ipſa manſerint:an deleta mutataue tũ extiterint.Non enim eſſe ſolet idem rerum uultus hoc atq; altero curriculo temporis. Vtriſq; præterea plurimum conducet hæc tractatio. æſtimantes enim ſeſe atq; patriæ dignitatem:liberiore ſane animo conſuetudinem iniuerint cum externis.conſcientia enim obſcuræ patriæ magno impedimento loquendi libertati eſſe uidetur.Contra uero externi homĩes:qum Nolam nõ ignorarint magnam dignamq;:ac illius antiquæ auitæq; uirtutis prolem ac

hæredem extare:ut ratione locoq; maiore excipiant: ac habeant Nolanos:fas eſt:animum inducant.in urbe enim digna æque ciues egregie libereq; educari:ac emendatis moribus & præceptis inſtitui:reputantur. Indubitatum etiam eſt:nobilitatem patriæ q̄ maximam fore ciuibus dehortationem atq; cohortationem.Qui enim antiquam patriæ dignitatem honoremq; agendis in rebus animo ſeruant: ii tam turpia & patriæ indecora patrare perhorreſcunt:quam ad honeſta gerenda ac ſuis digna municipibus accendũtur. Verumenimuero magnanime Princeps q; ab auis atauiſq; tantæ urbis imperium ſuſcæpiſti:quodq; urbs ciuitaſq; ipſa ob ſingulares ac regias uirtutes tuas itenta erga te eſt:teque amat atq; colit:nefas eſt:ut urbis imago hæc:quã modo deſcripſimus: uel alioꝝ ſit: uel aliter quã urbs ip̄a ſe gerat.Proide eã cape uel ut tuã:uel ut tibi nũcupatã a nobis.ꝑq; Nola una:duas habe:alterã: q̄ regas:alterã: quã legas.

Diuiſum autem opuſculum eſt in libellos tris. in quorum poſtremo præſentis urbis ac noſtri temporis ciues eorũq; mores & conſuetudines explicantur.In ſecũdo uero ager atq; ea:quæ ad ſtructurã ꝑſentis urbis ſpectant:continent̃.At in primo de eis:q̄ ad urbẽ antiquã referuntur: diſputat̃. qui ab agro hoc pacto auſpicium ſumpſit.

CAMPANIAE·PARS·ORIENTALIS·
CANCELLI·
ABELLA
MONS
ABEL
LA·MONS
ROCCA
ABELLA·OPP·
TICI
ANVM·OP.
MEPHITIS·
PA LV DES·
RIVVLVS·ABELLANVS
SESSVLA
AGER·
PALVDES·
CLANIVS·F·
CASVS
LAGYNOS·
NO
NOLA
COLLES·
COLL·VESCI
ANI·
BOVIANVM·OP
VESCIANVM·OP
GECALA·OP
GECALAE
HIRPINI·PO PVLI
LAVRINIVM·OP·
T·MARCIANI
TVS
ACERRAE
LA·
NVS·
PALMA·OP·
SARNVS·MONS
POMPEIANVM·OP·
MARIANVM·OP·
VESVVIVS
SARNVM·OPP·
SARNVS·F·
OC
SEBETVS·F·
CAMPVS·ROMANVS
PA LVS·NEA POL·
RIVVS·
PALAEPOLIS
NEA POLIS
HERCVLANEVM·OP·
T
STABIAE
NVNCIATAE·
POMPEII·OP·
SCAPHATI·
OR
NVCERIA
AGRI·OP·
PAVSILIPVS·MONS·
SINVS SVRENTINVS
GAVRVS·MOMS
CASTEL·AD·MARE·
HIE·MOCE
AVSTER·
SVRENTVM

DE.AGRO.NOLANO.DEQVE.MONTIBVS.VESVVIO.ET.ABELLA.CAETERISQVE.AGRI.LIMITIBVS. CA. I.

NOLANVS Ager in extremo:ac orientali receſſu Campaniæ patet. atq; a meridie Veſuuio monte clauditur:Gauranoſq; colles proſpectat. contra ab arcto ſepitur Abella mõte. Quinetiã ab ortu mõte Sarno:ac Gecalæ:Veſcianiq; collibus terminatur. At uero ab occaſu campi:planicieſq; ſunt dũtaxat: quæ uſq; ad Vulturni hoſtia: mareq; Tyrrhenũ æquo ſolo porrigunt᷑.in qbus Clanius fluuius de trãſuerſo ĩcurrẽs: ſe tanq̃ agri Nolani terminũ ſtatuit occidentalẽ. Idẽ ager habet ab ortu Hirpinos populos cõfines:a qbus ꝑ interiectos colles Veſcianos:Gecalanoſq; diſcriminant᷑ Cãpani.ab arcto uero Samnitibus hæret:quos a Cãpania mons Abella diſiũgit. Eo ſitu qnẽt ſub Abella: Veſuuioq; Nolanus iacet ager: ut ſicuti Nolani coloni proſpiciũt occidẽtẽ ſolẽ hybernũ in ſiniſtro Veſuuii cornu:ita æſtiuũ in dextro cornu Abellæ occidere uideãt. Sũt aũt Veſuuius atq; Abella celſitudine:ac mole fere pares.lõgitudine uero multo ſuꝑior euaſit mõs Abella. Quinẽt quo magnæ cõflagratiões:ac uaſta ĩcẽdia effecerũt Veſuuiũ celebriorẽ:eo Abella quaſi frigeſcens iacuit obſcurior.nõ.n.ẽ aliquo p̄cellenti redimitus bono:neq;:ut ille:inſigni malo ĩfamatus.q̃uis iniuriis qbuſdã etipſe afficiat accolas.quarũ una eſt hæc. Nã a radicibus dextri cornus:qua ſpectat agrũ noſtrũ aquæ ſulfure putẽtes emanãt.unde ab eaꝝ putore nomen loco inditũ eſt. Mephitim.n. appellant. haud itẽ procul a Mephiti ſunt fontes Clanii fluuii:qui de eiſdem radicibus erũpentes totos fere cãpos eos:quos Nola ab occaſu p̄ſertim æſtiuo ſpectat:ĩplẽt adeo:ut parte maxima paludes iã effectæ ſint. Quã obrẽ Seſſulã celebre quõdã oppidũ Clanio uicinã:reliquerũt Seſſulani. cuius ueſtigia qdã muroꝝ: fanoꝝq; ſola nũc appẽt. a ſiniſtro uero cornu eiuſdẽ Abellæ nõ ꝑuus ſolet exoriri pauor.ſiqdẽ ab eius iugis ſubitus torrẽs uł aere ſereno defluere:atq; fluẽdo diuellere arbores ĩgẽtes ĩnũeraſq;: ipſaſq; diuulſas atq; ẽt ſaxa maxĩa de mõte abſciſſa deuoluere: ſæpe uiſus ẽ. In quo ni q̃ſi a natura uł potius adeo cautũ eẽt:q ad eas mõtis radices colliculos quoſdã obiecit:ut in uallẽ primũ torrẽtes ĩfluerẽt: ꝑfecto uſq; ad Veſuuiũ ꝑfuſi & arboreta:& pagos:& oppida:ac Nolã ipſã obruiſſẽt. Quãobrẽ torrẽtes corruẽdo in eã uallẽ: infringunt᷑:atq; a cãpo Nolano diuertũt᷑:ꝑq; eã rapti ſecũdũ mõtẽ occaſũ uerſus (Abella.n.ab ortu æſtiuo ad æſtiuũ occaſum recta porrigit᷑)fluere cogunt᷑. Neq; ĩterea mites: ſed euellentes quoq; & arbores:& cæmẽta quotcũq; ꝑ uallẽ occurrerit.

demum mitiore raptu curſuq; ĩ paludes: quæ ſub altero cornu ſtagnãt: recepti delitеſcunt. Noſtra tempeſtate torrens is ſemel erupit magno cũ murmure: atq; rerum ſtrage. rapuit aliquot ædes: quæ erãt prope alueum: quẽ uallis facit. fluxit maximus nocte atq; die. nanq; nocte media prorupit. uaſtitas enim ſua: & uallis obliquitas: atque complicata terra: & ſaxa: & ligna cum aquis: curſum tardabant: ne cunctus: ut una hora in uallem cecidit: ita totus hora una tranſiret. Quamobrem deinde triduo magnus uiguit: atq; per aliquot dies decreſcens deſiuit. reliquit in alueo ſaxa q̃ plurima: & arborum truncos innumeros ac maximos: qui uidentem in ſtuporem inducebant. Veſuuius autem quo inferior eſt ĩ profundendo torrentes: nam aliquot & ipſe demittit tum ſolummodo: qum nimiæ in eum pluuiæ turbinantur: qui nec moles illas Abellanas trahunt: neq; ingentium arborum ſtrages rapiunt: atq; plurimum a ſiniſtro cornu montis non uerſus urbem Nolam: ſed in hybernum occaſum defluunt. Nanq; Veſuuius ab occaſu hyberno ad hybernum ortum aliquanto ꝓtenſus extat. Eo ueluti contraria rerum conditione compenſata infeſtior fuit copioſa cinerum eructatione: ac miris incendiis: quibus ſæpe tota uicina Veſeuo ora iugo fœdata combuſtaq; eſt. unde magna ſcribentibus materia orta dataq; eſt. De eis nãq; Veſuuii mirandis iniuriis plæriq; uiri illuſtres tum Græci tum latini ſcripſere. Quorum Dio tanq̃ pro cæteris ſcribens: meminit hoc pacto. In Campania horrẽda quædam: atq; miranda forte uiſa ſunt. ingens enim ignis auctumno tempore de repente exarſit. Veſuuius enim mons mari iminens: prope Neapolim extat. Fonteſq; habet perennes. Is uero quondam ſimili undiq; cliuo exurgebat in uerticem: a cuius medio cacumine ignis erupit. hac enim parte ſolũmodo incenſus eſt. partes uero externæ: atq; iuga: ut igne fuere uacantia: ita nunc etiam uacant. Montis igitur iuga: qum ſemper abſq; igne fuerint: mediæ uero partes cõbuſtæ: ac in cinerem uerſæ: factum eſt: ut cacumina undiq; antiquã altitudinem ad hoc tempus ſeruarint. At uero quodcũq; igne correptũ conſumptumq; eſt: id tempore longo cauũ euaſit deſidente ſemper materia ita: ut mons totus (ut parua magnis cõparemus) ſimilis theatro uenatorio uideat᷑. Eiusq; extrema & arboribus & uitibus abundãtia ſunt: circus uero igne conſumitur. atq; ĩterdiu fumũ efflat: noctu uero flammas uſq; adeo: ut in eo multa uideantur ac uaria ſuffimenta tractari. efflatus autem eiuſmodi ſemper efficitur: q̃q̃ iterdum maior: interdum minor. Sæpenumero uero cineres eiicit. atq; ubi quicquã uniuerſum cohæſerit: tum lapides reiectat. Siquando uero uis aliqua uenti coegerit: ĩmurmurat: atq; reboat perinde: ac ſi non arctas: ſed laxas: profundaſq; reſpirationes haberet. talis ẽ Veſuuius. atq; hæc ipſa ſpectacula ĩ eo frequẽtiſſime quotãnis ꝓducũt᷑. Verũtñ: q̃ aliis tpibus apparuere: & ſi ĩgẽtia uiſa ſint iis: quoꝝ quiſq; ſua tẽpeſtate ſpectauit: comparata tamẽ

cum eis:quæ auctumno memorato uiſa ſunt: per q̃ parua proculdubio habita fuerint:etiam ſi omnia ueluti in unum collata ſimul erupiſſent.& paulo íferius ſecutus Dio ait.Cinis immenſus proflatus eſt: qui terram: mare:aeremq; omnem occupauit:multoſque perdidit homines:& armẽta:& agros:ubi ſua quenq; fata pati:acciderat.Piſces quinetiam & aues omnes interemit. oppida tota præterea duo Herculaneum & Pompeíos etiam populo in Theatro eorum ſedente operuit.Et tanta fuit Cineris magnitudo: ut ab ea regione facile penetrarit in aphricam: Syriam: & Aegyptum.tranſuecta quoq; eſt aduſq; Romam: aeremq; illic omnẽ repleuit: ſoleinq; abſcondidit.Fuere hæc magna incendia:quæ Dio ſcripſit ſub imperio Titi:quibus plinius ſuffocatus etiam eſt ad Stabias.De cuius obitu ſcribens ad Tacitum Plinius Nepos:etiam mirãda refert de eadem Veſuuii conflagratione.Ea uero quæ alii ſuper hac re ſcripſerũt: reliquimus.tum quia cum Dione conſentiunt: Tum etiam ꝙ omnibus ſunt notiſſima.Noſtra uero tempeſtate id oſtendit Veſuuii caminus.Triduo enim aerem teterrimum uidimus uſq; adeo:ut cuncti mirantes cõpauеſcere cæperint.deinde ubi deferbuit æſtus: qui materiam extollendo omnia texerat:pluuit cinere ſurrufo q̃ plurimo:quo cuncta ueluti niue tenui obruta uidebantur.Neq; ignis illic extinctus adhuc prorſus eſt. in uertice enim montis eius loca multa excauantur in rupis: ut uaporaria fiant.quo plæriq; male ualentes Auguſto menſe aſcendunt:ut per deſudationes nimias ſolutis exuctiſq; articulorum humoribus curentur.quẽ locum Veuium per eu:diphthongum:& i. conſonantem dictione facta dyſſillaba uocant:debẽtes Veſuuium proferre. Differũt quinetiam Veſuuius & Abella.is enim habet marmora atq; lapides albos.Veſuuii uero ſaxa omnia nigra ſunt.Quinetiã hic niues nullas uſq̃ tolerat:niſi pauculas atq; tum:qum hyems ſæuiſſima eſt. Abella uero ſtatim tempore ab octobre & Vergiliarum occaſu caneſcere niuibus ícipit.atq; per ualles niuem altam excipit:eamq; perpetuam ſeruat.qua uti ſolebat in menſis æſtiuis Ferdinãdus Aragoneus Neapolitanorum rex primus:matris tuæ Auus. Veſuuius item undiq; aridus ſiccuſq; ẽ:exceptis paucis(ut q̃dam opinãtur)laticibus:qui ſub extremis radicibus leui cornus fundũt uerſus agrum Neapolitanum.Quorum pars p ſubterraneum aquæductũ puteis paſſim ſup eo factis diſtinctũ excepta:coactaq; prope Pauſilipi montis radices:Neapolim uſq; deducitur:ac uicatim diffunditur per urbem.idq; per altos ad id factos cuniculos.Quamobrem fontes & puteos paſſim in urbe gignit.cui flumini nomen eſt Sebetus.Pars uero altera ſoluta riuulum detectum quendam producit:qui loco inferiore quã Sebeti aquæductus eſt: defluit.uerumtamen tanquam illius aquæductus curriculi ſocia procedens(ab hoc.n.ille parũ abeſt)trecẽtiſq; paſſibus citra Neapolim:mare tranquille fluens ingreditur.Sunt qui arbi-

trantur:eos latices:Sebetum ue non a Veſuuii conca:ſed de paludibus: quæ ſub Abella cõgerũtur:exortos eſſe. Palus enim & ſi ſtagnat: ſuapte tñ natura aditus quærib ũda eſt. Quamobrem per ſubterraneas inanitates ſecus Veſuuii radices creditur penetraſſe:quouſq; illic detecta:ac ĩ riuos coacta eſt. Non enim Sebetus tãtus eſſe poſſet:nec adeo perenis: ni a fœcunda palude:ueluti ab ubere pleno proflueret nutritus. Eadem ratiõe cẽſent:paludes Neapolitanas a palude Abellana Seſſulanaue genitas & alitas eſſe. Hæc enim mare ĩdagans per profundiora loca:q̃ quibus Sebeti latices ſcatent:deſcẽdit:prorumpitque ĩ agrũ Neapolitanũ: qui uergit ad arctum ac æſtiuum ortum. demum cum riuulo detecto: q dictus eſt:confluens: in mare eodem alueo deuoluitur. Ad hæc riuulus continue fluens prope Herculaneum apparet:atq; per eam Veſuui orã auſtralem aliquot ſcaturigines erumpũt. Quarum aquarum pænus nõ ipſe mons eſt. ſed campi tractus:qui inter maris oram atq; mõtis radices interiectus eſt. is enim uniuerſas pluuias colligens tum ſuas:tum a iugis deſcendentes:ac in imo imbibitas ſeruans:in riuulum ſcaturigineſq; eas digeſſit. Et hi ſoli poſſunt eſſe fontes perennes:quos Veſuuium profundere:paulo ſupius Dio memorauit. Abella uero nõ modo Clanium parit:ſed etiam plæroſq; magnos alios fontes prope Clanium:eos que non adeo ſuperiores:ut de alto colle ac uallibus caderent. Nã ſub radicibus ſcatent. quibus plurimum perpetuumq; paludes:quæ ſub eo ſunt:augeſcunt. A leuo quoq; Cornu riuulos plures demittit. quorum unus cæteris maior per extremum agrum Nolanum: qua uergit ad arctum:hyberno uernoq; duntaxat tempore aduſq; paludes fluens pertendit. Eodẽ modo de eis iugis Abellæ: quæ ſpectant ſeptẽtriones:riuuli crebriores ĩ Sãnitium agros profunduntur. Veſuuius inſuper uentos nullos generat. Abella Aquilonẽ ingentem. qui cum boatu tam magno & murmure ſpirat:ut pauorem interdum incutiat audientibus. idque a ſiniſtro orientalique cornu. Idem quinimmo adeo ſæuit: ac æſtuare ſolet:ut tecta detrudat. arboretaque tum frangat:tum diuellat præſertim ea: quæ ad radices montis adiacent. Quamobrem Abellani:& eorum locorum accolæ ſaxis iniectis tegulas tecto ſiſtunt aduerſus impetum & uim uenti. Vites item inſerunt:quæ Auguſto menſe præquoquãt:ut pridie exortum uenti uindemiam colligant. Nanq; ſi priuſquam uindemiam faciant:cæperit flare uentus:omnes fructus etiam:non modo uuas concutiẽdo deſtruit. proinde ea uitis ab incolis Ingannauentum appellata eſt. q; præcocitate ſua uindemiã præſtans tempeſtiuiorem:uidetur uentum decipere. ingannare. n. decipere eſt. Solet etiam frigidiſſimus atq; nimius flare. interdum . n. uel. x. uel. xii. uel etiam. xv. dies perpetuus flat. a qua re oppido:quod ĩtra montem:ac in eo ſiniſtro cornu extructum eſt: nomen factum eſſe uidetur a priſcis illis Græcis:qui loca ea primum incoluere. ἄελλα enĩ dicta

eſt aut a uenti uertigine: aut ab eius nimietate: quorum utramque ἄελλαι. Græci uocant. atq; earum utraq; tum ĩ eo cornu: tũ uel maxime ſub oppido ĩpo uiget. poſteri u ero ac latini hoĩes. b. lrãm inter uocales ĩſerẽtes de aella fecerũt Abella. q̃ uox uſu ſeruata ẽ. atq; ab oppido eo nomẽ idẽ monti inditum ẽ. Veſuuius uero unde nam nomen ſortitus ſit: monſtrabitur inferius. Veſuuius quoq; uina optima: & fructus pulcherrimos gignit. Abella in hiſce utriſq; ineptus ẽ. Et Veſuuius cicadas neſcit. Abella uero plurimas ꝓducit & alit. hoc itaq; pacto ſe hñt Veſuuius atq; Abella: qui e regione alter ab auſtro abella ab arcto ſe ſpectant: nouem fere milibus paſſuum uterq; ab altero diſtantes. Colles aũt Gecalæ & Veſciani: qui placide ab oriente exurgunt: nihil horum malorum pariunt mortalibus. Verumtamen non uſque quaque nota carent. Plures enim conualles a tergo quaque ad Hirpinos uergunt: faciunt: quæ pluuias niueſque omnes congregant: atq; in imum paulatim exorbent. illa uero loca ꝙ arenoſa pumicoſaq; ſunt nõ cretacea: etiam in imis colliũ ſedibus aquã collectam ſuſtinere nequeunt. proinde quæ pluuiæ per totam hyemem in eis uallibus ĩgurgitant: eædem per campos Nolanos circiter. xv. cubitos ſubterraneæ ac uerſus occaſum ad paludes uſq; penetrãt. idq; Februario Martio atq; Aprili. Vnde putei omnes urbis: ac meridionalis preſertim regionis altiores tum aquas continent atq; dulciores. quod Nolani ſentientes aiunt: aquas filiare. quaſi ut equm equs: ita filias aquas aqua pareret. interdum uero qumq; pluuiæ maiores crebrioreſq; ſunt: aqua cãpos ſuperat: præſertim eos: qui depreſſiores habent ſedes: atq; fluẽta plurima paulatim diriguntur uerſus occaſus item & paludes. Quæ uero ſtagnant: atq; in lacunis manent: eæ æſtate accedente putreſcunt: atque aerem uiciant: morboſq; afferunt grauiſſimos. Sicuti tempeſtate noſtra cõtigit. Vidimus enim multos campos aqua obrutos: ut lacus altos amploſq; crederes. & flumina plura a Februario aduſq; Auguſtum cõtinue defluentia. multos inſup fontes ſub radicibus Gecalæ collis exortos: qui lacus & fluenta producebant: ac augebant facta. In quis piſces lacuſtres: & cancri: & ranæ: & anguillæ pluraq; alia id genus animalia ingenita ſũt. Iulio uero febris inuaſit omnes incolas: a qua per pauci euaſere. In urbe Nola & pagis Nolanis ad octo milia hominum capita ea æſtate ĩteriere. fiũt eiuſmodi illuuiones non per omnes campos: ſed per menſulã ſolam quãdam: quæ a radicibus Gecalæ ĩcæpta uſq; ad paludes protẽditur: media uero uerſus Veſuuium parum recuruatur. Huius menſulæ latitudo eſt ad trecentos paſſus. obnoxia his malis ſola ea menſula eſt. ꝙ eius tractus cætero campo pauxillo humilior ac depreſſior iacet. Neq; crebræ prorumpũt eiuſmodi uaſtæ illuuiones: ſed rariſſimæ: tanq̃ maxima etiã mala quo ad fieri põt: ꝓpelleret aut differret ipſa natura. audiuimus. n. a ſenioribus ſeptuageſimo anno eas iterum erupiſſe; atq; ſecutã eẽ peſtilẽ

tiam:ac interitum plurimorum hominum.Hoc itaq; pacto ſe habent ea: quæ ueluti ſenticoſæ ſepes Nolanū agrum concludunt.Ager autem ipſe caret flumine omne genus atq; riuulo & fonte.Solus unus riuulus(ut dictum eſt)ſecundum Nolanū campum a ſiniſtro cornu Abellæ defluit hyberno uernoq; tēpore:æſtate uero areſcit adeo:ut uix in ſuprema ualle atq; etiam tenuiſſimus inueniatur.Quinetiam extant ueſtigia quædā parui aquæductus in ea uia:quæ Laurinium fert.Eſt autem Lauriniū oppidum in ima ualle extructum: ab ortu uerno ſex milibus paſſuum ab urbe Nola diſtans.in qua ualle tenues quidam riuuli ſcatent.hoꝝ igitur aliquis eo aquæductu ad uoluptatem ornatūq; potius q̄ ad uſum in urbem Nolā inductus eſſe uidetur.Cāpus itē Nolanus æquabilis eſt: ī quo putei tum ſi mediocriter:tum ſi altius deſcenderint:facile ubiq; locorum fodiuntur.aqua uero eorum optima eſt. ea ſola Nolani in quauis neceſſitate abunde ſūmaq; cū commoditate utuntur. Bonitatem magnam aquæ huius cum ex aliis ſignis:tum ex pane ea ipſa confecto iudicauere. idem .n.piſtores ex eadem farina & Neapoli & Capuæ & Sarni atq; compluribus locis panē edidere:ſed eo:quē Nolæ pinſerāt:longe inferiorē.Pāis .n.Nolanus pulpa:candore:ſapore:leuitate cæteros lōge antecellit.quā obrē in Italia orbeq; toto laudatiſſimus habetur.

De feracitate & gratiis Nolani agri.Deq; Vergiliano Carmine. Vicina Veſeuo ora iugo:atq; altero carmine:deſpectant mœnia Abellæ:& eorum interpretatione. Cap. .ii.

QVantum Nolanus Ager multis montium ipſum ſepientium iniuriis uidetur affectus:tantum ſuapte amænitate atq; bonitate præcellit:ut dicere recte poſſes:eo pacto illum habere ſe cum ambientibus aſperis mōtibus: quo ſuauiſſima roſa florens inter moleſtiſſimos uepres. aut nucleus mollis intra cortices duriores incluſus.Neq; mirum.Solet .n.natura conditionum optima diſtributrix res multo digniores præſtātioreſq; in eis: quæ per q̄ noxia ac deteriora ſunt:tum apte inſerere:tum occultare prudenter. Nullam enim eius agri partem arena ſterilem effecit:aut ſaxa:aut tophi inutilem reddunt. uacat enim arena ſaxiſq; prorſus Nolanus ager.Tophus uero altiſſimus duntaxat unus inuentus eſt:ac in eo agri angulo:qui ad ortum æſtiuum excurrit.Verū tamen is nō extat extuberat ue uſq; adeo:ut uerruculas aliquas ſupra ſolum exertet.Siquidem infra preſſus dorſum æqum cæteris campis præſtat:atq; terrenum:quod nihilominus facile uomere ſcenditur: ac ferax eſt.idem uero nomen pago dedit.quod Tophinum appellatur.In hoc item loco tophoq; lapidicinæ altæ fiunt in uſum uniuerſæ fabricæ Nolanorum.Carens ergo arena is ager & ſaxis tophiſq; manet uidelicet to

tus mollis:inſulſus:ac pinguis:totus herbidus:ac uomere uel alte deſcendente perq̃ facile proſciſſilis. res grata colonis:bobus gratiſſima. Eſt inſuper totus apricus.omnes enĩ eius ſinus receſſus ue meridiẽ ſpectant:aptiq; ſunt ab occaſu.unde fauõios omnes fructuũ ac ſegetis altores excipiunt.paluſtres uero nebulæ: q̃q̃ ſuapte natura mites ſunt:ſemper tamen ab auris moderate repelluntur:tenuanturq;:quæ exurgunt a uallibus & Abellæ & Gecalæ.humor quinimo paluſtris ab ariditate radicũ mõtiũ circũiacentiũ tẽperatur.& genuina ſuaq; terræ ſiccitas ob magnũ paludis dulcẽq; ſuccũ furtim continueq; ſubeuntẽ lenteſcit ac madet. Quin etiã rigores aquilonios arcticosq; mollit maris tepor. Nolanus enĩ ager ſedibus ſolis Veſuuii montis diſtat a mari.Contra uero feruorem auſtralẽ non etiam patit̃ ager. Veſuuius.n.illi obiectus intercipit:ac auertit.auræ quinẽt Abellanæ aſſidue æſtate ſpirantes ueluti Eteſiæ: eundẽ per q̃ facile molliũt:atq; tẽperant. Quãobrẽ mediocritate quadã ingeniũ uiſq; agri conſtitit:quæ ſtirpibus amiciſſima eſt:atq; tanq̃ certa parens præparatur. Hinc eius feracitas fæcũditaſq; ampla promittit̃:atq; uis potentiſſima ad omnia ſtirpiũ genera ferenda.omnia.n. q̃ facillime ĩ agro noſtro ueniũt.ut laurus:ut cupſſus:ut pinus:ut quercus:ut caſtanea : ut olea:ut uites ut citreo℞:&fructuũ arbores omne genus.ſic frutices:ſic hærbæ cũctæ. Quid triticum:hordeũ:ſemen:auena:ſiligo: quod germanũ nũc uocant Campani: item miliũ: pannicũ:ac leguminũ omnia genera ſaneq̃ in eo agro luxuriare : comperiunt̃. Plæroſq; agros paſſim nãciſceris:qui ob quaſdam ſtirpes:quæ in eis optimæ fiũt:felices exiſtimant̃.ad alias uero alendas ineptiſſimi offendunt̃. Ager uero contra Nolanus omnes quasuis plantas optime alere poſſe comperit̃. Antonellus Campobaſſius de Pelignis multa croci ſemina Nolam aduexit:eaq; in agri parte:quem ad paludes poſſidebat:conſeuit.de quibus crocus optimus atq; abũde collectus eſt. In hortis quoq; Pacelli Claramontii palma orta eſt:quæ ad altitudinẽ turris iã excreuit. quæ caryotas:ſiue palmulas:ut Celſo placet: dicas:quotannis fert ad quãtitatẽ naturalẽ:coloreq; citreo:atq; paulo citra maturitatem concoquit.quos fructus etiã dactylos uocant. Item piper ſolo cæloq; dũtaxat Arabico gaudens:Nolæ aliquando ſatũ germinauit:excreuitq; aliquantũ. Ipſe in hortis ſiliquam: quã caſiam fiſtularẽ appellant:ſeui:quæ per pulcre germinauit:ac ad magnã altitudinẽ excreuit. Illud quinetiã ſoli noſtri magnam ac omnipotentẽ uim arguit. ſiquãdo idem ager eodẽ tempore uicẽ gerit arboreti atq; arui. conſitus.n. populis:& ulmis:& quercibus:atq; hiſce uitibus iunctis:item malis: pyris: ſorbis:cæteriſq; eius generis:fructus quidem alto in hiſce arboribus plurimos atq; pulcherrimos fert:in ſolo uero ſub eiſdem arboribus patente: ſi facta ſit ſementis:frumentum omne genus abunde producit. idq; quot annis:nedum tertio quartoue quoq; anno. His:quæ diximus:etiam teſtis

egregius ē Vergilius Maro.optimum.n.agrum exemplo monſtraturus: hunc Nolanum interprimos cecinit hiſce uerſibus.

Q uæ tenuem exhalat nebulam:fumoſq; uolucres:
Et bibit humorem:& qum uult ex ſe ipſa remittit.
Q uæq; ſuo uiridi ſemper ſe gramine ueſtit.
Nec ſcabie & ſalſa lædit rubigine ferrum.
Illa tibi lætis intexet uitibus ulmos.
Illa ferax oleæ eſt:illam experiere colendo
Et facilem pecori :& pacientem uomeris unci.
Talem Diues arat Capua:& uicina Veſeuo
Ora iugo:& uacuis Clanius non æqus Acerris.

In quo.A.Gellius ait a poeta mutatū fuiſſe uerbū:& ꝓ Nola ſcriptū eſſe Ora.uel ob negatū a Nolanis beneficiū petitæ aquæ:uel: qđ ipſi potius placet:ob ſuauitatē cōcurſus uocaliū finiētis carminis atq; īcipiētis alterius. Verūenimuero illud:qđ prius refert Gellius: hoīs ē prorſus nugas cōmētātis. eiuſq; q nuſq̄ agrū Nolanū nouit uiſit ue. Ait Gellius ſe legiſſe in quodā cōmētario:Vergiliū petiiſſe a Nolanis aquā:ut duceret in ꝓpinqū rus.Nolanos beneficiū petitū nō feciſſe.poetā offenſum nomē urbis eoꝝ q̄ſi ex hoīum memoria:ſic ex carmine ſuo deraſiſſe.ora q; ꝓ Nola mutaſſe:atq; ita reliqſſe ſcriptū.Et uicina Veſeuo ora iugo. Ego uero uelim diceret ille uir optimus:q cūq; fuit.Q uā nā aquā ducēdā in ruſculū ſuū petierit Maro? qum nulla alia eēt ducēda:niſi Abellana: aut illa:quæ aquæductus eſt a Laurinio uenētis.Abellana nō eſſet negata.quādoqdē uſq; ad hæc tēpora uulgaris ē:cōiſq; oībus uillis:ruribus:ac pagis:q illi ꝓpinq ſunt.qſq;.n.(ut lubet)ducto riuulo in agrū: in hortos : in ciſternas deriuat aquā.idq; abſq; incōmodo uicinoꝝ. neq; ſuſpicandū ē : Nolanos feciſſe eā aquā uectigalē.ꝙ uſus eius riuuli nō eē potuiſſet tātus: ut ſummulā dignā exactione ꝑſtitiſſet.puus.n.agri tractus ē:cui riuus uſui eſſe pōt.Q đ ſi ēt uectigalis illa fuiſſet:cōpertū ē: ꝓ deriuāda aq̄ parem fuiſſe exactionē a Marone atq; a quouis ruſtico uillicoq; riuuli accola. hoſce aūt obolos dono petiiſſe a Nolanis Maronē:nō mō rediculū ē dicere:ſed ēt magna Vergiliū ignominia ꝓſeq.q adeo cumini ſector(ut aiūt) uiſus fuiſſet:ut obolos pauculos cōtendiſſet petere a Nolanis.Riuulus īſuper īs:qum ꝑ extremū agrū nolanū trāſit:cōtinue ꝑ planiciē repit uſq; ad paludes.quāobrē ad aquādū dūtaxat utilis eē pōt:ad molēdū uero aliaſ ue moles agitandas inutilis reperit̄.Maro itaq; potuiſſet minimo aquari:ut cæteri oēs: minima aūt non petūt magni uiri.Eā uero aquā: q̄ aquæductu ferebat̄.ꝙ paucula erat:atq; in ornatū urbis magiſq̄ ad uſum ducebatur:Maro ſi nō benigno:quo erat īgenio:ſed moroſo potius ac puerili: ut hic fingit:fuiſſet:nō petiiſſet.Nāq; ſi tātilla in agrū aliquē deflexiſſet:ī urbē nulla fluxiſſet aqua.q̄ tenuiſſimi.n.ſunt riuuli:q ꝓpe Lauriniū ſcatent.

Nulla itaq; negari potuit aqua a Nolanis. Nã abellana non erat negata:
Lauriniana non erat petita. Adde ſeruiũ ſup eo carmĩe. vii. Aeneidos. Et
quos maliferæ deſpectãt mœnia Abellæ. ſcriptũ reliqſſe hoc pacto. Mul
ti Nolã uolũt intelligi: & dicũt iratũ Vergiliũ nomẽ eius mutaſſe pp ſibi
negatũ hoſpiciũ. & id aperte noluiſſe dicere: ſed oſtendere p periphraſin.
nam illic punica uel dic plurima mala naſcuntur. ut nũc ꝓ Nola Abella
poſuerit. hæc ſeruius. Tu uero princeps uide qſo: cui potius fidẽ adhi-
beas: illi ne male cogitanti Gelliano: an hiſce multis ſomniantibus ſeruia
nis? In quo primũ mirũ illud ẽ. hos utroſq; cũ legiſſe tũ ſciuiſſe factũ No
lanoꝝ: atq; irã Vergilii. Seruiũ uero atq; Gelliũ nõ legiſſe id neq; nouiſſe
niſi ab eis. Quis itẽ crederet in hoĩe ſuapte natura tacito prudentiq; atq;
ſemp cũ muſis ſummuſſitabũdo irã cadere potuiſſe: cogitationẽue ſumẽ-
di pœnas tã minimarũ rerũ negationis: non ſolũ offenſionis: aut repulſæ?
Quod ſi magni uiri graueſq; aut nihil petant: aut tradẽda petant: contra
uero ſenatus illuſtris longe plus magnifaciat rẽ benelocaſſe q̃ poſſediſſe:
ꝓfecto nugæ ſunt hæ: quas iſti uiri tã diligenter ſunt cõmenti. a Vergilio
ꝙ neq; hoſpiciũ: neq; riuos petitos eſſe: Neq; negatos a Nolanis. Verũtñ
eius uerbi mutationẽ: ſi mõ unq̃ mutatũ eſt: alia cauſa feciſſe Maronẽ: cẽ
ſeo. Nãq; carmẽ cũ uerbo Ora p̃terq̃ ꝙ ſuauius fert: ẽt pleniore & hone
ſtiore ſignificatu p̃cellit. plura. n. dicit: neq; uicinos ſimileſq; agros afficit
iniuria. affeciſſet. n. tacendo illos: atq; ſolũ mõ nominãdo Nolanũ. Veſu-
uius nãq; ſingularis mons eſt. atq; a meridie mari propinqus ac imminẽs
extat. a cæteris uero plagis: agris ppetuis ambit. qui Neapoli proceden-
tes tendunt ſub ſiniſtro occiduoq; cornu ipſius ad uſq; Abellã mõtẽ: ab
Abella uero conuerſi interq; Sarnũ montem & cornũ dextrũ orientalẽq;
eiuſdem Veſuuii uerruca facta: quæ Altorella nũc uocat: protendunt.
deinde æquo ſolo uſq; ad Nuceriam & Gauranũ & Pompeios & hoſtia
Sarni ac Stabias contendentes finiunt. Stabiæ uero ubi locoꝝ fuerint:
monſtrabit inferius. Ea itaq; ora: quæ Veſuuiũ ambit: eiq; uicina ẽ: agrũ
Neapolitanũ continet: & Nolanũ: & Sarnatem: & Nucerianum: & Sta-
bianũ: & Pompeianũ: omnes pari bonitate præſtantes. Suauius itaq; (ut
Gellio placuit) & plenius atq; abſq; offenſione cuiuſq̃ uicini ceciniſſe ui
det poeta dicens Ora pro Nola. Eandem rationẽ ĩ. vii. æneidos ſeruaſſe
Maro uidet. Quandoquidẽ ſub monte Abella: qua Cãpaniam ſpectat:
eſt Bouianũ: eſt Abella oppidũ: eſt Nola: Itẽ Seſſula erat: ſunt Acerræ: ẽ
Atella: atq; Neapolis. Quoꝝ populi omnes eo carmine una ſignificatio
ne continentur. ſiquidem Abella oppidum: quod intra mõtem eſſe ipm:
dictũ eſt: ab alto aperte deſpectat cæteros omnes eos populos: qui in pla
nicie iacent: ueluti ipſe poeta expreſſit. quorũ nemo reliquos ita ſpecta-
re poteſt. ſignificantius itaq;: cũq; locorũ proprietate: quã Maro callebat
multos annos Neapoli ĩmoratus: carmẽ fert cũ dictione Abellæ: quãtũ

nullo pacto neqꝫ uere ſignifcare potuiſſet cũ dictiõe Nolæ. Ager quoqꝫ Nolanus & ſi gratiis hiſce illuſtris eſt:illa tñ peculiaris eundem nobilitauit.apud antiquos.n.Græciæ medicos laudata eſt ſertula Campana in Italia:quã meliloton appellant:ea:q̃ in cãpo Nolano naſcit̃. Dioſcorides libro tertio de materia medica ita ſcriptum reliq̃t. μελίλωτος κράτιστος ὁ ἀττικὸς, καὶ ὁ ἐν κυζίκῳ, καὶ ὁ ἐν καρχηδόνι γεννώμενος κροκίζων καὶ εὐώδης· φύεται δὲ καὶ ἐν καμπανίᾳ περὶ Νῶλαν μηλίζων καὶ ἄτονος κατὰ τὴν εὐωδίαν. ſertula Campana optima eſt:q̃ in Attica:& quæ in Cyzico:quæqꝫ in Carthagine naſcit̃: crocea ac odora. naſcitur quoqꝫ in Campania circa Nolam. ſed lutea:atqꝫ odore remiſſiore.

De poſitu Nolæ urbis:deqꝫ Nolana natione:urbiſqꝫ cõditoribus. Ca.iii.

IN hoc tã pulcro atqꝫ utili ſolo urbs Nola fundata ſurrexit. q̃ a Veſuuio qnqꝫ milibus paſſuũ abeſt.ab Abella quattuor a Clanio fluuio octo.a Gecalæ Veſcianiqꝫ collibus ſtadiis tum ſex:tum octo:tum decẽ tũ ẽt duodecim.Gens aũt Nolana:q̃ fuerit:& unde terraꝝ:originẽ traxerit: ambiguũ eſſe uidet̃.uaria.n.atqꝫ interſe diſſentanea autores etiã clariſſimi de ea ſcripſerunt.In Epitomis nãqꝫ.T.liuii colonia Romanoꝝ fuiſſe legit̃ hiſce uerbis.L.Cæſar cos. male aduerſus Sãnites pugnauit.Nola colonia in poteſtatẽ Sãnitium cum.L.Poſtumio p̄tore uenit.qui interẽptus eſt.Idem autor li.vii.tertiæ decadis.Hæc acta in conſiliis.xxx.tũ coloniæ po. Romani erant.ex his.xii.qum oĩum legationes eſſent Romæ:negauerũt conſulibus eſſe:unde milites pecuniãqꝫ darent. et paulo poſt: ꝓ duodeuiginti coloniis.M.Sextilius Fregellanus reſpondit.& milites paratos ex formula eſſe:& ſi pluribus opus eſſet:plures daturos.& quicq̃d aliud imperaret uelletqꝫ po.Romanus:enixe facturos.ad id ſibi neqꝫ opes deeſſe:animum ẽt ſupereſſe.& paulo poſt ait.Segnini fuere:& Nolani:& Norbani: ac cæteri. Plinius.iii.na.hiſt. coloniam Romanoꝝ Nolã eſſe docet ſcribens.Intus coloniæ Capua:Aquinum:Sueſſa: Venafrum: Sora: Theanum Sidicinum cognomine:Nola oppida Abellinum:Aritia:Albalõga: & cæteræ.Strabo uero li.v.Campaniæ urbes Græcas fuiſſe docet hiſce uerbis.res Campanoꝝ initio Græcas fuiſſe:deinde Græcis permiſtas: indicio ſunt præfectorum urbis nomina.ritus:& educationis.Græcoꝝ hoc in loco plurima ſeruãtur adhuc ueſtigia.Silius li.xii. de Nola ſic cecinit.

Hinc ad Chalcidicam tranſfert citus agmina Nolam:
Campo Nola ſedet crebris circundata in orbem
Turribus:& celſo facilem tutatur adiri
Planiciem uallo.

Iuſtinus quoqꝫ li.xx.Chalcidicam Nolam fuiſſet docet. Quid inquiens Cerem urbem:quid Latinos populos:qui ab Aenea conditi uidentur. Iã

Phaliſci:Iapygii:Nolani:Abellani:nõ ne Chalcidenſiũ coloni ſũt? In quo ſciendũ ẽ:plures fuiſſe Chalcides.ut Stephanus teſtatus ẽ.quarũ pſtantiſſima ea habita ẽ:q̃ in Euboea ſita eſt:atq; ab hac ſola pfectas eſſe tũ ad alias puintias:tum in Italiã colonias.Q uãobrẽ:qum ſuperiores autores Nolã Chalcidicã eſſe ſcripſerũt:ex ea Chalcide:quæ in Euboea eſt:originẽ traxiſſe:audiendũ ẽ.Q uod.T.Liuius quoq; li.viii.decadis primæ memoraſſe uidet' ſcribens.Palæpolis fuit haud pcul inde:ubi nũc Neapolis ſita ẽ:duabus urbibus populus idẽ habitabat.Cumis erant oriũdi.Cumani Chalcide Euboica originẽ trahũt claſſe:qua aduecti ab domo fuerãt: multũ ĩ ora maris eius:qđ accolũt:potuere : primo inſulas Aenariã & Pithecuſas egreſſi:deinde in cõtinẽtẽ auſi ſedes trãſferre.Illud quoq; nõ ẽ ptereundũ.qđ docuit Libanius dicẽdi magr̃ ĩ argumẽtis orõnũ Demoſthenicarũ hiſce uerbis.ὄλυνθος ἐστὶ πόλις ἐπὶ θρᾴκης· ἑλληνικὸν δὲ πάντη τῶν ἐνοικούντων τὸ γένος ἀπὸ χαλκίδος τῆς ἐν εὐβοίᾳ· οἱ δὲ χαλκὶς ἀθηναίων ἄποικος. Olynth⁹ urbs ẽ mediterranea Thraciæ.In q̃ ĩcolarũ genus Græcũ ẽ:atq; a Chalcide:q̃ ĩ Euboea ẽ:deductũ.Chalcis uero Atheniẽſiũ colõia ẽ.Q uãobrẽ ubi hæc ita ſe habẽt:qs eſt:q nõ uideat cenſeatq;:Nolanos ẽt Athenienſes eſſe atque ab Athenis oriũdos? ſũt itaq; Nolani tũ Romãi tũ Atheniẽſes:utrauis gẽs ſnb ſole pſtantiſſima.Verũtñ ſicuti monuit Strabo.prima ac antiq̃ Nola noꝝ origo Græca & Attica fuit.deinde miſcella facta Græcoꝝ Latinoꝝque hoĩum Romana quoque habita ẽ.antea uero q̃ cũ Romanis tractaret' tũq;:qum urbs Nola cõdita ẽ:natio Nolanorũ Græca & Chalcidica & Attica fuiſſe cõperit'.idẽ cõditores fuere urbis.Duces uero q nã fuiſſent Romanorũ Chalcidẽſium ue coloniæ:nullubi ſcriptũ eẽ nouimus.

Vnde urbs appellata eſt Nola. Ca. iiii.

HVic uero urbi nomẽ Nola inditũ fuit: neutique(ut arbitror)a conditore:duce:regulo ue aliquo. Nec a natiõe ipſa qdẽ incolentium. ſed potius ſumptũ eſt a ſuopte agri ĩgenio:in quo urbs ipſa fundata ẽ:ſedeſque iã dictas occupauit.Nola.n.uerbũ Græcũ ẽ:atq; p:o : magnũ ſcribit' ut νῶλα.hoc uero cõpoſitũ ẽ ex νω particula priuatiua & noĩe λᾶς λᾶ:qđ ſignificare Græcis uult lapidẽ atque fluuiũ.hoc ẽ locus abſque lapidibus & fluuio.Cãpus.n.Nolanus neque lapides habet ullos:neque flumine aliquo rigat':ut monſtratũ ẽ ſuperius.Q uãobrem.T.Liuius:ut eã noĩs cõpoſitionẽ atq; pprietatẽ ĩterptatus exprimeret:fecit exclamare ad ſuos Annibalẽ hiſce uerbis.Expugnate Nolã cãpeſtrẽ urbem: non flumine non mari ſeptam.Eodem quinetiam obtutu & animi ſpectro. Silius illa cecinisse uidetur carmina

Campo Nola ſadet crebris circundata in orbem
Turribus:& celſo facilem tutatur adiri
Planiciem uallo.

Eo nimirũ ueriora ſũt hæc:q̃ đ noīs Nolãi ſtructura diſſeruimus:quo mi nus in hiſtoria Græca aut Latina repire ualueris nomẽ gẽtis alicuius aut principis: a quo appellationẽ hãc ipam urbis aptius attẽdiſſe:auſis aſſe-uerare.

De conditione ſitus urbis Nolæ. Ca.v.

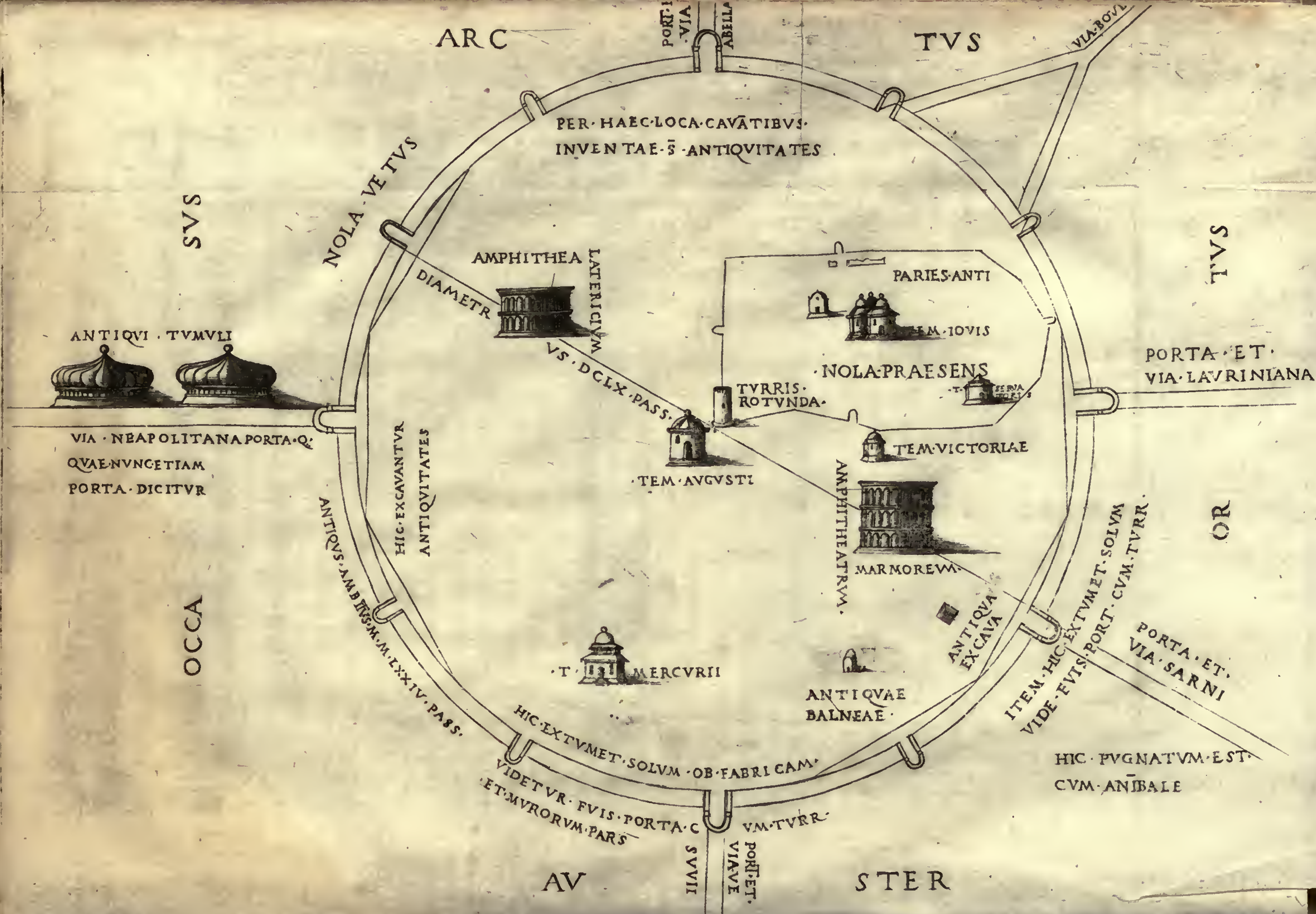
MAgni momenti fuit urbẽ Nolã ĩ eo ſitu fundatã eẽ : cum ad hoīum conſuetudinẽ:tũ ad occaſiões belli. Lucãis.n. Oeno triiſq; populis oībus atq; Siculis Romã Aethruriã ue apti us acceſſuris:Nola tranſeãt:opus ẽ. Eodẽ mõ q̃bus ab urbe Roma ad harum gentium plagas proficiſcendum eſt: eadẽ tranſire coguntur. contra uero a Campania Neapolique in Apuliã : atq; illinc adhæc loca trãſituris:uia p Nolã cõmodiſſima ẽ. In medio itaq; ho rũ ſe cõcidẽtiũ itineꝝ ſedere:maximũ refert ad hoīum cõſuetudinem. ad belli uero occaſiões urbẽ in eo loco extare plurimũ referre:duoꝝ (ut cæ teros taceã) prudẽtiſſimoꝝ ĩperatoꝝ cõſcia atq; cõtẽtio patefecit in ſecũ do bello Punico. nãq; q̃to ſtudio Annibal atq; Pœni duces Nola potiri conati ſũt:tãto niſu Marcellus atq; Romani tueri ac retinere Nolã ſtu-duerũt. Proinde tũ hoc ipſo bello:tũ aliis q̃ plurima p̃lia circa Nolã cõ miſſa ſũt. atq; urbs ipſa ſæpiſſime capta ac uaſtata ẽ. ſicuti uictoriæ cau-ſa plurimũ fuit iis:q̃buſcũ urbs ipſa in ſocietate mãſiſſet. Quinẽt ubi tãta huius loci cõditio ẽ:fit nobis magna fides:in eo urbem ſæculis innume-ris ſtitiſſe. ſpeſq; futurũ:nũq̃ urbem deletum iri poſſe.

De incremẽto ac potentia Nolanorum. Ca.vi.

HAnc ueluti ĩfantiã Nolæ urbis legimus excreuiſſe uſq; ad Sãniticũ bellũ:qđ cũ Romanis geſtũ ẽ ante Auguſtũ du cẽteſimo ac ſeptuageſimo anno. Ea.n. tẽpeſtate populus Nolanus in tantã potẽtiã & dignitatẽ auctus ẽ:ut cũ Sã nitibus nõ ſubditicia:ſed cõſocia arma ferre: atq; bella ge rere potuiſſet. ut. T. Liui. teſtat᷑. Tũ duo milia Nolanorũ militũ inq̃t & q̃ttuor Sãnitiũ:magis Nolanis cogẽtibus q̃ uolũtate Græ coꝝ recæpta Palæpoli. fuiſſeq; Palæpoli haud p̃cul idẽ:ubi nũc Neapo lis ſita ẽ:atq; urbibus his duabus eũdẽ pp̃lm habitaſſe. hæc q̃tũ ex hiſtori cis licet cõiectari:ur᷑ fuiſſe ea:q̃ nũc Turris iopparelloꝝ appellat᷑. ẽ.n. lo cus is p̃pe Neapoli ad tria milia paſſuũ:q̃nẽt p̃pe mare: p̃pe mõtẽ Veſu uiũ:& ĩ ipa uia:q̃ Neapoli Nolã fert. atq; tũ cõtermius Nolão agro. quã Palæpoli eo bello Nolani ſubigere cõtẽdiſſe uidet᷑ potius:q̃ Sãnites. tũ .n. Nolãi erãt duces atq; cogebãt:Sãnites uero ſtipẽdia faciebãt. cõſocia quoq; arma cũ Sãnitibus Nolãos feciſſe:teſtat᷑ marmor qđdã antiquum:ĩ quo ĩciſo legit᷑ exercitus Sãnitiũ Nolãorũq; uictoria illuſtri potitus. nec plura legi q̃unt:lr̃is ob ãtiq̃tatẽ ĩterliſis. Eſt aũt hoc ipm marmor ĩ oppi do quodã Hirpioꝝ:qđ Mirabella nũcupat᷑. atq; ĩ leuis ãtis portæ auſtra lis fũdatũ. q̃ ãt ea uictoria fuerit illuſtris:atq; grãdes exercitus:ĩdicat no

men facti:qđ ét loco pugnæ inditũ eſt.illic.n.bella mira fuere geſta.in qbus Samnis ĩperator anteiuiſſe uidet̃.q̃ qum ita ſe habeãt:cõptum ẽ:Romanos bellum illud Samniticũ tã atrociſſimũ lõgiſſimũq; nõ cũ Samnitibus ſolũ geſſiſſe:ſed ét cũ Nolanis:quoꝝ tũ ꝑſtantes erant uires in Cãpania.illud quoq; illuſtrẽ populũ Nolanũ teſtat̃. Nãq; tẽplũ Victoriæ Nolanos dicaſſe:cõſtat:qđ nõ mõ exercitũ ingentẽ: ſed ét uictoriã partã oſtẽdit fuiſſe glorioſam.parua.n.facinora nõ eo ꝓbe attollunt:ut ꝑ eis tẽpla erigi dignũ decorũq; eẽ uideat̃.Idem autor ait.dictator Cla.Petilius qum audiuiſſet:arcẽ Fregellanã ab Sãnitibus captã: omiſſo Bouiano ad Fregellas ꝑgit.unde nocturna Sãnitiũ fuga ſine certamine recæptis Fregellis ꝑſidioq; ualido ĩpoſito in Cãpaniã reditũ fecit:maxime ad Nolam armis repetendã.eo ſe intra mœnia ſub aduentũ dictatoris & Sãnitiũ oĩs multitudo:& Nolani agreſtes cõtulerãt.Dictator urbis ſitu circũſpecto: quo aptius aditus ad mœnia eſſet:oĩa ædificia(& frequẽter ibi habitat̃:) circũiecta muris incendit.Nec ita multo poſt ſiue a Petilio dictatore:ſiue:a.C.Iunio cõſule.nã uterq; tradit̃:Nola capta ẽ. qui captæ decus Nolæ ad conſulẽ trahunt:adiiciũt Atinã & Calatiã ab eodẽ captas. Ex q̄bus clarũ fit:tũ a freqũẽti habitatione:q̃ circa urbẽ:tũ a ſocietate cũ Samnitibus:tũ ab exercitibus Palæpolim Mirabellãq; miſſis:tũ a gloria conſulis ob expugnatã Nolã:rẽ Nolanã ea tẽpeſtate extitiſſe nõ humilẽ:ſed potẽtẽ atq; ſupbã.in quo illud ſpectare nos:licet.Nolanos dãno doctos nõ ét poſteris ſæculis extra muros ædificia cõdere cõſueuiſſe.uſq;.n.ad ſecũdũ bellũ Punicũ aditus liber remãſit accedere uolẽtibus unde quaq; ad muros:ĩdicio illo.Nã Annibal Nolã aggreſſurus:ſcalas ſtatim muris ſũmittendas parauit:nõ ét ĩpeditus in delendis ſuburbiis.qđ ét uſq; ad nr̃a tp̃a ſeruatũ ẽ.nulla.n.circa urbẽ ꝑſentẽ ædificia uident̃ extitiſſe:nec ét extãt. Secũdo aũt bello Punico:qđ geſtũ ẽ anno centeſimo decimo poſt Sãniticũ:q̃to fuerit amplior & dignior Nolana res.oſtẽdit cũ Liuianus Annibal hortãdo ſuos:hinc uos ex tã opulẽta urbe ꝑda:ſpoliis onuſtos uel ducã:quo uoletis:uel ſequar. tũ Hærenius Baſſus Nolanus uir primarius hiſce Annibali uerbis reſpõdẽs patefecit.multos ãnos iã inter Romanũ Nolanũq; po.amiciciã eẽ.cuius neutros ad eã diẽ pœniteret: & ſibi: ſi cũ fortuna mutãda fides fuerit:ſero iã eſſe mutare eã.dedituris ſe Annibali: nõ fuiſſe accerſendũ Romanũ ꝑſidiũ.cũ iis:q ad ſe tuẽdos ueniſſet: & oĩa ſibi eẽ cõſociata.& ad ultimũ fore.Hæc non ſunt populi ſocietatis ſpecie ſubditi: ſed potius liberi ac magnifici & ꝑ ſe ipſum conſtantis. Magnas item uires Nolanas eodem bello excreuiſſe:indicare põt pugna illa illuſtris:q̃ Annibal Nolæ uertere terga coactus ẽ.atq; uſq; ad caſtra fugere. nõ.n.ueriſimile ẽ: Marcellũ cũ expedita manu ꝑſidiarioq; milite ualuiſſe tm̃ ducẽ:tm̃ exercitũ ĩ fugã uincẽdo uertere:niſi Nolanoꝝ copiæ additæ illius copias iuſtas æquaſq; Pœnis feciſſent.Magnã ét Nolanorũ poten-

tiã eodẽ bello uiguiſſe:teſtatᷓ illud.Sãnitibus nãq; atq; Cãpanis hoſtibus po.Romani Nolaniq; inter Romã Nolãq; ſedẽtibus cũ Punicis ẽt præſidiis:potuere Nolani Duce Marcello totũ Sãniũ uaſtare incendereq; atq; Sãnites cogere:ut auxilio reuocarent ex Apulia Annibalẽ. Sãnites inquã:qui tot annos bellũ geſſere cũ po. Romano. Nolanarũ magnarũ uiriũ:q̃ per ea tẽpora fuere.magnũ argumentũ eſt.Nãq; ſenatus:ſi plebs aliquãtũ nõ inclinata fuiſſet ad Annibalẽ:neq; quoq; Marcellum e Seſſula auxilio uocari:fuiſſet opus.potuiſſet fretus ꝓpriis armis:Annibalẽ accedentẽ arcere ab urbe atq; agro Nolano.Rẽ quoq; Nolanã extitiſſe lõge grandiorẽ atq; potentiorẽ ẽt poſt bella Punica apertiſſime conſtat.Extant.n.reliquiæ quædã duorum amphitheatroꝝ:quoꝝ alterũ erat ad occaſum æſtiuũ:alterũ ad ortũ hybernũ.illud antiquius:hoc poſterius extructũ fuiſſe uidetᷓ.illud latericiũ:quæ Murara nunc dicitᷓ: hoc marmoreũ ac lapide q̃drato cõpactũ:quod Caſtellũ ruptum hodie nuncupatᷓ.ſi qñ conſiliũ ædificandi:& ſumptus imenſi:atq; eoꝝ uſus:non eſſe poſſunt arcti:humilis:obſcuri ue populi:ſed ſua potius ſunt opera ampli:magnifici:atq; ſplẽdidi ſenatus.Cõpertũ ẽ:plurimũ ẽt auctã eſſe Nolanã rẽ poſt ſecundũ bellũ Punicum:q̃d in eo nihil detrimẽti fecit:atq; cariſſima po. Romano euaſit:par ẽ itaq; ſi ĩ bello ſe magnã ſeruauit:ẽt beniuolẽtia po. Ro.maximã ſe reddidiſſe in pace:quæ longiſſima ſecuta ẽ.Nãq; in Cãpania ab eo bello uſq; ad Syllã nullũ unq̃ bellũ geſtũ ẽ.Quã magna fuerit Res Nolana:cõiectari quoq; ẽ cũ ab ambitu urbis: tũ a numero ciuium. ſiqñ:ut inferius monſtrabitᷓ:ambitus excreuerat aduſq; bis mille paſſus. ciuium uero capitum ſupra q̃nquaginta milia cenſa. illud quoq; rẽ Nolanã arguit fuiſſe excelſam:ſiq̃dẽ multa poſt bella:q̃ Romani geſſere in Italia nõ mõ cũ inuadẽtibus barbaris ſed ẽt cũ Latinis:cũ Sãnitibus: cũ ſeruis:cũ ſociis:atq; poſt eorũ inteſtina bella:in q̃bus Nola ſæpe periclitata captaq; eſt.potuit uel magna remanere uel breui inſtaurare ſeſe:atq; magnam ac diuitẽ extollere.tẽpeſtate.n.Beati Paulini a Mauris Vandaliſq; Nola uaſtata ẽ atq; bonis cũctis ſpoliata.ꝑquæ tp̃a ditiſſima tot malis ſupererat.quarũ diuitiarũ:magnitudiniſq; populi Nolani teſtes ſunt tum ip̃e Paulinus ĩ epiſtola ad Seuerũ Sulpitiũ:tũ Paulus diaconus de geſtis Romanoꝝ li.xv.Indicio nimirũ magnificentiæ Nolanæ ſunt quoq; monumẽta:quorũ aliq̃ ẽt nũc extãt ꝑti in uia antiquæ urbis:q̃ Neapolim ferebat:ꝑti ad uiã:q̃ ab Abella ꝑ agrũ Nolanũ ſub Gecala colle fert ad Stabias.hæc.n.ſunt elegãter ædificata:nec mediocres ponẽtiũ ſũptus oſtentãt.multa quoq; marmora paſſim iueniuntᷓ in urbe:atq; circa urbẽ p̃ſentẽ in q̃s inciſa noĩa ſũt eorũ:q̃ monumẽta ſibi ſuiſq; poſuere tũ oratiõe: tum ſcriptura elegãti:q̃ humilibus puiſq; nulla rõne q̃drare.cõgruereq; ualẽt. Adde tẽpla multa urbis:de q̃bus inferius dicetᷓ.q̃ in quauis urbe erecta non poſſunt niſi potentiã magnanimitatẽq; ciuiũ teſtari.

ARC
TVS
SVS
OCCA
AV
STER
TVS
OR
PORT·I ·VIA ABELLA
VIA·BOVI
PER·HAEC·LOCA·CAVATIBVS·
INVENTAE·S̄·ANTIQVITATES
NOLA·VETVS
AMPHITHEA
LATERICIVM
DIAMETR
VS·DCLX·PASS·
PARIES·ANTI
TEM·IOVIS
·NOLA·PRAESENS
TVRRIS·
ROTVNDA·
PORTA·ET·
VIA·LAVRINIANA
ANTIQVI·TVMVLI
VIA·NEAPOLITANA PORTA·Q·
QVAE NVNC ETIAM
PORTA·DICITVR
HIC·EXCAVANTVR
ANTIQVITATES
·TEM·AVGVSTI
TEM·VICTORIAE
AMPHITHEATRVM·
MARMOREVM·
ANTIQVS·AMBITVS·M·LXXIV·PASS·
ANTIQVA
EX CAVA
ITEM·HIC·EXTVMET·SOLVM
VIDE·EVIS·PORT·CVM·TVRR·
PORTA·ET·
VIA·SARNI
·T· MERCVRII
ANTIQVAE
BALNEAE·
HIC·EXTVMET·SOLVM·OB·FABRICAM·
VIDETVR·FVIS·PORTA·CVM·TVRR·
·ET·MVRORVM·PARS
SVVII
PORT·ET·
VIA·VE
HIC·PVGNATVM·EST·
CVM·ANIBALE

[illegible] tu areæ urbs ipſa erat, utrinq; fuerit figura [illegible] circu [illegible] [illegible] circu [illegible] cęte [illegible] pellibus [illegible] [illegible] extra [illegible] [illegible] extra lateritii uetus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] muris [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] latitudine [illegible] [illegible] urbis [illegible] [illegible] Nola [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in orbe [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Marcellus ex [illegible] Nola [illegible] portas [illegible] [illegible] milites [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] uero [illegible] [illegible] belli [illegible] pacis uero [illegible]

De Ambitu urbis atq; portarũ numero.   Ca.vii.

SIcuti ea:q̃ dicta ſũt:demõſtrauere Noláos potẽtes & ma
gnos atq; illuſtres:ita ualẽt ambitũ areãq; urbis ĩpam nõ
ãguſtã ac hiantẽ:ſed amplã ac ſaneq̃ refertã extitiſſe: cõ
ſentanee ſignificare.magna.n.magnos decẽt. Q uinẽt li-
cet certa rõne atq; mẽſura colligere abeis fragmẽtis:reli-
quiiſq; antiq̃ urbis:q̃ aduſq; nr̃a tpa durauere:extãtq;: q̃-
tũ areæ urbs ipſa occuparit:q̃q; fuerit figura:& q̃to ſit ãbitu circũducta.
uidere nũc nãq; ẽ:duo memorata ãphitheatra ĩter ſe diſtare circiter tre-
cẽtis ſexagĩta paſſibus.paſſum eẽ:audiẽdũ ẽ:ſpaciũ.viii.pedũ.Q uinẽt ſi
ngulo℞ ãphitheatro℞ diametrũ paſſuũ eẽ qnq̃genũ.p̃terq; ea ſpectare
licet:extra utraq; ãphitheatra p eãdẽ rectitudinẽ:ĩ q̃ illa ſita diſtãt:alia ue
ſtigia ac fundamẽta magnorũ ædificiorũ.ut extra latericiũ uerſus occa-
ſum æſtiuũ circiter centũ paſſus:extra uero marmoreũ uerſus ortũ hy-
bernũ tantũdẽ.amphitheatra.n.extra urbẽ:aut intra ſed iũcta muris: aut
muris uicina nõ poterãt erigi.tpe.n.belli plurimũ potuiſſent officere: ac
ĩpedimẽto eẽ. Q uãobrẽ collectis in eadẽ longitudine mẽſuris qnq;:ut q̃
ẽ ĩter amphitheatra:q̃que ſũt duarũ diametrorũ ipſorũ.atq; p̃ter eas dua
bus aliis:qbus utrinq; amphitheatra erãt ſecreta a muris urbis. cõptũ ẽ:
diametrum urbis ſexcẽtis ſexagĩta paſſi bus patuiſſe.Q đ ſi Nola rotũda
erat figura:& crebris circũdata in orbẽ turribus:ut Silius cecinit:utq; ue
ſtigia & relicta fundamẽta quoq; nũc ĩdicãt:orbẽ undeq̃que: quo cõtine
bant:mõſtrãtia:fuit nimirũ maximus urbis ambitus duũ miliũ ac ſeptin
genta quattuor paſſu. Sexangulã uero urbẽ ſi in orbẽ circundatã ſaltẽ ĩ
tellexeris:ſingula eius latera trecẽtenũ trigenũ paſſuũ excurriſſe oportet.
fuiſſe itaq; minimũ urbis ambitũ duũ miliũ paſſuũ dẽptis.xx.cõptũ ẽ. ſin
uero duodecangulã mãſiſſe urbẽ uelles:ambitũ patuiſſe oportet mediũ ĩ
ter utroſq; mẽſus hoſce.hoc ẽ duũ miliũ ac.xx.ſeptẽ paſſu.fere.Tm̃ ambi
tũ cõtinuiſſe urbẽ:illud quoq; ĩdicio ẽ.Nãq; autore Liuio. Marcellus ex
tribus portis occurriſſe ſcit' Annibali urbẽ Nolã ĩuadẽti.q̃s portas tris ĩ
eadẽ urbis plaga patuiſſe oportet:atq; ĩteruallo uicinas:ut milites ſibi p̱
pinqores erũpẽtes dẽſius ac tutius ĩ aduerſos hoſtes ĩcurriſſent. Q đ ſi il
læ tres portæ nõ a ſe mãſere auerſæ:ſed exordie atq; uicinæ:mãifeſtũ ẽ:ab
hiſce ternas alteras auerſas fuiſſe.atq; ĩter utraſq; a dextera ternas a leua
itẽ ternas.oẽſq; fuiſſe.xii.uerũ q̃ttuor earũ p̃ſtitiſſe principales: reliq̃s ue
ro cõmodatarias arbitrãdũ ẽ.tot aũt portas cãpeſtris rotũdæq; urbis tan
tũ circuitũ:q̃tũ diximus expoſcere:cõſentaneũ ẽ.porta.n.altera ab altera
illarũ diſtare minore tractu nõ poterat:q̃ cẽteno℞.ſexageno℞ qnũ paſſu.
maiorẽ uero porta℞ numerũ ĩ eo circuitu ambituq; deſiderare:ẽ tẽpore
pacis ſupuacaneum:belli uero non tutũ.minorẽ uero numerũ utroq; qui
dem tẽpore & pacis:& belli minus cõmodũ:pacis uero potius ĩeptũ eſt.

De eis antiquæ Nolæ reliquiis:quæ nũc apparent. Ca. viii.

QVattuor ſũt:q̃ nobis hactenus reliqua fecit urbs antiq̃ Nola.ut amphitheatroꝝ duorũ ptes q̃dã:ut tumuli: ut pauimenta q̃dã templorũ:ut fundamẽta ẽt terra tecta multorũ ædificioꝝ.uerũ inter oĩa hæc:certa &clara melius ſunt amphitheatra & tumuli.amphitheatrorũ igit̃ duoꝝ:q̃ dicta ſunt:latericiũ adhuc ſeruat ambitum:atq; parietẽ exteriorẽ ẽt ſupra fornices & arcus infimos:ſuperiora uero corruerũt.uidet̃q; habuiſſe duos ordines fornicũ.Nãq; paries exterior non uſq; adeo ſolidus ualidusq; ẽ:ut ẽt tertiũ ſupremũq; ordinẽ teſtudinũ ſuſtinere ualuiſſet. Quare latericiũ amphitheatrum: & ſi cum marmoreo area pari & æquo ambitu cõſentiat:eo tamẽ minus:& humilius fuit uno ordine. marmoreum uero:quod nobis pueris magis corruptum atq; dirutum erat q̃ latericium: etiam paulo poſt fere funditus extirpatum ẽ ab Vrſo Vrſino Nolæ tum regulo:Nicolæ aui tui patruele. Is.n.qum reficere amplificareq; regiã cõſtituiſſet:oĩa fere amphitheatri fundamẽta fodiẽdo exhauſit.totq; quadrata marmora effodit:quot nõ ſolũ primorem parietẽ regiæ: q arctũ ſpectat:cõſtruere:potuerũt et extollere: ſed ẽt ad magnũ uſum reliquæ ædificationis ſufficere: ĩ que multorũ ciuiũ cõmoditatẽ concedere.atq; p̃ter ea uel q̃ plurima alia ſupeſſe.fundamẽta eius iacta erãt aduſq; uigiti pedes:ac e lapidibus q̃dratis maximiſq; cõpacta. antea uero q̃ ab Vrſo excauarent̃:extare nos uidimus duos arcus ſolos quadratis lapidibus cõpoſitos:quorũ alter occaſum hybernũ:æſtiuũ alter ſpectabat.& horũ fundamẽta fundamẽtis aliorũ arcuũ certo interuallo atq; in eodẽ circuitu reſpondebãt.Ex quo ordine ambituq; atq; arcubus clare ſcire licet:eo in loco amphitheatrũ ſtitiſſe.id q̃ altiſſimũ. ſimul qa fundamẽta erãt ampliſſima ualidiſſimaq; tolerare ſupiniecti opis altitudinẽ:ſimul ꝙ eiuſmodi marmorea amphitheatra nõ minoribus ternis ordinibus arcuũ erigi ſolẽt.Ea aũt marmora q̃q̃ innumera: tñ aſperiora erant:non item pellucida:non peregrina.quãobrem in ſubditicio opere iacta : atq; alia pulcriora effigiataq; adiecta cruſtationi eẽ oportuit. ueluti etiam multa cruſtationis fragmenta reperta indicant. quorũ & materia eſt pulcrior:& ars:q̃ in eis uidet̃:diligentior.Hoc opus nobiliſſimũ extitiſſe:indubitatũ eſt:ac maximo aĩo: ĩgenio:labore:ſumptuq; æditum: ſiue ea marmora fuerint crate cõuecta Stabias:&Stabiis plauſtro Nolã: ſiue illa aſperiora exciſa fuetint de monte Gecala:peregrina uero de liguria Circeiſue aduecta.Quam maximum extitiſſe hoc opus:ruina etiam teſtatur . dirutum enim ædificium uerrucam grandem quaſi naturalem extuberauit.In eo etiam opere certaſſe uidentur Nolani cũ Campanis. nãq; huic operi ſimile ab eis extructũ fuiſſe mãifeſtũ ẽ: duobus milibus paſſuũ citra Vulturnũ amnem:ubi tũm Capua ſita erat. Verũtñ Nolãis

opus longe difficilius extitit.illi.n.p Vulturnũ atq; ſcaphis:Nolani ue
ro Stabiis plauſtro domũ cæmenta deuexere. In quo nemini uelim mi
rũ ſit.ſi uideat in medio amphitheatro hoc marmoreo quædam ædificio
rum ueſtigia:ut ſcalas ſingulas fornice tectas:ac duas alias fornices: quæ
in amphitheatro locũ habere nequeũt:cuius mediũ uacuũ erat & ſubdi
um.Nãq; a poſteris illa ædificata ſũt.ſtructura.n.eaꝝ fornicũ multo uili
or eſt.Q uinẽt eadẽ adiecta ædificia quadrata figura fuiſſe:ĩdicãt tũ duo
fornicũ latera in angulũ cõcurrẽtia:tũ ſcalæ:q̃ a cauædio aſcendentes ui
dent̃ tertio lateri hæſiſſe.Q uãobrẽ ſpẽm arcis p̃ſeferũt.quã aſpicientes
ii:qui poſteris ſæculis fuere:appellauerũt eã ruinã uerrucãq; Caſtellũ ru
ptũ cenſentes arcẽ fuiſſe nõ amphitheatrũ.ſed amphitheatrũ fuit nõ arx.
Arces.n.primorẽ murũ ſolidiſſimũ continuũq; maxime uolũt:nõ ſup ar
cubus piliſq; erectũ:ſicuti ſuum eſt amphitheatri ſuper pilis:arcubus at
q; teſtudinibus in ambitu ductis extare.his.n.ſedilia attollunt̃.potuit au
tẽ hoc amphitheatrũ ſupra triginta milia hoĩum ſpectatũ excipere.ſingu
la.n.ſedilia in tãto ambitu ad ſeptieſcẽtena capita facile capere.quoꝝ or
dines ab imo ad ſummũ ſcandentes ad quadragenos atq; q́nos deĩceps
ſubieciſſe ſibi cõuenit.Extra aũt amphitheatrũ latericiũ uia ampla etiã
nũc ẽ:q̃ recta tendit̃ uerſus occaſum uernũ:fertq; Neapolim.q̃ antiquæ
urbis fuiſſe indicat̃.partim q́a locus is uidet̃ ſemp appellatus fuiſſe por
ta:& ſacellũ quoddã q̃d illi adiacet:uocatum ẽ ſanctus Petrus ad portã:
partim q́a eidẽ uiæ hærẽt tumuli q́dã antiq́ſſimi:idq; e regiõe illius ſacel
li.ſunt eiuſmodi tumuli eleganter cõditi.nõ ẽt multũ extãtes.ſũt ãpli atq;
rotũdi coronatiq;.tectũ quoꝝ ab orbe exurgens pedetenti faſtigiat̃ tur
binat̃q; in apicẽ mediũ.ſtructura latericia ẽ:ac tã apte cõpacta:ut mate
ria ſolida eſſe uideat̃.ab auerſo aũt latere urbis:q̃d ad ortũ uergit uernũ:
uia lauriniana ẽt nũc exit ampla recta oblõgaq;:q̃ portã aliã urbis anti
quã indicat q̃ auerſa erat a porta Neapolitana.Itẽ puo tractu ab amphi
theatro marmoreo recedẽs uerſus Arctũ: fanulũ ẽ: q̃d humi dep̃ſſum ẽ:
atq; pauimentũ teſſellatũ in eo cernit̃:figurãq; baſilicæ hẽt:q̃ nunc ſacta
Victoria nũcupat̃. Q d̃ tẽplũ Victoriæ priſcis tẽporibus fuiſſe uidet̃.
eſt aũt hoc ſacellũ inter amphithatrũ & arcẽ p̃ſentis urbis.In eadẽ pte ar
ctica atq; maiore receſſu facto ab amphitheatro:ẽ Epiſcopiũ:in quo pa
uimentũ antiq́ tẽpli:q̃d Ioui dicatum erat:detegit̃.q̃d nunc ſubterraneũ
ſacellũ ẽ beati Felicis.atq; ppe ipſum alter locus ẽt humi depreſſus cõpe
rit̃:q nunc uocat̃ ſcũs ap̃ls.ſed ambos hoſce locos depreſſos eiuſdẽ tẽpli
Iouis extitiſſe ptes:notũ ẽ: ut ĩferius dicet̃. Adhæc puo ĩteruallo uerſus
æſtiuũ occaſum ſecedẽs ab Epiſcopio:locus ẽ ẽt humi dep̃ſſus: ĩ quo ere
ctis q́buſdã pilis baſilica cõſtructa ẽ:quæ nũc appellat̃ Sanctus Felix in
platea:quod antiqum templom extitiſſe creditur.alterum.n.tẽplum ſup
eo erectum ẽ.ſed ignorat̃ cuiuſnãnuminis illud antiqum fuerit. Verũtñ

hæc tria pauiméta antiq̃ i eodé curriculo tractu ue recto cóſiſtút.q aboc caſu æſtiuo in ortũ hybernũ diſtendit.in quo:A pl's eſt ab hyberno: Felix in epiſcopio eſt in medio:Felix in platea eſt ab æſtiuo latere.Nec alia pauimenta:quæ humi ſint depreſſa: apparét intra metas ambitumq; antiquæ urbis. Verumtamen in eo iá memorato tractu ſiquis ab epiſcopio p centũ paſſus uerſus hybernũ ortũ recta proceſſerit:obuius fit locus:in quo téplũ fuit Seruatoris.nunc uero appellat ſanctus Seruator.neq; locus depreſſus eſt humi:ut illi:ſed naturali ſolo eſt altior.præſens.n.ſacellũ uidet eſſe erectũ ſuper fabricá atq; ruiná antiqui.ná omnis eius uiciniæ ſolũ extumeſcit ob antiquarũ ædiũ ruiná.eſt aũt hoc præſens Seruatoris ſacellũ ſub turre Megaldina præſentis urbis.idé adiacet muro cuidá:in quo porta urbis patuiſſe uidet.ſed non antiquæ:ſed eius:quæ poſt caſum antiquæ reſarcta modo quodá fuit.præter hæc in media duorum amphitheatro℞ diſtantia etiá inuenta ſunt marmora aliquot quadrata: inter quæ:unũ erat inciſum litteris dicentibus.TEMPLVM.AVGVSTI.cæteræ deletæ erant.quæ certo argumento ſunt:illic extitiſſe Auguſti templũ.ab hoc uero loco ſiquis recta inter auſtrũ & occaſum hybernũ ad ducentos paſſus proceſſerit:incurret fragmenta quædam locũq;: ubi q̃ plurima marmora quadrata effoſſa ſunt tépeſtate etiá noſtra. eaq; Neapolim plauſtris tranſuecta fuere a Carulo Carrafa:ex quibus cóſtructæ ſút omnes partes imæ ædiũ:quas ille edidit prope porticũ:quod ſegium Nidi uocant.hic igit:ubi effoſſa ſút marmora:templũ antiquæ urbis uidetur extructum fuiſſe: ꝙ fundamenta: quæ erant iacta domibus: latericia reperiuntur:non auté tanta congerie quadrato℞ lapidũ ſtabilita.atq; illud templũ credendũ eſt:dicatũ fuiſſe Mercurio . ſiqdé in quodam marmore íciſo legimus.L.Sattiũ fuiſſe magiſtrũ & Mercurialem & Auguſtalé in urbe Nola.eũdé uero uirũ magiſtrũq; duo℞ uicino℞ templorũ manſiſſe:ueriſimilius eſt.Q uinetiá ab Auguſti téplo recta in auſtrũ proficiſcenti trecentos paſſus: fit obuius locus qdá extumeſcés ob antiquæ fabricæ fragmenta:quas reliquias muro℞ antiquæ urbis fuiſſe: menſus atq; rotunditas urbis ipſius oſtendunt . Q uinetiá illic portam cũ turribus patuiſſe.quæ Veſuuiũ uerſus ferebat:ſicuti nũc uia eodé ducés patet.Ab amphitheatro præterea marmoreo recta eũti uerſus Vulturnũ uentũ ad centũ paſſus:locus extumeſcens alter occurrit:ubi murus urbis ſtitiſſe:eadé ratióe credit :atq; ſimiliter porta cũ turribus:q Sarnũ Nuceriáq; eũtibus iter præbebat.At uero ꝙ Annibal primũ Nuceria uia hac ipſa ad Nolam expugnandá uenit:ueriſimile é:ante hanc portá eé caſtrametatũ.atq; cũ eo ſub hac eadé urbis plaga illa illuſtri pugnatũ eſſe pugna:in qua uictor Annibalé docuit poſſe uinci.Inter aũt Mercurii téplũ atq; portam Sarni:amphitheatrũq; marmoreũ : ac portá Veſuuii paſſim effodiũtur ædiũ antiqua℞ fragmenta.ité antiqua oblongaq;

ſornix inibi extat:qđ nunc balneũ Ceccii uocāt. Quinēt in oī ea plaga: quæ patet inter tēplũ Auguſti:atq; portā Neapolitanā: latericiũq; amphitheatrũ:atq; Mercurii templũ:effodientibus antiqua fundaméta crebro paſſimq; deteguntᷣ. Regio demũ ſeptentrionalis:quæ eſt ab amphitheatro latericio temploq; Iouis uerſus arctũ atq; portā Abellæ:referċta eſt fragmentis antiquarũ fabricarũ uſq; adeo:ut terra cũ intrito lapilliſq; ac fruſtulis miſta ſit:non modo altius tegantᷣ ubiq; locoꝝ fundaméta parietũ. Aliquantulũ qnimmo parietis magni ſolidiq; in eadē plaga extat: q aut magnaꝝ ædiũ fuit:aut tēpli magni:aut murus urbis:ut dictũ eſt:reſarctæ poſtq̄ ātiqua peſſumiuit ceciditq; aut bellis:aut peſtilētia afflicta ta. Is uero paries diſtat a tēplo Iouis q̄dragita paſſus:q̄ uergit ad Arctũ. cui nũc parieti hærent ædes Cæſarinoꝝ:& Macceoꝝ:& Fricciarũ:& Tāgoꝝ. Hæ ſunt igitᷣ reliquiæ antiquæ Nolæ:quas area: urbiſq; ſedes potuerũt ab iniuriis tēpoꝝ oīa cõſumentiũ uendicare.nobiſq; uſq; ad hanc tēpeſtatē ſeruando trāſducere. Amphitheatra diruta: pauci tumuli:templorum magnoꝝ pauimenta arctiſſima:atq; deletarũ ædium rudia: atq; ſolo tecta q̄ plurima fundamenta.

Quo mō urbs ſeruata ſit in illuuionibus:q̄ in eā influxerint. Ca.ix.

HOc in loco aliquantiſper ſiſtere gradũ nos:cogit ambiguitas q̄dā.ſiqn̄ tēpeſtate noſtra uidimus: illuuiões magnas inundaſſe ſuperaſſeq; quādā Nolani agri ptē. ueluti eam: q̄ incipit abuſq; radicibus Gecalæ:ubi colles eius in angulũ ꝓtenſi coniũguntᷣ:procedenſq; circa amphitheatrum marmoreum:ac ante portā Vicanciũ urbis pſentis: item circa tēplũ Auguſti:atq; ſecus ambitũ auſtralem amphitheatri latericii:ꝓlabitᷣ aduſq; paludes.a principio ſcilicet uſque ad finē. ueluti arcũ laxũ faciens:cuius cõuexitas uerſum Veſuuiũ uergit. eſtque lõgitudine duũ miliũ atque quincentoꝝ paſſ.latitudine uero trecentoꝝ. Quāobrē non paruā antiquæ urbis partē in hoc ipſo arcu plagaue illuuionibus obnoxiā manſiſſe:cõpertũ eſt.oīs.n.auſtralis urbis regio in mediis illuuionibus conſtitit. Qui igitᷣ factũ eſt:ut illuuiones nullas urbs: ager ue ſenſerit:optimeque & in tota urbe & in agro:& ædificatũ:& habitatũ:& cultũ ſit? pſertim ſi illuuiones natura ferente ſtatis ſiderũ curriculis fuiſſent erupturæ. Quā dubitationē ſtatim delet mentio inductæ foſſæ.ſiquidē uia:quæ Lauriniũ fert:a dextra ēt nũc retinet ueſtigiũ altæ foſſæ:quæ ſecundum uiam eam protenditᷣ ab aggere:qui ſub Megaldina turre præſentis urbis eſt:quoſque ſubiuerit prope angulum :quem Gecalæ colles claudunt. Contra uero alterius foſſæ ueſtigium apparet:que ab aggere:qui ſub turre rotunda exurgit:incipiens uerſus occaſum uernum recta excurrit ſecundum uiam: quæ a porta : quæ nunc clauſa eſt:

exibat.hæ duæ utriq; foſſæ i eodem recto tractu manēt. quas ītercedere
oportebat foſſam aliam ſubterraneā ueluti magnum aquæductum ꝑ ur
bem ueterem ductam utraſq; utrinq; contingentem: quæ nunc eſt præ-
ſentis urbis meridionalis foſſa.a Megaldina per Vincancium ad Rotun
dam turrē excurrens.foſſa uero:quā uerſus occaſum deſcēdere diximus:
ad paludes declinat.quāuis non appareat: quo ꝓgreſſu in paludes eua-
debat.eſt.n.magna exparte æquata ſolo.in paludis uero parte:q̄ uicina
Nolæ eſt:iterum foſſa alta edita eſt:quæ recta uſq; ad Clanium fluuium
ꝓducit̄.quem lagnum corrupto uerbo Græco uocant Nolani.ꝙ dicere
debēt lagynū.λάγυνος n.Græcis ſignificat nō modo uas:ſed etiā recæpta-
culum quodcunq;:in quod aqua liquores ue excolantur & influunt.nam
in eā foſſam oīs fere aqua paluſtis:quæ prope Nolam ſtagnat:furtim pe
netrat.Quamobrem a radicibus Gecalæ aduſq; Lagynum foſſa alta du-
cta erat:in quā oīs aqua: quam Gecalanæ ualles atq; radices imæ in cā-
pum Nolanum profudiſſent:excipiebatur.atq; per eam in Lagynū Cla-
niumq; amnem defluebat.Quāobrem ubi non impedita aqua alueū cur
riculūq; inueniebat:tum ſtagna lacus ue nullus in agros urbemq; exurge
re quibat.ſeruabatur quoq; ea foſſa:ſicuti Lagynus hucuſq; ſeruatus eſt.
Auguſto.n.mēſe:qum aquæ funditus ab æſtu feruoreq; ſolis exuctæ ſūt:
Lagynus quotannis expurgat̄.excauaturq; (ſicubi ripæ corruerint) ut
hyberno atq; uerno tēpore expeditus alueus aquis ī Lagynum fluxuris
paretur.cauatur autē a cunctis paganis in agro Nolano colentibus iuſſu
ac more antiquo coactis.Hoc itaq; ingenio & ager & urbs uetus ab illu-
uionibus uendicata eſt.Quod ſi ea foſſa noſtra tempeſtate:atq; ſeptuage
ſimo ante anno ſeruata fuiſſet:non tantā ciuium ſuoꝝ ſtragem ſemel atq;
iterum Nola uidiſſet.Niq; futurum eadem excauetur:toties peſtilētiam
expectare urbem neceſſe eſt:quoties longa pluuia ualles Gecalanas cō-
plerit:ac in agrum Nolanum illuuiones erumpentes profuderit.

Quouſq; protenſis ſit Nolanus ager. Ca.xi

SI quæ dicta ſunt:uera ſunt:par eſſe:uidetur:ut eo Nola-
norū agroꝝ fines fuerint ampliores:quo ciues cenſi ſunt
plueres:quoq; urbs ipſa grādiori area fuit dilatata. idem
uero exq̄ſitius q̄ſque atque facillime dignoſcere ex his:q̄
dicemus:poterit.a Nolanis.n.uel adhæc tēpora ager poſ
ſeſſus eſt is:q ſi nō Claniumuſque fluuium:aut eius fon-
tes:tñ ad uſque Mephitim:putidarū que aquarū concas
ꝓtendit̄:ab urbe Nola initium ſumēs.fontes aūt Clanii ad occaſum æſti
uum uergere:dictū eſt.Itidem recta progredientes ab urbe per octo mi-
liaria uerſus occaſum hybernum aſſidue ſuum agrum calcabāt Nolani:
quouſque ueniſſent ad cōterminos agros Neapolitanoꝝ. Erat āt finis is
intra radices ſiniſtri occidentaliſque cornus Veſuuii mōtis. quo in loco:

qum lis de finibus Agroꝝ cum Neapolitanis orta eét:& ad eã arbitrãdã
miſſus eſſet a Senatu Ro.Q .Fabius Labeo.iudicium uafrum ab eo latũ
eſt de agroꝝ terminis.Siquãdo is qum ad locum ueniſſet:cum utriſqꝫ ſe-
paratim locutus:ne cupide quid agerent:ne quid appeterét:atqꝫ ut regre
di q̃ progredi mallent.Id qum utriqꝫ feciſſent aliquantũ agri in medio re
lictũ eſt.Itaqꝫ illorũ fines ſic:ut ipſi dixerãt terminauit.In medio relictũ
qđ erat po.Ro.adiudicauit.qui uel uſqꝫ ad noſtra tẽpora Campus Ro-
manus appellatus ẽ.huius meminit Cicero atqꝫ Val.Maximus.ſiqs igit.
limitẽ ducat a fontibus Clanii uel a Mephiti aduſqꝫ Romanũ hũc cam-
pum:certo nouit confinia Nolana:quæ tum in occidentem plagam pro
tendebantur.quod eo præſertim credere eſt.ꝙ intra hoſce terminos nul-
lum oppidum alicuius nominis extitiſſe conſtat.Noſtra quinetiã tempe
ſtate Nolanũ ſolum fere porrigitur abuſqꝫ urbe aduſqꝫ radices dextri ac
orientalis Veſuuii cornus:uidelicet ad terminum:qui inter uerrucam:q̃
nunc Altorellã appellãt:& dextras Veſuuii radices interiacet.Si ergo in
tellexeris duos terminos alterum ab urbe aduſqꝫ Cãpũ Romanũ:alterũ
item ab urbe uerſus Vulturnũ uẽtum protẽſum aduſqꝫ Altorellæ metã:
cluſeris intra eos oẽm auſtralem ſortem Nolanæ poſſeſſionis.in qua Ve
ſuuii montis iuga:quæ uergunt ad arctũ:cõcæpta ſunt.cõpertũqꝫ ſit:nul-
lum oppidũ clari noĩs tum:qum Nolani florerent:inter Veſuuiũ:urbẽqꝫ
Nolã ſtetiſſe:ẽt manifeſtũ eſt:omne id Nolæ poſſeſſiõis fuiſſe:quod clau
dit Limes ductus a Campo Ro.ad uerticẽ Veſuuii mõtis:ac a uertice ip
ſo ad Altorellæ terminũ.At uero ꝙ intra hos terminos cadit Octauianũ
oppidũ.cuius nunc ẽt poſſeſſiones extenduntur uſqꝫ eo:quo dexter cor-
nus Veſuuii declinat:ac ubi ſunt agrorũ confinia Pompeioꝝ:qui hodie
ſanctus Petrus ſcaphatæ nũcupatur.iccirco eodẽ uſqꝫ promotos Nola-
nos agros fuiſſe:par eſt.Nãqꝫ q̃ Octauianoꝝ ſunt:qum ipſi fuerint prius
Nolani pagani:poſterius uero Octauii Auguſti:a quo nomen id ſibi tra
xiſſe uidentur ea omnia Nolanorum dominatu ſubiecta fuiſſe oportet.a
uertice itaqꝫ Veſuuino per orientalẽ eius cornũ ad Pompeioꝝ confinia
deductus limes:atqꝫ ꝑ leuum aduſqꝫ Cãpum Romanum porrectus clu-
ſit oẽm meridionalẽ Nolanoꝝ agrorum poſſeſſionem.Adhæc uerſus or
tum uernum uia:quæ ab urbe Laurinium oppidum fert:nunc etiam eun
tes campum Nolanum calcant:quouſqꝫ ad foſſam quandã turrẽqꝫ perue
nerint:q̃ ſub colle auſtrali Gecalæ erecta eſt:quæqꝫ Martiani Turris ap-
pellatur.hic.n.ſunt confinia Nolanoꝝ & Laurinienſium.ducatur itaqꝫ li
nea a cornu Leuo orientaliqꝫ Veſuuii:confinibuſqꝫ Pompeioꝝ:ac ſcindat
de mõte Sarno oẽm eum cornum:qui uerſus eſt ad occaſum:ꝑtẽdaturqꝫ
uſqꝫ ad hanc Martiani turrim:ipſa terminabat Nolanum cãpum ea pte:q̃
eſt ortus hybernus.ab urbe quinẽt uerſus æſtiuum ortum recta euntibꝰ
finis Nolani agri etiã nunc occurrit illic:quo declinans finit collis Ve-

ſciani:in eo.n:angulo iacent cāpi Thophineuſium & Gallenſiū. Tophi-
nū.n.& Gallū pagi ſunt Nolani.Proinde limes ductus a turre Martiani
ſuper colles adusq; declinationem cornūq; collis Veſciani cluſit Nola-
nū agrum:qui uergebat ad ortum uernum & æſtiuum.Ab hoc demū ip-
ſo cornu ductus limes aduſq; Clanii fontes Mephitim ue:unde profecti
fueramus:ēt nr̄a tempeſtate terminat agrū Nolanū:qua ſpectat ſepten-
triōes.Hos fuiſſe agros Nolanorū:exactiore rōne auſim aſſeuerare. Q đ
ſi nr̄a tempeſtate in eo agro ſunt in occaſu Marianū:uel ut aiūt: Marilia-
nū:& Pompeianum:quod Pomilianū nunc appellant:ad meridiem uero
ſancta Anaſtaſis:ac Sūma oppidum:& Octauianum:q̄ intra radices Ve
ſuui i exiſtēte:itē ab oriente Palma oppidum:& Democella:q̄ ad radices
Sarni montis eſt:qua is uergit in occaſum:atq; poſtremo a ſeptentrione
Titianum:qđ Cicianū uocant.nihil inquam hæc turbant eos: qui dicti
ſunt agroꝝ fines.Oia.n.ea oppida fuere pagi & uillæ ruraq; Nolanoꝝ. q̄
a Romanis empta(ut fit)aut rapta cœpere primū ſeorſum:atq; p ſe age
re:deinde paulatim creſcere in ſpeciē oppidi. Demum declinante Nola-
na potentia:partē Nolani agri ueluti proprio iure:quā nunc poſſident:
occupauere.licet hoc ipſum diſcere a.T.Liuio.Sylla iquit:Nolam a Sā
nio recæpit.& legiones in agros captos deduxit:eosq; illis diuiſit. a Cice
rōe quoq; li.xiii.epl̄arū eſt cognoſcere:hæc fuiſſe Nolāorū.ſcribit.n.hoc
pacto & alicui des negociū:qui quærat.Q .Faberi fundus: nunquid in
Pompeiano Nolano uenalis ſit.Eſt aūt Pompeianū Nolanū:quod Pomi
lianū hodie uocant.In quo Cicero addidit uerbum Nolano:ne ſi ſcripſiſ-
ſet in Pompeiano ſolum:intellectum fuiſſet in pompeianoꝝ agro. Fuiſſe
aūt aliquos agreſtes Nolanos:ēt Liuius docet.dictator iquit.Cl.Petilius
in Campaniā reditum fecit:maxime ad Nolam armis repetendā.eo ſe in
tra mœnia ſub aduentu dictatoris:& Sānitium omnis multitudo: & No
lani agreſtes contulerant.Vera quinimo eē ea:q̄ diximus de agris:ex hiſ-
ce:qui uelit:coniectari ualuerit.labefactatā.n.multis tēporū iniuriis No
lanā rē excæpit poſteritas:atq; recordata Nolani noīs:tū pudore tū reue
rentia ſuperioris urbis excita ē:atq; teſtificata quodā mō Nolanorū ius
& dn̄ationē in hæc ipſa oīa loca:q̄ auſa ſūt:tāq̄ fugitiui a dn̄is: atq; mēbra
a corpore abducere ſe.Nolæ nāq; urbi uel maximæ afflictæ cū oīa hæc:
tū alia quoq; plura oppida obnoxia fecit.ut nō modo iure ciuili: ſed etiā
pontificio regerent́ ab ea.qđ uſq; ad noſtra tēpora ſeruatū eſt. q̄q̄ aliqua
eorum nunc iura ciuilia nō capiunt aburbe:cuncta tn̄ dicto parent ac pō
tificio iure a Nolanis gubernant́.Marianū.n.pōpeianum:ſc̄tā Anaſtaſis:
Vallis:Sūma oppidum iure pōtificio urbis ſunt Nolæ.Octauianum ue
ro & Palma utroq; iure gubernant́ ab urbe.Laurinium uero Bouianū:ac
Abella oppidum:quæ extra agri Nolani fines erāt:ēt utroq; iure ab urbe
Nola regunt́.at Montefortium:quod intra ualles & cōfinia Hirpinorū

extructũ oppidũ ē. Iure cõi ſolũmõ ab urbe nr̃a moderat᷑. Ticianũ aũt ĩ
cauſis ſolis crimĩalibus Nolão iudici paret.a Stabiis demũ quotãnis ma
gnus atq; albus agnus cũ cornib⁹ auratis Nolã ad ꝓſulẽ mittit᷑.

Vbi locoꝝ Stabiæ fuerit.& uñ nomẽclatura Veſuui mõtis. Ca.xi.

EA:quæ antedicta ſunt:iam poſtulant:ne amplius differamus
docere ubi nã loci antiquæ Stabiæ ſtiterint:ſitæ ue fuerint.
Nãq; clari uiri ſunt:q ſcribunt:Stabias eſſe:qđ Caſtellũ ma
ritimũ:aut Caſtellũ ad mare hodie uocãt.qđ uerũ nõ eſt. In
quo:ut ea res apertius intelligat᷑:audire oportet ea:quæ Ga
lenus li.v.curatoriæ artis de Stabiis ſcripſit.ſolus.n.is rem omnem expli
cuit q̃ enucleatiſſime.cuius uerba hæc ſunt.Stabiarũ ſedes ad mare adia
cent:atq; ad imũ littus Surentini ſinus.qui Surentum Neapolimq; inter
fluit.& ſi Stabiæ potius a Surentino latere ſint.Eſt aũt in toto hoc late
re magnus collis:atq; oblongus:excurrẽs in mare Tyrrhenũ:atq; ſenſim
declinans occaſum uerſus.nõ.n.recta in meridiẽ protenditur. Idem mõs
tanq̃ tutũ uallũ obiectus orientalibus uentis Vulturno: Subſolano:atq;
Aquiloni:ipſum ſinũ tuetur.Quinẽt eiſdẽ Stabianis ſedibus cõiungitur
mons alter excelſus:q prope imum littus ipſius ſinus eſt:quem montem
antiqui Romani ſcriptores:atq; qui nr̃a tẽpeſtate ſunt elegantiores: ap
pellant Veſuuium. Verũtñ celebre atq; nouũ nomen monti Leſbius eſt.
oibus notus eſt.ꝙ a profundis ſedibus ignem excitũ cacumĩe hiante eru
ctat.qui(ut arbitror)plurimũ cõfert ad deſiccandũ aerẽ:qui ea loca cir
cundat.q̃q̃ ẽt abſq; eo igne idẽ aer ſuapte natura ſiccior ẽ. Quando neq;
lacus aliquis:neq; paludes fluuiuſue alicuius momẽti reſidet:fluit ue ali
qua in parte ſinus.uentis uero cunctis:qui ab arcto occaſu ue æſtiuo per
flant:Veſuuius is ut prouallum obeſt:inter imum ſinum atq; arctum ex
currens uerſus uernum occaſum.ſæpe quoq; numero cinis ab eo eiectus:
aduſq; mare deuenit:quæ ſunt reliquiæ combuſtæ iã materiæ: atq; eius:
q nũc ẽt cõburit᷑.hæc oĩa aerẽ illũ ſaneq̃ ſiccum reddunt.Hæc Galenus.
q̃ ſicuti nullo pacto congruũt Caſtello maritimo:ita exactiſſime conſen
tiũt cũ eo loco:q̃ Turris nunciatæ nũc appellat᷑.Caſtellũ.n.maritimũ nõ
eſt in imo ſinu:ſed in latere:atq; intra montẽ Gaurũ:q in Tyrrhenũ mare
ꝓtendit᷑:ac parũ diſtat a Gaurano oppido:qđ corupte dicunt Granianũ:
parũ ẽt abeſt a Surento. Turris uero nunciatæ in ipſo imo ſinu eſt: q̃q̃ li
mite dirimente ſinum atq; eius imũ littus in duo latera:hic Surentinum:
hinc Neapolitanum:ipſa Turris magis eſt a latere Surentino:ſicuti Ve
ſuuius a latere potius ẽ Neapolitão.Quinẽt agri Caſtelli ſub Gauro mõ
te patent: atq; citra hoſce ſedet ager Pompeioꝝ:quos Sarnus fluuius al
luit. Veſuuius uero multo occidentalior ac citerior Sarno fluuio iacet.
Quãobrẽ Veſuuius nõ coniungit᷑ cũ Agro Caſtelli interiacentibus Põ
peiis.contra uero ager Turris in eadẽ ora continet᷑:q citra ſarnũ fluuiũ

eſt:atq; dextrũ orientaleq; cornũ attingit Veſuuii.is.n.ager iter Veſuuii dextrũ cornũ atq; hoſtia Sarni extẽdit. Quinẽt ignis & cinis igneſcẽs q a Veſuuio ad mare deuoluit:p agrũ Turris:nõ aũt p agrũ Caſtelli deſcẽdit. Quare aer Turris magis q̃ Caſtelli ab eo deſiccat. Quinẽt Galẽi dictis cõſentiunt ea:q̃ Plinius Nepos ad Tacitũ ſcripſit. Rectũ iqt ipſe curſum:rectaq; gubernacula in periculũ tenet adeo ſolutus metu:ut oẽs illius mali motus:oĩs figuras:ut deprehẽderat oculis: dictaret: enotaret. Iã nauibus cinis inciderat:quo ꝓpius accederet calidior & denſior. Iã pumices ẽt nigri ambuſtiq;:& fracti igne lapides:Iam uadũ ſubitũ ruinaq; mõtis littora obſtantia.contãti parũ:an retro flecteret.mox gubernatori: ut ita faceret:monẽti:fortes inquit fortuna iuuat. Põponianũ pete. Stabiis erat.dirimit ſinu medio.hæc Plinius.q̃ nauiganti uerſus Veſuuiũ; turrẽq; Nunciatæ contingere neceſſum ẽ.ei uero:qui ad Caſtellũ maritimum tenderet:nõ poſſunt.ſemp recta nauigauit Plinius Veſuuium uerſus: nec usq̃ reuerſus ẽ:aut aliquo pacto diuertit.petens nãq; Caſtellũ:diuertiſſet iter. Quare Stabiæ ĩ ea regiõe erãt:in q̃ turris Nũciatæ nunc eſt. Eſt aũt hæc turris oppidulũ cũ uillis & emporiis:q. Nolanorũ quoq; erãt: in q̃s abiere antiquæ Stabiæ.ut Plinius teſtat. Verũ hoc oppidulũ paruo tractu diſtat a mari: Stabiæ uero maiore ĩteruallo a mari aberãt atq; magis uerſus montẽ ſecedebãt. Iacet hoc oppidulũ ad imum littus Surentini ſinus:atq; ab arcto cornum orientalẽ Veſuuii:ab occaſu uero Heracleam: uel ut alii dicunt:Herculaneũ:quã nunc turrẽ Græci uocãt.ab ortu Sarnum fluuium.& Pompeios cõfines hẽt. Verũ enimuero his:q̃ dicta ſunt: obſtare uidet Columella canẽs. Fõtibus & Stabiæ celebres: & Veſuuia rura. Nãq; circa turrẽ Nunciatæ nulli ſunt fontes:pp quos illa tãtopere celebraret. Ni fontes ꝓ puteis: q parũ illic alti ſunt: uſurparit:a qbus aq̃ illimes hauriunt. Nec deſunt:q in ea ſnĩa ſunt: Columellæ tẽpeſtate plures fuiſſe fontiũ ſcaturigines:q̃ nunc exeſo littore tegunt a mari. ĩ quo ẽt ſe uidiſſe aiunt:dulces aq̃s ab ima ſalſa ueluti bulliẽtes:idq; crebris ĩ locis exurgere.aut legẽdũ ẽ nõ fontibus ſed flatibus. Flatus.n. Fauonii Aphriciq; illic ꝑpetui atq; placidiſſimi ĩcrebreſcũt a mari.n.eiuſmodi flatus & auræ excurrẽtes Heracleã:atq; Stabias pflãt:ac nullo ĩpediẽte mõtis iugo trãſeunt ĩ cãpos Põpeianoꝝ atq; Nuceriãoꝝ. Quãobrẽ omni ei oræ: ĩ q̃ Stabiæ ſunt atq; Heraclea:ſũmã cũ amænitatẽ tũ ſalubritatẽ pariunt. ut ẽt Strabo & Galenus teſtant.neq; ſilẽtio ꝑtereundũ ẽ capraꝝ lac huius Veſuuianæ oræ:qđ Stabias quoq; idicat.nõ qdẽ iquã:quia Galenus primus id ſũmope laudauit:eoq; plurimos curauit:uerũ ẽt qđ a ſalubritate laudatũ erat(ut idẽ autor ſcriptũ reliqt)atq; iccirco ĩ uſu magno prius habitũ fuerat:Galenus deĩde cõmẽdauit:ſcm ẽ:ut magnope hoĩes uterẽtur.qđ uſq; ad noſtra tpa ſeruãt Stabiani atq; Heracleẽſes.paſcunt enim per radices iugaque meridionalia Veſuuii montis plurimos caprarum

greges: idq; ad uſum ſolūmodo lactis: quod perparum coactū tenerrimumq; fiſcellulis planis excipientes: ad circūpoſitas urbes conuehūt cotidie: ad quas ſtatim tempore matutino facile peruenire poſſint. proinde Neapoli: Nolæ: Sarni: Nuceriæ. cæteriſq; in locis uicinis haud pluribus xii. paſſuum milibus magna preſſi lactis copia Stabiani diuēditur. Q uā quam hoc ipſum potius Heracleenſis quam Stabiani nunc factitet. hi enim perpauci ſunt: Heracleenſium uero populus multo maior. Illud in ſuper minus prætermittendū eſt. quod Galeuus ſuperioribus monſtrauit inter ſcribendū. Monti ait Veſuuio nomē eſſe Lesbiū inſigne atq; nouū. Nāq; mutata littera. L. in. B. atq;. V. uocali īterpoſita fit de uerbo Lesbius Beſubius: ac deinde Veſuuius. latina. n. oratio non facile patitur lrām. S. ante. B. ſicuti. S. cū. P. frequentiſſime coniungit. Lesbius itaq; appellatus mons eſt: q in eo Lesbii patria exeuntes aliquando incoluere. quod uerī ſimillimū eſt. ſiquidem legitur apud Solinum: Lesbios imperiū maris ali quando tenuiſſe: ipſumq; amiſſuros multo antea Sibyllam Erythraeam præmonuiſſe. aut qm̄ Lesbii ob quandam orationis turpitudinē infamātur a ſcriptoribus. unde Lesbizire: prouerbiū factū ē: quod eſt inquinare cum os: tū alia aut iniuſtis aut obſcœnis dictis. & alterū prouerbiū: Lesbis digna. qum fœda inquinata: turpia: iniuſtaq; ſignificare quiſquam uelit. Veſuuius enim cacumine hiante tanq̄ ore aperto cineres ignesq; eructans fædat omnem oram: quæ ei ſubiecta ē. Nec ignoramus in quibuſdam codicibus etiā antiquis ſcriptum eſſe Besbium. atq; plæroſq; dixiſſe Besbiū non Lesbiū. In quo ſiq ſint: q magis amēt legere Besbiū q̄ Lesbiū: ne crebro accæptā dictionē mutent: nihil moror: mō uideant pq̄ facile dilucideq; uerbū Besbius ēt deductū eſſe a uerbo Lesbius rōne atq; modo: quē diximus. Nec erit abre arbitrari Besbiū dictū eē nō a Lesbiis: ſed ab duce aliquo Pelaſgo: q in eo monte dn̄atus aliqn̄: fecit loco nomē. Pelaſgoꝝ. n. nomē Besbicos unū ex ꝓpriis ē. ut Stephanus ſcribit. a quo noīe lrā. C. exēpta Besbius remāſit. Neq; qnēt ueri diſſimile ē. Besbiū dictū eē a gigātis noīe Besbicos: q nomē īdidit īſulæ puæ: q̄ ꝓpe Cyzicū extat. ut idē autor refert. mōs. n. Veſuuius: qū uſq; ad imū ptuſus cauernoſusq; ſit: uſ ēt excauatus eē. q̄ opera ſola gigantoꝝ eē credit. gigātes. n. quoꝝ prin ceps fuit Besbicus: legunt excauaſſe littora: atq; p maria deuoluiſſe ſaxa: ut hoſtia Rhyndaci fluui clauderēt. Ex quo noīe lrā utraq;. B. mutata in. V. cōſonā atq; altera uocali. V. iniecta effectū ē uerbū Veſuuius. Q đ ſi priſci fauillas nūcupauere ueſuias. ut qdā arbitrat latin⁹ Grāmatic⁹: erit Veſuuius latinū uerbū: dictusq; Veſuius quaſi fauilloſus ob crebras fauillas: q̄s eructare oli ſolebat. cui addita lrā altera. V. fit Veſuuius. & mutata utraq; lrā. V. ī. B. fit Besbius. Adhæc licet hoī latio uerbū idipſū exqſite mōſtrare: latinū eē: cōpoſitūq; extrib⁹ ut ne pticula adauctrice: & ſus: dictiōe: q̄ motū ad ſupiora oſtēdit: & uia: noīe: qđ iter uult ſignificare. hoc

ē mōs:ī quo p q̄ arduū ſurſū iter fit.ſiqn̄ cacumīa Veſuuii aſcēdere uolēti
bus ardua ad ſcādēdū iuga deīceps occurrūt.ueluti Ioānes Antōius Dō-
dus Cremonēſis uir oī lraꝝ gn̄e redimitus īterp̄tatus ē.Quare a loci ꝓ-
prietate factū nomē ē Veſuuius.a quo & pmutationē & p exēptionē lra
rū & Besbius & Veſeuus attēdere q̄ facillime p̄t.Verūtn̄ qꝛ gēs Cāpana
antiqor fuit Græca q̄ latina:placet locoꝝ noīa antiqſſima Græca potius
q̄ latina eē reputare:atqꝫ rōnibus Græcis magis q̄ latinis īterp̄tari.

De ſtudio & bn̄uolētia Diuina erga Nolā. Ca.xii

QVis:Rogo:nō aſſeuerare fuerit auſus? illud fauore Diuino.
quodā cōtigiſſe laribus genioqꝫ ac ſedibus Nolanis. Secun
do.n.bello Punico tū p̄ſertim:qū res Romana ubiqꝫ terraꝝ
afflictata eēt:maxīa clade ad Lacū Thraſumenū: & illa om
niū truculētiſſima:q̄ ad Cānas ſuſcæpta ē.extaretqꝫ Annibal cūctis tū ter
ribilis:tū oībus apperet īuictus:Nolæ dūtaxat cōceſſum fuit a deo optīo
maxīo:ut in eius cōſpectu Annibal primū Rōanis Nolāiſqꝫ terga uerte-
ret:uiciqꝫ poſſe mōſtraret?:atqꝫ deīde ſæpius apud Nolā reiectus: uictus:
atqꝫ in caſtra fugiēs recluſus ſit.q nullis unq̄ antea ī tot:q̄ geſſit:bellis uer
tiſſe terga hoſti legit?.Quæ nota tanta fuit:ut cæteris illius belli tp̄ibus
nō ſolū ſup̄ior nuſq̄ euaſerit Annibal:uerumēt lōge īferior hītus ſit:ac ue
luti pedetēti cōſeneſcēs tādē ꝓpulſus ſit Italia.Apud Nolā quoqꝫ mīmo
abfuit Annibal:ut a Marcello obtrūcaret?:iterūqꝫ illi arma ferenda fere-
trio Ioui darēt?.Verūtn̄ iteri ipſe p̄iculū euadē reliqt pueꝝ dilectiſſimū
Cynipa deliciaſqꝫ ſuas.Cui caſſidē.L.Pauli dono dederat:quo obtrūcato
ab illuſtri iuuene Pediano Patauino:īſignis illa galea Rōanis reſtituta ē.
Quis nō ēt nutu diuino illud urbi Nolæ eueniſſe affirmauerint? Cæſarē
Auguſtū ī ea diē claudere.quo ī obitu(ait Dio)ſtellas comatas atqꝫ ſan-
guinolētas uiſas eē.Qua ꝓ re a Tyberio tēplū Auguſto erectū atqꝫ dedi
catū ē Nolæ.ut idē autor atqꝫ Suetōius ſcribūt.noſqꝫ eius ſedes & ueſti-
gia uidimus.Quis ēt nō ad deos referat? rē Nolanā ſpectātes uaſta illa ī
cēdia Veſuuii mōtis accidiſſe tēpeſtate & īperio potius Titi:q liberalita
te & bōitate ſua peſſundatā ab illa cōflagratiōe Cāpaniā reſtituit.ut Sue
tonius autor ē.Quoꝝ maloꝝ nō p̄uā p̄tē Nola ſortita ē.Nāqꝫ tā & ſi ī ur
be nihil dāni ſuſcæptū ē:in pagis tn̄:q circa Veſuuiū erāt:detrimēta mul
ta ſubiuit.Ni illud m̄lto benignius exiſtimādū ſit:Nolā ipſam nō eis aliis
ue Veſuuinis īcēdiis deletā eē:ueluti Heraclea & Pōpeii fuere conſūpti.
Agrū quoqꝫ urbēqꝫ Nolā a torrēte Abellāo defenſam eē:qū illi ruēti q̄ſi
obex collis oppoſitus ſit:ſola benignitate & uolūtate diuina actū eē:īpiū
ē:ire īficias.Magna qnēt bn̄uolētia Nolā agrūqꝫ Nolanū dii ꝓſecuti ſunt:
ubi ꝓfuſiōe q̄dā nō ſolū liberalitate tot gr̄aꝝ hūc adhornauere: q̄s tū qs
a deo optimo ꝓfectas eē:euidētiſſime uiderit:qū īnūeras urbes agros ue
cōpererit oībus aut plurimis eiuſmodi gr̄iis priuatos.Demū qs nō aſſeue

rare auſ t:ēt illud ſtudio atq; decreto quodā diuino eē Nolæ tributū. Ne minē in Italica terra tēpeſtate priſco regē aut ducē īſigniri hornariq; ex/ cellēti corona potuiſſe:niſi illā illi Nola miſiſſet. Siqdē melilotō:quā ſer/ tulā Cāpanā nr̄i uocāt.herba florida ē:ac in Italia laudatiſſima ea ē : q̄ in Cāpania naſcit̄ :coronas ex hac antiqtus factitatas:īdicio ē nomē ſertulæ: qđ occupauit:ut Plinius teſtat̄ de coronis ſcribēs. Verūtn̄ Cāpana appel lata ē:ꝙ circa Nolā pulcherrima Italicaꝝ oīum orit̄:ut Dioſcoridem do cuiſſe:memorauimus. Arabes aūt ſecuti potius uſum nomēclaturāq; Ita/ loꝝ q̄ Græcoꝝ etymologiā:herbā eā appellauerūt Elcilelmelicā : q̄ uox q̄drat cū latina uoce:q̄ corona regia ē.ut īterp̄tatus ē Symo uir Arabicæ linguæ p̄itiſſimus. Quāobrē ex herba ea coronæ regū uel ſerta cōtexebā tur:ſed e laudatiſſima:quā ſolūmō Nolanū agꝝ ferre:benignitati diuinæ placitū ē. Neq; mos coronādi ille uetuſtiſſimus apđ Nolāos deletus obli uiōi uel traditus ē. Vere.n.adoleſcētuli puellæq; ex ea herba florētiſſima cōcinne afabreq; ītexere corollas:illiſq; capiti apte īpoſitis cātādo tripu/ diare ſolēt. Illud quoq; ad bēignitatē diuinā referēdū:q̄ Nolæ urbi nō mō alia multa:ſed ēt ui cāpanas īueniēdi largita ē:ut opa Nolana ubiq; ter/ raꝝ ſacrificiis atq; cærimōiis:q̄ cū diuis: tū ipſius erga maieſtatē agerēt̄ & hornamēto & adiumēto fort.atq; ut parū dignæ reputabāt̄ regū coro natiōes:niſi ſertula Cāpana fuiſſet ītexta:ita diuia officia ut occulta trāſi gerent̄:ni cāpanæ illuſtrarēt̄ uocalitate. Nā ut ſertula nūcupata ē Cāpa na:ꝙ Nolæ optima orit̄. ita id ſemiuiuū īſtr̄m cāpana nūcupatū ē:ꝙ No læ īuētū.atq; eā obrē Nola ſibi īſigne ſolā cāpanæ figurā aſſūpſit: atq; p̄/ tulit.qđ uſq; ad nr̄a tpa i faciēdis ſignis uſu ſeruatū ē. Quas ob res Nolā ſedesq; Nolanas magnas ſacraſq; eē auſim affirmare:ſi ſacra magnaq; ſo/ lū aut an̄ alia dii & ſpectāt & colūt & amant.

De Noláoꝝ fide:ſemelq; īcæpta amicitia ac ſemp ſuata. Ca.xiii.

ILlud inſitū eſſe Nolanis īgeniis:cōptū ē:fidē datā atq; ſemel īcæptā amiciciā ſemp ſuare:idq; ad ultimū uel īcidētibus im minētibus ue p̄iculis maximis:patriæq; ipſius expugnatiōe ac īteritu.bello nāq; Sānitico Nolāi fædere & amicicia cū Sānitibus cōiuncti:nō eā prius frangere ſoluere ue uoluere: q̄ incurſiōes in agrū paſſi ſint ſuū:multitudinē Sānitiū in urbē:ut munici pes p̄prios recæperint:incēdia oīum ſuburbioꝝ ſpectarint:demū urbē ip ſam expugnari atq; capi uiderit.tulere Nolāi hæc oīa:qū a Cl. Petilio di ctatore urbs Nola capta ē.ut autor ē. T. Liuius. ſecūdo deīde bello Puni co quātā fidē Romanis Nolani ſeruarint:mōſtrauit tū Hærēnius baſſus: quū rn̄dit:multa p̄mittenti:ut ſe daret: Annibali:hiſce amici ueri uerbis. Multos annos iā inter Romanū Nolanūq; po.amiciciā eē:cuius neutros ad eā diē pœniteret:& ſibi:ſi cū fortuna mutanda fides fuerit:ſero iā eſſe: mutare eā. dedituris ſe Annibali non fuiſſe accerſcendū Romanū p̄ſidiū.

cum iis:qui ad ſe tuẽdos ueniſſent:& oĩa ſibi eſſe conſociata:&ad ultimũ fore.hæc ille.quæ oĩa facto cõprobata oſtenſaq; ſũt.nãq; poſtq̃ Nola capta fuit a Cl. Petilio: cũ Romanis amicitia uſq; adeo magna ſtabiliſq; iacta fuit:ut nuſq̃ ab eis aliqua fieri potuerit alienatio.Et in eodẽ bello infide manẽtes Nolani:ſæpe ſe patriãq; ſummo periculo expoſuere. ter enĩ Annibal Nolã ſũmo conatu aggreſſus ẽ.In quo nemo magnitudinẽ Nolanæ cõſtantiæ æſtimare certo qrit:niſi qui ſenſerit:paueſcere Romanos: Romãq; totã contremiſcere tũ:qum Annibalẽ caſtra aduerſus urbẽ Romã mouiſſe nũciatũ ẽ.Q uinẽt.Capua Sãniũq; Annibali iã dedita excluſam Nolã a Romanis(qum ipſa interiacerent)prope fecerũt:atq; eã fere undiq; hoſtilibus circundedere .nec ob hæc ipſa unq̃ a fide diſcedere placitũ eſt Nolanis . ſed potius in fide manentes totũ fere Sãniũ incurſionibus deuaſtauere.Neq; ſi plebs Nolana ſpe effugiendi incõmoda : q̃ obſeſſi ferre ſolent(Annibali.n.fauebat)ideo Nolana res infida eſt habẽda.urbs.n.ciuitaſq; proprie illud eſt:qđ caput ẽ:atq; melior ps: q ſenatus & primarii urbis exiſtunt.ſicuti.n.in exercitu oẽs milites imperatorẽ ducẽ ue ſecũť:qualiſq; hic fuerit:talis exercitus æſtimať. q̃q̃ pleriq; milites auerſo ſint aĩo.Similiter habet res in urbe atq; populo.Q ualis uidelicet fuerint ſenatus primariiq;:talis cũctus populus eſt habendus.uel ſi ab illis auerſa fuerit plebs ignara atq; timidula.Nũ maiora polliceri offerre ue Damoni Phintias ualuiſſet iis:q po.Romano Nolani obtulere. & milites paratos ex formula eſſe:& ſi pluribus opus eſſet:plures daturos . & qcquid aliud imperaret uelletq; po.Romanus:enixe facturos : ad id ſibi neq; opes deeſſe:animum etiam ſupereſſe.Priuatæ uero conditionis hominis fides & conſtantia quanam inferior fuit illa.L.Bantii: qui po.Romano ne fidem ſolueret:datumq; locum in ea pugna:quæ ad Cannas cõmiſſa eſt:linqueret:maluit ab hoſtibus obtrũcari.quare uulneribus ꝓpe confoſſus inter occiſos ſemianimis inuentus eſt.Idem deĩde recordatus ueteris amiciciæ Romanæ monente Marcello adeo cæterũ eggregie ſe geſſit:ut nemo ſocioꝝ rem Romanã fortius ac fidelius iuuerit . teſtis eſt T.Liuius.fidei demum ſeruandæ Nolanis inſitũ ingeniũ cauſa potiſſimũ fuit:ut ſæpius urbs capta expugnataq; ſit:deſciuerit nunq̃.Ita ergo ſe habens:primum a Cl.Petilio magno cũ damno capta eſt tum: qum bellum Samniticum geſtũ ẽ.Deinde bello ſociali:qum.L.Cæſar cos.male aduerſum Sãnites pugnauit.tum.n.Nola colonia in poteſtatem Samnitiũ cũ L.Poſthumio prætore uenit:qui interemptus eſt. Tertium Ciuili bello: ĩ quo Marianis partibus hæſiſſe uidentur Nolani.tum enim Sylla Nolã a Samnio recæpit:& legiones in agros captos deducens:eos illis diuiſit. Q uarto a Mauris Vãdaliſq; ãno poſt auguſtũ q̃tercẽteſimo ac qnq̃geſimo:quo tpe Paulinus Nolæ eṗs erat:urbs oĩs direpta atq; uaſtata ẽ. Anno quoq; fere milleſimo q̃dringẽteſimo poſt Aug.decẽ & octo mẽſes ob

ſidione regiatum copiarum pertulit Nolana ciuitas: ne Nicolã Vrſinũ regulum ſuum proderet. Paucis annis poſt illud facinus præteritis Blaſius quidam: qui cum turmis militum aliquot mane ſummo capta clanculum urbis porta: Nolam intrauit. regiamq; militibus circumſepſit: ut Raimundum Vrſinum Pyrrhi filium manu caperet. erat. n. is tũ puer ac Nolæ regulus. eo. n. capto ſperabat Blaſius urbe potiri. Nolani uero id ſentientes facto ciuium armatorꝶ cuneo ſtatim tẽpore Blaſium aggreſſi ſunt: eumq; urbe pepulere: ac regulum ſeruauere. Porro nr̃a tẽpeſtate qum Carulus. viii. Gallorꝶ rex deieciſſet de regno Ferdinandum Neapolis regem: fractæq; uel potius extinctæ eſſent regiæ uires: atq; confugiſſent Nolam Verginius atq; Nicola Vrſini genere: atq; Ferdinãdi duces illuſtres: quorꝶ Nicola auus tuus Nolæ regulus tũ erat: pauloq; poſt huc aduentaſſent turmæ aliquot equitum Gallorum: qui recepti ſunt a ducibus hiſce in urbem: poſteraq; die duces ipſi a Gallis capti eſſent: dicentibus eos iure belli capi debere: atq; iccirco uolentibus illos ab urbe abducere: Nolani obſtiterunt: poſtulantes ne regulos ſuos extra urbem abduceret: quouſq; ab eorum Rege decretum eſſet: an duces iure capti eẽnt: nec ne. de hoc. n. ĩpo lis cõtẽtioq; erat. qbus Galli: ut eorꝶ animũ: q̃lis eẽt: explorarent: dixere. an dũ id a Rege iudicatũ ſit: uos ſoluere uelitis militibus nr̃is cũctis expẽſas: nãq; ſi uelletis: nos eos forte nõ abduxerimus. Nolani ſe id: quod propoſuerant Galli: facturos aĩo pq̃ libenti: reſpõderunt. at uero Galli metuẽtes ſibi: duces eos ab urbe Nola abduxere: minitando Nolanis: q; tantum pro eis regulis aduerſum Gallos auderent. Quantum ament fidem Nolani homines: indicat quoq; odium ſummũ atq; conuicium omnium in eos: qui fregiſſe fidem cõperiuntur. ſiquidẽ ubi quiſq̃ non ſeruaſſe fidem: infamatur: ſtatim tempore a cunctis maximo odio habetur: digitoq; monſtratur: atq; illum tanq̃ ſcopulum quiſq; uitat: ac fugit. Qunq; forte cum euiſmodi fidei corruptore aliquo rixari acciderit: tum palam conuicio proditiõis tanq̃ uehemẽtiſſimo ictu illum extemplo laceſſunt. Adhæc nõ facile in aliis locis tot paria amicorum offenderis: quot Nola ſemper ſcatens producit & alit. Neq; cum ciuibus Nolanis ſolis amicicia percrebreſcit: uerum etiã cum externis plurimum ſolet coaleſcere. Quod non ſpe lucri qdẽ Nolani agere uſq̃ ſunt cõperti: ueluti q̃ plurimi idipſum de induſtria & arte quadam factitaue re: ſed idea & amicicia ipſa ſola gaudentes.

De ſtudiis Nolanorum. Cap. xiiii

IN omni recte conſtituta atq; ordine fundata Re. pu. quinq; ſtudiorum genera ſemper antecelluiſſe: cõpertum eſt. Diuinorum cultum: philoſophiã: artẽ militarem: agriculturam: atq; mercaturam. hæc oĩa uel non parua Nolanis tractare placuiſſe: apertiſſime demonſtratur. Diuino Nanq; cultui

enixe nauatam a Nolãis operam priſcis illis ſæculis teſtantur nobilia cõplura templa:quæ in urbe erecta fuerunt. ueluti templum Mercurii:& tẽplum Auguſti. ĩ marmore.n.antiquo hiſce inciſo legimus.L.SATTIO LL.PHILEROTI.MAGISTRO.MERCVRIALI.ET.AVGVSTALI.NOLAE.Tranquillus & Dio ſcripſere Auguſto templum erectũ eſſe Nolæ.Nos quoq; ut dictum eſt:marmor quoddam Nolæ effoſſum uidimus:quod erat inciſum hiſce litteris.TEMPLVM.AVGVSTI.cætera uero uerba deciderant.Templum quinetiam Victoriæ erectum fuiſſe Nolæ:illud ſacellum indicat:quam hodie ſanctam Victoriã uocant.Q uinẽt in angulo urbis præſentis: qui Vulturno uẽto occurrit: in quo turris Megaldorum extat:ſacellum ſancti Seruatoris nũc erectũ eſt:ad decem paſſus diſtans a muris.In hoc ipſo:ubi ſacellum memoratũ eſt:loco:atq; in tota uicinia:quæ ſeptentrionem uerſus extenditur: quouſq; uia ſeſe erigens:portam Cortefellam oſtendit:terra ipſa eminentior cætero ſolo extat:ac tanq̃ uerruca exurgit:non quidem naturalis:ſed factitia cæmentitiaq;.ex quibus coniectari licet:illic fuiſſe non arcem: ſed templum potius aliquod nobile.ſimul q; ſacellum antiquiuſculum ſuperſtructum eſt.conſuetudo.n.fuit ſuper uetera:ẽt noua ſacra ædificandi ſtatuendiq;.ſimul ẽt quia extra eum locũ uel tractu magno alia complura ueſtigia antiquorũ ædificiorũ inuenta ſunt:q̃ circa templum ædificari potuiſſent:circa uero arcem non potuiſſent. Neq; dubitarim affirmare: apud ueteres Nolanos priſcos id tẽplum dicatum fuiſſe Ioui Seruatori: appellatũq; eẽ templum Seruatoris.quẽadmodum apud alios populos tum Græcos tum Latinos Ioui Seruatori fana erigi cõſueuiſſe.fauet nobis eo pacto rẽ cẽſentibus:loci huius nomẽclatura hodierna uulgariſq;. nuncupatus.n.uulgo ſemper fuit is locus:ut a ſenioribus audiuimus:ſicuti nunc appellatur etiam:Seruator:nõ aũt ſanctus Seruator:retinens ueuſtiorẽ:non aũt ſacelli retentioris appellationem.Extat præter hæc uel tempeſtate noſtra templũ quoddam extra urbem ad primum lapidem:q̃ ſpectat arctum.quod Cœmeterium appellant Nolani.q̃q̃ nomen hoc ipſum Græcum κοιμητήριον ſignificat locum in quo complures dormire ſolent:quod dormitoriũ aiunt:nõ templum.In tẽplo uero ipſo medio ara magna quadrataq; eſt:quã ambiunt ſecundum quattuor eius latera aliquanto ſecedentes quattuor colũnarum ordines:quarũ ſingulæ binis inſidentibus arcubus ſubiacent.atq; ſuper curuaturas omniũ arcuũ æqua atq; terminata cõtinuitas eſt:nõ exurgens in parietem. triangula uero: q̃ acciderunt inter binos quoſq; arcus:repleta ſunt fabrica lateritia.totũ itaq; hoc opus:quod per arcus columnis inſidet:cruſtationibus uitreis optum eſt.teſſerulæ.n.uitreæ quarũ uerſicolores aliæ:aliæ uero atq; q̃ plurimæ deauratæ ſunt:graphice compoſitæ cõpactæq; uarias rerum picturas præſentant.q̃q̃ a pluſculis locis cecidit eiuſmodi cruſtatilis pictura:

longitudine temporis diſſoluta.Præter hoc uermiculatū antiquūq; opus baſilica grandis recentiorum more ædificata eſt:ambiens tegeſq; memoratū opus antiquum.atq; inter antiqui operis columnas:aliqua ſunt marmorea ſepulcra ad quattu or pedes ſupra pauimentū extantia cum inſcriptionibus multorū diuorū in eis tumulatoꝝ.Extra uero baſilicam nouā multæ compertæ ſunt reliquiæ ædificioꝝ ac marmora : quæ ſignificant magnitudinem ac dignitatem antiquæ loci eius fabricæ . Q uinēt circa eandem baſilicam paruo interiecto ſpacio ſacella quædam extant nouiſſimo ædificandi more erecta uiliaq;.quāq̄ eoꝝ aliqua ſunt aliquantū humi depſſa.quæ res antiquitatem præſeferre uidetur.omnia igit̄ ea indicātia ſunt illius ſacri ſanctiq; loci dignitatem.licetq; ſpectantibus certo coniectari:illic ſtitiſſe fanum pulcherrimū atq; ditiſſimum cum ſacerdotum aſſidue deum orantium cœnobio ac(ut aiunt)dormitorio.Viris.n.recte ſacris initiatis duo loca ſatis eē:alterum in quo faciant ſacra: alterum ubi corpora curent.ſtructura aūt illa antiquæ aræ uidetur eſſe ætatis ſexcentoꝝ annoꝝ.ſiquando compertū eſt opera eo modo teſſellata per ea increbruiſſe tempora.nomen aūt loci Græcum uult antiquiores cærimonias ſignificare:atq; eas:quæ tum fiebant:qum urbs Nola ciues Græcos alebat.ſolita ſunt nāq; & Romæ & in plærisq; aliis locis templa atq; loca ſacra ſeruari:atq; ut fuerant dicata antiquis quibus uis myſteriis:ita in uſū meliorem recentiū poſterarūq; cærimoniarū admitti.Q uoniā uero legitur in hiſtoria diui Felicis Iunioris de templo Apollinis quodam: quod prope urbem Nolam erectū erat.ubi reſponſa Apollinis per uerba uatū dabantur.quos:ubi ad eos uenit Felix:rogando mendaces arguit. quāob rē ſpreto Apolline imago eius deiecta ē etiā a ſacerdotibus tēpli ipſius: cenſentibus uitam ac uerba Felicis a deo uero proficiſci. inq; eo oratorium conſtitutū ē.qđ a poſteris Felici dicatū ē:atq; noīe eius quotānis celebratum.idq; ſeruatum aduſq; noſtram tempeſtatem.Nō ab re igitur credere ex hiſce quiſq; poteſt:templū hoc Apollinis fuiſſe:quod nūc cœmeterium uocant.Ad hæc templū Iouis in urbe Nola extitiſſe cōpertū ē:tū quod deoꝝ princeps Iupiter erat:tū quia repreſentatur ēt nunc bellum giganteū in eo templo: quod Nolanū nunc eſt epiſcopium:atq; ba ſilica princeps.Alia plura extitiſſe Nolæ egregia fana:credere ē.Nāq; ſi a Nolanis duo nobiliſſima amphitheatra conſtructa ſunt ad ſtudia cultumq; atq; uoluptatem:longe liberius & tēpla multa atq; magna ſuperbaq; ab eiſdem erecta dicataq; diis fuiſſe:conſentaneum eſt.quæ iniuria temporum deleta ſunt:monumentiſq; literarū carent. Verum hæc : quæ dicta ſunt:mōſtrare ſatis poſſunt:quantum operæ a Nolāis hoibus perpetuūq; diuino cultui nauatum ſit.Philoſophiæ uero Nolanos magnam operam dediſſe ex hiſce cognoſcere eſt. ciuitas.n.in duas diuiſa erat partes: ſenatum atq; plebem.hæc paret:ille regit.regere uero qui uſq̄ quiſq̄ pōt

ſenatus abſq; legum peritia:abſq; hiſtoriarum cognitiõe:abſq; arte dicendi? accuſatur.n.defenditur:ſuadet̃:diſſuadetur:laudatur:repræhendit̃:in q- bus omnibus inſita eſt philoſophiæ pars princeps:quæ prudẽtia ẽ. Q ui etiã Nolæ duo amphitheatra fuiſſe:in quibus fabulæ pter cætera recita bantur & poemata.poeticam uero cũ philoſophia una incolere monet Syneſius ſcribens ad Nicandrum.Et Ariſtoteles cenſuit poetã philoſo- phũ eſſe.proide omnis antiqua philoſophia ſolis poetis tractabatur Ho mero:Heſiodo:Orpheo:Empedocle:Parmenide:Meliſſo:Arato:Comi- cis Tragiciſq;.Q uãobrẽ Plutarchus præcæpit:philoſophaturos adole- ſcentes a poetis incipere.ſiue.n.Comœdiam:ſiue Tragœdiã ſiue quod ue lis poema antiquũ ſpectes:maximã philoſophiam inueneris:& rerũ hu- manarum atq; diuinarũ ſcientiã.Humano aũt generi inſitũ eſſe in abſtru ſum eſt:ut eorum:quibus quiſq; audiendo fuerit delectatus:idem autor eſſe percupiat:ut alios delectet.Q ua pro re fit:ut qum rem gratam mi- rãq;: nãq; quod mirũ ẽ:id gratũ ẽ:audiuerimus:quæramus alios: quos ea dem uoluptate referendo afficiamus.delectati igit̃ hoĩes audiendo fabu las:eaſdẽ componere ac edere referreq;:ut alios oblectent: amant:& gau dent.uolunt itaq; facere fabulas:quos iuuat:illas audire:Et qui uolũt:idẽ ſtudent : idem philoſophantur.Sicuti in omnibus hominum actionibus compertũ eſt:quæ earũ apud quoſcunq; honore præſtiterint:eas multos magiſtros genuiſſe:aluiſſi:auxiſſeq;.Poeſim igitur:qum magno honori ſũ moq; loco apud Nolanos habita eſt:aliquot ex eis reddidiſſe poetas ne- ceſſe ẽ.plurimũq; apud eos eſſe philoſophatum.Q uod ſi Atella:q̃ hodie Auerſa dicit̃:ut autore Stephano cognoſcere ẽ.quæq; diſtat ab urbe No la ſexdecim milia paſſu.potuit nomen Comœdiis quibuſdam facere.Nã q; comœdiæ Atellanæ fuiſſe legunt̃:riſum ex iocis ſaltationibusq; aptiſſi mis cõmouentes.qur Nolam multo illuſtriorem q̃ Atellam nõ huiuſ- modi hiſtrionicis:ſed honeſtioribus ſtudiis indulgere minus iuuerit:atq; poetis & philoſophiæ incumbere? Adde Nolanos genere Græcos:ut di ctũ eſt:fuiſſe:mõſtrabimusq; cũ elegãtia uixiſſe.quare ex hiſce opinãdũ: ita natura conſtitutos fuiſſe:ut ſcientiarum oĩum ſtudia exercuiſſent.ſicuti de Neapolitanis idem atq; eadem de cauſa cenſuit Philoſtratus.Artẽ aũt militarem enixe minuſq; inglorie tractauiſſe Nolanos:teſtatur primũ tẽ plum:quod Victoriæ in ipſa urbe Nola erectũ dicatũq; eſt.teſtatur ſocie tas cũ Samnitibus.teſtantur exercitus extra urbem miſſi.item incurſiões in hoſtes.Sãnium.n.ſemiuſtum ẽ a Nolanis incurſantibus duce Marcel- lo.Q uinẽt extollunt Hiſtorici.L.Banciũ Nolanũ.erat uir acer & ſocio rũ ea tẽpeſtate nobiliſſimus eques.quo memo rem Romanã fortius ac fidelius iunit.Is igitur unus cæterorũ Nolanorum ingenia martialia fuiſſe: facile indicare põt.tantus.n.uir accẽdere reliquos uel timidos ualuit.cui ſua ipſius gloria tũ plurimos peperiſſe æmulos:tũ multo ſectatores imi-

tatoreſq; credendum eſt.ſi modo iter Nolanos nuſq̄ quiſq̄ alius exercuiſſet arma.Simile enim & in aliis artibus fieri ſolet uel in eadem familia uel ciuitate.a magno.n.unius fulgore cæteri quodam modo illuſtrantur ac eriguntur. Verũenimuero qum alias tum præſertim ea tẽpeſtate Nolani ferociores armis uiguere:qum auxere uſq; adeo copias Marcelli: ut coactus ſit ĩ pugna Annibal ſæpius apud Nolam terga dare uincẽtibus. Qui enim potuiſſet uſq̄ prætorius exercitus cum Annibale totis caſtris pugnare:eumq; in fugam uertere:ni maximum Nolanorum robur acies Romanas auxiſſet ac æquas Pœnis reddidiſſet:ſi nõ uerius fuerit: uictũ eſſe Annibalem a Nolanis adiutore atq; duce Marcello.Marmora quinetiam martios Nolanos fuiſſe teſtantur:quæ paſſim cum inciſis Ducum nominibus dignitatibusq; comperiuntur in agro Nolano ac in ipſis urbis ſedibus.ut illud. P. SEXTILIVS.P.F.FAL.RVFVS.AID. ITERVM.II.VIR. QVINQ. POMPEI. DECVRIO. ADLECTVS. EX. VETERIB. NOLA. AVFIDIAE.ST.F. MAXIMAE.MATRI. L. PETRONIO. L.F.FALVERO.VITRICO.DECVRIONI. NOLA. EX.TESTAMENTO.IIS.CVLↃↃ.ARBITRATV.FIDI.L. extat alterum ĩ hæc uerba.CVRIATIO.L.F.FLAMINI. DIVI. AVGVSTI.PRIMI.PIL. TRIB.MILT.II.PRAEFE.CASTR. PRAEFABR.ARBITRATV.HYACINTHI.LIB. hic Nolanus fuiſſe mõſtratur eo:q flamen Auguſti fuit:cuius tẽplũ Nolæ ſolũmõ erectum fuiſſe conſtat:non etiam in cætera Campania.in qua dignitate Nolanos eſſe prælectos intelligendum eſt:niſi certa proprietas cognomenti addita uetuiſſet.Item & illud. T.RVTILIO.VARO.TRIB. MIL. LEG.V.MACEDONIC.PRAEF. ALAE.BOS. Q. DIVI. VESPASIANI.AED.CVR.COM.IMPERATO.PATRONO.D.D. hunc quoque fuiſſe Nolanum ex eo licet coniectari. Nanque marmor magnum eſt:atq; Nolæ inciſum.Quare præſentia ſua nomen patriæ ſignificatur: addique ipſum non oportuit. Quinetiam locus datus eſt a Decurionibus Nolanis. His ſimilia quam plurima alia comperta legũtur.Demum certamina:quæ inter pueros Nolanos fieri ſolent:atq; curſus & magiſtratus quidam teſtantur militarem artem placuiſſe ſummopere Nolanis.de quibus inferius ſuis in locis amplius diſputabitur.Magnam curam nimirum agrorum quoque atque rei ruſticæ iniuiſſe Nolanos clarum eſt.omnis enim Nolanus ager a crebris uillis pagiſque fuit occupatus.atque eo modo ad noſtra uſque tempora diuiſus permanſit.Quod eo factum eſt:quo coloni prope agros colendos forent.ac iumenta: boues: porci: capræ: oues: gallinæ: columbi: examina melius curarentur & alerentur.meſſes quoque atque uindemiæ oportune domum tranſportarentur.Nõ enim eodem tempore magna res cõmode

& colligi & aduectari uia multa poteſt. Quinēt fœcunditas agri ſuapte
natura ad agriculturam colendam:ut nūc allicit: ita tū homines allexiſ-
ſe creditur:utilitas.n.magna accedit iis:qui agros colunt fœcundos: idq;
ſumma cū uoluptate honeſta. In agro item Nolano multam rerum cultu
ram uiguiſſe:oſtendūt Stabiæ.ad has.n.oēs fructus Nolanoꝝ uenales:ut
nunc deuehuntur:deuehebātur.atq; illinc Romam alio ue nauibus trāſ
ferebant. Quāobrē Romani ēt allecti fœcunditate felicitateq; agri No
lani & facilitate transferendi Romā agroꝝ fructus & prouentus:uillas
non paucas in agro Nolano feciſſe uidentur.aliquæ.n.uillæ in agro no-
ſtro a Romanis nominibus apparent appellationē accæpiſſe.ueluti Pō-
peianum:Marianum:Octauianū:Fabianum.Quinēt tanto gratior agri
cultura Nolanis fuit:ut non opere ſolūmodo eā tractarint executiq; ſint:
ſedēt libros de re ruſtica placitum ſit aliqn̄ edere.eoſdem nimirum docte
factos non modo Romani doctiores deinde minus ſpreuere:ſed ēt ſum-
mo ſtudio ſecuti & edocti ſunt.Præſertim.M.Cato.qui in libro de re ru-
ſtica ſæpius legitur citaſſe Memium Perceuium Nolanū.is.n.præter alia
primus uiſus eſt docuiſſe quo pacto ſeri cupreſſeta oporteret. diligentis
quoq; agriculationis Nolanæ indicio ſunt inſtrumenta concinne fabrefa
cta.Nāq; præter cætera Italia tota laudabantur agricolarū quædam in-
ſtrumenta Nolana.idem Cato autor eſt.Mercaturā demū exercuiſſe No
lanos:agricultura coegit:& docuit preter innatam lucrifacilitatem.Nan
q; collecti fructus emptorem expectant ac optāt.emptio uero fit aut cō
penſatione nūmoꝝ:aut rerū aliarū cōmutatione.Euehentes itaq; Nola-
ni ſuos fructus interdum commutationem facere cogebantur cū iis mer
cimoniis:quæ Nolā alio ue reuecta:lucrū maius parere ualuiſſent. Qui
ēt Stabiæ monſtrāt mercaturam Nolanam.illic.n. extitiſſe Nolanorum
emporium:ſcribit Strabo.quod uſq; ad noſtra tēpora tum ipſum tū uſus
ſeruatus eſt. Ex qbus aperte iam patet & diuinū cultum:& philoſophiā:
& militarem artem:& agriculturā:ac mercaturā inter Nolanos excelluiſ
ſe:qbus ſtudiis ingeniiſq; recte ſtructa cōſtanſq; fuit res pu.Nolana.

De elegantia uitæq; cultu atq; felicitate Nolanoꝝ. Ca.xv.

DIctū eſt in agro Nolano plurimas uillas manſiſſe diſiectas:
in qbus oīa Bacchi atq; Cereris arma ac inſtrumenta ſerua
bant.hoc ipſum omni ruſticana ſorde liberaſſe urbē: neceſ
ſum eſt.hac aūt amota reliquæ ſolæ politiæ & urbanitates
ſolæ in urbe ipſa manebant ac retinebant. accedebat qnēt
opulētia magna cū ex agricultura mercaturaq;:tū ex arte militari adau-
cta:q̄ ſociata cū mūdiciis atq; moribus a philoſophia temperatis: nō niſi
ſummā ac æmolandā elegantiā uiuendiq; cultū ciuibus cunctis parere

ualebat. Proinde certo coniectari atq; noſſe quiſq; pōt: ſicuti amphithea tra tum duo: tum illuſtria erecta erant: ita & muri: & turres: & uiæ ſtratæ: & tēpla: & Hexedræ: & ædes hornatu & decore magno ædificata extru ctaq; cernebantur. ueſtimēta quinetiam elegantia & domicilia hornata: item dapes opiparæ: & politæ mēſæ. Quinetiam ſerui: & equi: & canes: & arma egregia. idq; eo libentius: quo Nolanus pop. amicicia Romana tuebatur: fouebatur: gaudebat. Neq; niſi conſequēs his eſt: orationē Nolanorum atq; mores nō barbaricos difficiles ue aut ruſticitate pollutos: ſed urbanos miteſq;: atq; quales uel Athenis uel Roma oriundos decebat. cuius uel illud indicio eſſe poteſt. Nanq; populus Nolanus adusq; noſtra tempora illam priſcam bonitatem ac orationem retinuit. mitis.n. eſt: uoceſq; latias tam exacte profert ut Italorum barbarorumq; latina uerba melius q̄ Nolani pronunciet nemo. Quod uir aure ſolerti ac noſtra tempeſtate doctiſſimus Laurentius Valla excipiens ſentienſq; referre ſolebat atq; admirari magnopere. Eo itaq; pacto Nolani educati cum concordia & amicicia tranſegiſſe creduntur: libereq; caueas amphithea traq; ſpectatum auditūq; aſcēdiſſe: atq; muſicis & honeſtæ uoluptati ſtatis ſuiſq; temporibus indulxiſſe. per quæ deprehendere quiſq; poteſt. nuſquam ſeditiōes atque ciuilia odia aluiſſe Nolanos. ſicuti noſtra etiam tēpeſtate huiuſcemodi hominum inſanias ignorat neſcitque popu. Nolanus. Quinetiam ubi natura ita conſtitutum eſt: ut homo anteq̄ naſcatur: non ſolum poſtq̄ natus fuerit: elegantiam & uitæ diligentiam atque cultum expoſtulet: ut omni ex parte completus euadat: uidetur fortunatus ille uir eſſe: cui naſci: educari: inſtitui que in urbe uitæ cultus: ac elegantiæ amatrice contingit. Nam omnino pulcher erit. Deformitas.n. ſemper errorem arguit atque defectum. Ea pro re inter homines ruſticos: in quibus nullum eſt elegantiæ uitæq; ſtudiū: turpitudo uehementer abundat. In urbibus uero illuſtribus homines maxima exparte pulcherrimi producuntur. Quod ſi Nolani quaque in re fuere elegātiæ ſectatores. æquū eſt: pulcherrimos euaſiſſe. Quibus ex locis compertum eſt. Nolanos aliquando fuiſſe tribus præditos generibus bonorum: animi: corporis: atque rerū externarū dominæ. atque iccirco nobiliſſimos atque Felices.

Finis primi libelli.

DE.NOLA.LIBER.SECVNDVS.

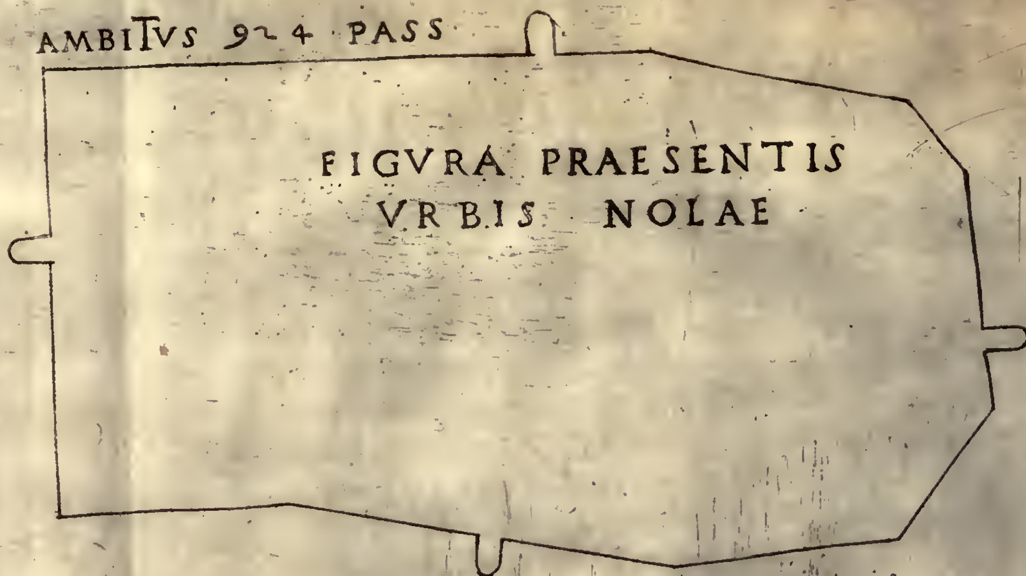
IN.EISDEM.IN.QVIBVS.PRIVS.ERAT.SEDIBVS.NOLAM.PRAESENTEM.STARE. CA. I.

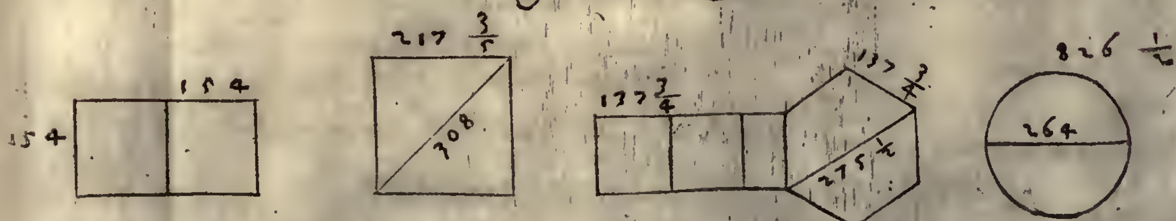
VRBS Nola quo in agro fundata:quãq; magna:atq; quibus moribus Nolani fuerint:idq; abuſq; origine aduſq; tempeſtatem noſtram:iis:quæ memorata ſunt ſuperiore libello: explicatum ẽ. Quonã autẽ modo nũc ſe habeat:hoc eſt anno.M.D.XII. poſt Ieſum Dominum:conſequens eſt:enarremus. Nola igitur præſens in eodem agro atq; ſedibus eiſdem iacet:in quibus olim ſtabilita extiterat. Quo ex loco illud coniectari:licet: nunq̃ bello deletam urbem funditus fuiſſe:uſq; adeo ue afflictatam : ut ciuium reliquiæ fugere coactæ ad aliquam uillam uicinam uenerint: coluerint:auxerit:Nolamq; illam nominarint.ſicuti plæriſq; accidit populis bello:alio ue caſu de patrio ſolo propulſis:qui de monte in planiciem: aut de planicie ad montem:aut de urbe ad pagum:ſedesq; atq; lares mutando tranſmigrauere . ſed ſedes antiquas:quasq; primum dantibus diis occuparant:ſemper coluere Nolani . neq; mutando tantillo locum a laribus genioq; ſuis degenerauere . ſeq; cum paganis miſcuere:hoſpiteſue apud populos alienos uſq̃ manſere.In eiſdem autem ſedibus : in quibus prius erat:urbem præſentem ſtare:euidentiſſimum eſt.Pars enim hodiernæ urbis:quæ ad occaſnm hybernum uergit:quæq; uocatur Turris rotunda:inter duo amphitheatra prope procurrit. qua uero ſpectat arctũ ad portam Samuelis:parietis partem latericii antiqui ualidique habet: quem uel templi uel magnæ domus fuiſſe:neceſſum eſt.is nunc intra urbem eſt.diſtatq; a muro arctico:Samuelinaq; porta circiter decẽ paſſus. Eidem parieti uidelicet domus Tangorum:Friciarum:Macceorum: atq; Cæſarinorum inhærent.atq; uia:quæ per Samuelinam portam intrat urbem:ſcindit hunc eundem inter Macceas & Cæſarinas domos. In media uero urbe præſente epiſcopium eſt:quod erat in antiqua Nola templũ Iouis.Quinetiam in angulo urbis:in quo turris Megaldorum extat::fundamenta templi Seruatoris antiquæ urbis a muro præſentis clauduntur:relinquo alia plura ueſtigia ædificiorum:quæ paſſim per urbem inuẽta apparent:continueq; ab effodientibus reperiuntur.Quod ea:quæ rettulimus:ſatis fidei luciſq; præſtare facere ue poſſunt ad oſtendendas antiquæ atq; hodiernæ. Nolæ eaſdem ſedes eſſe.

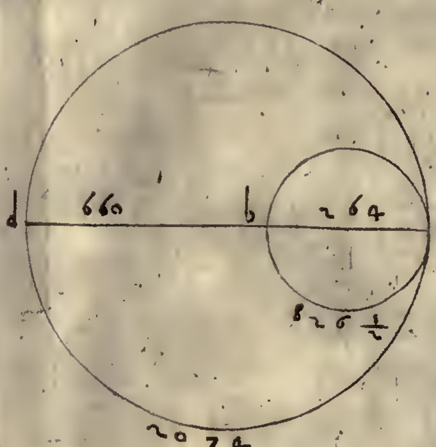
De figura:& ambitu pſentis urbis:& q̃to minor ſit hæc q̃ antiqua. deque numero ædiũ atque ciuium urbis utriuſque. Ca. ii.

FIgura præſentis urbis q̃q̃ undecim ẽ anguloꝝ: aliquãto tamen eſt longior.longior.n.eſt:qua ab ortu occaſum uerſus protẽdit.Q uinẽt qua ad occaſum uergit paulo arctior:qua uero ad ortum:latior.Latus quoq;: quod occaſum ſpectat:rectũ eſt.id uero quod orientẽ ſolẽ excipit:anguloſa rotunditate curuat. Proinde dimidio humani calcis ueſtigii ue: qđ a talo ẽ:urbs hæc ſpectat pſimilis.mẽſus uero ãbitus noningẽtoꝝ ac.xx. q̃ttuor paſſuũ inuentus ẽ.Area uero tanta eſt:q̃ta capere põt duo q̃drata quoꝝ ſingula latera ſunt centenũ q̃nquagenũ quaternũ paſſuũ. Ea q̃nẽt duo q̃drata in unũ collecta efficiunt q̃dratum magnũ:cuius ſingula latera ſunt ducentenũ ſeptenũq; denum paſſuũ cũ ternis q̃ntis paſſus unius. eiuſdẽ uero ambitus eſt octingentoꝝ ſeptuaginta paſſu.cũ duabus q̃ntis. Diametrus uero ipſius trecẽtoꝝ ac octo paſſuũ fere.Id ipſum aũt q̃dratum ẽt tantũ continet:quantũ ſunt duo minora q̃ illa duo:quæ prius dicta ſũt q̃drata:atq; dimidiũ alterius.Q uoꝝ minoꝝ quadratoꝝ latera ſingula ſunt centenum tricenũ ſeptenum paſſ.cum ternis quartis.Eadem uero duo q̃drata cum dimidio ſimul coniuncta reddunt æqualia ſexangulo ſpacio:cuius ſingula latera ſunt æqualia lateribus ſingulis eoꝝ duorũ quadratorũ.Sexangulũ.n.ſpacium:quod æquilaterũ fuerit alicui q̃drato:eſt ẽt eidẽ q̃drato duploſeſqualterũ.Q uãobrẽ q̃dratũ illud magnum æquum eſt huic ſexangulo.Areæ itaq; Nolanæ:quod ad q̃drilaterã ſpeciẽ redacta fuerit:ambitus oræ erit octingentoꝝ ac ſeptuaginta paſſuũ fere. Diametrus uero trecentoꝝ & octo fere.redactæ uero in ſpeciẽ ſexangulã erit ambitus octingentoꝝ.xxvi.cum ſemiſſe.Diametrus uero ducẽtorũ ſeptuaginta q̃nq; cũ ſemiſſe. Itẽ ſi circuitus ſexangulæ areæ reddatur orbis:erit eius diametrus minor diametro ſexangulæ.Eſt.n.diametrus rotundæ areæ ducẽtoꝝ ſexagita quattuor paſſ.fere.Atq; hac rõne nõ arcta breui ue:ſed ampla & tãq̃ paſſim progreſſa certã diametri q̃titatẽ inuenimus:atq; cõparabilẽ cũ diametro antiq̃ urbis.oportebat.n. urbis pſentis areã cũ antiquæ embado cõparaturos inuenire diametrũ rotundæ areæ præſentis ſicuti factũ ẽ.primũ.n.redegimus pſentis urbis areã in duo quadrata æqualia interſe:ſecundo hæc duo coniunximus in unũ q̃dratũ magnum.Tertio magnum hoc diuiſimus in duo q̃drata & dimidiũ alterius: Q uarto hæc duo cũ dimidio congregauimus in ſexangulũ.poſtremo ſexangulũ in orbẽ:transformauimus:ut huius iueniremus diametrũ certã cõparabileq; cum diametro antiq̃.Q ua inuenta manifeſtũ eſt : quãto pſens urbs arctior minorq; ẽ antiqua.ambitus.n.orbis antiquæ urbis erat duũ milium ſeptuaginta quattuor paſſuũ.Diametrus uero ſexcentorum

ſexaginta.præſentis uero urbis circuitus orbis ē octingentoꝝ uiginti ſex cum ſemiſſe. Diametrus uero ducentorum ſexaginta quatuor. Quare area antiq̄ urbis eſt ſexcupla ſesquiquarta p̄ſentis urbis embadi.capit.n. hoc illa uetus ſexies & q̄drātē.Nāq; duoꝝ orbiū circuloꝝ ue alter ad alterū ea rōne refert̄:qua q̄dratū diametri huius orbis ad q̄dratū diametri illius.ut ſi diametrus huius mēſura fuerit q̄ttuor pedū.illius uero ſit duū: illius orbis ac circulus ad huius circulū ita ſe habebit cōparatus:ſicuti q̄dratū diametri q̄ttuor pedū ad q̄dratū diametri duū.ē aūt q̄dratū illius ſexdeci pedū:huius uero q̄dratū q̄tuor.q̄druplus ille igit̄ huius ē. Quā obrē qū diametrus antiq̄ urbis ſit ſexcentoꝝ ſexaginta paſſ. p̄ſentis uero ducētoꝝ ſexaginta q̄ttuor.eſtq; illa ad hanc dupla ſexqualtera:nō ēt area illius ē duplaſesqualtera p̄ſentis:ſed ſexcuplaſexqquarta. q̄dratū.n.illius ad q̄dratū huius ita ſe hēt.q̄d hoc mō facile ē uidere.pone diametrū p̄ſentis eſſe q̄ttuor pedū:pones ēt diametrū antiq̄ eē pedū decē.ē.n.duplaſexq̄ltera.cōſtituasq; ambas diametros in eadē linea.q̄ ſit decē pedū. ueluti ſi ſit diametrus decē pedū. A.D.hāc diuiſeris in duobus locis. B.&.C. ita ut linea.A.B.ſit q̄titate q̄ttuor pedū.Itē.B.C.totidē.C.D.uero remaneat duū pedū.deinde conſtituas q̄dratū ſupra lineā. A. D. erectis lieneis.D. G.&.A.K.atq; ducta linea.K.G.Itē diuidas lineā erectam.D.G. duobus pūctis.E.&.F.pari menſu quo diuiſa eſt linea.A.D.eodē mō diuidas lineam e regione erectā.A.K.in punctis.M.L.ſimiliter quoq; diuidas lineā. K.G.ex trāſuerſo deſcriptā uidelicet in punctis.I.H.ducasq; deinde lineas medias.M.E.&.L.F.itē.B.I.&.C.H.feciſti iā q̄dratū ſup lineam.A.D. q̄d capit q̄dratū lineæ.A.B.ſexies cū quarta.Nāq;.A.C.O.L.ſunt quattuor q̄drata ſibi æq̄lia.Itē colūna.D.N.& altera colūna. N.F. ſociatæ iūctæq; ſunt æquales quadrato lineæ.A.B.ſunt.n.dimidia quadrati.ſimiliter ſe hn̄t colūna.L.I.&.I.O.ſūt.n.æq̄les q̄drato lineæ.A.B.ſunt igit̄ ſex q̄drata lineæ.A.B.quadratū uero paruū.H.F.ē quarta pars quadrati lineæ.A.B.ē.n.productū ex dimidia linea.A.B.Quare quadratum lineæ A.D.ē ſexcuplū ſexqquartū q̄drato lineæ.A.B.Idē eſt uidere ī numeris. Nāq; ſi latus.A.D.ſit decē.eius q̄dratū erit cētū.& ſi.A.B.latus ſit q̄ttuor eius quadratū erit ſexdecim.Cētenarius uero capit ſedenariū ſexies atq; quartā eius.ſicuti in his figuris ſpectare aptiſſime licet.Sinaūt areas urbiū antiq̄ & p̄ſentis non rotundas:ſed ſexangulas feceris: eadē habere rōnē neceſſum eſt.ſin uero duodecangulas utraſq; redegeris: ꝓportiōe atq; cōparatione eadē habere ſe oportet:qua quadrata diametroꝝ ſe habere: dictū eſt.hanc itaq; rōnē hēt area p̄ſentis urbis ad areā antiquæ.

AMBITVS 924 PASS
FIGVRA PRAESENTIS
VRBIS NOLAE

154
154
217 3/5
308
137 3/4
137 3/4
275 1/2
826 1/2
264

d
660
b
264
a
826 1/2
2074

K 4 L 4 H 2 G
2 8 8 4 2
L F
O
4 16 16 1 4
M N E
4 16 16 1 4
A 4 B 4 C 2 D

Quod ſi uoluerimus ueriore comparatione rem Nolanam dignoſcere: oportet ẽt harũ ambarũ urbiũ non ſolũ embada: ſed ẽt habitandi modũ & rõnem recenſere æſtimareq;. Iãq; igitur cõpertum eſt: antiquæ Nolæ adeo frequenter habitatũ eſſe: ut priuſq̃ a Petilio dictatore caperet: pluríma ſuburbia oportuiſſet ædificari. In hac uero hodierna Nola tũ ſuburbia nulla manent. tũ ẽt intra muros areæ multæ amplæq; & horti q̃ plurimi atq; ampliſſimi reperiunt. Quinẽt in ædibus ſingulis fere cauædia ſingula multo q̃ par eſt: dilatata: quas cortinas corteſq; uocant. horũ omnium ſuperfluã amplitudinem ſi coniunxerimus: alterã ſaltẽ urbis partẽ inanẽ eſſe nimirũ cognorimus. reliquum uero ſi ad decentem habitandi in urbe modũ conſtrinxeris: inueneris præſentem urbem non ſextam partẽ antiquæ: Sed duodecimam remanſiſſe. præſens itaq; pars duodecima eſt antiquæ undecim uero reliquæ deletæ ſunt. Quinẽt ubi: hæc ita ſe habere: nouimus: cõpertũ quoq; eſt: ſi noſtra tẽpeſtate in urbe fuerint ciuium ad quattuor milia: in antiqua cenſa fuiſſe ad quinquaginta milia. ſunt. n. ĩ urbe præſente haud pauciores q̃ ſeptingentæ ædes. in ædibus uero ſingulis plurimũ ſena ciuiũ capita incolunt. idq; ſeruis connumeratione ſemotis. Quinẽt ex hiſce rõnibus uidetur in antiqua urbe extitiſſe ad octo milia ædiũ. Verũ hoc ipſum nõ eſt uſq;quaq; aſſeuerandũ. Nam in urbe maiore ẽt ædes maiores aliquanto ſtitiſſe decet. ad ſex milia uero excreuiſſe: probabilius ẽ. reputanti tantũ cõtinuiſſe domũ antiquã: quãtã nũc occupat domus una cũ quincunce. Numerum uero ciuium: potius fuiſſe maiorem q̃ qui paulo ante prolatus eſt. Nam quo domus eſt illuſtrior maiorq;: eo ẽt familiam numeroſiorẽ haberi par eſt. cẽſus itaq; ciuiũ fuit congruentior: qui ad ſexaginta milia capitum excreuit. Niſi quoq; tantus fuiſſet populus Nolanus: nec amphitheatra nobilia cõdere: neq; Annibalem arcere ac uincere idq; ter ualuiſſet. Eſt aũt Nola præſens reliquũ quoddam eius partis antiquæ: quæ tum arctum tum ortũ ſpectabat. nãq; præſens urbs a meridie ſpectat amphitheatrũ marmoreum: ab occaſu uero lateritium: quæ intra urbem ueterem extitiſſe dictum compertumq; eſt.

De finibus atq; figura Nalani agri p̃ſentis. Ca. iii.

QVo urbis ambitus arctior nũc ẽ q̃ prius: eo minor quoq; noſtra tẽpeſtate in agris ora & poſſeſſio redacta eſt. Quam hoc nunc pacto ſe habere intelliges. ſi ab urbe protendas lineam uerſus occaſum uernum ad mille & quincentos paſſus: ĩ cuius fine metam ponas. Itẽ altera educta uerſus occaſum hybernũ linea ad duo milia paſſ. metam alteram in calce figas. deinde a Mephiti rectã ducas ad metam uernã antepoſitam: atque ab hac iterũ alterã extẽdas aduſque metã

hybernam:quam fundaras.terminatus erit prope ab occidentali plaga Nolanus ager.Rurſum ab urbe educta linea uerſus meridiem interq; auſtrum & libanotum ad duo paſſuum milia & quincentos metam conſtituas.Iterum ab urbe altera ducta uerſus meridiẽ ipſumq; auſtrũ ad tria milia paſſuũ:alterã metam ſtatuas.Inſuper ab urbe recte tertia ꝓtracta inter Notũ & Vulturnũ uentũ atq; uerſus dextrũ cornũ Veſuuii ad qnq; milia paſſuũ tertiam metam ſignes.qbus metis poſitis ductus ſit limes a meta hyberna ꝑ cæteras metas:omnis ora Nolãi agri:qui ſub Veſuuio eſt ad meridiem uergens:terminata eſt.Quinetiam ab urbe extenſa linea uerſus ortum hybernũ atq; ſub cornũ Sarni mõtis:ubi Palma oppidum extat:ad quattuor milia paſſuũ:poſitaq; illic meta:ad quam limite tracto a meta Vulturni memorata:atq; ab hac ad turrem Martiani : quæ meta antiqua nobis poſita erat:cõcluſa eſt ad ortum uernũ ea orientalis pars. a turre uero Marciani procedens linea ſuper collem Gecalæ meridionalem deſcendensq; per uallem:quam facit collis Gecalæ occidẽtalis atq; Veſciani collis:uſq; ad pagum Nolanũ:quæ Caſamarciana uocatur:& q̃ ſub ipſo colle Veſciani iacet:atq; ab hoc pago proficiſcens ſecundũ radices eiuſdẽ collis uſq; ad exitum cornũ ue ipſius:ſcilicet metam antiquã: quæ erat uerſus ortũ æſtiuũ:terminat Nolanam poſſeſſionem reliquam: quæ uergit ad ortũ.ab hoc uero cornu tracta linea occaſum æſtiuũ uerſus aliquanto citra Titianum oppidum reprimens ſe:atq; deinde procedens ſecundũ radices Abellæ uſq; ad Mephitim:claudit omnem Nolani agri ſeptentrionalẽ plagam.Intra hoſce limites metaſq; Nolanoꝝ agri tẽpeſtate noſtra cõtinentur.iidem limites metæq; dictæ figuram deſcribũt præſentantq; prope quadrangulã:cuius duo anguli oppoſiti longe plus inter ſe diſtant: q̃ reliqui inter ſe duo.Angulus.n.qui ad Mephitim ẽ:oppoſitus ẽ illi:qui uergit ad Vulturnũ uẽtum:diſtatq; ab eo decem prope milia paſſuũ.Qui uero angulus ad ortum æſtiuũ incurrit.opponitur ei: qui ad metam hybernã cogitur:atq; ab eo quinq; fere miliaribus abeſt.

Quæ partes ſint Nolani agri:qui planus ẽ : & earum quis uſus: atq; quorum poſſeſſio.& de aucupio Regio atq; uini uarietate. Ca. iiii.

ACcedenti a Mephiti uerſus urbem Nolam per duo milia & quincentos paſſus:duæ partes agri:qui in eo angulo eſt:obuiæ fiunt.quarum altera uergit ad Abellam mõtẽ:altera ab occaſu hyberno eſt.illa uacat arboribus omne genus:atq; arua ſola ſunt.ac interdum paluſtria. eadẽ uero frumentorum atq; leguminum omnium feraciſſima tum:qum palus aquis nõ exundarit:ac uomeri copiam ſulcandi fecerit.altera pars omnis nemoroſa eſt quercis præſertim denſiſſime exur-

gentibus:quæ plurimũ paluſtris eſt maxie hyberno uernoq; tẽpore.Cõtra uero ſiquis ab angulo Vulturni uenti:qui huic oppoſitus ẽ: ut antea diximus:per tantundẽ tractus acceſſerit uerſus urbẽ:campũ quoq; utrinque arboribus uacantẽ uiderit non lapidoſum:Sed terrenum uomeriq; aptiſſimũ:non paluſtrẽ ſed ſiccum adeo:ut fodiẽtibus etiã puteos aqua non facile occurrat:niſi ad uiginti paſſus deſcenderint excauando. Omnis ea plaga quoq;:ut luto hyeme:ita æſtate puluere caret. herbida quin etiam ſemper eſt.pabuliq; ac oĩs generis frumenti fœcunda. nobis uero pueris is angulus duas quoq; habebat partes:alterã:quæ ſpectat Veſuuiũ:quæq; perpetuũ nenus atq; quercetum erat denſiſſimũ. alterã: quæ ſpectat cornũ Sarni montis occidentalẽ:quæ cãpeſtris erat:ut dictũ eſt. idem uero angulus tam hiſce q̃ ſuperioribus tẽporibus planũ Palmæ appellatus eſt non eo:q; ager ſit poſſeſſio Palmæ oppidi:quod in mõte Sarno extat.Sed q; oppidi illius proſpectu ſubiacet.Hoc ipſo Campo primũ delectatus eſt Alfonſus Aragonũ primus:q Neapolitanis imperitauit:idẽ abauus tuus:deĩde ei⁹ Felius rex Ferdinãdus ĩ eodẽ regno primus. itẽ huius filius Federicus rex:quotãniſq; uerno tẽpore eo҂ qſq; aucupatum eo ueniebat.nã cæteris anni temporibus cãpus cõcedebat̃ ouibus: bobus:equiſq; ſolis ad pabulandũ. Aucupiũ erat miluo҂ aqlarũq;:quod hoc pacto agebatur ĩ medio campo.Miluum aquilã ue aliquã alto uolãtẽ per carnes humi ſparſas aut etiam uſtarũ nidores prius alliciebant:ut aliquanto propius terrã deuolaret.Nam ubi ad qnquaginta paſſus abeſſe humo aquilã:aut miluum uideſſent: tum hieraces: quos falcones ſacroſq; uocant:ad id edoctos ſoluebãt:ternos ſcilicet aduerſum ſingulos miluos.ſacri uero diuerſum primo uolitabãt aſcendendo ita:ut crederes auerſos a miluo abituros atq; a domino fugituros: deinde reuertebant̃ ad miluũ:ẽt ſurſum ſummo niſu petentẽ:ſed non redibant:niſi ſuperiores illo ſe eẽ uidiſſent. At ubi ſupra rediiſſent:tũ ab alto impetũ faciebant in miluũ:inq; ipſum ſubiectũ inuolantes alter poſt alterũ ea curſus tẽporiſq; menſura ſe regentes:ut ſecũdus nõ dũ percuſſum deſcẽderet:ni q prior pcuſſerat:cœpiſſet reuolando aſcendere.miluus contra interdũ ſubuolando uitabat inuolatũ ſuperioris hoſtis:interdum feriebatur.qui etſi aliqñ dexteritate quadã & uolandi ui poſt longiſſimã altiſſimãq; pugnã euadebat:frequẽtius tñ nõ potẽs tribus hoſtib⁹ deiceps inuadẽtibus obſiſtere: tãdem capiebat̃ ab uno atq; altero ſacro:ac ex tribus ipſis:duobus ue:aliqñ oĩbus ueluti glomus factus deuoluebat̃ humũ uerſus.quibus cadentibus ſtatĩ auxiliabãtur eqtes celerrimi ad id ipm parati:atq; aſſidue ſubtercurrẽtes auibus pugnantibus.hi itaq; miluũ capiebant:ac fractis eius alis:collo:& tibiis raptandum liberius aliquãtiſper ſacris exponebãt ſinebantq;.deinde ſciſſo illius pectore cor extractum cum ſanguine etiam diſſultante alteri ſacro uorandum præbebãt.cerebrũ alteri:tertio medullas.

Hac pugna rapacium auium adeo delectatus eſt quiſq; regũ: quos dixi-
mus.ut ſæpe numero in eo ſpectaculo diẽ totã iſumperit.atq; ut crebrer-
rima deĩceps pugna ſpectaretur:uſq; ad trecẽtos ſacros domi aluit.Q ui
etiã ut cãpus foret amplior:adcurſumq; equitum liberior (Nã longum
tractum ſæpe præteruolant aues pugnando)totũ uicinum cãpo nemus
Ferdinãdus extirpauit atq; cõſumpſit.idq; uſq; ad radices Veſuuii ita: ut
nemus in ſimilem cãpũ abiuerit.Nũc uero ubi aucupia ea ſummota ſũt:
omnis campus aruum eſt:et aratro facile ſcindit̃:frumenti que omne ge
nus ferax.Idem qnẽt angulus atq; alter:qui eregione eſt: non eſt poſſeſ-
ſio Nolanoꝝ ciuium.Reguloꝝ.n.eſt.quanq̃ uſus per ſolutam partẽ fru-
ctuũ quartã conceſſus eſt ciuibus.reliqua uero campi pars:quæ ĩter ho-
ſce angulos patet:ĩ qua media urbs ipſa ſedet:conſita eſt arboribus : quæ
quoquo anguloꝝ uerſus protendit̃ ab urbe ad bina milia paſſuũ . atq; tã
eius diametri:quæ ab ortu æſtiuo ad occaſum hybernum:q̃ quæ ab ortu
hyberno ad occaſum æſtiuũ porrigit̃ :menſus quattuor prope miliũ paſ
ſuũ eſt.Conſiti igitur agri huiuſmodi pars altera coryleta continet . hæc
ad meridiẽ occaſumq; atq; in extimo agro ſita eſt.ac ab occaſu uerno in-
cipiens procedit aduſq; occaſum hybernũ:atq; ab hoc diſcedens per me
ridianã agri oram ambit arboreta quo ad ortum hybernũ puenit. Eſt ea
coryloꝝ ps lõgitudinis qdẽ quattuor miliũ paſſ.latitudinis uero ad mil
le.ſed in eiuſmodi coryletis nec ſe mentis quidem aliqua fit. Neq; uites
ſeri recte poſſunt. Auellana.n.haſtatim creſcit:quaſi exeadem radice aut
ceſpite eodem complures haſtæ in orbem exeãt:quæ ad uicenos quinos
pedes creſcendo extendi ſolent.harũ mediæ erectæ ſtant: quæ uero ĩ am
bitu oriuntur terram propius ſeſe demittunt.Proinde ſub eis magnam ia
ctant umbram:quæ ſementẽ perdit.uitem contra tolerare nequeũt: quæ
inclinantur.quæ uero in medio ceſpite eriguntur:denſitate ſua cultũ uin
demiamq; ſupprimunt. Altera uero pars:quod reliqum agri eſt:arboreta
continet.ſũt autem hæc loca:quæ etiã Nolani arbuſta uocant: parte ma
xima populis:minore ulmis.minima quercis in qncũcẽ diſtincta.omnes
tamen hæ arbores in magnam altitudinem grandeſcũt.quibus adiunctæ
ac maritæ uites ſcandunt quoad cacumina illaꝝ ſuperarint:atq; exuperã
tes ab ramis pendeant.Q uãobrẽ racemi alte pendentes melius ſole co-
quntur:atq; uindemiæ tempore ſcalis lõgiſſimis adhibitis cõmodius col
ligunt̃ arboreta.qnimo præter arbores uitiũ ſuſtentatrices ẽt inter antes
hñt malos:ſorbos: meſpilos:cytonios:pyros:iuglãdes : atq; hiſce ſimiles.
Solum præterea horum arboretoꝝ quotannis uomere ſcinditur:atq; ſe-
mentem recipit cuiuſq; generis:accæptãq; cumulatius reddit:quãuis ab
umbra arborum imminentium aliquantum lædatur. Eorundem item ar
boretorum quæ iacent ad meridiem inter urbem atq; coryleta debile ac
tenue:ſed odorum uinum ferunt.quæ uero ad ortum hybernum uerſus

Sarnum montem:ſubtilia atqꝫ aliquanto auſteriora.ad ſeptentrionem au
tem uergentia præſertim quæ a radicibus collis Veſciani per Tophinũ
pagum Cœmeteriumqꝫ procedentia uſqꝫ ad paludes:uina odora: plena:
ualidaqꝫ gignunt. Ea uero quæ ſunt ad ortum uernum inter collem Ge-
calam atqꝫ urbem:item ea:quæ ad occaſum uernum iacẽt:uina ferũt mol
lia atqꝫ aquea. Sunt item uina Nolana etiam colore uariantiſſima. alia
enim ſunt nigra:alia rubra:alia roſea: alia hyacinthina:alia aurea:quædã
luthea:nõ nulla pomea.quædam ut aqua candida.ſunt demum hæc ar-
boreta coryletaqꝫ omnia poſſeſſa a Nolanis atqꝫ paganis:excæptis ppau
cis:quæ reguloꝝ ſunt:ueluti priuatos ciues decentibus.

De collibus Gecalæ deqꝫ nomine ipſo atqꝫ Veſciano. Ca.v.

IAm de planis agri partibus dictum eſt:ſupeſt ut colles re
cenſeamus. q nulli alii ſunt ĩ agro Nolano niſi Gecalani.hi
igitur duo ſunt occidẽtalis & meridianus coaleſcẽtes tanq̃
ad angulum uncũqꝫ:quem iacentem ad ortum uernũ No
la ſpectat.is uero ãgulus ſecedit ab urbe mille fere paſſibꝰ.
duorum autem collium eorum meridianus recta procedit ab ipſo angu-
lo per ſex milia paſſuum uerſus ortum uernũ:quouſqꝫ Sarno monti con
nectitur. Verũtamen finis Nolanæ poſſeſſionis in eo ſtatutus ẽ ad Mar-
ciani turrem ita:ut pars:quæ a Nolanis poſſeſſa eſt: præſtantior ſit. non
enim hæc pars uallem claudit cum Sarno monte:ueluti reliqus collis. q̃
obrem dextera eius iuga ſoli poſt ortum:meridianoqꝫ atqꝫ poſtmeridia-
no patefacit. Alter uero Gecalanus collis ab eodem angulo proficiſcens
inter occaſum æſtiuum & arctum ad mille & quincentos paſſus aduſque
pagum Caſamarcianam excurrit:iuga eius leua antemeridiano ſoli:meri
dianoqꝫ:atqꝫ in occaſum inclinanti.dextera uero oriẽti atqꝫ poſtmeridia-
no pandens. Proinde angulus ipſaqꝫ collium curuitas hybernum occaſũ
ſpectat. Collis item occidentalis maxima parte atqꝫ qua ad arctũ uergit:
terrenus eſt.uix.n.marmora in eo uides:idqꝫ uel ĩ cacumine:uel in iugis:
meridianus uero quiqꝫ in ortum excurrit atqꝫ ipſe uncus marmoreus eſt
præſertim circa uerticem.rarius terrenus:idqꝫ per iuga atque radices. &
ille placide eſurgit:raroque ad quincentos paſſus. hic uero meridianus
frequentius ad mille paſſus aſcendit.eſt arduus:atqꝫ circa uerticem non
facile cultum ſuſcipit. Hi itaque Gecalæ colles parui quidem: ac per bre
ues ſunt.uerum quo minores eo gratioſiores atque præſtantiores fera-
citate tanta:quanta ne ullis orbis partibus ſiue colles:ſiue campi:ſiue uer
rucæ ſint:cedãt. In his enim Bacchi uis maxima ẽ.uina.n.dulciſſima ſua-
uiſſimaqꝫ gignũtur.alia item auſtera:alia Muſcatella uocata: atqꝫ præter
hæc uina Græca(ut aiunt)quæ omnia alba ſunt.cætera rubra pellucida
& odoratiſſima.cuncta præcioſa habentur. Oleæ uero nuſq̃ generoſior

liquor.pomorum ut omnia genera:ita nullis ſecunda.ſũt ſpecus. ſunt ſpeculæ.ſunt proſpectus gratiſſimi.æſtate auras perpetuas:hyeme apricitatem magnam inuenis.niues:aut gelu:aut pruinas neſciũt hi colles. Quã obrem fructus & flores præcoces q̄ plurimi in eis ueniunt. alii contra ſe rotini uſq; ad hyemem in arboribus integerrimi pulcherrimiq; ſeruant̃. Citreorum item omnis uarietas.pinus:cupreſſus:myrtus:roſmarinus: atq; complures frutices nuſq̄ frondem linquentes. medicarum herbarum ingens numerus.Apibus certa atq; optata menſio. luſciniarum : aliarũq; auicularum uocalitate gaudentium ciuitas in eis collibus eſſe creditur. Et ne aliquãdo aures offẽdat Gecala dulcis:cicadas nullas gignit:admittitq;.ueluti omnis ager Nolanus etiam ea moleſtia caret.Demum colles hi non inferioribus gratiis afficiunt incolas:q̄ quibus ſtirpes & aues proſecuntur. ſalubres enim uſq; adeo ſunt:ut plæriq; macrobii & aduſq; centenos annos in eis uixiſſe comperti ſint.ob has itaq; partes gratiaſq; omnis ea collium regio a Græcis illis:priſciſq; Nolãis appellata eſt γῆ καλά. Gecala hoc eſt terra bona pulcraque : qualibet enim in parte tum bona : tum pulcra:tum feracitate ſua utiliſſima:tum aſpectu proſpectuque iucundiſſima.Oppidum uero:quod in concurſu duorum ipſorum colliũ anguloq; extructum eſt:terræ cognomine eſt.Gecala enim ei quoq; nomen eſt.q̄q̄ poſteritas mutatis literis et Gecalam & Cicalam appellauerit:ſicuti hodierni Nolani appellant.Horum autem collium pars a Regulo urbis:pars a Nolanis:pars a Gecalanis ciuibus poſſeſſa eſt. oppidũ uero ipſum ſolius reguli eſt.Legitur autem apud Stephanũ Veſcia urbs fuiſſe antiquæ Auſoniæ:& ut quidam arbitrantur in Samnio:a qua:qum eſſet deleta:uidentur quædam reliquiæ ciuium tranſmigraſſe in eam uallem:quam ad ortum facit collis Veſcianus:qui a Gecala proficiſcens uerſus Abellam extẽditur.atq; in ea oppidum ſtruxiſſe:ipſum que feciſſe oppidanis cognomine:Veſcianum appellantes.Eſt autem hoc oppidum in confinibus Hirpinorum & Campanorum.Collis uero Veſciani fere gratias omnes conceſſit collibus Gecalæ.ẽ enim obſcurus & umbratilis. qppe qui eo prope uertitur:unde uix occiduum & inclinantẽ ſolẽ excipiat. Nam qua Gecalam attingit:aliquam parit utilitatem.oleas præſertim p ſaxa producens atq; fouens.

De oppido pagiſq;:atq; cæteris q̄ in agro Nolano erecta ſunt. Ca.vi.

OPpidum unum ac pagi complures:qui nunc in agro Nolano extant:hi ſunt.Namque in collium unco Gecala oppidum circunſpectatur.hoc primum a Nolanis ædificatum eſſe:credere licet:ſimul propter belli occaſiões:imminet .n. urbi Nolæ locus is:ſimul etiam propter commodiorem eorum collium cultũ.Nolanos uero aliquos eo habitatũ aſcendiſſe ueluti

in coloniam quãdam:indicio eſt illud:quod ab antiquo tẽpore ad nrãm uſq; tẽpeſtatẽ in uſu Nolanis ẽ.Q um.n.matrimonia nuptiæ ue ſantiuntur:pactaq; & dotes ſpondentur:illa more antiquo Nolæ atquæ Gecalæ rata ſeruari oportere exprimũť. quod propriũ ẽ ſuumq; coloniarum. Hoc aũt oppidũ ſuperioribus temporibus grandius fuiſſe:reliquiæ ædificiorum ac murorum oſtendunt.nunc uero pauculas caſas circa arcẽ retinet ẽt muro ſeptas.ſolitudinẽ oppidi uidenť feciſſe oppidani : qui alta loca relinquentes ad iuga:radiceſq; collium habitatũ deuenere : idq; ob meliorẽ locoꝝ conditionem:præſertim qum ẽt cãpos colere placitũ eſt. cõmodius.n.colles & cãpos colũt: qui inter utroſq; habitant.Q uãobrẽ ſub unco ipſo atq; colle meridiano per radices paſſim incolunt Gecalãi pagos multos iungẽtes.Q uoꝝ primus ſub unco ipõ ẽ:Sanctus Paulus nuncupatus.deinde Liber:ac Liberi:ulterius uero Bardi.Nã ut eoꝝ noĩa pluratiua oſtendunt: plures uillæ fuere:atq; eoꝝ : qui aliqua rõne liberi atq; egregii.item qui bardi atq; ruſticani eo tempore habebanť. In ipſo aũt cãpo planicie ue:qua Veſuuium meridieq; ſpectat:eſt pagus appellatus Sanctus Eramus ab urbe diſtans ad octingẽtos paſſus.deinde pauco tractu interiecto Syricũ ẽ:& Sabinianũ.Q uoꝝ uti priores incolatu minores:ita Sabinianũ maxime excellit.Q uinẽt prope Syricũ ac ab occaſu hyberno ueſtigia ſunt magni pagi iã deleti:quæ Cẽturia appellabatur.quæq; nomẽ loco:atq; ueſtigia pauca ædium reliquit.ab occaſu uero pagus nullus extat.Ea uero pars agri:q̃ uergit ad arctũ cõplures pagos continet.ut Cœmeteriũ templum iã memoratũ atq; cognominẽ pagum: ulrerius uero Cãpaſanũ: Fabianũ:ac uerſus Veſciani collẽ Tophinum: Vineolã:Gallũ:Comitianũ:Cotinianũ:Reſinianũ:Ponticulũ.Sub colle uero ipſo Pedemontiũ:quod ꝓpe deletũ ẽ.atq; ad uallẽ Gecalæ: Caſam marcianã. Præter hæc in iugo Gecalæ occidentali tẽplũ eſt diuo Angelo dicatũ cum cœnobio ſacerdotum præcæpta diui franciſci ſectantium atq; iter hoc monaſteriũ & pagum Sanctũ Paulũ ſub ipſum oppidũ Gecalam ad ipſaſq; radices collis:fanũ extructũ eſt: ac Diuo Ioãni dicatum cognomento Cæſcũ.cæſcum.n.Nolani ſaxum magnum uocant.quaſi de monte cæſum:fanũ.n.ſuper ſaxo erectũ eſt. cõplura quinẽt ſacella huic ſimilia paſſim ꝑ omnẽ Nolani agri plagã licet uidere.At uero inter Cæſcũ ac memoratũ Franciſci monaſteriũ extat quaſi ſubterranea porticus : antiqum opus.quã cryptaporticũ architecti quidam uocant.quæ ad uoluptatẽ nunc tepore nunc frigore captandã extrui ſolebat:nõ publica mõ publicoq; ære:uerum ẽt:ut qſq; amabat:ære priuato ſibi ædificabat. Colle ẽt ſub ipſo lapidicinæ marmorũ uidenť fuiſſe:unde abſciſſa credũť cæmenta;quæ ad conſtruendũ aducta ſunt amphitheatrũ.

De Muris: pomœriis:promurali:foſſa:portis: & aggere præ-
ſentis urbis. Ca. vii.

TVetur ſe nr̃a hac tẽpeſtate Nolana ciuitas muris:po-
mœriis:ꝓmurali:foſſa:portis:atq; aggere.murus eſt la
titudinis qnq; fere pedũ:altitudinis uero.xx.idẽ diſtin
ctus ẽ frequẽtibus turribus q̃dratis terna latera extra
murũ exerentibus.interq; ſe diſtantibus ꝑ octogenos
pedes.quas uero turres ſupra portas: aut in concurſu
muroꝝ angulo ue:extrui contigit:hæ cæteris ſunt ex-
celſiores.atq; noĩe ꝓprio ſunt inſignes.Quinẽt ĩ hoc muro quattuor por
tæ patent binæ binis auerſæ:atq; ſingulæ ſingulas cæli plagas ſpectãtes.
ad meridiẽ.n.Veſuuiũq; prima uerſa eſt.qui Vicancius appellatur. is.n.
locus in urbe ueteri uidet̃ fuiſſe uicus Ancioꝝ.unde attẽdit uicus ancius
atq; Vicancius.Altera porta ſpectat occaſum uernũ:cui nomẽ eſt Portel
lũ.Nã in eodẽ muro occidentali erat porta antiquior: cui nomẽ erat por
ta.uerum ꝙ Regia aliquanto ab ipſa aberat:iccirco aliã paruã portã hu
ic uicinã reguli aperuere:ne uero duæ manerent portæ tã uicinæ: ueterẽ
cluſere muro:nouã uero reddidere maiorẽ:cui nomen minutũ iã inditũ
remanſit.claudendi ueterẽ portã ẽt hoc in cã fuit.Nãq; uia:q̃ per eã fere
bat:magna aqua ex urbis ſtillicidiis collecta defluebat:q̃ adeo illã exca-
narat fluendo: ut in foſſam ꝓpe deſcendere redacta ſit.Qua pro re por-
tã ineptã tranſeuntibus redditã cluſere.Tertia porta ſpectat arctũ ac mõ
tem Abellam Vicancio auerſa.hæc appellata eſt Samuelis a cuſtode uel
uicino id nomen aſſumẽs.eſt.n. familia ciuium Samuelium. Quarta ad
ortum uernum uerſa eſt:ac occidentalem Gecalæ collem conſpicit.ea-
dem Portello auerſa.nominata autem eſt Cortefella: uidelicet a malo.
Nãq; Cortem Nolani uocant tum domus:cauædium:tum magni uiri do
mum.fellum uero hominem appellant:qui felleus prauus falſusq; eſt.in
quo itaq; loco porta ſtatuta eſt:domus aliqua egregia quidem:ſed prauo
rum dominorum fuerat: quæ deleta & loco & portæ nomẽ id ipſum re-
liquit. atque a poſteris ſeruatum ſimul ad infamiam facti:ſimul etiam ut
qui infamari metuant:caueant malefacere.Murus item a Vicancio pro-
cedens uerſum occaſum æſtiuum:perparum in urbem incurrit:primum
que angulum ac foris cauum facit.in quo turris præſtans eſt. appellata
Pinus.ꝙ intra urbem uicina ei pinus altiſſima ſtabat. quam etiam uidi-
mus.ab hoc angulo exiens murus ad occaſum uernum procedit quodã
tractu uſq; ad angulum:quem claudit cum muro occidentali recta ueniẽ
te ab arcto.In quo ãgulo turris ẽ appellata Rotũda ꝙ magna ac ea figu
ra ẽ.ſpectat hæc turris occaſũ hybernũ.atq;ꝓpe media ẽ iter duo amphi
theatra.Item murus occidẽtalis ab hac turre ꝓficiſcẽs uſq; ad portellũ

in quo turrem hẽt nominatam a Portello: deinde recta procedit quoſq; facit angulum cum muro occurente ab ortu. In quo angulo turris extat uocitata Quique põtarum. ꝓ angulosa turris erat. pontam.n.a pungendo angulum omnem appellant. arcticus uero murus ab hac turre exiens in ortum uernũ uſq; ad portã Samuelitanã: in qua turrem hẽt altã nominatã turrem Samuelis: deinde paulo et recta procedens: angulum facit cum muro occurrente ab ortu fere hyberno: in quo angulo turris eſt appellata Prioris. ꝓ ei ſubiacent ædes Prioris. Prior aũt is intelligitur ſacerdos: qui præfectus eſt monachorũ Annũciatæ: cuius templum ac monaſterium eſt i Iugo collis Veſciani. quod Caſæ marcianæ pago imminet: ab hac item turre murus excurrens in ortum fere hybernũ recto atq; lõgo tractu quouſq; facit angulum cum muro occurrente fere a Vulturno uento. in quo angulo turris ẽ Maſſeorũ. ꝓ illoꝝ domus ei turri ſubiacet. abea uero idem: qui occurrit: murus breui tractu progreſſus attingit murum uenientem prope a meridie: atq; in concurſu turrẽ hẽt Ciminoꝝ appellatã ab ædibus illoꝝ. ab hac item exiens murus recto ac lõgo progreſſu uſq; ad Cortefellã portã peruenit. in qua turrem hẽt nuncupatã a porta. Item ultra portã hanc ipſam exiens parum declinat ab auſtro: atq; breui ſpacio: quouſq; angulum facit cũ muro ueniente fere ab Aphrico: ac ĩ eo turrẽ ſancti Spiritus hẽt. ꝓ fanum huic dicatũ ſubiacet. ab ea item turre murus progreſſus uerſus Aphricum unde occurrerat: lõgo rectoq; tractu obuius fit muro uenienti ab occidente prope uerno: & in eo concurſu turris eſt Megaldoꝝ. ꝓ omnes domus: quæ ſub eo ſunt angulo: eius familiæ ſunt. a Megaldina turre procedit is: qui dictus eſt murus ad occaſum uernum recto ac longo ſpacio quoad ei fit obuius murus ab occaſu prope æſtiuo ueniens: angulũq; cũ eo claudit: ĩ quo turris eſt Scrignariorum. ꝓ uicina eſt domus: quæ eius familiæ fuit. ab hac demũ turre paruo tractu murus proficiſcit̃ ad foſſam uſq; arcis. arx.n. inter hunc murũ atq; portam Vicancium interiacet. Citra uero murũ omnem urbis pomœriũ eſt ad. xv. pedes latum. quare nulla domus pacto aliquo attingit mœnia. ultra quoq; mœnia alterum eſt pomœrium aliquanto arctius. quod iter murum & promurale procurrit. promurale uero altitudinis eſt decem fere pedũ: latitudinis duũ: iter binas quaſq; pinnas hñs interualla ſingula. a fundamento etiam promuralis eriſma demittitur ĩ foſſam uſq; ad aquã ita: ut tegat internum foſſæ latus: atq; promurale ſuffulciat. quod eriſma cum promurali: uerbo nouo Barbacanis appellatur. In eo quinetiam ꝓmurali propugnacula quædam prominẽt. ſunt hæc ipſa turres ueluti trilateræ metæ iuerſæ. nãq; angulum ſolum exertantes: conum uſq; ad imã foſſam demittunt. Turrium autem harum trilaterarum ſingulæ inter binas murorum turres reſpondent ſpectantq;. In angulis uero huius promuralis: turres ſunt rotundæ. Promurali quinetiam ſubiacet foſſa alta ad

xx:pedes.lata ad quindecim cuius latus externum terrenum eſt:non ulla anteride:quam ſcarpam uocant:munitum. ultra foſſam agger extat latitudine.xx.pedum:altitudine ſupra naturale ſolum ſex pedum. ſup quo uia eſt:foſſam urbis omnem ambiens. Verum ultra aggerem occidentalem forum Boarium patet longitudine centum:latitudine uero quindecim paſſuum.ultra uero cæterum aggerem horti atq; olitorii campi dilatantur:qui multo ſpacio patẽtes amotis altis arboribus omne genus ambiunt urbem.quãq̃ in foro Boario quod ante Portellum ẽ:Tiliæ aliquot ordine digeſtæ extãt:quæ ab Vrſo ſunt ſatæ:ut ſub umbra poſſent mercatores paciſci.foſſa itaq; urbem ambiens facit:ut põte ſit opus ante portam unamquanq;: ut in urbem fiat ingreſſus.ſtructura autem murorum ac turrium non ex quadrato eſt lapide:ſed e ruderibus nouis tophi atq; intrito cõfecta.

De Arce Nolana. Ca. viii.

ARx erecta eſt inter portam Vincancium atq; murum extremum:qui ab ortus plaga aduſq; foſſam arcis protenditur. Eſt inſula quædam quatriquetra:cuius latera ſingula ad octogenos pedes longa ſunt.quamq; undiq; circundat foſſa altitudinis. xx.pedum:latitudinis prope totidem excæpta meridiana parte:quæ arctiorq̃ cætera ẽ. eriſmatis & anteridibus utrique firmata:quæ ab imo ad ſummũ exurgentia terram lateraq; defendunt:ne foſſam ruendo compleant. In inſula uero ſunt quinque turres rotundæ:quarum una cæteris maior in media inſula extat.ambitu.cxx.pedum:altitudine totidem. Ferunt eã fuiſſe altiorem quadraginta pedibus cum pinnis menianis ſuper mutulis ſtãtibus. ſed ab Vrſo Vrſino minutam ea celſitudine fuiſſe. In imo turris huius carcer eſt:in quem per hoſtium:quod in prima eſt teſtitudine:ſontes demittuntur.retinenturq; quoad cauſam dicant:atque pœnas dent. Quattuor uero turres reliquæ minores ſunt hærentes ſingulæ ſingulis inſulæ angulis.exurgenteſque abima foſſa quouſque ſupra ſolum ad quadraginta pedes extent.circuitus uero earum ad.lx.pedes eſt. harum quælibet ſuper mutulis pinnas menianas ac propugnacula habet.inter binas uero angulares turres paries ductus ẽ latitudinis q̃ttuor pedum:altitudinis paulo minoris quã turres.a quo media turris abeſt q̄ndecim fere pedes. Duo arcis hoſtia ſunt:alterum ad meridiem :quo itur extra urbem . alterum uergit ad arctum:quod ab arce in urbem ducit.atque ponte erectili greſſus in arcem utrinque fit.ambo quinetiam hoſtia ueluti in ſemiturribus quadratis ſũt aperta:quarum ſummitas expoſitis mutulis propugnacula habet. Quinetiam ultra foſſam meridianam arcis: altera inſula parua eſt in ſpeciem hemicycli figurata; cuius curuatura & umbo exterior eſt.

frons uero e regione iacet hoſtio arcis.hæc etiam circundatur a foſſa ſimili continuaque cæteris arcis foſſis.abima uero ea foſſa exurgit eriſma: quouſqꝫ extet.xvi.pedibus ſupra ſolum.idqꝫ in curuatura ipſa umbonis. Nanqꝫ in fronte eriſma ſupra ſolum non exurgit.umbonis uero ambitus eſt ad.lx.pedes.Eſt hæc ueluti ſemituris tanq̃ ꝓmurale:quod ante hoſtiũ arcis externum erectum eſt.ab arce itaqꝫ ad hoc promurale ponte erectili tranſitur.In arce ſemper eſt præfectus a regulo:quem caſtellanum appellant.Ex quibus iam liquet urbis præſentis principem partem atque caput hoc in loco eſſe.

De Regia. Ca. ix.

Antiqua regulorum domus ad portam eam urbis erecta eſt:quod Portellum appellatur:ut dictũ eſt.Verũ ea prĩcipum domus regiaqꝫ non ſcindit urbis murũ altera parte intra:altera extra urbem manens.ueluti arces extare ancipites ſolent.ſed uniuerſa intra urbem comprehenditur.tanto a muro portaque ſecedens: quantum internum pomœrium ſemel atque iterum patet:Regia itaque ab occaſu: pomœrio:ab arcto area longa:in quam Portello intrantes:recipiũtur. ab ortu atqꝫ meridie hortis iungitur.Hæc autem ſub Raimundo Vrſino atqꝫ regulis ſuperioribus:ita Sæculo ferente:abiecta erat atqꝫ ſtructuræ uilioris.Sub Vrſo uero Vrſino:qui Domi militiæqꝫ uir fuit illuſtriſſimus:magnificentius ædificari cœpit.idqꝫ noſtra tempeſtate.Vrſus.n.dirutis fere cunctis ædificiis ueteribus domum quatriquetram erigere agreſſus eſt. cuius arcticum latus longitudinis eſt ad.xxv.paſſ.orientale uero prope par eſt.ſed opus inchoatum reliquit.ea autẽ latera:quæ finem ſunt conſecuta : altitudinis ſunt fere duodenum paſſuum.Fabricæ autem cæteri parietes tophacei ſunt:paries uero ſeptentrionalis ſolus ex marmore quadrato eſt commiſſus exceptis fundamento ac parte eius interiore. Fundamentum.n.totum eſt tophaceum:parietis uero facies exterior marmorea:interior uero tophacea cõſtat.quod forte quadã euenit.Mens.n.erat Vrſo fabricam omnem ex tophis conficere:ignoranti multitudinẽ marmorum:quæ in fundamentis amphitheatri latebant oriẽtalis.ergo iacta ſunt regiæ fundamina ex tophis: auctaqꝫ quouſqꝫ ſolo terræ æqua eſſe uidebantur.Interea uero aliqua effoſſa ſunt marmora in amphitheatro: ut illis regiæ anguli firmarentur.at effoſſa effodientibus alia ſubeſſe marmora patefecere.quamobrem tot effoſſa ſunt:ut eius paries tres ordines ex eis marmoribus:non modo anguli:erecti ſint ſupra fundamenta. Res cœpit apparere magnifica uſque adeo:ut Regulo auctus ſit animus erigendi modo eo parietem:quoad marmora ſuppeterent.Cui amphitheatrum tot præſtitit:quot non modo totam parietis altitudinem atque angulos regiæ pilasqꝫ multas & baſes atqꝫ coronamenta oĩa conficere : ſed

innumera quoq; potuere ſupereſſe.at uero ubi uiſum eſt: id opus expediri:omnes:qui fabricam eam abinitio norãt:iudicarunt.illũ parietem breui deciſurum.ꝙ tophacea fundamenta nequirent diu tolerare tot immenſa marmorum pondera:atq; in tantam altitudinem euecta.In eodem pariete hoſtium marmoreum eſt:atq; ſupra hoſtium ſtatua ex marmore pario Vrſi reguli.in pariete uero meridiano alterum eſt e regione apertum hoſtium:quod in hortos ducit.Fabrica autem abuſq; medietate fere lateris occidentalis incipiens ac protedens uerſus arctũ: uertensq; ante arctum: deinde uertens ante ortum uſque ad medietatem orientalis lateris: finita eſt ita:ut tectum etiam ſit indepta.ſequens uero uſq; ad hoſtium meridianum iam dictum:inchoatum opus eſt.in hac enim inchoata parte ſolæ ſunt cœnationes teſtudinibus altis ualidiſq; contectæ: quæ ueluti primam contignationem præſtitere.reliqus uero regiæ angulus: qui occaſum hybernum ſpectat:uetuſta illa ædificia etiam retinet.quod euenit:bello Aethruſco Vrſum trahente. Rex ferdinandus enim cũ Florentinis bellaturus in Aethturiam miſit Vrſum ducem exercitus.is inibi contractis torminibus Viterbii ægrotans hoiem exuit.nec fabricæ deinde quiſꝗ unquam quicquam adiecit.

De porticu Nolana atq; uiis urbis. Ca. x.

IN media urbe tethreda quædam extat. quod Segiũ uocãt a ſedendo.mihi uero non tethredram hexedamue: ſed porticum liceat appellare.figura eſt quatriquetra.ac altera lõgitudinis eſt quinq; paſſuum: altera latitudinis pedum.xx. altitudinis uero ad tres paſſus. extenditur autem ab ortu uerſus occaſum uernum.Huius latus occiduũ atq; arcticum ſolidus paries eſt.Lateris uero meridiani ſiniſtra pars paries quoq; eſt:dextera uero arcuducto adaperta eſt.Latus autem orientale eſt ſolus arcus. ſed uterq; arcus altero cornu ſuper uno eodẽq; capitello colũnæ firmantur:quæ in angulo:quem ipſi concurrentes arcus terminant:ſola extat. hæc alta eſt ad.x.pedes.tegitur aũt porticus teſtitudinibus duabus medio intercedẽte arcu ac longitudinem porticus ſecante. cacumẽ pluteis coronariis circũductis finitur.Quare ab ortu toto & a dimidiato meridiano porticus aperit:totaq; intus uidetur:cætera clauditur.Neq; uiis ambiẽtibus æquũ pauimentum habet:ſed altius adeo:ut ſex gradibus aſcendendũ in ipſum ſit.Intus autem ambitu toto ſedilia ſolum modo eriguntur:quæ diuiduntur a duobus:ꝗ in ipſam ſcandũt aditibus:altero ſub medio arcu meridiano:altero ſub medio arcu orientali.qui aditus ſunt latitudinis ternoꝝ pedũ.Viarũ aũt urbis duæ ſunt pricipes:altera a porta Vicãtio ad portam Samuelinã extenſa eſt:altera a Cortefella ad portã antiquã:ꝗ nũc clauſa ẽ:protenditur.Sed harũ Vicãciana ẽ nobilior.a capite.n.pricipeq; urbis parte.ꝗ Vicancius ẽ;exoritur;atq; ois hoſpitum aduenarum uiatorumq;

tranſitus hac ipſa fit.domus qnetiam meritoriæ fere omnes atq; nobilio-
res uiæ huic adiacēt. hæ uero principes uiæ duæ ſeſe concidunt ſub por
ticu eomodo:ut illius colūnæ baſis coronaq; premat' ab angulo ipſo uia
rū:qui ad occaſum æſtiuū uergit.Neq; recte procurrunt hæ uiæ. Nā p-
tim dextrorſum ſiniſtrorſumq; ſerpentes:partim recte procedūt.Ex quo
licet coniectari:præſentē urbem:non ut diuiſa:ſed ut rapta fuiſſet:ita ædi
ficatam eſſe.Neq; ædificioꝝ uiarū ue rō & ordo habitus eſt in ædifican-
di principio: ſed lubentia & propria cuiuſq; cōmoditas antecelluit. Præ
ter aūt has uias celebranrur aliæ duæ non ut principales ſed ſecundo lo-
co præſtantes.quæ a meridiano pomœrio exortæ uerſus arctū ſulcando
urbē protendunt'.eædem ſecant uiā principē:quæ a porticu ad Cortefel
lā portam excurrit.Verū earū duarū altera:q̄ orientalior eſt:paulo citra
turrē Megaldinā exorta:anteq; fanū Seruatoris procedens:ad murū po
mœriumq; ſeptentrionale pertingit ita:ut ſiniſtroſum:parūq; diſtantē tur
rem prioris habeat.eadem item medio curriculo uiam Cortefellanam in
currens de tranſuerſo ſecat:atq; angulo:qui uergit ad ortū æſtiuū:ſacellū
ſanctæ Mariæ Nouæ concipit. ab hac uero ſectione aduſq; murū arcti-
cū ipſa uia ampla rectaq; patet:q̄ Caſalenouū appellat'. Altera uero hu-
ius ſocia ac non principalis uia a turre Scrignariana:q̄ prope arcem ex-
tat.incipit principio parū obliqua:deinde ampla & recta ꝓcurrit: ac uiā
Cortefellanā etiā incidens ſecat paulo inferius ſectione antedicta : atq; ī
angulo huis ſectionis:qui uergit ad occaſum hybernū:erectū eſt fanum
diuo Paulino dicatū.Deinde uerſus arctū ſerpens per qnquagita paſſus
finitur.inq; eius fine monaſteriū obuium fit uirginum:quod Collegium
appellāt. Eſt inſuper tertia ac non principalis uia:quæ nō ab auſtro ad
arctū ut illæ:ſed ex tranſuerſo ab occaſu uerſus ortū excurrens.hæc.n.ini
tium ſumit a pomœrio:quod inter portellū ac turrem qnquepontarū in
teriacet:primūq; recta:deinde parum obliqua procedit:ſecatq; uiam Vi
cancianam:quæ inter Porticum eſt & portam Samuelinā ita: ut abſit ea
ſectio a porticu triginta qnq; paſſus.habetq; in angulo qui uergit ad oc-
caſum æſtiuū emporiū extructum compluribus pilis arcubuſq; tū in am
bitu tum in ſolo ipſo:quod non fornice ſed cōtignatione tectum eſt. quæ
docana hoc eſt ſuſcæptorium appellatur.ī angulo uero:qui ad occaſum
hybernū uertitur:templū Felicis in platea erectū eſt. eadem deinde uia
xii.paſſus procedens paulum extumet:Macellū que in ibi a ſiniſtra oſtē
dit.extumet aūt:q, fundamēta & reliquiæ templi ac baſilicæ diui Felicis
Iunioris.quæ uſq; eo extendebatur:ut dicetur inferius:extuberant eo in
loco ſolum.Superato uero hoc ſolo ſerpens procedit eadem Portellana
uia.incurritq; in extremam uiā:q̄ ab auſtro & a turre Scrignariana ueni
re memorata eſt.atq; angulum unum cum ea facit.non.n.ſe ſcindunt. nec
prætereunt.Cuius anguli e regione monaſterium eſt Virginū:ut dictū ē.

Verum ab eo angulo uiarumq; earum concurſu angiportus quidam deriuatur:qui per anfractus per breues uerſus ortum uernum procedens ĩ Caſalenouum erumpit.Cæteræ autem urbis uiæ ueluti riuuli ſunt ab hiſce:quæ dictæ ſunt:defluentes:atq; inſularum ſectiones:& uiciniæ ſũt:Excæpto pomœrio interiore:quod ſub mœnibus perpetuo procedens tanq̃ Oceanus cunctas urbis uias gignit & ambit.Harum quinetiam uiarum aliquæ ſtratæ marmore ſpectãtur.quæ marmora Nolani uocant ſilices. Ea enim quæ Vicancio ad Samuelis portam tẽditur:ſtrata tota eſt. quæ uero a Cortefella uenit quouſq; ſcindit Vicancianam uiam ſub porticu: atq; paulo ulterius:ea omnis ſtrata eſt.cætera uero : quæ aduſq; portam clauſam:quæq; Claraſtella uocatur:ſilice uacat.Quinetiam adiectiuarũ uiarum atq; non principalium ea pars:quæ inter ſacellum ſanctæ Mariæ Nouæ atq; fanum Seruatoris interiacet:ſtrata ſolum modo ẽ. Item ea: q̃ a ſacello Seruatoris uerſus Cortefellam uertitur:donec cum portæ huius uia iungitur:ſilice contecta eſt.Contra uero quæ a Portello aſcendit uſq; eo:ubi Vincancianam ſecat ſub docana:ſtrata perſtat : cætera ſilice caret.eadem uia quæ a Portello tenditur:anteq̃ Vicancianam attingat:ramum ſiniſtrorſum producit:qui docanam ab occaſu terminans reuertit̃ ſerpendo uerſus occaſum æſtiuum:quoad in latus templi Franciſco dicati incurrit:is ramus ſilice ſtratus eſt.Item Vicanciana ſtatim in urbem intrans ramum dextrorſum fundit uiam Scrignarianam uſq; procurrẽtem. qui marmore teſſellatus eſt:qui quæ noſtra uicinia eſt.Eadem inſup Vicanciana citraportam Samuelinam ultra uero parietem antiqum : alterum ramum dextrorſum deriuat pœmerium uſq; protẽſum . qui quoque ſtratus eſt.reliquæ uero uiæ omnes ſilice atq; ſtramento marmoreo omni uacant.

De Baſilica urbis principe & Epiſcopio. Ca.xi.

Sicuti uiæ duæ primariæ ſeſe recta ſectione concidentes in angulo:qui uergit ad occaſum æſtiuum a duobus lateribus porticum ambiunt:Ita in altero angulo:qui uertit̃ ad ortum æſtiuum inſulam quandam claudunt ab occaſu quidem Vicanciana:a meridie uero Cortefellana. ſed tamen Vicanciana recta procurrens a Porticu ad uſq; alterum ſectionẽ:quæ ſub Docana fit curriculo.xxxv. paſſuum:Cortefellana uero ab eadem porticu recta procedẽs uſq; ad ſectionem fani Paulino dicati tractu paſſuum quinque & quadraginta.Eandẽ quinetiam inſulam ab arcto clãdit uia Portelli:quæ a Docana uſq; ad angulum:cui Collegium monaſterium hæret:procedit mẽſu quoq;.xxxxv. paſſ.ab ortu uero claudit uia Scrignariana:quæ ab hoc angulo aduſq; ſectionem Diui Paulini protenditur curriculo quadraginta fere paſſuum.

In ha c itaque inſula templum urbis maximum primumque extat Diuæ Mariæ nunc dicatum.quod Epiſcopium uocant:aut q: ipſi templo Epiſcopium:hoc eſt Epiſcopi domus hæret: aut q: in eo ſacra facit epiſcopus.uerumtamen uerbum id diuerſa pronunciatione a Nolanis quam a cæteris latinis profertur.hi.n.epiſcopium cum accentu in antepenultima latina facta dictione pronunciant.Nolani uero Græcam & peculiarem loco uocem ſeruantes cum flexo in penultima proferunt. Tempore autem Diui Paulini dedicatio templi fuit Dominedio.deus.n.tũ Dominedius uocabatur.quod uerbum in ore iurantium ac inuocantiũ deũ uſq; ad noſtra tempora ſeruatum audimus.Præter hæc ædis huius ſi non figuram ſed ſacrificia ſpectaueris:templum appellare conuenit: ſin uero figuram non ſacrificia:baſilicam potius dices.baſilica enim ædes oblonga quadrangulaq; eſt:altera ianuam:altera eregione cellam uel dicas hemicyclum habet.Neq; quoq; certa baſilica eſt.nam iter ædem & cellam tranſuerſa interiacet altera oblonga ædes.quem titulum appellãt. Q uã obrem hæ duæ ædes figuram.T.literæ preſentant:cui ſi cellam ſuperaddideris:tunicam cum cucullo ac extentis manicis finxeris . Neq; in hoc templo hæc memorata ſolum reperiuntur : ſed etiam hæc ipſa tanq̃ cũ capite tunica additas continet duas alias baſilicas titulo eodem diſcriminatas a cellis:quarũ ædes:mediam iam dictam maiorem ædem utrinque adiacentes continẽt.cellæ uero circa cellam maiorem locãtur. Q uoniã uero totũ ædificiũ templũ ue conſtat ex cellis ædibusq;: quæ partes ſũt baſilicæ non templi:baſilica potius appellanda eſt q̃ templũ . Sunt itaq; huius baſilicæ ſeptem partes:tres quidem ædes pari longitudine: ſed media amplior cæteris:quarũ media appellatur media ædes:a recẽtioribus uero Nauis:alteræ laterales ædes:nunc alæ dicũtur.quarta pars ẽ ædes tranſuerſa his tribus:quibus & ipſa aliquanto ẽ breuior:uocaturq; trabs ſiue titulus.Q uinta pars eſt Hemicyclum ſiue cella maior.quã tribunã dicunt debentes dicere tribunal.quæ ĩ altero tituli latere eſt e regiõe mediæ ædi reſpondens:ſexta ſeptimaq; ſunt duæ cellæ minores utrãq; alam eregione ſpectantes.ac in eodẽ latere tituli:in quo maior cella ẽ :poſitæ mediam cellam circunſtant.ſiquando titulus altero longiori latere ac occidentali capita ædium trium terminat:in altero uero orientali huic a q̃ dictanti cellas tres habet:ſiue hemicycla:ſiue tribunalia dicas . baſilicæ autem longitudo patet a pariete ianuarum aduſq; curuaturas cellarũ.latitudo uero ab externo pariete dextræ alæ ad externũ ſiniſtræ.caput baſilicæ ẽ titulus atq; cellæ p̃cipueq; cella maior:q: ab eis tanq̃ a capite cætera initium habet. pes uero eius:paries eſt:in quo ſunt ianuæ.ad eum.n. terminatur baſilica:ſicuti ad pedes deſinit corpus a capite originem ſumens.Q uod ſi parietem ianuarum frontem uelis eſſe eo q: a fronte eſt. cellas baſilicæ dices occiput atq; receſſum.Longitudo quoq; baſilicæ ab

ortu uerſus occaſum tenditur:atq; pes baſilicæ ẽ prope mediam uiã Vi-
cancianã:aqua per interiectam paruam aream diſtat.caput uero in inſu
lam penetrat.Eſt aũt tituli longitudo ad.xv.latitudo ad qnq; altitudo ad
xii.paſſus.Eiuſdem paries occiduus:quo cũ tribus ædibus cõiungit᷑: hẽt
tres magnos arcus:quo℞ medius eſt aliis maior:per quos arcus non mo
do tranſitus ampliſſimus fit de titulo in alas & nauem: uerum etiam idẽ
aer & eadẽ inanitas omniũ quattuor ædiũ reddit᷑.paries aũt tituli orien-
talis cellas tres memoratas hẽt ſingulas ſingulis arcubus p̃dictis eregiõe
iacentes.atq; ſingulæ cellæ ſingulas continent aras.ſed ara maioris cellæ
aliquot gradibus excellit.Q uinẽt tituli paries auſtralis in angulo orien
tali paruo arcu aperitur:per quem tranſitus fit deſcendentibus in tem-
plum Apoſtolo℞.de quo inferius dicetur.Media aũt ædes in lõgum por
rigitur ad.xx.paſſus:cuius latitudo altitudoq; pares ſunt titulo. Eius ue-
ro dexter atq; leuus paries:quibus diſtinguitur ab alis.ſuprema in parte
feneſtras multas atq; oblongas continet:in ima uero pilis ac interpilari-
bus & arcubus magnis æqualibus apertus eſt.unde & mediæ ædis& ala
rum utrarumq; inanitas & proſpectus idem redditur.Alarũ uero parie-
tes exteriores ſolidi ſunt:raras ſolũmodo feneſtras habentes.Et in eorũ q
ſeptentrionalis eſt:medio hoſtium eſt:quo iter fit in paruam aream: quæ
ante fanum diui Ioannis Baptiſtæ patet.ſunt idem parietes longitudine
pares parietibus ædis mediæ:altitudine uero dimidio minores.Eodẽ mõ
& alæ ipſæ ſũt longitudine pares ædi mediæ.amplitudo uero earum ala
rum eſt triente q̃ media minor.Demũ media ædes atq; alæ in pede baſili-
cæ clauduntur pariete uno.in quo tres ſunt ianuæ:quarum media multo
aliis maior.ſupra uero maiorem ianuã ſunt duæ feneſtræ oblongæ:ſupra
quas eſt oculus.atq; faſtigium.at ſupra minores Ianuas ſingulæ ſunt te-
ctum imbricatum:ſolum uero lithoſtratum eſt . feneſtræ oblongæ illis:
quas diximus minores. ſupra quas ſemifaſtigium erigitur media quin-
etiam ædes diuiſa eſt in duas partes:quarũ maior uergit ad ianuam: mi-
nor a titulo eſt:parietibus paruulis diſtinguentibus ac in medio arcũ ut
hoſtium continentibus:per quem arcum de maiore in minorẽ Nauis par
tem tranſitur.alti ſunt hi parietuli ad.x.pedes.non ſolum ea minor pars
hiſce parietulis in longitudine terminatur:ſed etiã a leuo ac dextro late-
re clauditur.Q uamobrem ab occaſu arcum:ab ortu uero interpilare ma
gnum tituli habet:quæ expedita apertaq; ſunt.ille quidem ut ingredien-
tibus pateat aditus:interpilare uero ut ara magna uideatur.In hac ipſa p
te ſunt quattuor ſedium ordines:quæ ex aſſeribus nuceis compactæ ſũt:
bini a dextra:ac bini a ſiniſtra.qui ab antis hoſtii arcus ue ad angulos dex
trum leuumq; & ab angulis aduſq; pilas tituli porriguntur. eorum ordi-
num uero exteriores duo ſunt eminentiores:atq; cõcameratiõe una uelu
ti fornice contecti:in quis ſellæ diſtinctæ ſunt opere pulcherrimo ſegmẽ

tato ac uirgulato:reliqui uero ordines duo ſunt inferiores carenteſq; & tegmine camerato & hornamento ſegmentatiõis.quam obrem:qui ĩ medio eo loco eſt:omnes undiq; intuetur ſellas. Quinetiam ſub ordinibus inferioribus ſedilia quædam alia extenduntur non diſtincta in ſellas ſed unam communemq; ſedem facientia.Appellatus eſt locus is Chorus. dr̃ quoq; a recentioribus chorhoſpita numero pluratiuo.hoc ẽ loca uel ſolia hemicycla uc ſuſcipientia chorum.ſunt qui dicunt Chorhoſpitæ.hoc eſt ſellæ capientes chorum.hoſpitum.n.id eſſe uult:quod ſuſcipit cũ amplexu & charitate quadam:chorus autem ordo canentium eſt. hic.n. ſacerdotes ſedentes quotidianas rogationes& hymnos diuinos cantãt.Reliqua uero ædis pars nomĩe caret. appelletur ergo prochorus:ſeu chori atrium.ſub choro autẽ hoc ipſo ſacellum eſt ſubterraneũ:diuo Felici dicatũ:quod teſtudĩe tegitur:quæ tribus columnarum ordinibus fulcitur. huc deſcenſus duo per gradus aliquot fiunt:ſinguli de altera baſilicæ ala adeuntes.In occiduo uero ſacelli huiuſlatere ara extat:& ſupra aram mẽſa marmorea erecta ac ꝑtuſa traiectaq; canaliculo argenteo:unde liquor quidam ſtiriatim fluens decidit tum:qum maxime urget hyemale gelu. quem liquorem mannam uocant:idemq; diui ſudor eſſe creditur. cuius corpus in puteo iacet.hic nempe a tergo tabulæ marmoreæ patet: ac in imum deſcendit.Hoc quinetiam ſacellum antiqui partem templi fuiſſe: arbitrandum eſt.ꝙ ſubterraneum eſt & humi depreſſum. appellant hoc ſubterraneum ſacellum iuſum corpus.iuſum dicentes contrarium eius quod ſus & ſuſum dicunt.hoc eſt locus corporis beati Felicis quod ſubterius eſt.ſed baſilica tempeſtate noſtra conſtructa ẽ.Cuius Fabricæ præfectus fuit etiam gratuitus patruus noſter Leo uir miliciæ domiq; egregius:patriæ amantiſſimus adeo:ut dum illius curaret rem: negligeret frequentiſſime ſuam:modeſtia ac iuſtitia tanta præditus:ut omnia rei.pu. ꝑclara ei credita ſint munia:non modo magnæ huius fabricæ præfectura. Gratus inſuper fuit populo:gratiſſimus regulis præſertim Raimundo Vrſino Salerni Nolæq; principi:atq; Ioanni Antonio Vrſino Tarenti regulo potentiſſimo.idem malos cõniuenter præteribat:bonos ac doctos colebat:obſeruabat:ſectabatur.Pollebat oratione non quidem celeri lõga uc:ſed breui:ſeuera:plena ac lucida.quamobrem in conſeſſu dicẽs ſemper laudatus fuit.priuatim quoq; q̃ familiariter ſe geſſerit:uita & uiuẽdi ratio argumento eſſe poteſt.cum Marino.n.fratre tum ſuperiore ætate: tum maxime ſeneſcens triginta ãnos in eadẽ domo amiciſſime uixit: ĩ eademq; menſa ſemper cum eo cœnauit.uixit annis octoginta. Lõge demũ maior digniorq; fuit is Leo q̃ qui hoc noſtro calamo rep̃ſentari ualeat. Sub baſilicæ autem fronte præter aream u iamq;:Area magna eſt in conſpectu:quem Mercatum appellant.Quinẽt lateri meridianæ alæ hæret turris:incuius ſummo uertice cãpanæ pendent.unde illam uocant Cam

panarium.hoc quadratum eſt:atq; celſitudine templo īminet:infima ue-
ro pars amplior:ac e lapide quadrato cōpacta:quæ marmorea pars alti-
tudinis ſexaginta fere pedū exiſtit.in ambitu uero eius marmora quædā
ordine locata ſculptaq; ſunt:tū poeſim tū militarem artem ætatis ſuæ te
ſtantia.opus id ipſum ſculptile a manu docta elaboratū: antiquiſſimū ē.
atq; non ut campanariæ turri baſis fundaretur : ſed ut ſuperbiori potius
ædificio ſubiaceret.Q uinēt in eadem inſula atq; angulo baſilicæ: qui ad
Vulturnū uentū uertitur:baſilica alia parua antiquaq; hæret.media æde
aliſq; atq; cellis tribus cōpoſita.titulus uero deeſt.huius mediæ ædis pa-
rietes ſupra calūnas ex marmore peregrino tornatiles pulcherrimasq; īſi
dentes erecti ſunt.quarū colūnarū ſingulæ longitudinis ſunt ſenūdenum
pedū.Sed in meridiano latere undecim earū erectæ ſunt.in arctico uero
nouē.ꝙ huius lateris duas colūnas occupauit angulus tituli baſilicæ ma
ioris.in quo angulo:ut dictū eſt:tranſitus per arcū apertū de altera in al-
terā harū ambarū baſilicarū fit.parietes uero tantundē ſuper eis colūnis
exurgunt.Pauimentum aūt fani huius depreſſius.xii.pedibus q̄ uulgare
ſolū eſt.alæ uero fronsq; atq; cellæ parietibus claudunt̄.tectum imbrice
ſtructum.Eiuſdem longitudo ab ortu in occaſum tenditur ad.x.paſſus.
Ianua non in fronte ſed ī ala meridionali patet.Ala.n.eadē per areā.xx.
pedū latā diſtat a uia Cortefellana.ea uero ianua non ſtatim deſcenſum p̄
bet in tēplū:ſed ſecus eius frontē iter æquale habet uſq; latus meridianū
arcūq; illic apertū tituli magnæ baſilicæ.Q uare ianua ſua utriuſq; baſi-
licæ ēt alterius eſt.Eſt autem hoc iter latum quindecim fere pedū:longū
aūt quinquaginta.a quo toto dextrorſum p multos gradus deſcendit in
hanc minorem baſilicam:cui nunc nomen eſt ſanctus Apl̄s. Eadem item
in inſula atq; a plaga ſeptentrionali extat altera baſilica minor ſimplexq;:
hærens angulo tituli ac alæ arcticæ maioris baſilicæ.appellaturq; diuus
Ioānes Baptiſta. eadē uerſus occaſum uernū ab angulo tituli procurrit:
ſicuti baſilica Apl̄i ab angulo oppoſito in orientem extendit̄.baſilica Ioā
nis tota tophacea fabrica conſtat.cuius arcticum latus Ianuaq; uiam at-
tingit:q̄ a Portello exoritur.macellūq; eregione ſpectat . Duoꝝ uero an-
guloꝝ inſulæ qui circunſtant frōtem baſilicæ magnæ:alter ad emporiū
docanāq;:ad Porticū alter ſpectantes:officinis taberniſq; diuiſi occupan
tur.Nā a ianua meridianæ alæ Epiſcopii aduſq; angulū ſiniſtrū inſulæ:q
Porticū ſpectat:atq; ab hoc aduſq; ianuā Apl̄i tabernarū ordo diſtendit̄.
eodē mō a ianua arcticæ alæ Epiſcopii aduſq; angulū dextrū inſulæ : qui
emporiū ſpectat :atq; ab hoc aduſq; ianuā Ioannis Baptiſtæ alter taber-
narū ordo protendit̄.In eadē p̄terea īſula atq; a tergo cellarum baſilicæ:
domus extat Epiſcopi.cuius hoſtiū patet a tergo cellarū baſilicæ Apl̄i: ī
Cortefellanā uiā exiēs.Ab hoc uero hoſtio uſq; ad angulū inſulæ: q tem
plum Paulini ſpectat:tabernæ ſunt.Cæterū aūt inſulæ ; quod ab angulo

quarto continetur:horti ſunt ampliſſimi epiſcopalis domus. Tota item ĩ
ſula poſſidetur ab Epiſcopo excæpta baſilica Ioãnis Baptiſtæ . hæc.n.a
ueſpillonibus ſeu libitinariis poſſidet. magna.n.ciuium multitudo in ue
ſpilloniũ munus nunc conſpirata eſt:quã fratrariã appellãt. hi.n. præter
alias luſtrationes reꝝ ſacrarum atq; munia.ubi fuerit opus:ſaccos induti
funus efferunt.ac longo ordine bini incedentes põpã aut augent aut ſo-
li faciunt:luſtrandoq; a domo defuncti proficiſcunt:atq; uſq; ad locũ ſe-
pulturæ procedũt.nãq; primũ perpauci abiectiq; hoĩes eſſe ſolebãt eiuſ
modi ueſpillones:qui ſolũmodo funera efferebãt paupercula deinde eo
rũ multitudo ẽt ꝑ ingenuos uiros cõſcriptos adaucta ẽ:ſimul ꝓ miſericor
dia:ſimul ẽt præmutua pietate atq; proprio quodã diuinoꝝ cultu.eſt aũt
ſaccus is : quem induunt:tunica talaris ex tela linea albaq;: cui conſutus
eſt cucullus:q̃ & collũ undiq; & caput tegit.a cuculli uero fronte oritur
buccula:q̃ a fronte uſq; ad pectus deſcendens faciẽ oẽm occulit adeo:ut
induti hoĩs nihil cerni poſſit.in buccula uero tria ſunt foramina:quorum
duo præbent oculis uiſum:tertiũ ori ſpũs uiã pandit. induti ſaccos fune
cinguntur.idẽ ſaccus a tergo pedale foramen hẽt:ut nudũ tergus appa-
reat.atq; a manica dextra ſcutica pendet.ut qum quis grauiter cõmiſſoꝝ
pœnas ſit deo ſoluturus non ſolũ pœnitentia factoꝝ:ſed ẽt corporis dolo
re:indutus ſolũmodo eũ ſaccũ uel ambulando ad fana cõplura:uel geni-
bus flexis ante crucẽ domini rogando ſcutica acrius percutiat tergus : id
q; ubi dextra ſumptã ſcuticã nunc ſup humerũ leuũ nunc ſub dextrã ax
illã celeriter uerſando agitat.Hæc de inſula deq; baſilica principe atque
Epiſcopio:quæ noſtra ſunt tempeſtate.

De baſilica & Epiſcopio ãtiquo:deq; reliqĩs diuoꝝ:q̃ in ibi erãt. Ca.xii.

AT uero referre poſthæc: quo nã pacto baſilica eodẽ hoc
ipſo in loco ſe habuerit tẽpore diui Paulini: opæ preciũ
eſt.licebit.n.uidere tũ & iſulã hãc ipſam:de qua ſuperius
aliqua ſunt memorata:tanq̃ diuino nutu ſemper fuiſſe de
dicatã myſteriis atq; cærimoniis ſacris: atq; quantopere
ſit uel ueneranda uel obſeruanda uel timenda:non ſolum
ob tot milia miliũ tot annos factarũ in ea rogationũ atq; celebratoꝝ ſa-
crificioꝝ:ſed ẽt ꝙ ſub eius ſolo multa latent occultaq; ſũt:q̃ ignorant nr̃a
hac tẽpeſtate:corpora diuoꝝ & martyrũ & cõfeſſoꝝ. Quã aũt res ita ſe
habeat:diuus Paulinus ad Seueꝝ Sulpiciũ Scribẽs enucleatiſſime pate
fecit.In ea.n.ep̃la docet Seuerũ de baſilica Fundana atq; Nolana . Nãq;
Paulinus prius extitit Fũdanus epiſcopus:deinde Nolanus.qđ ipſe quo
que hiſce uerbis monuit.Egrediamur inquit iã Nolana hac baſilica:& in
Fundanã tranſeamus.Fundis nomẽ oppido eſt:quod æque familiare mi
hi fuit:dũ maneret poſſeſſio:quã illic uſitatiorẽ habui . De Nolana uero

hæc ſcripſit.baſilica igit̃ illa:q̃ ad Dominediũ noſtrũ cõem patronum in noíe dñi Chriſti dei iã dedicata:celebrat̃ q̃ttuor eius baſilicis additis reli quiis Apl̃oꝝ & martyrũ intra abſidẽ trichoraq; ſub altaria ſacratis: nõ ſo lo Beati Felicis honore uenerabilis eſt.Abſidẽ ſolo & parietibus marmo ratã camera muſeo infuſa clarificat.Et paulo poſt.ait.totũ uero extra cõ cã baſilicæ ſpaciũ alto & lacunato culmine geminis utrinq; porticibus di latat̃:q̃bus duplex p ſingulos arcus colũnarũ ordo dirigit̃.cubicula itra porticus q̃terna longis baſilicæ lateribus inſerta:ſecretis orantiũ uel in le ge dñi meditantiũ:præterea memoriis religioſoꝝ ac familiariũ accõmo datos ad pacis æternæ requiẽ locos p̃bent.Et paulo poſt ſubdidit:ꝓſpe ctus uero baſilicæ non ut uſitatior mos eſt:orientẽ ſpectat:ſed ad domini mei Beati Felicis baſilicã pertinet: memoriã eius aſpiciens:tñ cũ duabus dextra leuaq; conculis intra ſpacioſum ſui ambitũ abſidibus multis laxa tur:una eaꝝ imolanti hoſtias iubilationis antiſtiti patet:aliæ poſt ſacer dotẽ capaci ſinu recæptant orantes. latiſſimo uero conſpectu tota ſimul hæc baſilica in baſilicã memorati cõfeſſoris aperit̃ trinis arcubus parib⁹ plucente trãſenna:p quã uiciſſim ſibi tecta ac ſpacia baſilicæ utriuſq; iun gunt̃.Nã quia nouã a ueteri paries abſidæ cuiuſdã monumenti interpo ſiti obſtructus excluderet: totidem ianuis patefactus a latere cõfeſſoris: quot a fronte ingreſſus ſui foribus noua reſerabat̃:quaſi diatritam ſpeciẽ ab utraque in utrãque ſpectantibus prabet.hæc ille. quibus aperte mon ſtrare uidet̃:duas tũ extitiſſe baſilicas:quarũ altera erat diui Felicis cõfeſ ſoris:hoc ẽ Iunioris:altera erat Epiſcopiũ ſuũ Paulini.& illã fuiſſe antiq̃: Paulini uero epiſcopiũ mãſiſſe nouũ. atq; alterã ab altera ſolius fornicis pariete ſeq̃ſtratã:q ubi ꝑtuſus fuit atq; p tres arcus aptus:ueterẽ & nouã baſilicã i unam cõiũxit uſq; adeo : ut ambaꝝ eadẽ eẽt ꝓſpectus & tẽpli ia nitas.uixit aũt Paulinus poſt tẽpeſtatẽ Felicis Iunioris ãno centeſimo ac ſexageſimo.At uero qũ iã exploratã habemus in p̃ſente epiſcopio baſili cã Felicis . nã ea ẽ:q̃ ſub choro ẽ: cõuenitq;:ut illa ꝓtẽderet̃ uſq; ad uiam Portelli ſup qua erant tria hoſtia tẽpli:ueluti in eo loco ſolũ extuberatũ indicare nũc uidet̃: ſpectaretq; arctũ.ac extẽſa foret uerſus meridiẽ:con ſentaneũ ẽ:baſilicã uero Paulini habuiſſe ianuas ſupra uiã Cortefellanã atq; ꝓtẽſã fuiſſe uerſus arctũ. Nã (ut ait)ea baſilica ñ erat orietẽ ſpectãs Ex quo ꝓſpicere licet:areã tituli p̃ſentis epiſcopii atq; ei⁹triũ cellaꝝ oẽm baſim cõcæptas mãſiſſe i area baſilicæ Paulini.Neq; id ſolũ cõcæptũ fuiſ ſe:ſed ẽt areã ſacelli totius:q̃d nũc appellat̃ ſcũs Apl̃s.atq; oẽm eã areã:q̃ a tergo ẽ triũ cellarũ:quouſq; dilataret̃ ſecũdũ lõgitudinẽ ſacelli ſci Apl̃i. nãq; lõgitudo baſilicæ Paulini:q̃ a meridie uerſus arctũ porrigebat̃ : erat ad.xxv.paſſus:tãtũdẽq; patebat in latera:ac diuiſa duobus colũnarũ ordi nibus.Ergo dextrũ & orientale latus baſilicæ Felicis coniunctũ erat cũ ſiniſtro ac occidentali latere baſilicæ Paulini uſq; adeo:ut figurã repræ

ſentarent duarũ teſſerarũ:qum ſibi ita hæſerint:ut angulus alterius me-
diũ alterius latus attigerit. Tã magnã autem patuiſſe Paulini baſilicã cõ
iectãdũ eſt ex ordine colũnaꝝ:ex alto lacunatoq; tecto:ex marmoribus:
ex opere muſeo:quæ oĩa arguunt multos ſumptus. multi aũt ſumptus
non pñt eſſe arcti paruiq; ac humilis populi.magnũ uero magnificumq;
populũ etiam magna nec minor:q̃ quæ dicta ẽ:baſilica decet. quæ qum
uerisſimilia ſunt:inducunt ẽt nos credere:fanũ:quod nunc ſctũs Apl̃s uo-
catur:non tũ tẽpore extitiſſe:ſed poſt ruinas magni illius tẽpli editũ eſſe
a pauperculo populo ex fragmentis reliquiisq; magni templi.colũnasq;
pulcherrimas:q̃ in eo nunc ſunt erectæ:fuiſſe ẽt illius tẽpli manifeſtũ ap
paret.Q uinẽt ex hiſce perſpicere licet:antiqum epiſcopiũ fuiſſe baſilicã
Felicis:quã declarauimus:ipſam ſuperioribus priſciſq; temporibus exti
tiſſe tẽplũ Iouis.In quo mortuus ẽ Felix Iunior: ut ẽt dicemus apertius.
ſepultus uero in latere orientali eius tẽpli:atq; iccirco de epiſcopio mu-
tatã eſſe in baſilicã Felicis.Epiſcopium uero tranſlatũ eſſe p noua ædifi-
cia:erectũq; ubi erat baſilica Paulini:quã monſtrauimus:ita ut utraq; ba
ſilica eſſet ſecreta pariete ab altera.quẽ parietẽ Paulinus factis tribus ar-
cubus magnis aperuit:atq; ex utriſq; baſilicis uetere & noua unam effe-
cit:ut ipſemet docet.paries aũt diuidens utraſq; baſilicas erat ubi nũc eſt
paries occiduus tituli.is.n.hẽt ab occaſu fanũ ſubterraneũ beati Felicis.
uidet quoq; Paulinus adeo eo opere delectatus:ut in illis arcubus plu-
ſculiſq; locis carmina depinxerit:decantantia & coniunctionẽ baſilica-
rũ manſiſſe congruentiſſimam & diuinam:atq; omnibus ſpectantibus iu
cundam atq; commodam.quæ hæc ſunt.

Vt medium nulli pax noſtra reſoluit Ieſus:
Et cruce diſcidium perimens duo fecit in unum.
Sic noua deſtructo ueteris diſcrimine tecti
Culmina conſpicimus portarum fœdere iungi.
Sancta nitens famulis interluit atria lymphis
Cantharus:intrãtumq; manuſq; lauante miniſtro.
Plebs gemina Chriſtum Felicis adorat in aula:
Paulus apoſtolico quam temperat ore ſacerdos.

Hi uerſus ut eoꝝ autor ſcribit:erant eregione baſilicæ nouæ ſup media-
nũ arcũ ac intra ipſam tranſennã:qua breue illud:quod ꝓpinquas ſibi ba
ſilicas prius diſcluſerat:interuallũ continuabaẽ.Q uinẽt hæc binis nota
ta uerſibus epigrãmata ſup arcus alios dextra leuaq; erãt.

Attonitis noua lux oculis aperitur:& uno
Lumine conſiſtens geminas ſimul aſpicit aulas.

in altero.

Tergeminis geminæ patuerunt arcubus aulæ:
Miranturq; ſuos per mutua limina cultus.

In eiſdem item arcubus a frõte:quæ ad baſilicam domini Felicis patebat mediana:hi erant uerſus.

Quos deuota fides denſis celebrare beatum
Felicem populis diuerſo ſuadet ab ore:
Per triplices aditus laxos infundite cætus.
Atria quamlibet innumeris ſpacioſa patebunt.
Quæ ſociata ſibi per apertos comminus arcus
Paulus in æternos antiſtes dedicat uſus.

Super alios arcus hi bini.

Antiqua digreſſe ſacri Felicis ab aula
In noua Felicis culmina tranſgredere.

Item.

Vna fides trino ſub nomine:quæ colit unum:
Vnanimes trino ſuſcipit introitu.

Baſilicam beati Paulini habuiſſe a fronte tres ingreſſus non ſolũ idem ipſe autor monuit:qum dixit:paries totidẽ ianuis patefactus a latere:quot a fronte ingreſſus ſui foribus noua reſerabatur.uerũetiã epigrãmate: qđ ſuper ianuis erat edito monſtrauit.quod hoc pacto habet.

Alma domus triplici parte ingredientibus arcum
Teſtaturq; piam ianua trina fidem.

Baſilicã uero Felicis p tres itẽ ianuarũ ingreſſus adiri nõ monuit Diuus Paulinus:ſed ex dictis eius facile eſt pſpicere.Nã ubi dixit paries tribus ianuis patefactus q̃ſi diatritã ſpeciẽ ab utraq; in utranq; ſpectantibus p̄bet:docuit de tribus ẽt ianuis baſilicæ Felicis.Nã qũ baſilica Paulini tres contineret porticus uel dicas ædes uel aulas duobus colũnarum ordinibus diſcriminatas:factiſq; tribus arcubus in pariete medio p eos accidit: tres alias aulas conſpici ita:ut q fuiſſet in baſilicæ nouæ latere ſeptẽtrionali:is ſpectaſſet uerſus meridianã partẽ.trinas aulas:quæ in ipſa baſilica erant:& uerſus occaſum alias trinas:q̃ denoua in ueterẽ baſilicã p arcus ꝓtendebant᷑.Eodẽ mõ q mãſiſſet in latere meridiano baſilicæ ueteris:idẽ ſpectaſſet uerſus arctũ trinas aulas q̃ in ipſa baſilica erant:atq; trinas alias ab ortu:q̃ de uetere in nouã baſilicã directe porrigebant᷑.hoc.n.pacto eſt ſpecies diatrita uel diatritæa.Illud quoq; ex ea Paulini deſcriptione baſilicarũ cõpertũ eſt.Nã ubi de oibus baſilicæ ptibus docuit uel uſq; ad ſacrariũ & ſecreta oratoria:nihil de cãpanaria turre & cãpanis meminit qđ indicio ẽ:illius Diui tẽpeſtate cãpanas aut ullas aut magnas iuentas nõ eſſe.Nã apud Hieronymũ legit᷑ quouſq; cãpanula in clauſtro pulſabitur.Præter hæc aũt:q̃ oĩa ſunt hominũ opera & copiarũ potius uires: ẽt aderant in eis baſilicis plæraq; alia multo cariora & admirabiliora. Nã p̄ter Paulini ſanctiſſimi uiri præſentiã:aderat corpus Beati Felicis Iunioris:atq; ut dicemus inferius alterius Felicis martyris:aderant ẽt reliquiæ

q̄dā apl̃oꝝ atq; martyrũ:ueluti idē autor ſcribendo docuit.quāobrem ni fallor:altaria ea ſub q̄ erant ſacratæ reliquiæ:in eo loco baſilicæ nouæ ex tabant:ubi nũc eſt fanũ ſancti Apl̃i.Poſteritas.n.ubi alia reficere neq̄ſſet: eũ ſaltē angulũ baſilicæ nouæ ut uenerabiliorē erexit in formã:q̄ nunc ē. quæ res qum ita habere uideat̃:ēt expoſtulat:ut illa baſilica fuerit antiq̄tus appellata ſanctoꝝ Apl̃oꝝ & ſancti Apl̃i numero pluratiuo: non aũt unius apl̃i:ut nunc ꝓnunciat̃.illic.n.apl̃oꝝ nō aũt apoſtoli unius reliq̄æ ſacratæ ſunt.Q uinēt aderat inter alia diuina dona pars q̄dã e ligno cru/cis:quo munere ſolo impartita urbs Nola cõnumerari pōt inter eas or/bis partes:q̄ uel fortunatiſſimæ fuere uel deo gratiſſimæ.lignũ igit̃ illud ſanctiſſimum Nolam abſportatũ eſſe a Iudea Hieroſolimaq; et a quo ui ro delatum:& quo in loco ſeruatũ ſit:atq; cũ quibus ſociis:idē autor cla/rum carmen cantando docet hoc pacto.

Hic pretas:hic alma fides:hic gloria Chriſti:
  Hic eſt martyribus crux ſociata ſuis.
Nam crucis e ligno magnum breuis haſtula pignus
  Totaq; in exiguo eſt ſemine uita crucis.
Hoc Melani ſanctæ delatum munere Nolam
  Summum Hieroſolimæ uenit ab urbe bonum.
Sancta deo geminum uelant altaria honorem
  Cum cruce apoſtolicos:quæ ſociant cineres.
Q uam bene iunguntur ligno crucis oſſa piorum:
  Procruce ut occiſis in cruce ſit requies.

Ergo in ſacello Apoſtoloꝝ cum eoꝝ reliquiis lignũ crucis ſeruatũ fuit. Q uãobrē ſi eiuſmodi reliquiæ in eo loco obrutæ ſunt:p̄ſentia & honore tantarũ reꝝ locus is uenerandiſſimus eſt.ſinuero illæ non ſunt diſperdi/tæ obrutæq;:ſed amotæ nihilominus locus ſacer eſt.qꝓ ſacrariũ fuit nō au ri:ſed magnarũ diuinarũq; rerũ.utrũ aũt obrutæ maneant an amotæ ſur/reptæq; fuerint:incertũ eſt.Verũtñ ſi cōiectura uti uellemus:dicere uale remus:eas ſeruatas eſſe uſq; ad nr̃a tēpora:nec furto ſummotas raptas ue eē:aut obrutas latere.Nãq; in ſacrario p̄ſentis epiſcopii cuſtodit̃ manus ex argēto ad q̄titatē naturalē effigiata:in q̄ multæ ſacræ reliq̄æ ab anti/quo diligentiſſime ſeruant̃:eas eſſe illas:de q̄bus Paulinus locutus ē:ue/riſimillimũ ē.fert̃ tamen in ea argentea manu incluſam eſſe manum beati Paulini.nãq; cæterum corpus:ubi nã ſit:ignoratur.quamobrem pridie fe ſtũ eius Beati p urbē fert̃ a præſule tũ:qũ fit luſtratio ſacroꝝ. At nihil ue tat manũ Paulini poſteritatē cōiũxiſſe cũ illis reliq̄s.Nãq; ſi ſc̃titate ani mi cũ illis una fuit Paulinus:& corpus cũ corp̄ibus ſociari dignũ uiſũ ē. manus aũt argētea a cubito extat:hētq; mediũ atq; indicē digitos erectos iũctoſq;:reliquos uero concluſos.Nã ep̃s ea ſpecie manus ſignũ benedi ctionis populo facit ſignando in aere crucem.digiti.n.illi duo erecti iun/

ctiq; indicant gratiã dei cum aio hominũ coniunctam.nihil.n.aliud eſſe uidet᷑ benedictio q̃ cũ hoĩe:dei gratiæ & beneuolentiæ coniunctio.

De reliquis urbis baſilicis. Ca. xiii.

Aeterarum baſilicanum egregiarum prima eſt ea:quæ dicata eſt Diuo Franciſco·hæc erecta eſt in angulo urbis:qui ſpectat occaſum æſtiuum ſub turre Q uin que pontarum. ſimplex baſilica eſt . habet ædem & cellã. longitudinis uero.cl.fere pedum. latitudinis.xxxv.altitudinis.lxx.eadem a meridie arctum uerſus extenditur:frons meridiana:ſub qua area magna eſt.inter eam & alterã areã:q̃ ante regiã pandit᷑ ĩtercurrit uia Portelli . hæret lateri baſilicæ occidentali cãpanaria turris atq; dormitorii ps.ſed hæc:q̃ ab arcto: reliq̃q; pars:quæ ab occaſu eſt:ambiunt cauædiũ quadratũ amplũq;.atq; præter hoc ẽt alterũ ſequitur paruũ cauædiũ oblongũq;: quo ad pomœriũ urbis internũ pertendit᷑.inter q̃ cauædia altera pars dormitorii eaq; maior interiacet.eſt cauædium quadratũ ꝓprie:ut antiquitus fuiſſe legit᷑. ſubdiũ.n.quadratũ circuncurrunt quattuor porticus teſtudinatæ. quarũ latera:quæ ſubdiũ termi nant:ordines colũnarũ ſunt cum baſibus corõis atq; capitellis & arcubus . V erum hoc non cauædiũ uocãt ſed inclauſtrũ & incloſtrum.dormitoriũ ẽ ſupra primã contignationẽ: lõgus amplusq; locus tecto imbricato opertus:in quo medio curriculum eſt: cui utrinq; ordo cubiculoꝝ adiacet.ſingula.n.cubicula ſingulis ſacerdotibus ad dormiendũ manendũq; delegata ſũt:tota uero hoꝝ ſacerdotũ habitatio monaſteriũ ſancti Franciſci uocat᷑.ſub dormitorio uero atq; a meridie horti ſunt pomœrio & uia Portelli atq; area memorata ambiti.hic ſacra faciũt ſacerdotes:quos diui Franciſci fratres appellant.ꝗ indumenta & uiuendi rõnẽ diui illius ſectant᷑.Altera quinẽt baſilica erecta eſt inter porticũ & portã clauſam:cuius latus arcticũ attingit uiã Cortefellanã:q̃ uia hac in parte Claraſtella uocat᷑:ut diximus.hæc aũt baſilica antedictæ ſimillima eſt:ꝑterq̃ ꝗ cella & tribunali caret.Hæret uero baſilicæ cãpanariũ & dormitoriũ cũ cauædio quodã hortiſq; amplis ab altis parietibus clauſis . dicata eſt hæc baſilica diuæ claræ.ſacerdotes ſunt uirgines: quas monachas diuæ Claræ uocant.Angulo ꝑterea:quẽ claudunt uia Portelli & uia Scrignarioꝝ adiacet alterum cœnobium uirginum:quod collegium uocant.Eſt hic dormitorium & horti atq; baſilica ſimplex cum quadam cella & campanario paruo.baſilica uero Annunciatæ Mariæ ſacra ẽ.ſub Angulo uero urbis in quo turris ẽ ſcti Spũs:ſacellũ ignobile ſupioribus tpibus erectũ erat:cui nr̃a tẽpeſtate additũ ẽ cœnobiũ uirginũ.uetula.n. dites coẽptis aliquot uicinoꝝ domibus monaſteriũ mediocre cõfecit: in quo ipſa prima iniciata cœpit ĩcolere:atq; locũ aliis dare.ſacellũ uero

Diui Paulini ubi nam ſit:clarũ eſt.ædes ſola eſt abſq; cella.hæret illi magna domus:quæ nobis pueris hoſpicium mendicorũ ſolummodo aduentantium erat:Hoſpitale eam ob rem appellatum: & ab ipſo tota uicinia cognominis facta eſt.nunc uero in cœnobium mutata eſt.ĩ quo Diui Auguſtini ſacerdotes inhabitant.In eo uero ſacello quotãnis cærimoniæ atq; nundinæ agũtur cum pompis ſpectaculis atq; magiſtro nundinarum: ut ĩferius amplius dicet.Quod diuus is ſeruitute ſolutus atq; ab Aphrica rediens Nolam ſecum omnes etiam Nolanos nomine eius liberatos tranſuexit:qui capti ſeruiebant in Aphrica.Nam qum illic cuiuſdam prĩcipis holitor foret Paulinus:mira quædam prædixit ſuo domino.quamobrem ſolutus liberq; factus eſt:atq; omnibus Nolanis:qui tum in ea ꝓuincia ſeruirent.Nam multi capta Cãpania a Mauris Vãdaliſq; ĩ Aphricam delati fuerant.petitis donatus eſt a principe.ſeruus autem in Aphrica fuit:q; eo cũ uidua quadam nauigauit:ut ſeſe dando redimeret illius filium.qum alias ſua omnia petentibus fuiſſet libẽtiſſime largitus.redeũtem ergo tantum Nolanæ ciuitatis patrem tantũq; de Nolanis benemerentem omni pompa lætitiaq; excæpere Nolani:atq; deinde eundem diẽ ſtatis pompis:feſtis:ſpectaculiſq; uenerati ſunt:atq; uſq; ad noſtrã tempeſtatem uenerationes ſunt factitatæ.idq; a.xvi.Klen.Iulias uſq;.x.eaſdem. Quod ſi in cærimoniis ſanctorum legitur memorata die celebrari natalis diui Paulini hoc eſt eius obitus.Nãq; tum diui & ſancti naſcuntur:qũ obeunt.non cogimur:audire pompas & ſpectacula agi ob natalem diem beati.quoniam pompas:ut reditus ab Aphrica longe prior fuerat obitu & natali:ita multo prius ĩcæptum erat:quotannis agi. Quare potius natalis dies redactus:confuſuſq; fuit cum die reditus:ut huius diei pompis etiam natalis celebraretur:q̃ dies reditus promotus ſit ad natalitiẽ diẽ. fanum quoq; diuo Felici dicatum:iam monſtratum ẽ:extare ad ſectionẽ: quæ ſub Docana eſt. uocatur autem Felicis implatea. Verum fanum ipſum duplex eſt:alterum.n.eſt ſubterraneum inhumũq; depreſſum:alterũ uero ſupra huius teſtudines erectum.in illud ſubterraneum alteris ſcalis deſcenditur:ad hoc alteris aſcenditur.Et infernũ rudis inanitas eſt. ĩ qua pilæ quædam extant teſtudinem fulcientes.Supernum baſilicæ figuram habet.hærent ſacellis his habitacula pauca:ad quæ etiam mendici aduẽtantes excipiebantur.atq; iccirco appellatum eſt hoſpitale. idem a ciuibus ueſpillonibus regebatur.nunc uero eiectis ueſpillonibus prohibitiſq; mendicis prouẽtus & uſum capit ſacerdos unus.huius aũt fani depreſſæ ſe des atq; pauimenta indicant:in eis tẽplum antiquum fuiſſe extructũ. Verum enimuero hoc ĩ loco ſcire oportet plures Felices fuiſſe diuinitate donatos.fuere namq; duo Felices fratres genere Romani:ambo ſacerdotes atq; citra dignitatem epiſcopatus idem ſub Diocliciano:anno poſt dominum Ieſum fere trecẽteſimo.horum maior natu a Draco præfecto

urbis Romæ capite mulctatus eſt:idq; ad mille paſſus extra Romã: ac ĩ foſſa:quã forte illic euulſa arbor fecerat:atq; cũ Adaucto ſocio obrutus eſt. Iunior uero ab eodem Draco uerberibus cæſus eſt:ac miſſus ad Circeos:ut illic exilium agens uitã finiret. In quis tum forte locis præfectus erat quidam Probus genere Nolanus. hic igitur Felix incolatum agens: præfecti filiam:qum furens eſſet:ac uxorem:quæ aqua intercute laborabat:ſolo nomie ieſu liberauit. Probus igitˀ miris hiſce cõmotus chriſtianus factus eſt.atq; exacto magiſtratu Nolam rediit: Felicẽq; ſecũ duxit. is uero paucis Nolæ moratus primũ ad tẽplũ Apollinis:quod prope urbem erat:quodq; hodie Cœmeterium dicunt:acceſſit. uatẽq; Apollinis: q illic uera reſpondere rogantibus:profitebatur:mendacem arguit.quãobrem tanta cũctis ſuborta eſt indignatio:ut ſtatim tẽpore imago Apollinis a populo ſacerdotibusq; deiecta ſit:ac deinde illic oratoriũ chriſticolarũ conſtitutum eſt.xii.uero anno(tot.n.annos poſt eius aduentum Nolæ uixit Felix)qum factis ſacris populo dediſſet pacem. idq; in urbe atq; in templo:non diſcedens loco obiuit:deo eum uocante non aũt martyrio aliquo:ac in eo templo tumulatus eſt. Anno uero poſt hunc quinq gesimo alius Felix illuxit pontifex atq; martyr:qui Roma eiectus ad uillam:quæ cũ ſacello erat:ſeceſſit.atq; illic capite trũcatus eſt ab inimicis: ibidẽq; ſepultus.idq;.xvii.Kl.decembres. Legitur quartus micuiſſe Felix Aquileienſis ac frater Fortunati ẽt ſub Diocliciano.amboq; fratres: hi capite truncati fuere.ſed alter in Aquileia:alter Vincẽtiæ tumulati ſũt. Per eadẽ tempora extitit quintus Felix genere Scyllitanus Cucufati cõciuis & ſocius.qui in Gerũda Taraconenſis Hiſpaniæ urbe martyr obiuit. qn etiam per eadem tempora Diocliciani fuit ſextus Felix Tubizacẽſis epiſcopus.is Roma Nolam miſſus eſt omni interdictus cibo ac compede ẽt uinctus.naue.n.uectus eſt.qui qum primum Nolam deductus eſt: a præfecto urbis capite mulctatus eſt.idq;.xviiii.Kl.Februarias. Horum itaq; ſex diuorum duo corpora Nolæ habentur. Verum qum Iunior ille in tẽplo obiuerit:atq; illic ſepultus ſit:antiquumq; teſtimonium dicentium doceat in ſacello ſubterraneo:quod ſub choro baſilicæ eſt:manere diui Felicis corpus:cenſendum eſt:Iuniorem Felicem illic eſſe. Atq; ea pro re baſilicam Epiſcopi templum Iouis fuiſſe licet coniectari. Nanq; ille pacẽ populo dedit factis ſactis in templo:quod primum urbis fuiſſe conſentaneum eſt.primum aũt tum templum primo deorum: qui Iouis erat: ſacrum fuiſſe:nemo ambigit.corpus uero Felicis epiſcopi ac martyris ignoratur ubi nam ſit. In quo ſi coniecturali ratione rem liceat deiudicare: arbitrandũ eſt:huius corpus in eodẽ ſacello cum Felice Iuniore tumulatũ eſſe.uulgo.n.& dicitur & creditur Felix martyr illic eſſe. Quinetiam qm̃ iunior Felix in cœmeterio deturbarat uatẽ Apolliniis:eratq; hoc ipſum quoq; facinus magnum cærimoniis illuſtrandũ:Felix uero martyr.xviiii

K. Februarias obiuerat: eadem dies quaſi facta ſocietate utrorũq; feſtiui-tate celebratur in cœmeterio. illic. n. ea die multæ cærimoniæ aguntur ac cedentibus uniuerſo Nolano po. atq; circũpoſitis oppidanis dié teſtanti bus & in memoriã reuocantibus cõcurſum populorũ: qui ea die factus ẽ: qua diruta eſt Apollinis imago. Templum aũt duplex: quod in ſectione emporii eſt: duobus etiã diuis uidetur eſſe dicatũ. Nãq; a cærimõiis: quæ xvi. Kl. decembres aguntur illic: dicatio arguitur Felici pontifici ac mar tyri. at uero q eadem die etiam ſacellũ: quod ſub choro magnæ baſilicæ eſt: ornatur: ac in eo cærimoniæ factitantur: uidet́ eſſe templũ Felicis Iu nioris: aut epiſcopi martyris. qui ſub choro tumulati ſunt. Quod ſi non ob eandẽ martyrii rõnem. Nam in utriſq; de martyribus dicitur: fit ut in duobus fanis eadem die eædem cærimoniæ habeantur. erit ut templi du plicis pars ſubterranea ſit ſacellum Felicis epiſcopi martyris: ſuperna ue ro Felicis pontificis ac martyris. cui a Nolanis etiam erectum eſt fanum atq; dicatum: q̃q̃ Nolæ non ſit aut mortuus aut ſepultus. cum qua ſenten tia concors eſſe uidetur in epiſtola Paulinus: qui baſilicam: quæ erat: ubi nunc eſt chorus epiſcopii ad Felicem confeſſorem. i. iuniorẽ rettulit. aut pars ſubterranea dicata eſt Felici ſacerdoti martyri fratri maiori natu Fe licis iunioris. ſuperna uero Felici pontifici. Quæ ſicuti complicata ſunt: ita quoq; anticula pictura: quæ in duobus parietibus atrii baſilicæ ſupe-rioris ſpectatur: cõpoſita eſt e facinoribus miris atq; ſuppliciis diuerſorũ diuorũ: non unius Felicis. Illud quoq; ex prædictis claret: neminem eorũ diuorũ Nolanum genere fuiſſe. iunior uero Felix Nolanus uocatus eſt: q xii. annis Nolæ uixit. ac Nolæ obiuit: Nolæq; ſepultus habetur. atq; ob hunc unum tum ei: tum pluribus cognominibus diuis cærimoniæ ac ſa-cella Nolæ increuere adeo: ut ſolorum Nolanorum uideantur credan-turq; eſſe diui Felices. Eſt inſuper fanum dño Ieſu dicatum: ædes ſola eſt ſine cella: ſed turrem campanariam habet. idem ſpectat ab occaſu uerno aream eandem: quæ ante baſilicam diui Franciſci patet. regitur aũt a ue-ſpillonibus multis: qui nunq̃ mendicis locum dedere. quosq; imitati ue-ſpillones diui Ioãnis Baptiſtæ: mendicis hoſtia cluſerunt. Nãq; illos in q̃-dã habitacula: q̃ baſilicæ hærent: excipiebant. Hæc ſunt clariora urbis ſa cella fanaue. p̃ter hæc ẽt plura alia ſunt ignobilia: q̃ paſſim ĩ urbe erecta ſũt. quorũ & ſi aliquorũ meminimus enarrãdo uias: cætera referre ñ opus ẽ. Illud potius meminiſſe decet: multũ in urbe numerũ baſilicarũ atq; ſa-cellorũ non niſi multũ ſtudiũ Nolanorũ erga diuinas cærimonias teſtari. idq; non modo orando: ſacraq; audiendo: ſed ẽt efferendo funera mendi-coſq; domo lecto & alimẽtis excipiẽdo. Qui mores a Felice iuniore atq; Paulino urbis ep̃o introducti eſſe uident́. Quippe q Paulinus nõ ſolum ſua pauperibus libẽter ac mẽdicis largiebat́. uerũ ẽt ꝓ liberãdo redimẽ-doq; uiduæ filio: ſeſe in ꝑpetua ſeruicia intruſit ac dedidit.

Q ua rõne ĩ urbe præſente ſint ſubterranea caua ue ſacella. Ca. xiiii.

IN ſupioribus ſæpenumero dictũ eſt: ĩ baſilica maiore:atq; ſub choro ſacellum eſſe ſubterraneũ.itẽ baſilicã Apoſtolorũ ad multos pedes depreſſam in humũ.Sacellũ ẽt infernũ diui Felicis ſubterraneum ſpectari.id ĩquã mirũ quibuſdã uideri poſſe in urbe campeſtri. præſertim qum ſolũ aliarũ baſilicarum:atq; urbis ipſius:& agroꝝ æqum oẽ eſſe ubiq; loci comperiatur.ſed miri nihil erit:ſi uetuſtati hoc ipſum referatur.qua hæc quoq; in ſolo æquo erant cũ urbe et agris.referat̃q; fabricis urbicis : agrorũq; ĩcrementis.ſolum.n.urbis altius redactum eſt ex fabricis atq; ruinis:multiſq; aliis:quæ in urbem ad continuum uitæ uſum commodũq; inuecta ſunt.hæc.n.tantũ illa loca pauimentaq; temploꝝ adaugere potuerũt:q̃tũ uias & domos impleuerũt.ſiquando domus aliquæ ẽt nũc demiſſius ſolũ occupant.aliquæ quoque uiſæ ſunt demiſſioribus ſedibus prius fuiſſe:deinde ab ædificiis & ruinis repletæ æquatæq; ſunt uiarũ ſolo.uti nos plæraſq; uidimus.Sed tamen nemo paſſus eſt:quoad fieri potuit: ut pauimẽta templorum obruerentur omnia:aut ea:quæ magis uidebantur populo ueneranda.Q uamobrẽ depreſſa:ut erant:ſemper ſeruata ſunt. Agros quoq; altiores cotidie redditos eſſe:neceſſe eſt.q a tribus lateribus ſunt circundati mõtibus:e quis multa materia deuoluitur excuſſa depulſaq; a pluuiis:a uentis:a tonitibus:a terremotibus.In quo illud noſſe operæ p̃cium eſt:non ſolũ agros augeri:ſed ẽt aquas certis temporum interuallis ĩ altiore uel alueo fluere:uel ſtrato fundoue iacere.limo.n.tenuiſſimo uel cõfluente:uel incidente fundum aquæ aſſidue excreſcit:tolliturq;. quam rem aperte cernere licet in Pado limum fluxu multum trahente :qui nõ inter ripas:inter margines aggereſq; fluit.inter quos alueus fluminis lõge altior eſt:q̃ agroꝝ ſolũ utrinq; adiacentiũ. Aquæductus quoq; & riui oẽs niſi expurgent̃ ſtatis tpibus aut a curſu & impetu ꝓprio:aut a manu hoĩum:obſtruunt̃ ac ĩpediunt̃.Proinde quo nũc ſolũ urbis abeſt ab aq̃ puteoꝝ(nã altius ẽ plurimũ.xxv.pedibus)eos tũ altius erat ſolũ ſubterraneoꝝ hoꝝ locoꝝ q̃ puteoꝝ aq̃.Q đ ſi ſolũ aquæ auctũ ſit:hoꝝ uero ſacelloꝝ pauimenta aucta nuſq̃ ſint:nihil mirũ ẽt eẽ debet:ſi ſacelloꝝ pauimẽta tã uicia aq̃ nũc ſint.aq̃.n.ipo ĩferior ẽ octo fere pedibus.ſubter.n.fũdũ aq̃ excreuit:ſolo ſacelloꝝ nihil ſupcreſcẽte.cõpertũ itaq; eẽ remur:ea ſacra loca cæteris uetuſtate p̃ſtare:inq; eis tẽpla priſcis extitiſſe tpibus.

Q uæ ſit figura ædiũ p̃ntis urbis:& q̃lr earũ ptes ſe hẽant. Ca.xv.

QVa figura quoue modo antiquoꝝ ædes habuerint Nolanorũ:nulla earũ in p̃ſentiaꝝ extante:ignoramus.Ne igit̃ poſteritas aliquando idẽ deſideret:cognoſcereq; nequeat : placet hoc in loco illas illarũq; partes ſcribẽdo rep̃ſentare . Aediũ itaq; ſpecies aut quatriquetra conſpicatur:aut:quod frequẽ

tiſſimum eſt:oblongior q̄ lata patet.aedium quinetiam ita habētium q-
dam ac perq̄ pauca inueniuntur:quæ caret cauædio:quædam uero atq;
q̄ plurimæ reperiuntur:cauædiū continentes.Quæ uero cauædium am
plectuntur:illæ frequentius unū latus eius attingunt.multæ tamen ſunt:
quæ binis illud lateribus ambiūt.quædam:quæ ternis: rariſſimæ omniū
offenduntur:quæ undequaq; cauædium cingāt.Domus aūt partes:ædiū
ue:quæ magno interſtitio ſeparantur:ſunt hæ.atriū:cella uinaria: equile:
conclaue:cubiculū:porticus ſuperior:bibliotheca:penus:nauis:turris:ca
uædiū atq; horti.atrium locus eſt in ſolo ipſo ſedibusq; domus : in quem
primum ꝑ ianuā de uia excipiūt̃ ītrantes.hoc ſæpius protenditur aduſq;
cauædium:ut lucidius ſit:atq; ad introducenda utenſilia expeditius : idē
latitudinis minimæ eſt decem pedū.maximæ uero.xxv. altitudinis uero
xvi.aut plurium ita:ut uſq; ad.xxxii.pedes interdū tollatur:quouſq; cōti
gnationem primam ſubierit.eſt aūt latius q̄ ianua.hæc.n.ampla eſt pedi-
bus quinq; aut pluribus.nā uſq; ad.xii.pedes dilatatur.alta uero tantūdē
cum ſemiſſe:aut triente:aut quadrante.Contignatio uero atrii frequen-
tiſſime ex tignis cōſtat.raro teſtudine tegitur.ſolū uero pauimento ſtratū
eſt:quod ex calce & paruis pumicibus:quos lapillos uocāt:ac pauca are
na conficitur:quod lithoſtratū ſeu pumiciſtratum uolentes dicere No-
lani:aſtracum dicunt:uerbū Græcū ſequētes.pumiculi uero hi tū ī agro
Nolano fodiuntur:qū altius fuerit excauatū:tū in radicibus Gecalæ col
lis occiduis.ubi quoq; arena præſtantiſſima abunde comperitur. quæ ar
gumento ſunt:eoꝝ colliū imas ſedes magna ex parte arenoſas pumiculo
ſaſq; eſſe: non argilleas:atq; aquarū ſuſtentatrices.atriū demū hoc porti-
cum uulgo appellant.In eodē ēt ſolo equile:quā ſtallā uocant: ædificat̃.
locus oblongius porrectus eſt: in quo eq̄ muliq; ad eq̄tandū uehendūq;
curantur.Eſt cella uinaria oblongior quoq;:quod ēt cellariū: uerbis illis
corruptis in unum hoc ipſum:uocant.in ea ſeruantur uina doliis ligneis
recōdita. ſunt aūt eiuſmodi dolia uaſa rotūda duabuſq; partibus inter q̄s
porriguntur:cōpreſſa:duploq; longiora q̄ lata.longa uero ſunt:quantum
homo tendere pōt brachia.media in parte parū extumida . ſtructura ex
tabellis caſtaninis:īterdū quernis tantundē longis:palmo latis:digito al-
tis ad unguem cōmiſſis:atq; utrinq; a plurimis circulis ligneis arctātibus
perficitur.Quin utraq; frons aut cornus:dicas:orbe ex cōpactis aſſerib⁹
tabulato cluſa eſt.quem orbē tympanū appellant.ꝙ ſpeciē tympani p̄ſe-
fert.in media uero dolii longitudine foramē ad amplitudinē mali terebra
tur:ꝑ quod īplet̃ uas.illudq; cauonē nūcupant.ꝙ dolio fabricato cauat̃.
Quinēt in altero cornu tympanoue tria duoue foramina parua faciunt:
ut in uno eoꝝ inſito canaliculo uinū(ut lubet)hauriat̃.hoc ipm uas bot
tē uocant ſectantes uocē Græcā:hoc ē magnū cōcæptaculū. βου nāq; ma
gnitudinē uult ſignificare.θήκη uero id:quod rem īpoſitam ambiendo ca-

pit.ex quibus cõpoſitum eſt βουθήκην.butheca.a quo uerbo abſciſſa ultima remanſit buthe:& bothe:& botte mutatione literarũ atq; pronunciantis aſperitate.Atrio aũt frequẽtius equile hæret q̃ cella uinaria.hæc.n.ſtrepitus odit.qui & in atrio & in uia fiunt ſæpiſſime.Super his aũt aulis inferioribus prima ſternit' contignatio ex trabibus caſtaninis cõſtructa raro.n.ĩfernæ domus ptes teſtudĩe operiunt'. Eqle quinimo: caret pauimẽto:cella uero creberrimũ pauimẽtat'. atq; ĩ qbuſdã cellis ẽt fouea ad magnitudinẽ dolii fit:q̃ pauimẽto incruſtat'.hiſce uero ptibus cauædiũ adiacet:in quo plurimũ puteus coronat'.is pluuiaꝝ aquarũ nihil ſuſcipit.Nã ad eã:q̃ ſuapte natura ac ſubterranea ſcatet:deſcẽdit. Poſt cauædiũ patẽt horti puo dũtaxat pariete excluſi a cauædio: ĩterdũ ps domus ĩter cauædiũ hortoſq; interiacet.In eodẽ qnẽt ſolo frequẽtius & furnus & lauacrũ: qđ cãtarũ pãnoꝝ uocant:ædificat'.Ab atrio p̃terea cauædioue ſcalarum gradibus aſcendit' ſupra primã cõtignationẽ:qđ ſolariũ primũ nũcupãt. in hac frequenter conclaue & cubicula ſociata ſtruunt'.conclaue aũt uel Græce dicas tricliniũ:ſalã Nolani uocãt a ſaltãdo.Nã in ea ſaltare ſolẽt: uel qñ nuptiæ fiunt:uel qñ cõuiuia parant'.locus eſt longior duploſq̃ latus.in altũ uero tollit':quantũ eſt latus.ſolet iminere uiæ.atq; ab eo latere feneſtris duabus magnis aperiri.unde:q̃ fiant in uia(ut lubet)ſpectarent.hærent cõclaui cubicula:quas cameras appellant.hæc laudatiſſima ſunt q̃ exacte q̃drata figura cernunt'.latera.n.ſingula ad.xxxii.pedes extẽdi ſolẽt.ſingula aũt cubicula ſingulis alteris ue feneſtris illuſtrant'. feneſtrarũ altitudo eſt ſex pedũ:latitudo triũ.Q uarũ podiũ non altius tollit' q̃ ut ad cingulũ noſtrũ ptingat.conclauis uero feneſtræ multo ſunt maiores q̃ cubiculoꝝ.interdũ cubicula non oĩa conclaui hærent:ſed eoꝝ unũ ſolũmodo:cui cætera deinceps ſũt adiecta:abeoq; ad reliqua trãſit': quæ aut ſerie dirigunt':aut primo cuncta hærent cubiculo.habet cõclaue caminũ magnũ cũ foco.cubiculũ uero hæc eadẽ:ſed dimidio minora. Hæret quoq; conclaui bibliotheca.locus eſt cubiculo minor:interdũ æqualis.in eo libri in pluteis pendentibus:parietiue affixis pandunt'.hic cõtẽplatur: literariiſq; rebus incũbitur:tractaturq;:quod ſtudium uocant. Interdũ ẽt hæret conclaui porticus ſuperior.huius aut duo latera arcus ſũt duntaxat inſidentes ſuper pilis columelliſue:aut unũ latus adapertũ eſt uno duobus ue arcubus:quã logiettã:hoc eſt ſcænulã:uocant.ſcænã.n.logia uocant.q; in ea ſedentes ſub umbra λόγον id eſt ſermonẽ ſerere ſolent: & colloqui.tegi conſueuit ea porticus cõtignatione laquearibus pulcris hornata.raro uero teſtudine picta.uſus huius ẽt eſt ad captandũ lucidiorem amplioreq; aeris proſpectũ:atq; auras excipiendas. ædificat' quoq; in hac prima contignatione coquina.Illud tñ referre oportet.nam in quibuſdam ædibus ſunt cœnationes ſolũmodo:in plurimis uero cœnacula & cœnationes:ubi & amplitudo ſoli:& animus magnus:atq; diuiciæ cõ-

ſenſerint.quẽadmodũ ab hoꝝ cõtrariis cõtingit:ut in ædibus plæraq; ex hiſce deſint. Vicina qnẽt conclaui manet penuaria cella: quæ ſæpius in cœnatione ſtatuit':quã ſpenſam uocant. Prima aũt contignatio ordit' ex trabibus caſtaninis paſſim ſup duobus parietibus ſitis: atq; extranſuerſo aſſeribus coaſſatis confixiſq;:atq; his iniecto pauimento pumici ſtrato tegunt' conclaue:cubicula:cæteraq;:quæ ſup contignatione erecta ſunt:ab altera contignatione:quæ inferiori ſimilis edi ſolet.interdũ uero ex trabibus ac aſſeribus abſq; pauimentatione conſtruit'.ſup qua plurimũ unus atq; indiſtinctus locus patet:qui ſup cœnaculis exurgẽtes ẽt habet parietes cũ crebris ac paruis feneſtris.cooperit' uero hoc ſupremũ ſpaciũ a pectinato tecto.interdũ a ſemifaſtigiato:ac ĩbricibus iniurias cœli defendẽtibus. Vſui aũt hic locus Nolanis ẽ ad ſtipendas ſeruãdaſq; maxime auellanas:quarũ ingens nũc hiſce copia naſcit'.appellant hunc locũ nauẽ domus: a ſimilitudine lõgæ nauis:ꝗ pectinato tegmento ſolet operiri.a Nolanis uero nuncupat' uerbo Græco megacenũ auellanarũ.μεγάκενον n.latini interpræ tant' magnũ uacuũ.ẽ.n.hic locus magnus uacuuſq;: ubi merces multæ ſtipari atq; ſeruari poſſunt. Turris aũt rara in ædibus Nolanis extat.ſicuti rara pauimẽta ſubdialia.his.n.aliq ciues loco tecti utunt'. At uero tertia contignatio oĩum rariſſima in ædibus Nolanis reperit'. fabricæ aũt Nolanæ non latericiæ:tophaceæ ſunt oẽs.ex cœmentis.n.topheis arena: calceq; corrupta conficiunt'.Nũerus ædiũ Nolanaꝝ oĩum:quæq; in urbe nunc ſunt:ad ſepties centũ cenſet'.ſunt inſup ædes eiuſmodi ſemotæ a tabernarũ locis.quod factũ ẽ honeſtioris uitæ cã.non.n.decens eſſe ducunt:ut in eo loco & matronæ & puellæ inhabitent:in quo oĩs ẽ uirorũ conſuetudo.Nãq; tabernæ ac meritoriæ domus ſitæ ſunt in media urbe circa porticũ:circa emporiũ:circa forũ frumentariũ:circa inſulã baſilicæ.cæterũ uero urbis ſolũ ædes occupauere.Quãobrẽ uiroꝝ oĩs cõgreſſus & exercitiũ interdiu agitur in tabernis & in earũ uiis.noctu uero qſq; ubi ſeruauit tabernam:ſuas ad ædes ſe cõfert.Ea uero loca:quæ ſupra tabernas manent aut megacena ſunt non hoĩum habitationes:aut diuerſoriarũ domoꝝ triclinia cubiculaq;.atq; prætoris ẽ:noctu cuſtodire tabernarũ ſolitudinem: circa eas aſſiduas excubias facientis.

Qui fuerint:ꝗ ædificando benemeriti ſũt de urbe Nola. Ca. xvi

OPere pretiũ erit hoc poſtulante loco:ea referre:ꝗ a ſuis autoribus in urbe edita ac ædificata ſunt.quiq; illi fuerint:declarare.idq; quantũ aut ſcriptores:aut inſcriptiones:aut relatio:aut præſentia ipſa facti ꝓſtare docereq; poſſunt. Ti.igitur Cæſar tẽplum Auguſto erexiſſe legit'. Nicola Vrſinus Pyrrhi pater cœnobiũ diui Frãciſci:atq; diuæ Claræ.atq; Collegiũ uirgi

nũ cõdidit. in media uero urbe porticũ fundauit. Arcẽ alii ad Ladiſlaũ re gẽ alii ad Pyrrhũ Vrſinũ Nicolæ filiũ referũt. Raimũdus Vrſinus Pyrrhi filius promurale cũ eriſmatis fecit. idẽ ſemiturrẽ: quẽ umbonẽ uocauimus: ante hoſtiũ arcis externum cõſtruxit. oẽs qnẽt uias: quas ſiliciſtratas eſſe monſtrauimus: abeo planaras eſſe. atq; extra urbẽ ĩ cliuo ipſo collis Gecalæ occiduo baſilicã cũ cœnobio erexit: Diuoq; Angelo dicauit. Vrſus Vrſinus noſtra tẽpeſtate regiã inſtaurare magnificentius aggreſſus dimidiatũ opus expediuit. Nãq; morte p̄reptus ædificiũ imperfectũ reliquit. Idem areã: quẽ Mercatũ appellari monuimus: ampliorẽ apertiorẽq; atq; ſpecie quatriquetra reddidit. Carnariũ quoq; : quod ſupioribus tẽporibus in hac area exercebatur: amouit. illudq; incluſit ĩ angiportu: q a uia Portelli diuertitur. ut dictũ eſt. Emporium quinetiã: quod antea arctiſſimum ac uetuſtate nutans erat: inſtaurans amplificauit. Baſilica Epiſcopii incæpta eſt a Raimuudo Vrſino memorato: finita uero eſt ab Vrſo atq; Epiſcopo Nolano Ioanne Antonio Tarẽtino. Chorhoſpitæ baſilicæ fabricatæ ſunt ab hoc ipſo Ioanne Antonio Epiſcopo. a quo epiſcopale palatium etiam inſtauratum magnaexparte fuit: atq; aptius diſtinctum. Palatiũ : quod in medio plano Palmæ extat: conditum eſt a Nicola Vrſino Petiliani Nolæq; regulo auoque tuo. in quo Ferdinandus primum: deinde Federicus eius filius reges incolebant: qum eo ad aucupiũ miluorum rapaciumq; auium certamen ſpectandum ſe contuliſſent. Gẽtilis Vrſinus pater tuus columnas earumq; coronas & ſpiras: item latera cuncta pauimẽtumq; ac teſtudines omnes ſacelli Beati Felicis: quod ſub choro obſtruſum eſt: læuigatis aſſeribus quernis concinne contexit. ac ſacelli eiuſdem totum parietem: qui ſupra altare extat: ſigno marmoreo eleganti adhornauit. In quo principe animus magnus erat illuſtrandi mire factis urbem Nolam adeo: ut frequens ab eius ore uerbum audiretur: ſe omnes de urbe benemeritos ſuperaturum. quod feciſſet profecto: ni ab ĩchoata iuuenilitate febris iniquiſſima uirum tantum euulſiſſet. Baſilicã diui Ioã. Baptiſtæ atq; domini Ieſu ſui cuiuſq; ueſpillones tum ære collato tum legato extruxere. Idem cœnobium fanumq; diui Angeli: quod: ut monitum eſt: ĩ Gecalæ iugo erectum eſt: partim amplificauit: partim elegantius atq; commodius reddidit induſtria: ſtudio: & autoritate ſua Ioannes infantius concionator diuinorum. Q uinetiam omnem cliuum : qui ante templum ipſum ac monaſterium aſſurgit: ductis arcubus atq; teſtudinibus piliſq; oportunis fundatis adeo affabre contexit: ut ab ima eius collis radice gradus rectos longoſq; exciperet deinceps exurgentes: quouſq; aream: quæ ante templum & monaſterium eſt: ſcanderent. opus magnum pulchrumq;: atq; aſcendentibus facillimum ſterne ns iter. atq; uelu ti eriſma firmiſſimum iugo ſuppoſitum eſt: quo: ne fanũ cœnobiumq; labante cliuo ruinam faciant; tutiſſime ſuſtentantur.

Q uæ fora & qbus in locis pateāt:atq; q̄ res in eis tractent̃. Ca. xvii.

LOcus iā abhis datus ē:ut pauca de foris referant̃.fora nāq;
cōplura exercentur.quoꝶ unū eſt boariū.quod extra Por
tellū ampliſſime patet.in quo armēta:greges& aīalia omne
genus uendunt̃.idq; Mercurii quaq; die.q̄ octaua quæq; ē.
Nāq; pridie diē Mercurii illucet Martis dies.ac pridie Mar
tis ē Lunæ dies.pridie itē Lunæ Solis dies illuceſcit:q̄ ēt Dominica nun
cupat̃.eſtq; ſemp dies feſtus nefaſtusq;.at dies poſtera Mercurii:Iouis di
es ē.& huius poſtera ē Veneris:atq; poſt hāc ē dies Saturni.qđ Sabbatū
uocāt.Alterū aūt foꝶ ē farinariū.qđ emporiū & docana ē.ueꝶ in hoc ip
ſo nō farina ſolū:ſed ēt caſeus:oleū:cæra:lana:pāni:coria:ac plæraq; alia
uendunt̃.idq; non paulatim libratim ue: ſed ſummatim.hæc oīa Mercu
riana die p̄ſertim a circūpoſitis oppidis apportant̃:uendūturq;.farina ue
ro diæ Lunæ atq; Veneris quoq; inuecta foris diuēdit̃. Eſt tertiū foꝶ fru
mentariū in cōſpectu baſilicæ:quē Mercatū appellant.in quo Mercurii
die frumētū oē genus uēdit̃.& legumia:& poma:& linū:& q̄cūq; a domo
ruſtica ciſtis abſportare ī urbē pn̄t paganæ mulieres. In hoc aūt foro ſpi
ra magna q̄dā marmorea ſita ē:ſup q̄ trabs ēt marmorea q̄drilateraq; trāſ
uerſa iacet.q̄ in trabe excauata ſunt oīa mēſuraꝶ publicarū genera.ut ui
ni: frumentoꝶ:auellanaꝶ:cæterorūq; pomoꝶ.ut oēs haꝶ rerū menſuræ:
q̄ ex alia materia fabrefiunt:tū ꝓbarent̃:qū hiſce illas æquas eē magiſtra
tus cōpererit.olei nāq; menſuræ a pondere nō a uaſis capacitate accipiūt
emendationē.Q uinēt ab alterutro trabis eiuſdē eoꝶ magna catena pen
det:q̄ collare ferreū ultimo ligat.hic ſontes qdā citra dolorē corpis dant
pœnas.ſiquidē nudi atq; eo uincti collari exponunt̃ conſpectu & maledi
ctis oium:q ea die mercandi cauſa Nolā ſe cōferunt.exacta uero uenden
di hora:q̄ ad inclinationē uſq; ſolis ꝓrogat̃:ſontes tāq̄ ſatis pœnaꝶ eo pa
cto ſoluiſſent:dimittunt̃.Q ui locus pœnaq; uergonia uocat̃.q̄ ſontes aſ
ſidue auerſi faciē in humū uergūt.Eſt inſup foꝶ aſſerū:qđ eadē die exer
cet̃ in area:q̄ ſub baſilica patet Ap̄loꝶ.ī quo trabes:aſſeres:ac ſimilia no
ua lignoꝶ rudera.Foꝶ q̄nēt cupedinis patet:ſed qđ ī duobus urbis locis
atq; cotidie habet̃.alteꝶ.n.ad ſacellū diui Paulini:qđ Hoſpitale ēt appel
latū ē.alteꝶ ꝓpe emporiū freq̄uētat̃.ī his manēt cupedinarii oīs gn̄is:ac
oīa:q̄ eſu apta ſunt:uēdunt̃ excæptis piſce ac uiſcere.Eſt laniena eo in lo
co:quē diximus:atq; in eodē foꝶ ēt piſcariū ſtatutū ē.Artes uero utēſiliū
in officinis rabernisq;:q̄s apothecas appellāt:exercēt̃:q̄ circa ea fora paſ
ſim adiacēt:ut dictū ē.Lupanari uero:qđ tanq̄ ꝓſtituentium puellarum
forum eſt:locus nullus deſcriptus eſt.meretriculis.n.conceſſum eſt:ut in
diuerſoriis domibus ſolummodo ſe proſtituant:ſuiq; corporis operam il
lic:ut lubet:diuendant.

DE.NOLA.LIBER.TERTIVS.

DE.SACRIS.INITIATIS.ET.DIGNITATIBVS. AC.PROVENTV.EORVM.ITEM.DE. BEGINIS. ET.VESPILLONIBVS.NOLANIS. CA. I.

SVPERIORE Volumĩe pñtis urbis forma ſtructuraq; oís atq; locoꝝ uiarũq; deſcriptio:qn ét ager ac eius partes explicatæ ſunt exacte. In hoc aũt tertio:quē mox exaraturi ſumus libello referent᷑ ciues:atq; eoꝝ mores & actioues.ciues inquã tã ꝓ fanos. q̄ ſacris initiatos & addictos. itē tã pricipes ꝓ̄ſulesq; q̄ q hiſce regunt᷑:hiſq; obnoxii ſũt. uerum prius de ſacris ĩbutis:poſterius de ꝓfanis enarrabimus.ſunt igit᷑ ſacerdotũ Nolanoꝝ alii epales:quos clericos p̄ſbyterosq; uocant.alii cœnobitæ:quoꝝ hoſce monachos & fratres:fœminas uero monachas appellant.clericoꝝ aũt alii ſunt cõſcripti ſtatutiq; in officio quoad uixerint.nõ nulli uero extraordinarii uagant᷑.ſtatuti uero ſacerdotes ii ſunt: q ĩ choroſpitis ſedēt: qq; oés duo ſunt atq;.xxx.Quoꝝ.xx.canonici:duodecim uero numerales appellant᷑.canonici ſedent in choroſpitis ſuperioribus deni quidē in ordine dextro:ac deni in ſiniſtro.numerales uero in ſedibus inferioribus ſeſſitãt:ſeni in latere dextro:atq; ſeni in latere leuo.Atq; ſicuti canonici ſede excellunt numerales:ita quoq; in q̄uis re pticipanda p̄ferunt᷑.Quaob rē maiores ptes capiũt & ꝓuẽtuũ & rerũ cæteraꝝ:q̄ cõi cõditione ad eos acceſſerint.Canonicoꝝ qnēt q̄ttuor ſũt dignitates Archidiaconus:Theſaurarius:Decanus:& Cãtor.Quoꝝ Decanus & Cãtor primi ſedēt ĩ ordine ſediũ dextraꝝ.Archidiaconus uero ac Theſaurius a latere epi ĩ ordine leuo.haꝝ dignitatũ q̄libet ſemel cõceſſa nuſq̄ tollit᷑ niſi poſſeſſor renũciauerit epo.tũ igit᷑ alter loco renũciãtis tãq̄ defuncti adſcribit᷑ ac admittit᷑.ſed tñ ĩ locũ canonici tã abſq; dignitate p̄dictaꝝ aliq̄:q̄ dignitate hornati:adſcribit᷑ uel unus e numeralibus:uel aliqs q extra oēm ordinē epi mãſerit:uel ēt canonicus ad aliquã earũ dignitatē attollit᷑.Ad numeralis uero ſacerdotis locũ:ubi mortē cũ uita cõmutarit:ſolũmõ recipiunt᷑:q extraordinarii ſũt.hac.n.ſpe plæriq; ſacris initiati & diaconi gratuiti tẽplo ſeruiũt:quoꝝ nemo aut canonicus ē aut nũeralis.q &ſi nihil reꝝ clericaliũ pticipãt:alũt ſe tñ lucellis:q̄ orones faciẽdo colligũt:atq; paruis aliis uectigalibus:q̄ ab extraordiariis ſacellis ĩ qbus ſacra agũt:capiũt. Quin ēt pter eas pſonas ēt eligit᷑ Sacrarius:quē Sacriſtanũ uocãt.q unus e nũeralibus cõputat᷑.Sed ea dignitas nõ ē illi perēnis.mutat᷑.n.ab epo:qũ mutãdi neceſſitas aut uolũtas aderit:p̄ter hoſce ſũt duo ꝓcuratores:atq; q̄ſto

res.quorum alter e cãonicis:alter e nũeralibus deſignat̃.Neq̨ eiuſmodi q̃ſtura ꝑpetua manet.quotãnis.n.q̃ſtores deligunt̃.Eps aũt:q oium dñs ẽ: primus ſedet in choro ac in ordine ſediũ leuo ſuperiore.Nãq̨ ſedem primam:quæ in ordine dextro eſt:regulo conceſſit.Epiſcopus quinẽt in ædibus habitat:quæ baſilicæ cõterminæ ſtructæ ſunt. canonici uero atq̨ cæteri omnes clerici:ſuæ quiſq̨(ut lubet)domi.ſacrarius aũt ſolũmodo cũ miniſtris eius aſſidue in templo præſens eſt:ac in aula ſacraria corpus curat.Nanq̨ diluculo primum campana pulſata citantur clerici omnes ad matutinas orationes:inclinãte uero ad occaſum ſole iterũ campana reuocantur ad orones ueſpertinas.Nec aliis horis ad templũ clerici ſe conferre coguntur.Prouentus aũt tam epiſcopi q̃ cleri colliguntur exagris: aut domibus tabernisue locatis aut tributariis.quarum poſſeſſioni ſucceſſere legatis & teſtamento defunctorum.Verumtamen ſeparata ẽ poſſeſſio ac redditus locorum epiſcopi ab ea:quæ eſt cleri.Quãobrẽ prouẽtus cleri in ſtatos ſuos ſacerdotes diuiduntur eo pacto:quo ſinguli canonici tricenis ſenis aureis quotannis impertiãtur:numeralis uero uicenis quaternis. Nã ꝑter hoſce prouentus:quilibet eorum alios hẽt redditus ex aliis extra ordinem poſſeſſis ſacellis.Epiſcopi uero annalis prouentus ad octingẽtenos aureos comſummatur.aureus aũt atq̨ argenteus pondere pares ſunt:ſed cenſu differunt.Nanq̨ aureo decem argentei æqum cẽſum faciunt. quãobrẽ aureus etiam decatus appellatus ẽ.ꝙ decies argẽteo ualeat. Cœnobitæ aũt diſtinguntur.Nam alii ſunt monachi ſectantes beati Auguſtini ſtatuta.qui in monaſterio uiuunt:quod beati Paulini fano hæret.alii uero beati Franciſci ordines ac præcepta ſubeuntes:uitamq̨ agentes in cœnobiis duobus.quorum alterũ eſt intra Nolam in angulo:qui eſt ſub Turre Quinquepontarũ:alterũ in iugo Gecalæ collis.Verum hi nudos pedes ſocculis & ſoleis duntaxat ligneis muniunt.atq̨ iterulam pilis aſperis cõfectam aſſidue indutam gerunt.linea omnia tam ueſtiendo q̃ dormiendo fugientes.Quãobrẽ obſeruantes appellantur.illi uero & lineas iterulas ĩduunt:& ĩ lecto linea ſternum:atq̨ caligas laneas:& calceos crepidasq̨: quæ e ſubere corioq̨ conſuuntur:admittunt. conuentualeſque uocãtur. Omnes:qui prædicti ſunt:hoſtiatim in urbe mendicant.ſed Auguſtinenſes atque Franciſcini conuentuales præter mendicamenta etiam uectigalia ex agris ac domibus & tabernis colligunt.obſeruãtes uero ſolis munuſculis atque petitis mendicatiſque alunt ſe:poſſeſſionibus quibuſcunque non ſolum redditibus abrenunciantes.Cœnobitæ autẽ fœminæ omnes uirgines ſunt:atq̨ intra urbem cœnobia habent.Nam aliæ in monaſterio clauſæ ſunt:quod collegiũ appellari:dictũ eſt.aliæ in cœnobio diuæ Claræ.Itẽ in ſancti Spũs conuentu aliæ.alunt̃ oẽs redditibus atq̨ lucellis:q̃ ſuendo filandoq̨ faciunt.Nec ulla in cœnobiũ prius admittit̃: q̃ decẽtem pecuniæ quãtitatẽ:tanq̃ dotẽ ferat:cœnobioq̨ largiat̃. ſex itaq̨

Nolana cœnobia ſunt. Verũtamen ut in monaſteriis mariũ cœnobitæ ꝑ pauci ſũt Nolani:ita fœminæ cœnobitæ maxima ex parte de familiis Nolanis ſunt excæptæ.pauciſſimæ.n.externæ admittuntur.ꝙ eo factum eſt. nãq; monachi fere quotannis cœnobium mutant.fœminæ uero non ſolũ non mutant monaſteriũ:ſed quod ſemel intrauerunt:nuſq̃ abeo proficiſcuntur foras. Sunt præter hoſce umbræ quædam initiatorum ueluti beginæ:ſeu ut aliis placet dicere:bezeguæ:quos Nolani bizogas uocant. atq; ueluti ſunt ueſpillones:quos cõfratres appellant. Nanq; beginæ ſiue mares ſiue fœminæ ſint:non includũtur.domi.n. quiſq; ſuæ uitã agit. atq; ut profani conſuetudinem ineunt.uidentur tamen iniciati.ꝙ ex eodẽ pãno indumentis ſimilibusq; prope figura iis: quibus ſacerdotes utuntur. atq; ſtatis quibuſdam horis ad fanum accedũt ueluti ſacerdotes:ſtataſq; quaſdam orationes faciunt.item inſtitutiones & leges obſeruant: quas potiſſimũ a cœnobitis diui Franciſci accipiunt.hos.n.tanq̃ magiſtros audiunt & uenerantur.atq; ad eoꝝ fana maxime oraturi accedunt. Veſpillones aũt ut fanum propriũ hñt:ita ab orandi temporibus ſtatis:atq; obſeruandis alioꝝ ſacerdotum præceptis ſe uendicauerunt. Nanq; profani prorſus ſunt:umbræ uero uidentur iniciatorum.ꝙ curam quandã ſubeũt regendi baſilicam:quam collato ære cõſtruxerunt.atq; efferendoꝝ funerum.adhæc ſe uinculo iuſiurandi mutuo aſtrinxere ita:ut æq; ac fratres ſe colerent ac adiuuarent. Quãobrẽ conuentus eoꝝ:et ueluti familia numeroſa appellata eſt fratraria. Quinetiam tam hi q̃ beginæ nihil rerũ ꝓuentuũq;: quod ad fana ſpectaret:attingunt:inq; proprium uſum aut alimentum abducunt. Sed potius cõtra de ſuo aſſidue penu ſacculoq; erga baſilicã atq; ſacerdotes:quos ſecunť:aliquid effundunt atq; cõferũt.

De ſacellis ſepulcriſq; priuis:deq; funeribus atq; eis:quæ circa funera tractantur a Nolanis. Ca. ii.

INcrebruit tempeſtate tam ſuperiore q̃ noſtra:ut ſicuti in urbe quiſque ſibi domum condidit:in qua cum familia bene ageret atque uiueret.ita quoque contendat extruere ſacellũ cũ ſepultura ĩ qua mortuus humaretur honeſte cũ ſuis. Neque eiuſmodi ſacellũ ſepulcrũque extruitur extra urbẽ ſecundum celebres uias:ut uiatoribus noĩa magna ponentium oſtentarẽtur in marmore inciſa candido.ueluti priſcis ſeculis cõſuetum fuit. Neq; in excauatis in monte uerruca ue aliqua magnis concameratiſque cuniculis:q̃ aliquanto tractu ſemota ſit ab urbe:incauantur ſepulcra ſingulis defunctis:quæ ſicuti capſæ longa ſerie ac ſibi hærentes ordinatæ:tũ ĩ dextro tũ in leuo cuniculi latere ſoloque calle:q ĩ medio ẽ cuniculo relictus: diſcriminante ſtructa ſpectanť. Quãobrem in uiſceribus mõtis terræ ue

facta eſſet ue luti ciuitas defunctorum:atq; tanq̃ per uicinias:ita per cuniculos tumulatorum iretur.quemadmodum ætas:quæ ſecuta ẽ illam priſcam:feciſſe cõperta eſt.utq; Neapoli atq; Syracuſis eiuſmodi mortuorꝝ ciuitates excauatas etiã nunc eſt cernere: q̃q̃ neq; tẽpeſtate hac neq; longis anteactis temporibus quiſq̃ in eis conditus ſit. Verum noſtrates ſacella priua:quas cappellas uocãt:hoc eſt ædes parum capientes:in baſilicis magnis urbis non in cuniculis ſtruũt.ut in epiſcopio:in ſanctis Apoſtolis:in baſilica diui Frãciſci ac cæteris.quaſi defunctos ſacris initiatos minus deceat:niſi in locis ſacris iacere.Sacellũ igitur parieti baſilicæ hærẽs extruitur latum ad octo:decem ue pedes.nanq; factis utrinq; duabus ſemipilis in pariete ipſo arcus ſuperincuruatur:qui a ſolo extat ad. xii. pedes.Q uinetiam eriguntur duæ columellæ ſingulæ ante ſingulas ſemipipilas:ſuper quibus teſtudo uertitur ita : ut cum arcu prædicto eandem faciat camerationem.deinde ſuper teſtudine opus faſtigiatur ĩ ſigilla imagunculaſq; uel uirorꝝ uel foliorꝝ apte ſe complicãtium.In medio uero ſacello ara extat longitudine trium:latitudine quattuor pedum hærẽs etiã parieti.ſuper quã fiunt ſacrificia & diuinæ rogationes quædam:quas miſſas uocant.ſuper ara uero tabula magna erigitur:quæ parietem: quem a tergo habet:omnem fere tegit.in hac frequẽtius picta eſt dei mater ſinu gerens Ieſum dominũ ĩfantem:atq; a latere utroq; diuæ matris pingunť diuorꝝ imagines:quos ſacelli dominus maxime colit.hanc tabulam græco uerbo econam uocant.in aliquibus uero ſacellis non tabula eſt : ſed ĩ pariete ipſo eædem picturæ conſpicantur.tegitur itaq; econa & ara atq; ſacerdos:qum ſacra in ea facit:a teſtudinis camerãtione.ſub ara uero foſſa alta ad.xvi.pedes cauatur:lata ad.viii.longa ad.x.eriſmatis undiq; firmata atq; ſubterranea quoq; teſtudine operitur.foſſæ hoſtium quadratũ eſt:lateriſq; trinum pedum.quod claudiť a menſula marmorea.eſtq; hoc ipſum hoſtium ante aram . lapis autem tegens interdum protenſus ẽ ad hominis magnitudinem.latus uero pedes tris.atq; inſculptus in eo eſſe ſoſet ſacelli dominus:atq; circa eius imaginem:nomen etiam & laudes inciduntur.idq; tum præſertim fit:qum uir fuerit uirtute præſtanti.hoc itaq; modo ſe hẽt ſepulcrum domuſq; defunctorꝝ atq; ſacellum. Q um igitur quiſq̃ ciuium egregius mortem cum uita commutarit:etiam biduo defũctus continetur domi:frequenter die una.pridie uero q̃ exequiæ agant: ad primas faces campana maxima pulſatur.prius quidem ĩ epiſcopii cãpanaria turre:atq; q̃ uehemẽtiſſime pcuti poteſt:ut ſonus ſit terribilior: ac tanq̃ pro mortuo clamores etiam campana mittere uideatur.pulſaturq; ad ducentos ictus.Poſt hanc pulſatur altera campana etiam maxima ĩ campanario diui Franciſci ad totidem ictus.modoq; eodem utraq; uiciſſim ter pulſatur:qum defunctus mas fuerit.Nanq; pro fæmina ſemel atq; iterum ſingulæ pulſantur.ſi uero defũctus fuerit opifex aut non ex ordi-

ne meliorum:tum cãpanæ hæ ad quinquagies ſexagieſue ictũ accipiũt. interdum non utraq; ſed alterutra duntaxat ictu agitur. Q um uero qui obiit:puer infanſue fuerit:campana parua paucisq; ictibus idq; in altero ſolum campanario auditur. Q uinetiam ſub diluculum poſteræ diei pro primario ſolummodo uiro campanæ eædem ut pridie tractantur. item tertio poſt exortum ſolem:atq; ſub ipſam funeris elationem. Defunctus uero qum domo educendus eſt:in capulo ſtrato culcitra & lodice pulcherrima imponitur ueſtitus eo modo: quo precioſiſſime hornatus fuiſſet uiuens. ſecuntur ipſum mulieres uſq; ad capulum paſſis capillis: lugubri ueſte plorantes plangentesq;. interquas ſiqua uxor fuerit defuncti:ipſa palam reſectis forfice capillis omnibus pectus mariti contegit:ac relinqt largiens:ut illos ĩ ſepulturã rem ſuam uxoris cariſſimam conferat. deinde oſculis poſtremis datis lamentationibusque magnis factis euellit̃ a cadauere:quod amplexa tenet. plorantem illã euellunt magiſtri pompæ ac uiri amici. poſtea filiolæ atq; affines mulieres etiam plorantes defunctum oſculantur. atq; ultimis his officiis actis tollitur capulum humeris quattuor ualidorꝝ iuuenum ueſpillonum. atq; effertur. mulieres ſe qui conantes domi retinentur ab aliis amicis. quarum numerus ingẽs ad id ea die accurrit. Pompa uero partim præcedit:partim ſequitur funus. p̃cedunt. n. primum libitinarii bini incedentes tacentesq;. ſecuntur hoſce cœnobitæ:poſtremo ſacerdotes epiſcopii bini quoq; ſed cõcinentes pſalmos neniales. eorum uero trium generum ſingula præferũt altam crucẽ: quam ueluti uexillum comitantur. atq; ſinguli omnium ordinum horum candelam accenſam gerunt. ſecuntur funus primũ affines pullati omnes: idem bini gradientes plorant:eis amici cateruatim comitem præſtant. uehitur funus ad baſilicam ſacelli ſui:atque in ea media capulum demittit̃: collocaturque in mediis caſtellaminibus. Caſtellamina aũt ad id extruũtur hoc pacto. erigũtur quattuor tigna ueluti pilæ:ſingula ſenis pedibus alta. quorum bina a reliquis diſtant ſexdenos pedes. binorum uero alterꝝ ab altero pedibus octonis. his inſident quattuor triangula ex tigillis conſtructa:binis tigillis ſingula triangula faſtigiantia angulum. per eorũ uero triangulorꝝ latera oĩa paſſim candelæ accenſæ eriguntur. ĩ angulis uero faces extant. hanc itaque ſtructurã fabricãque lignorꝝ ad id temporis paratã:caſtellamina uocant. Defunctus aũt intra ea tenet̃ quouſque diuinæ preces: atque nenia a ſacerdotibus decantẽt̃. atque collaudatio facta ſit. ſiquidem ĩterdum habetur oratio:qua defuncti mores ac uita laudantur in ipſo funeris officio:ĩterdum uero poſt ipſius humationẽ. quod magis probatũ eſt. quo. n. oratio habetur humatione poſterior:eo magis a ſilentio & hominum obliuione ueluti ad uitam defunctus reuocatur. magiſque amari ac deſiderari uidetur. contra uero qum præſente defuncto oratur:una cum eo humari ac ſepelliri uidetur oratio. Proide Genti

lis Albertinus iuuenis magna eloquentia præditus biennio poſt tumula
tos luculentiſſima oratione collaudauit Sigiſmũdum Alfanum atq; Bal
daehſarem iudicenſem.actis itaq; inferiis neniiſq; primum dimittitur ab
æditimis tota lugubritas:quæ comitata funus erat:ut domũ redeat.illaq;
prius ad defunctum accedit:atq; oſculo dato reuertitur domum uerſus.
Deinde defunctus in arca lignea linteis ſolis conuolutus includitur atq;
in foſſa ſacelli ſui ſtipat̃:ac tegitur.Illuſtrioribns uero uiris atq; epiſcopis
& regulis arca fit excauato inſculptoq; marmore:quæ non in foſſam de-
mittit̃: ſed erectis quattuor columellis piliſue ſuperponit̃ extans a ter-
ra ad ſex pedes.in qua ubi defunctus ſitus ẽ:tegit̃ altero marmore imagi-
ne defuncti effigiato.atq; noĩe& laudibus eius inciſo.quoꝝ uero tãta nõ
eſt uel uis uel ambitio:in foſſas publicas intrudunt̃: q̃ p reliquã baſilicã
ſunt excauatæ.neq; caſtellaminibus incaleſcunt:aut collaudationibus il
luſtrant̃.Illi uero q occiſi ſunt tã repente:ut ne ſacra qdẽ a ſacerdotibus
accipere quirint:extra baſilicã humant̃.fit.n.ligone foſſa alta ad qnq; ſex
ue pedes:inquã cadauer abſq; põpa & neniis delatum a paucis: ſola terra
operit̃. eſt aũt hiſce occiſis ſepelliendis area q̃dã deſtinata: quã ambit a
meridie ala epiſcopii:abortu uero areola baſilicæ diui Ioãnis Ba. ea area
q̃drilatera patet:cuius ſingula latera ſunt ad q̃dragenos pedes ꝑtenſa to-
taq; ſub diuo.appellataq; ẽ olearũ horti.nãq; cõſitæ illic alias fuere oleæ:
quas nos uidimus.illud quoq; referendũ ẽ.q nãq; ſacellũ priuũ ſibi ſuiſq;
cõdere cupit:eũ oportet:non prius rẽ ſtruere:q̃ mercari locũ a p̃fectis ba
ſilicæ:uel ep̃o:uel ſacerdotibus.atq; p̃terea opus eſt:tradere ædito ſacel-
lo agrũ ædeſue ſubdititias reddititiaſq;:ut ex eis pecunia tanta ualeat exi
gi:quæ iuſtũ præmiũ orãtibus ſtatis horis in eo ſacerdotibus eſſe poſſit.
contingit qnẽt:ut ea poſſeſſio amittat̃:uel qum domini familia extingui
tur:uel obſcurat̃ adeo:ut nullus hæres appareat.quaobrẽ iterũ a p̃fecto
uendit̃ ſacellũ.interdũ uero ipſum hæres uendit. emptor aũt ubi factus
ẽ ſacelli dñs:ſtatim tempore foſſam expurgat eximens & terrã & oſſa om
niũ eoꝝ:q ſuperiore ſæculo illic ſepulti fuerint.illaq; plauſtris extra urbẽ
tanq̃ alteris exequiis efferunt̃:ac in uiis cænoſis ſpargunt̃: ut uiatoribus
calcata reddant itinera ſicciora.p̃fecti quoq; baſilicarũ uel qũ publicas
foueas mundare purgareq; uolunt:aut nouas aliquas excauare purgami
na & terræ ĩmiſta oſſa defũctoꝝ eodẽ mõ extra urbẽ eiiciũt:uiatoribuſq;
ſternuũt.ne ita ferente cõditione humana ſit aliqs ẽt mortuis q eti locus.
utq; hõ aĩaduertat:iter ipm atq; terrã:quã pedibus calcat:nihil intereſſe.
Poſtq̃ aũt a funere æditimiſq; dimiſſi ſunt filii affineſq; defuncti:domũ ſe
cõferũt ſola amicoꝝ turba comitãte.ubi offendũt mẽſas magnas opipa-
re paratas.uicini.n.amiciq; ac affines uarias optimaſq; dapes eo præmiſe
rãt.diſcũbit̃ a cũctis.fiũt colloquia nihil ad defunctũ attinentia.ſed ea:q
triſtes aĩos mitigent ac leuẽt.atq; iterim ſiq ſint:q plorẽt:illis cõſolant̃ ii:

quibus curæ ē conuiuiū & leuamētū.nā illud:quod dici ſolet:ſeruare uelle:uident.ſolatiū in aduerſis.familia uero defuncti poſt humationem triduo biduo ue domi ſe cōtinet.deinde ad officia quiſq; ſua foras exit. Sed tn̄ pater ꝓ filio:atq; filius ꝓparente.itē frater ꝓ fratre:ac patruus auunculuſq; ꝓ nepote:& hic ꝓ illis annū lugubris inter hoīes agit:nigrā pallā ueſtiens.q̄ ubi in collari uīcta ſit:ſoluta deſcendit uſq; ad talos tegens oēs corporis partes.quā Gramaliā uocāt.uerbo.n.gramū ſignificatu nouo lugubre ſignificat.capitis quoq; tegmen nigrū ē:ſtrophiū uero qd̄ capiti intortū geſtari deberet:ſolutū humero pendet.barba q̄nēt ꝓmittit:capillos intonſos alit.p id quoq; tp̄s non ridet præ uiribus: non læta loquitur:audit ue.nec ad ea loca accedit:in quibus aut nuptiæ celebrant: aut ſodalicia agunt.Cæteri uero affines p tres menſes interdū duos aliq̄n minus lugēt.Mulieres aūt domi foriſq; lugent.uxor quidē uidua facta ppetuo pullata ē tū nigris ueſtibus:tū uelis capitis fuſcis utens. niſi tranſierit ad alteras nuptias.Filiæ itē defuncti aut ſemp:aut uſq; quo maritent: nigra induunt.cæteræ uero affines aliquot mēſes luctū oſtendunt uittis tribus ſericis nigris rubriſue:pede longis:digito latis:q̄ ſub uelo pellucido alboq; ab occipiti p uerticē uſq; ad frontē diſtinctæ locis tendunt.

De Familiis præſentis urbis egregiis. Ca. iii.

NEmo(quæſo)me Nolanus accuſet. ſi ſcribens de familiis Nolanis neq; de oībus neq; de paucis eaꝝ tanq̄ de illuſtrioribus mentiōem fecerim. Nāq; ſi paucas dūtaxat referre uelim:multas alias memorandas honore ſuo defraudē:neceſſum eſt.ſiquidē ꝑter paucas ēt plæræq; aliæ numerant memoria dignæ familiæ.ſin uero oēs cenſerē:ꝑfecto multas quoq; iniuria q̄dā afficerē.inter oēs.n.plæræq; ſunt:quarū nomē eſt in obſcuro.quarūq; qui meminerit dicendo cūctas:is indignas dignis æquas feciſſe: exiſtimatur.Eas itaq; cenſere familias:recte uideor facere:q̄ ſtudiis ingenuis non artibus ſordidis aut multū ſeruicii cōtinentibus incūbentes:alunt ſe. q̄q; uel mercaturæ ſtudio:uel literis:uel armis utentes clarius cæteris degūt. atq; ad honeſtū uitæ modū bene beateq; uiuēdū cotidie attollere ſe: ſumma ope nitunt.In quo nemini quoq; mirū eſſe uelim:ſi alicuius familiæ unum alterūq; nominauerim uirū egregiū.atq; hoꝝ cauſa ēt familiam excæperim enotarimq;:quāuis illa tota ſordida ſit.Siq̄dē bonitatis atq; uirtutis munus hoc ip̄m potiſſimum eſt:ut potius a uiro uel modice ſtudioſo claroq; familia ignobilis obſcuraq; poſſit illuſtrari:q̄ lumen uirtutis uiri ſolius ualeat extingui ab obſcuritate familiæ.quaſi minima ſcintilla facilius magnas tenebras:q̄ tenebræ maximæ paruam ſcintillā uincere atq; ſuperare poſſint.adde nullā eſſe familiam ēt nobiliſſimā: quæ nō ab uno paruoq; aliquo tanq̄ igniculo cœperit illuſtrari.q̄ ſi magnæ gradus fece-

runt a primis inchoantibus:nefas eſt:de primis non etiam ſua merita cō-
memorare. Neq; hoc in loco mihi negociū eſt conferendi laudādiq; unā
quāq; familiā:uiroſq; in eis p̄cellentes.ſed ut dictū eſt monendi repræſen
tandiq; duntaxat poſteris ciuibus:duos præſentiū ordines eſſe: alterū ob
ſcurorꝝ:clarorꝝ alterū.ut illorꝝ quiſq; poſſit iudicare:quo pacto cōſentiāt
poſteriora cū præſentibus.cernereq; unde nā genus trahat:atq; an recæ-
ptitius ſit:an indigena ciuis.& an a ſeruiciis ad honeſtos euectus:an a cla
ris ad ſeruicia degenerarit.quod ſūmopere nunc nos cupientes conferre
cū præteritis præſentia:conſequi non poſſumus. nequimus.n. cōparatio
nē facere p̄ſentiū cū anteactis ſæculis.de familiis.n.ut de plæriſq; aliis re-
bus Nolanis nihil a quoq̄ relatū uſq̄ legimus. Verūenimuero recte cen-
ſuros Nolanas familias:primū oēm urbē in quatuor partes ueluti tribus
diuiſam tueri oportet. quarū una continet a pomœrio Vicācii atq; uia
Cortefellana: q̄ orit a porta clauſa procurrente aduſq; ſectionē:quæ ſub
ſacello beatæ Mariæ nouæ fit.atq; uia:quæ ab hac ſectione deſcēdit aduſ
q; turrem Megaldorꝝ.hæc.n.populi pars Vicancianorꝝ eſt.altera conclu
dit a pomœrio Cortefellano atq; uia p̄currēte a turre Megaldorꝝ p̄ſectio
nē beatæ Mariæ nouæ:atq; p Caſalenouū aduſq; pomœrium arcticum.
quæ pars populi Cortefellana eſt. Tertia cludit itē a pomœrio Samue-
litāo atq; Caſalinouo & uia Cortefellana:q̄ tēdit a ſectiōe btē Mariæ no
uæ aduſq; Porticū:atq; a Vicantiana:q̄ p̄cedit a Porticu aduſq; emporiū:
demū a ramo uiæ Portelli:qui ab emporio aduſq; diui Franciſci baſilicā
reflectitur.quæ regio Samuelini populi eſt. Quarta pars ē reliquum ur-
bis:quod claudit ab eodē ramo:eadēq; Vicācian a atq; uia Cortefellana:
q̄ a Porticu p̄tendit uſq; ad portā clauſam:atque pomœrio Portelli.quæ
urbis ps Portellāorꝝ ē.In hiſce ita factis urbis populiq; ptibus tribubus
ue hæ familiæ meliores tēpeſtate nr̄a incolere reperiunt. ¶ Nā in regio
ne Portellana ſūt Ferrarii:iter quos Bartholomæus iureperitus:ac Adria
nus eius filius ēt iureperitus atque poeta:itē Placitus ſcia iuriſutriuſque
floruere.Cenſent Infantii:iter quos Altobellus eques acerrimus extitit:
atque Ioānes monachus cōcionator diuini uerbi.cuius induſtria ſtudio-
que multa addita ſunt iu tēplo atque cœnobio diui Angeli : qđ i Gecalæ
iugo erectū ē.Antonius quoque huius frater:q & decanus in e p̄io:atque
epi Vicarius p̄petuus uixit.Incolūt Calabrii.quorꝝ Hieronymus excel-
luit moribus:elegātia:atque armis nō mō in Cāpania:uerꝝ ēt apud Inſu-
bres.Sūt Coronæ:quos inter Iacobus atque Antōius eius filius arte chi
rurga polluere.cōperiunt Corriales:ex q̄bus Ioānes eques micuit. cēſen
tur Boccalati:inter quos Marcus phūs atque medicus p̄celluit. Aloiſius
uero Marci filius atque Ioā.Paulus: itē Pyrrhus & Frāciſcus arma exer-
cuere.& Bernardinus mercaturæ ſtudio pollēs.Sūt Albertini.ex quibus
Iacobus utriuſque iuris peritia excelluit:atque Neapoli regius iudex cō

ſcriptus eſt in foro:quã Magnã Curiã uocant.idẽ ĩ bello Gallico:magno habitus ẽ loco.Quinẽt Gentilis huius filius legũ ſcía atq; oratione pſtã ti floret.Symo:itẽ Troianus:ac Ioãnes Antonius ſenatores boni exiſtũt. Angelus qnẽt canõícus atq; theſaurarius clericatus pſtat: Felix quoq; arma exercens.Hieronymus uero & Antonius legum ſcientia redimiti. Sunt fulcii:inter quos Hercules muſica & armis excellit. Præter autem hoſce Familia tua Vrſinorum fulget.quæ & ſi Romæ ac Italia tota Illu ſtriſſima eſt:ex ea tamẽ multos duces protulit Nola urbs.ut Colam:Pyr rhũq;:qui Nolæ principes atq; multorũ in Vmbria oppidorũ dñi fuere. itẽ Raimũdũ:qui Fregellarũ:quod quidã Atripaldũ nũc uocãt:ac Sarni Salerniq; non modo Nolæ princeps fuit.Ioannem Antoniũ itidem: qui Tarenti magnæq; Apuliæ partis:q̃ olim Calabria dicebat̃:regulus exti tit.is aliquando tantũ pſtitit cõſilio:potẽtia:atq; armis:ut Regẽ Ferdinã dũ primũ ad fontes Sarni fluuii magno cũ exercitu uertere in fugã qui rit.peneſq; eũ aliqñ fuerit.illũ Neapolis regẽ futurũ:quẽ ipſe deſignaſſet. tũ.n.inter Ferdinandũ ac Ioãnẽ de regno bellũ gerebat̃.extitit alter Ioã nes Antonius frater tuus e Gẽtile atq; Catharina Ferdinãdi regis nepte ortus:q uel ante pubẽ elegãti & ſoluta & numerata polluit oratione:atq; memoria tanta pditus fuit:ut uel quattuor qnq; ue ſcribẽtibus uaria epi ſtolarũ genera eodẽ tẽpore dictaret.equo quoq; & haſta accõmodatiſſi me utebat̃.uixit annis.xviii.Ex eiſdẽ parentibus tu quoq; Enrice digniſ ſime genitus es:q tã pclaro & paterno & materno genere illuſtratus:ẽt in genio ac morib⁹ regiis pfulges:hornatuſq; magno excellis ĩperio. Nolæ n.urbis pſtãtis Regulus euaſiſti:in cuius ætate tenella poſita ẽ ſpes gñis patriæq; ſũma:& indoles maxima cõſpicat̃ .q̃ geſta clara: ac auis patreq; tuo digna pollicẽt̃.quẽ deus optimus maximus benignitate ſũma cũ illu ſtri Maria Sanſeuerina cariſſima cõiuge cõplectat̃:ut & Neſtoris annos ſuperis pleq; dignã pducatis:atq; res ſũma oẽs cũ gloria geratis.❡Hæ fa miliæ ſũt ĩ Portellana urbis plaga.In Samuelitana uero ſũt hæ.ſiqñ Sari ni primũ occurrũt:ĩter quos Marcus ac Bartholomæus ob magnã equo rũ curãdorũ peritiã claruere:quãobrẽ ẽt ducibus regibuſq; cari habiti ſũt. nũerant̃ Todones:in quorũ nũero Melchionus & Antonius ĩgenio mer caturæ polluit.Itẽ Alexãder:q arma exercuit:atq; cõtra Turcas in Aſia recte ſe geſſit.Cẽſent̃ Iordani:ĩter quos Iordanus magno mercaturæ ſtu dio ualuit.Verginius uero arma tractauit.Incolũt Mẽnati.quorũ Leonar dus lr̃as exercuit.Antonius uero frater atq; horũ pr̃ Georgius peritia cu rãdi equos pſtitere.Alexãder uero nepos eq̃s acerrimus floret.ac Silua gius huius patruelis:q armis glorioſe incũbit.Cenſent̃ Coci.q & ſi lr̃is & armis caruere:nuſq̃ tñ auſi ſũt eorũ aliq fœdare ſe abiectarũ artiũ ſeruicio: ſed honeſtiore ſtudio uixere mercaturã exercentes.ut Pyrrhus pr̃ & An tonius & Iacobus & Sãtillus & Alexãder filii.Incolũt Cæſarini:quos iter

Colangelus armis floruit.uir.n.manu fide atq; cōſilio pſtās:duxq; exerci
tus ē extitit.is iter Salernū.Ebulū q̄ Aloiſiū ducē ſtrenuū cū exercitu fu
gauit:in q; ea pugna cū eo ſingulari certamine manus conſeruit. ſpoliaq;
cæſi ducis cū ingēti gloria reportauit. huius tres filii extāt Ioānes alter:
q eques laudatus ē.alter Micheles canōicatus dignitate honoratus. Ter
tius Iacobus Antonius:q ſcia legū cōſilio atq; facto floret.is.n.ab Aldo-
blandino patruo tuo in Hiſpaniā miſſus ē ad regē.nauigauit:cū rege tra-
ctauit:opt̄ inuit.Sūt p̄tereos Landi.inter quos Martinus mercaturæ dili
gentia polluit:atq; Silueſter eius filius atithmetica.numerant̄ Matrēſes:
quos egregios reddidere Antonellus atq; Felix Antonius lr̄as exercētes.
ſpectant̄ Tāgi.unde Sāctillus ſtudio mercaturæ ſingulari excelluit.atq;
Baptiſta eius filius canonicatus dignitate decoratus.Itē Antonius:q lr̄as
exercuit.Extant Friciæ.ex q̄bus Troianus armis inſeruiuit. ac Antonius
eius filius miles acer extitit.Itē alter Antonius poeta:q doctā ætatulā cū
morte cōmutauit.Sūt Cāditæ.de quoꝝ numero Alexāder eques floret
egregius.Cēſent̄ Maccei.inter hoſce p̄ſtitere tū Lionellus ſenator bonus
ac elegātia uiuēdi hornatus:tū huius tres filii.Ioānes Felix:Pyrrhus: &
Philippus.oēs.n.fuere equites p̄ſtantiſſimi atq; in ſingulari cōflictu haſti
ludioue:quā gioſtrā appellāt debētes cloſtrā dicere:excellētiſſimi. idq; p̄
ſertim in Inſubribus.cloſtra.n.cōcurſus duoꝝ certātiū ē:atq; locus clau-
ſus in quo haſtis cōcurrit̄.Illoꝝ aūt Ioānes Felix domū reuerſus Ferdinā
do regi gratiſſimus fuit:biſq; orator ad Matthiā Pānoniæ regē ab eo miſ
ſus ē:unde multis muneribus honoribuſq; honuſtus rediit.In bello uero
Turcico:qd̄ ad Hydruntū geſtū ē:glāde igneſcēte genu ictus obiuit.Pyr
rhus in cōflictu cecidit ſurculo & haſta ſciſſa traiectus tp̄a.Philippus pe
regre ſemp̄ arma exercens uixit.Q uinēt ex eadē familia atq; gn̄e altero
duo fratres claruere:Frāciſcus atq; Vincētius.Ille.n.ſæpe Regiæ exigē-
dæ pecuniæ qū pax fuiſſet:qū uero bellū:cōmeatuū p̄fectus extitit. Vin
cētius uero regis erat a ſecretis:qq; ſtudiis hūanitatis atq; muſica polluit.
Incolūt Sāctori.inter quos Nardus iurepitus excelluit atq; Ioānes mer-
caturā ex ercēs.Sūt Sardi.ex q̄bus Angelus Felix ſtudio mercaturæ pe-
riria nituit.numerant̄ Samueles:quos inter Hieronymus mercatura tra
ctanda p̄ſtitit.Itē Paccæ innumerant̄:quoꝝ Angelus & Antonius eius fi
lius lr̄as exercuere.ſūt Gratiani iter quos Vincētius lr̄as exercuit: atque
Frāciſcus mercaturæ ſtudio pollēs.cenſent̄ Perillii.quos Frāciſcus nobi
litauit dignitate archidiacōatus.Itē Philippus ſagacitate mercaturæegre
gi9.¶Cortefellana aūt regio hiſce natiōib9 illuſtrat̄.ſiqn̄ cēſent̄ ī ea Abū
di.ex q̄bus Felix p̄ſtāti muſica redimitus floret. Sūt Gallucii:inter quos
Ioānes gladiaturæ magr̄ illuſtris extitit:icolūt Ruſſi.quos Angelus Fe-
lix p̄ſtās curſu:ui:& armis nobilitauit. Sūt Sicorāſæ: quos īter armis ex-
celluere Angelus ac Nardus.cēſent̄ Tācilli:ex q̄bus extitere duo Miche
les alter mōachus phūs & cōcionator uerbi diuini:alter phia atq; medici

na hornatus.Itē hoꝝ patruelis Vicētius phūs ac medicus.nūerāť Capo⸗ſcrofæ: quoꝝ nūero Orolādus ſenator: Felix uero eius filius iurepitus extitit.Immorāť Griphi.uñ Aloiſius extitit:q ī Aqlāoꝝ urbe p̄fectus urbis electus ē.& Felix ei⁹ fili⁹ arma exercuit. itē Dātes mercaturā exercēs.Sūt Maſſei:ex qbus Ioānes phīa & medicīa ſcīa polluit:Blaſius Marinus uero eius pr̄ ſenatorio ordīe aſcriptus ē.Cēſenť Ballettæ.ex q̄ gēte Marchiſella mr̄ orta ē nr̄a:atq; Iacobus miles.Itē Patricius canōicatus dignitate honoratus. atq; Ferdīnādus:q armis tractādis delectat⁹ ē.cōperiūť Rehæ.īter quos p̄ſtitit Ioānes ſtudio mercaturæ pollēs.Itē Nicolus muſicus atq; canonicus. quinēt Carulus hiſtoricus:& huius filius Annibal:q arma exer⸗cuit. Atq; Hieronymus uir ſenatorius.Sūt Suſſolani.quos īter Frācīſcus atq; Laurētius eius filius iuriſutriuſq; ſcīa clari p̄fulxere.atq; Petrus ſacerdocio ac lr̄is circūſeptus.nūeranť Mariſeolæ.ī quoꝝ nūero Fuſcus exti⸗tit mercatura p̄ſtātiſſimus ditiſſimuſq;.& huius filii duo Marcus ſenator optimus:ac Felix corpe & māu ualidiſſimus.Itē Hierardus lr̄is īſignitus. Cēſenť Liæ.īter quos Petrus ac Vicētius iurepiti p̄ſtitere.Petrus uero ī Apuliā Oenotriāq;:quā nūc Calabriā uocāt: ſæpe auditor cāſ-ū a Rege miſſus ē.itē Pertus canōicatus dignitate honoratus.& Symo mercatura pollēs:atq; Paulus huius filius lr̄is hornatus.Cēſenť Maſtrillii. īter quos Antonius medicus p̄ſtātiſſimus atq; phūs extitit.Gabrieles uero eius fi⸗lius iurepitus & ſenator optimus uiguit:gratuſq; regulis atq; pplo. octo⸗genarius:atq; felicitate ꝑpe potitus obiuit. uerumtñ filii filiæq; totq; ne⸗potes atq; ꝑnepotes exorti ſūt abeo:ut octogīta un⁹ nūerati ſint oēs.quos ſenex ille quotānis cōuiuio excipiebat: ut ī eadē mēſa cūcti diſcūberēt:ipſeq; ſedēs ī altero mēſæ cornu lōgā ſūma cū uoluptate ꝑlē ꝯſpectaret. Cyrus huius filius armis polluit:quo rex ſæpe uſus ē:ac ſenator optimus fuit.Franciſcus alter filius iurepitus extitit:ac regius magnæ curiæ Neapolitanæ Iudex cōſedit.Angelus uero tertius Gabrielis filius mercaturæ diligētia p̄ſtitit atq; ſenator optimus:a Cyro tres orti ſūt Matthæus:q eq̄s iuueniſq; ī caſtris obiuit. et Antōius:q ſenator optimus atq; publicis ī rebus ſæpe p̄fectus.tertius Nicolus eq̄s atq; ſenator optimus utriq; pplo ac regulis cari. Alfonſus uero rex in Hiſpaniā Nicolū miſit.Erat.n. is regis familiaris.atq; p̄ter hoſce ortus ē Victorius mercatura magna pollēs.Frāciſco aūt q̄ttuor filii orcti ſūt.Ioānes Thomas iurepitus egregius: idē auditor cāꝝ ī Oenotriā Bruciosq; a rege miſſus ē. Neapoli quoq; regius iu⸗dex ad ſcriptus fuit ī eo foro ſūmo:qđ ſacrū uocāt cōſiliū.atq; ī altero foro:q̄ magna curia nūcupať:Fiſcalis aduocat⁹ ſeſſitauit.alter Felix:q ī epatu locū p̄ſulis tenēs:cleꝝ iuraq; ep̄atus multus ānos gubernauit.idē canonicatus cātoris q̄ dignitate p̄celluit.tertius Ambroſius:q adoleſcēs arma egregie exercēs obiuit.q̄rtus Cornelius ſenator bonus. Veꝝ hoſce Frāciſci filios īter Vicancianos cōnumerari oportet.ī illa.n. tribu īcolūt.Angelo uero cōplures filii orti ſunt.Sed unus Innocētius ac Ioānes alter legū

ſcia p̄ſtitere. Alexād̄er uero ingenio mercaturæ:ac Antonius literis hor-
natus extitit. Q uinēt altero genere Maſtrilliorꝝ Enricellus ac eius filius
Micheles extitere magna mercaturæ diligentia pollentes:ſenatoreſq; p̄-
ſtantes. huius uero filii tres : Bernardinus ſcia legū emicuit : qui tandem
contenta hoīum conſuetudine cœnobiū arctū intrans ſacris initiatus ē:
ut ſolitaria uita gauderet. Q uinēt Vincētius:iuuenis paruo corpore anī
moq; audaci extitit. Ioānes uero ſenator bonus euaſit. Cōputāť Barones:
inter quos Colucia p̄ſtitit arte medica. Felix uero eius filius ſenator bo-
nus extitit. Felicis uero filii quattuor. Palamedes ſenator optimus ac ele
gantia & liberalitate nobilis:poeticaq; gaudens. a quo cōplures orti ſūt.
ut Petrus ſenator bonus. Albentius: q iureperitus excelluit. Lucius: q eq̄s
euaſit. Argentinus:qui equeſtri ordine floruit : ac a ſingulari certamine:
quod ſæpe iniuit:ſemp uictor atq; cū gloria rediit. Mirantes: q arma exer
cuit. quos ille filios nominauit ſecūdū ordinē elementorꝝ noīs ſui. atq; p̄-
ter hoſce Annibal Petri filius ſenator p̄ſtans excellit. Ioannes uero alter
Felicis filius eques bonus extitit. cuius itē filius Marianus eques lauda-
tus:& alter Adrianus:qui arma exercuit. tertius uero Felicis filius Fran-
ciſcus fuit ſenatorio egregius munere. cui ēt duo filii orti ſūt. alter Felix:
q ſenatoria diligentia fulget. atq; Andreas: q literis hornatus ante frugē
obiuit. At Seruator quartus Felicis filius dignitate archidiaconatus atq;
canonicatus inſignitus eſt. Sed tñ hi tres Coluciæ nepotes ac pronepo-
tes in plaga Vicanciana ſunt cenſendi: illic. n. ímoranť. Sūt præter hoſce
Saxi. inter quos Marinus cum literis hornatus: tū architecturæ peritiſſi
mus. itē Marius huius filius poeſi atq; ſcia legū excellēs. Sūt Scrignarii.
inter quos Reſtainus ſenator: Thomas uero atq; Raimundus Caruluſq;
utriuſq; iuris ſcia p̄ſtitere. Maximus itē mercatura pollēs atq; ſenator ma
gnus. ac huius filius Petrus Cola literis inſignitus: cuius alta īgenia: quæ
ī legibus præſeferebat adoleſcens: mors cita uetuit explicari. Cenſenť Ia
nuarii. quorꝝ Ieſueles ſenator optimus extitit : Regiq; Ferdinando cariſ-
ſimus. Felix uero huius filius literis hornatus ac ſenator præſtās p̄cellit.
numeranť Alfani. inter quos Ioānes p̄ſtitit: uir adeo cōtinens: ut ab oī rei
pu. Gubernatiōe ſe tēperarit. Vrſo uero regulo carus fuit. Sigiſmundus
huius filius excelluit tū eloquio tū legū ſcia. qui uir magnus euaſiſſet ni-
ſi morte p̄reptus fuiſſet in adoleſcētia. Q uinēt Frāciſcus ac Ciccus ſena-
tores boni. Sūt Cāpiones: inter quos Ioannes phūs ac medicus magnus
p̄ſtitit. itē Franciſcus huius filius monachus atq; phūs. Carulus quoq; ac
Pyrrhus Aloiſius mercaturā exercuere. Sunt Motones. inter quos Iulia
nus mercaturam exercuit. Extant Caraccioli. ex qbus Altobellus floret
arte muſica. ac Felix & Ioannes armis inſeruiuere. nūeranť Baſilii: ī qbus
Bernardinus philoſophus ac medicus uiguit. Carulus uero pr̄ ac Anto-
nius arma tractauere. Incolunt Perarii: in quorum numero Colantonius

iureperitus extitit ac ſenator optimus. ac Iacobus ſenator bonus. Gaſpar itẽ eques egregius:& Aloiſius: ac Vincentius mõachi philoſophi atq; diuini uerbi concionatores:& Hilarius iuris peritia īſignitus. Bernardinus quoq; philoſophus ac medicus: ac huius pater Anſoiſius: q lr̃as exercuit. ſed hi duo Vicanciani ſunt. cenſentur Sclaui. quoꝝ Bernardinus monachus philoſophus & concionator extitit: ac Iacobus & Thomas: q arma exercuere. ſunt Cucurbitæ. inter quos Danieles ſacerdos ac peritia iuris portificii polluit. & Nardus: qui lr̃is fuit hornatus. Itẽ Ambroſius ſcĩa legũ redimitus. Ioannes quoq; canõicatus dignitate honoratus. cuius opera Pannonũ Regina uſa eſt. ſunt Pappones. inter quos Ciccus extitit canonicatu honoratus: ac regi Ferdinando ꝑ carus. itẽ Pãtaleo: q lr̃as exercuit. Paulinus quoq; canonicatus dignitate inſignitus. numerant̃ Thetii. inter quos Citatinus uir illuſtris emicuit: duxq; exercitus. Orolãdus uero huius filius eques egregius atq; elegãtia uitæ niteus. Bernardinus uero & Vrſus huius filii lr̃is redimiti fuere. numerant̃ Vicarienſes: ex qbus Palamedes uir prudens laudat̃ ac Reguli rerũ curator atq; magiſter (ut aiũt) huius filii duo Felix alter: Alter Bernardinus: ille ſacerdocio canonicali ac humanitatis ſtudio: hic ſcĩa iuriũ atq; ui dicendi emicuere. cui tanta ĩnata fuit ſuauiloquentia: ut qũ loqueret̃ alios cõticentes intẽtoſq; redderet. Proinde ab oratiõis ſuauitate cognomẽtũ aſſũpſit. Læpidus. n. cognominatus ẽ. mores uero utriuſq; elegãtiores: amor ingẽs erga iuſta honeſtaq;: apud eos ut locũ nullũ occuparat pecuniæ tenacitas: ita liberalitate ubiq; gentiũ nemini cõcedebãt. Regulis ac populo cari amiciq;: ac nullius unq̃ maleuolentiæ altores extitere. incolunt Tocci. inter quos Robertus eques egregius extitit: idẽ Clanchetellæ oppidi cuiuſdam: qđ in Sãnio dominus. cõperiunt̃ Hierardi. unde Gabrieles chirurga arte p̃ſtitit. huius filii duo Felix ac Antonius philoſophi atq; medici euaſere. ac tertius Cæſar: q lr̃as exercuit. Sũt Palmẽſes. iter quos Philippus eq̃s acer floruit: ac ſenator ſeneſcẽs optimus. ¶ In ãgulo uero Vicãcião cẽſetur primũ Riſia natio: in q̃ Gabrieles iurepitus ac ſenator optimus uirq; grauiſſimus extitit. Antonius Felix uero huius filius utriuſque ſcĩa iuris eximius: eloq̃o qnẽt magno excellẽs: ſenatorque optimus ħtũs ẽ. idẽ auditor cãrũ in Apuliã ſæpe miſſus ẽ a rege. Nolæ uero a Regulo electus ẽ auditor uniuerſi Nolani dñatus. cui tres filii orti ſunt Frãciſcus: q legum ſcĩa ac moꝝ bõitate p̃ſtitit. Gabrieles alter: q armis niſu magno iſudauit. Felix uero tertius canõicatus dignitate honoratus. Sũt Angelici. in q̃ gẽte Felix micuit poeſi atq; ſcĩa legũ:& Sãſonettus: ac Ioãnes pr̃: auuſq; ei ob ingẽtẽ mercaturã magni uiri. itẽ Siluius: q arma cũctis rebus ãnpoſuit. Cẽſent̃ Iudicẽſes in q̃ familia Baldachſar p̃ſtitit poeſi atque phĩa. Itẽ Paulus huius frater mĩor natu: phũs illuſtris atq; medicus. is aũt qũ p̃riæ Cãpanæ ꝑ ſcholæ paꝝ placeret: ad Venetas adq; patauinas nauigauit in

quis breui ſubtilis diſputator euaſit:igẽſq; opus edidit de cõtradicẽtibus
doctoꝝ locis:q̃ antilogica nũcupauit.Sunt Cãpaſani.ite r quos Antonel
lus ſenator optimus p̄ſtitit:p̄fectuſq; urbis tũ qum peſtilentia afflictata
fuiſſet:quã ſumma diligentia iuuit.Pyrrhus uero huius filius lr̃as exer-
cuit.itẽ Colafrãciſcus: q mercaturã ſectatus eſt.Sũt Cyrolii:unde Maiel
lus ac Antonellus fratres:& Alexãder huius filius eq̃tes laudati euaſere:
Antonius alter filius miles extitit.cenſent̃ Sanſones:quoꝝ Sanſonettus
& duo eius filii Antonius cognomento Brattus ac Robertus arma exer-
cuere.Ioãneſmaria uero mercaturã tractauit.Reperiũt̃ Triũphii: quos
Ioãnes Baptiſta arma exercens illuſtrauit. Numerant̃ quoq; Montorii:
quoꝝ unus Matthias elegãtia uiuendi:atq; arte muſica canõicatuq; ho
noratus excelluit.Ioãnes Antonius uero armoꝝ fulgore delectatus eſt.
Sũt Bulini.inter quos Lyſias ac Georgius eius filius ſtudio magno mer-
caturæ p̄ſtitere. et Laurentius huius filius literas exercuit . itẽ Thomas
filius alter legũ excelluit ſciã.utriq; patriæ amãtiſſimi.Iacobus uero eiuſ
dẽ filius arma p̄tercætera ſecutus ẽ.Altero uero Bulinoꝝ genere Ciccus
ortus ẽ:qui & aĩo & armis & cõſtans & ualens fuit.quo ſæpe nũero uſus
ẽ Ferdinãdus rex : cui quoq; p q̃ carus extitit . ex hoc ortus ẽ Franciſcus:
q iureperitus ſenatorq; optimus p̄ſtitit:atq; inter Nolanos uir callidiſſi-
mus.Auditor quoq; cauſarũ oĩs reguli ditionis declaratus ẽ.itẽ Venne-
rellus huius frater magni animi iuuenis.is arma exercens Hydruntũ ad-
uerſus Turcas miſſus eſt.ac in aggreſſu quodã in oppidũ:muꝝ ſcãdit: ho
ſtẽ deiecit:in eo glande igneſcente caput ictus decidit ad ſuos:ac paucos
poſt dies obiuit.præter hoſce Ferdinãdus miles extitit.ſũt hic quoq; Tã
cilli altero gñe orti:inter quos Cola atq; Ioannes Bernardinus eius filius
phĩa & medicina egregia p̄ſtitere.Cẽſentur Cãpobaſii.ex q̄bus Antonel-
lus illuſtris extitit robore:prudẽtia arteq; militari.duxq; aliq̃n exercitus.
magno q̄nẽt loco a rege Ferdinãdo habitus ẽ . et huius filius Baldachſar
ſenator floret egregius.itẽ Carulus:q armoꝝ decore p̄fulget.Sũt Pericã
nii.inter quos DonPetrus clarus armis atq; potens fuit.& Ioãnes Rubi-
nus eques acerrimus:ac Ambroſius huius filius eques:iuueniſq; ingenti
aĩo:ac oẽ audens adire periculũ.Q uinẽt alio gñe ortus ẽ Laurẽtius lau
datus phũs atq; medicus.huius filius primus Calliãder iureperitus eua-
ſit:alter Eugenius:Tertius Suauius phi atq; medici.q̄rtus Iocundus ſcia
legũ p̄ſtans.q̄ntus Amænus Theanẽſis decanus . Nolanuſq; canonicus
ac Iulii ſecũdi cubiculariꝰ:ſextus Bẽignus eq̃s excellẽs. Vltimus Perioã
nis utriuſq; ſcia iuris iſignis:extitere. at Perioãnis i Oenotria regius audi
tor iura dixit.Q uinẽt Rainaldus Suauii filius canõicatus dignitate hor
natus.ac Aloiſius iocũdi filius:q arma exercuit.Sũt Morgãi.iter quos an
gelus canõicatus dignitate p̄ditus.Sũt Candicii.inter quos Bernardinus
lr̃as exercuit:atq; Felix canonicatu redimitus.Sunt Morræ iter quos An

tonius armis excelluit:atq; Felix qui arma tractauit.Sunt Lyſii. Q uorũ Micheles armis præſtantiſſimus antecelluit.is.n.in plærisq; Italiæ locis ſingulari certamine:quod ſtichatum clauſum uocant: pugnauit : ſempq; cæſo hoſte palmam ingenti cum laude atq; illæſus reportauit. Q uinetiã ĩ plærisq; bellis ductor magnæ peditum turmæ militauit.ducibus carus: cunctis terribilis.erat.n.iuuenis quadrato quodam ualidoq; corpore.capillo fuluo intortoq; non criſpo:facie fulua:animo interrito: oculis acerrimis:uir tacitus.iuſtus:innocuus:impigerrimus:laboris tolerantiſſimus: callidus.ac ſi uelis nihilominus ſimilia audire alter.L.Bancius.Scaramella item huius frater exercuit arma.Extant hic Barones:ut dictum eſt.Inueniuntur Cærii.interquos præſtitit Iacobus mercaturæ ingenio . Sunt Caietani.ex quibus Nardus atq; Oliuerius literas exercuere . Nardusq; muſica præſtitit.& Bernardinus:qui arma tractauit.Manẽt Labrones. inter quos Barbatus miles laudatus micuit.imorantur Samueles hic quoq;:quo℞ Ceccius eques floruit: ac Antonius Felix eius filius : qui literas exercuit.ſpectantur Fellichiæ quo℞ Iacobus eques laudatus extitit:atq; Andreas huius filius iureperitus:atq; Antonius Ferrãdus Andreæ filius legum ſcia prædictus.Itẽ Leonardus ac Ferdericus eius filius ſenatores boni.Felix item qui arma & literas tractauit.numerantur Angeli.inter quos Felix iureperitus atq; poeta extitit.& Colantonius literis & canonicatus dignitate hornatus.Sunt Munciolæ.iter quos Cola eques optimus extitit ac Alfonſo regi carus.ſpectantur Claramontii.Q uo℞ Pacellus peritia re℞ magna excelluit.hoc ſæpe Ferdinãdus rex uſus eſt.idẽ tanti ingenii atq; iudicii fuit:quanto primus uiam ditandi Nolanis:ſi uoluiſſent:potuit monſtrare.Angelũ.n.filium iuuenẽ patre non inferiorem in Aegyptum atq; Alexandriam nauigare iuſſit:euehentem ſummã ingẽtem auellana℞ adiuit ille:rẽ bene tractauit:rediit honuſtus cinnamis ac ſpeciebus (ut aiunt) quæ ita in Italia ſunt ꝑcioſæ:ut in Campania uiliores Auellanæ.item Vincẽtius alter eius filius philoſophia & medicina ſingulari micuit . et Sigiſmundus ſenator bonus itẽ Antonius mercatura pollens.incolunt Venæ:inter quos Angelus literas exercuit . ſunt hic quoq; Mennati alio genere orti inter quos Ioannes dignitate canonicatus & literis hornatus:itẽ Marinus ingenio mercaturæ ꝑſtitere. ſunt Mirãdæ:iter quos Bernardinus canõicatus dignitate hornatus extitit.ſpectãtur Romani in primis Serpentinus:q eques eximius ꝑſtitit.is corpe paruus:magnus uero conſilio rerũ militariũ erat.ductor equitũ turmæ.Regi carus adeo:ut ille ſæpius uiri huius prudentia uſus ſit.Marcus itẽ eius filius eques egregius extitit.incolunt Baruli:inter quos Andreas miles ĩ iuuẽta:ſeneſcẽs uero mercatura excellẽti ꝑſtitit.Cẽſent Burſelli.iter quos excelluit Cola magno mercaturæ ſtudio:atq; diuiciis magnis. Cõperiũt Fõtanæ roſæ:iter quos Aloiſius ſenatorio ordie nituit.Ioã.ac Polydorus.

eius Filii ſcientia legum redimiti. comperiuntur Verteraimi. quorum Andreas philoſophia pſtanti floruit. is epiſcopus Sarni extitit. atq; Troilus literas exercuit. & Fráciſcus huius filius literator. ſút hic quoq; Griphi alio genere orti. ubi Danieles ac Darius eius filius literas exercuere. Manét Ioſepi. inter quos Turcus eques præſtitit. Matthæus uero eius filius armis magno niſu inſeruit. Item Angelus & Contarenus. Sunt hic quoq; Maccei: quorum Antonius rerum antiquarum fuit ſtudioſiſſimus. Cenſentur Martini. unde Felix ſtudio mercaturæ præſtanti excellit. item Rentius Geometra. ſunt Florentii. inter quos Neapolitanus extitit Geometra. comperiuntur Peruſini: inter quos Antonius mercatura polluit. ac Baro Geometra. Ioannes Thomas uero huius filius legum ſcientia pditus. Sedent Vitaliani. inter quos Ambroſius & Dominicus & Ioánes Baptiſta literas tractauere. Andreas uero & Antonius huius filius mercaturam: Céſentur Megaldi. inter quos Verteraimus iureperitus extitit. is aníaduertens immenſum litium pelagus: auerſus ab eis ad ſacerdocia animum applicuit. Item alio genere ortus eſt Colella atq; tres huius filii Angelus: Antonius: ac Ioannes Baptiſta: qui literas exercuere. uerum hi ſunt numerandi cum Cortefellanis. Sunt Verrilli. ex quibus Petrus literas exercuit. Paulus uero huius filius muſica arte & philoſophia emicuit. item Minichellus: qui arma exercuit. Céſentur Crucini. quorum Ioánes Franciſcus literas exercuit. Sunt Carminiani inter quos Angelus ac Felix Antonius eius filius uterq; ſenator bonus perfulxit. Sunt Scauetti. í quorum numero Franciſcus ac Lucius eius filius arma exercuere. Aurelius uero literis redimitus. Comperiuntur Hiaſii. Quorum Macceus literator laudatur. & Nardellus: qui literas exercuit: Felix uero canonicatus dignitate hornatus. ſút Viuaquæ. íter quos Paulinus monachus & cócionator diuini uerbi præcelluit. Numerantur Hierordi. inter quos Patritius literas exercuit. céſent Spacarelli. equibus Felix iureperitus. atq; Colágelus eius filius literator extitere. fuere item hic altero genere Scrignarii. Sunt Grauinæ. inter quos Sanſonettus atq; Carulus: ité Validus Sanſonetti filius literas exercuere. immorátur item Maſtrillii de quibus dictum eſt. ſunt Supini. inter quos Ioannes Paulus philoſophus ac medicus. Raimundus uero eius frater medicus extitere. & Fráciſcus muſicus & canonicatu inſignitus. & Bernardinus qui literas exercuit. Céſent Leones: quæ familia noſtrum eſt genus. inter hoſce Leo patruus: qui tum armis præſtitit: tú ſenator optimus habitus eſt: de quo ſuperius ſatis dictú eſt. Marinus ité noſter pater uir prudens ac ſtudio mercaturæ excelluit. Maſellus horum pater mercatura quoq; polluit. Damianus uero muſicus præſtantiſſimus extitit: regi Alfonſo primo carus. Quinetiam Maſellus noſter frater arma exercuit. Camillus uero noſter filius literis inſignitus. me quoq; inter hoſce cónumerato Leones: qui maximis amiciciæ

uinculis connexus ſum cum Marco Muſuro Cretenſi uiro optimo grauiſſimoq; ac in utraq; lingua & doctiſſimo & facundiſſimo omniq; ſcientiarum genere hornatiſſimo. Demũ inhabitãt hac in noſtra uicinia Notarii: iter quos. Micheles atq; Ciarlus equites extitere. ac huius filii duo Nicolaus atq; Vincentius arma exercuere. Itẽ Franciſcus: Robertus & huius filius Bernardinus ſenatores boni. quinẽt Silueſter canonicatus dignitate hornatus. In hac quoq; Familia Beatrix puella uenuſtiſſima illuxit. cuius ora ne an ĩgenia potius diuia forẽt: nõ erat hoĩs ẽt Paridis opus diiudicare. utraq; enim uiſa ſunt ſumma eſſe. atq; ſupra q̃ ubi uis humana cõſtituta eſt: euecta. hanc Thomas Maluicus ſculptor præſtantiſſimus e marmore finxit. ſed inter cœlandum creduntur Gratiæ atque Horæ af fuiſſe: opificiſq; oculos illuminaſſe: manuſq; eruditiſſimas reddidiſſe. ſiquidem marmore Pario miranda ꝓprietate edita eſt. ubi. n. marmor uiuaq; coram præſtoq; fuiſſent: Beatrices geminæ cernebantur: altera audiens: loquens altera: ridens altera: altera læta. Neq; Maluicum ſolũmodo magnus ille puellæ decor atq; ſplendor ad effingendum commouit: uerum etiam omnes Italos poetas ad canendum exciuit: atq; inter primos Antonium Thebaldeum Ferrarienſem uirum ut diuino ingenio. ac eloquio fulgentiſſimum: ita uiris doctiſſimis aſſidue atq; ubiq; terrarum laudatiſſimum. Quamobrem poematis innumeris utraq; illa diuinitatis imago celebrata eſt: prænomenq; accæpit a Muſis. nanq; Diua Beatrix ab omnibus eſt cantata. Eadem duodeuiceſimum iam annum agens: atq; ad Gecalæ pulcherrima iuga profecta qum inter oleas quercuſq; aſcenderet: e medio rem miram ſtatim tempore ſublata eſt, nec uſq̃ a quoquam deinde uiſa fuit. creditur tamen ob eius optimos diuinoſq; mores uiua uolare cum ſuperis: atq; alto ſucceſſiſſe cœlo. Hæc ſunt Nolanorum genera: q̃ tempeſtate noſtra in urbe excellunt. quos uero in ſingulis uiros generibus memorauimus: parte maxima nouimus: uiuuntq; plæriq; eorum. q̃q̃ plurimi ob eam peſtilentiam: quæ ab illuuione anni milleſimi quingenteſimi quarti poſt Dominum Ieſum: orta eſt: deſiderantur. ſeniores uero perpaucos a ſenioribus. qui illos cognouere: dedicimus.

De iudæis: qui Nolæ ſæculo nr̃o habitauere ac eoꝝ eiectiõe. Ca. iiii.

DE Nolanis familiis & habitatione ſatis dixiſſe uidemur: cõſequens eſt: docere de incolatu Iudeorum: quem aliquando fecere in urbe Nola. tanquam de corpore locutis: conſentaneum ſit: etiam de accidentariis rebus meminiſſe. accidit. n. forte quadam Iudæos incoluiſſe Nolam. Ex qua facti narratione erit poſteritas multo doctior earum rerum: quæ noſtra tempeſtate actæ ſunt in hac urbe. Anno itaq; milleſimo quatercenteſimo q̃drageſimo in urbe Nola incolere cœpere Iudei atq; perq̃ pauci. Quorũ

primus fuit Vlielmus chirurgus medicus.homo pannoſus ac paupercu
lus:ueluti ſenes noſtri retulere.is ubi Nolam ingreſſus eſt:urbem ſtatim
totam commouit nouitate præſentiæ iudaicæ uſq; adeo:ut poſtq̃ auditũ
fuit aduentaſſe iudeum:turmatim Nolani per urbem ruere:ut illum tue
rentur.tanq̃ ſperaſſent unum ex illis cernere:qui Dominum Ieſum cruci
affixere. illi uero conductis ædibus cœpere uiuere ciuem Nolanũ. qum
antea nullum in urbe Iudæum habitauiſſe auditum cognitumue ſit a ſe-
nioribus noſtris.Deinde hiſce ueluti initium aditũq; facientibus aduene
re paulatim alii totq;:ut ad uiginti ædes conduxiſſent.Priores uero pau-
cos annos ditiſſimi euaſere fœnore faciendo. nãq; ueſtes omnis generis:
uaſa ænea:ſtannea:argentea:annulos:gẽmas cæteraq; præcioſa quæcũq;
potuiſſent accipere in fidem & pignora capientes fœnerabant. fœnus au
tẽ erat menſurnum:uelut pro ſexagenis mutuatis nummis ſingulos cum
ſemiſſe expilabãt.quæ lucella ſuper pignore ultra mutuatam pecuniam
adiecta breui augebant ſortem adeo:ut uſuræ debitum præcio iuſto rei
æquaretur. unde res de pignoris proprietate in Iudei poſſeſſionem ſilen-
ti deuoratione trãſigebatur.Neq; id eis ſatis fuit:ſed Vlielmus etiam pri
mus:ſenex iam auſus eſt ædes magnas mercari:eaſq; fabrica maiores pul
crioreſq; efficere:idq; ſuper uia Vicanciana.Item agrum amplum emere
ad Turrem Martianam.quæ ædes agerq; poſtea poſſeſſi ſunt a Cæſarinis
tum:qum aduentantibus Gallis Iudei omnes expoliati fuere.Incoluerũt
uero Iudei in urbe Nola annis ſeptuaginta. Nanq; milleſimo quincẽteſi
mo nono eiecti fuerunt nõ ſolum a Campania:ſed etiã de Pelignis: Apu
lia:Calabria nunc dicta:ac longe antea de Sicilia: omniq; Hiſpania ab al
tero Ferdinando Aragõeo:qui prius Hiſpaniarum rex erat ac Siciliæ:de
inde pulſis noſtris regibus longo bello habito cum Gallis:ipſe ſucceſſit ĩ
perio Neapolitano.quo in bello Gallico Iudei plurima paſſi ſunt damna
Nanq; diuiciis omnibus ſpoliati ſunt partim a militibus:partim a popu-
lis idq; anno.M.ccccvic.poſt Ieſum dominum.

De Studiis Nolanorum Præſentium. Ca.v.

EX ante facta de ciuibus hiſtoria pluſculiſq; locis aliis me-
moratis q̃ facillime ꝑſpici poſſunt omnia ſtudia Nolano-
rum:qui hodie extant.atq; eadem illa uetuſta a præſenti-
bus hominibus tractari:ut cærimoniæ diuiæ: philoſophia:
militaris ars:agricultura atq; mercatura.hãc.n.peculiarem
Nolanis eſſe:atq; magnopere cultam multitudo eorum ciuium:qui ſolis
mercaturæ muneribus ſe domumq; egregios reddiderunt:apertiſſime te
ſtatur.q̃q̃ mercatura longe maior ditiorq; agi poſſet:q̃ agitur a Nolanis.
materia enim magna atq; uia facillima data eis eſt.uia.n.breuiſſima facil
limaq; patet ab urbe ad Stabias. Stabiis uero naue exire licet ad omnes
orbis partes:præſertim in Aegyptias Alexandrinaſq; nationes ubi Nola

ni fructus p̄cioſi habent̄:atq; illinc reuectare aromata ſpẽſq; in Italiã:in q̃ carius uẽdunt̄.qđ utiliſſimũ expeditiſſimũq; eẽ:oſtẽdit aperuitq; primus Pacellus Claramontius ac Angelus eius filius:ut antea dictũ eſt.maximi quoq; momẽti id eſſe docuere Veniti:atq; Ligures mercatores: quorum quicũq;(nam complures uenere)Nolam mercatum fructus noſtros ac ceſſerunt:ii ditiſſimi in patriam rediere.quam rem animaduertentes Nea politani:& ipſi ſummo cum lucro idem tractauerunt.ut Franciſcus atq; Matthæus Coppula:Colantonius Galiardus ac plæriq; alii. materiã ue- ro noſter ager tum alias tum noſtra tempeſtate aptiſſimam produxit.ui- na enim optima plurimaq; Nolana ſunt: atq; Auellanarum ĩgens copia. uina quidem Romæ Venetiiſq; paratum liberalemq; inueniunt empto- rem. auellanæ uero gratiſſimæ omnibus non ſolum Italis: ſed ẽt Aphris populis habentur.quod ſi ad ea loca exteri mercatores hæc deuectãt ma gna cum utilitate.cum eadem deuehere facilius poſſent Nolãi:ſi uellẽt. id autem ab eis:ut ſatis perſpectum aliquando fuiſſe uidetur:ita nec facti tatum unq̃.q; mediterraneis ingeniis inſitum eſſe creditur: humi hærere uelle potius:q̃ undis fluctibuſq; huc atq; illuc more piſciũ actitari. Agri culturam uero rem magnam dignamq; eſſe:animo concæpiſſe Nolanos: illud maxime indicare poteſt.ſiquidem omnis ager Nolanus colitur. In quo q̃q̃ cætera omnia lætiſſime ueniunt:duobus tamen Nolani præſer- tim nunc indulgent arboretis atque coryletis.Proinde ſummum Nola- norum uectigal ex hiſce duobus capitur. Vina enim atq; auellanæ abun de colligunt̄.Quantitas autem uini omne genus: quæ uendi poteſt:q̃q; ſupereſſe ei:quæ uſui cuiq; eſt:duum milium doliorum eſt. dolium autẽ uas eſt capiens.xxiiii.cados.quos baryles uocant a pondere iuſto decen tiq; humero hominis βαρὺ nanq; ponderoſum eſt.Cadus enim uaſculum eſt ligneum:quod qum plenum ſit:fit hominis iuſtum ad ferendum pon- dus.equo uero tres cadi iuſtam ſagmã ſarcinãq; faciunt. uenditur autem Nolæ uini dolium:qum muſtum eſt:triginta argenteis. Eſt aũt argẽteus nummus ex argento ponderis quattuor ſcrupulorum:horum ſinguli ui- cena grana frumenti ponderant.Auellanarum autem ſumma collectio ẽ ad ſexaginta centenaria Nolana.cẽtenarium uero triginta modios capit. modius auellanarum apud Nolanos menſura eſt decem & octo tumulo lorum:aut duas iumenti ſarcinas capiens. ſingula enim iumenta noue- nos tumulos iuſte ferre poſſunt. tumulus uero auellanarum menſura eſt capiens decem & octo rotula cum ſemiſſe fere.nanq; tumulus frumẽ- ti.lx.rotula capit.rotulum uero eſt pondo triginta trium unciarium cum triente.uncia uero pondus eſt triginta ſcrupulorum. Quinetiam centũ rotula pondus complent:quod cantarum circumflexa penultima uocãt Nolani. Quamobrem ſi pondera auellanarum collegeris:quæ ĩ uno ſũt centenario:inuenies centenarium capax eſſe centum cantarorum. hoc ẽ

centenarium cantarorum.quod ſine illa adiectione proferentes: centena rium appellant.quodq; dũtaxat in auellanis intelligũt.Neq; tamen hæc pondera audienda ſunt:qum auellanæ ſiccæ fuerint:ſed tum:qum de corylетis domum uehuntur.Centenarium uero menſura : quod primum a pondere ſumptum eſt:auditur tam in ſiccis antiquiſq; q̃ recentibus auellanis.Venditur autem Nolæ medius auellanarum frequentius xxiiii.argenteis.

De elegãtia & gratis moribus Nolãoꝝ. Ca.vi.

SEruant Nolani hac etiam tempeſtate mores illos antiquos atq; uetuſtam uiuendi elegantiam.In urbe enī nulla ruſticitas admiſſa eſt.ſoli.n. fabri & rerum utenſilium opifices incolũt atq; uiri primarii: quoꝝ(ut noſti)meminimus.Gaudent pulchris ædibus ſumptuoſiſq; domiciliis atq; domus hornamentis præſertim lecti:cubiculi conclauis:atq; menſæ:gaudent pulchris ueſtibus:annulis:gẽmiſq;.mulieres uero ſolæ aureos torques bullaſq; pulcherrimas a collo pendentes geſtant:atq; in utrãq; manũ īmiſſa bina terna ue dextrocheria ſeu dicas armillas argẽteas aureaſue:quas manilias uocant.Q uãobrem Antonellus Cãpobaſius uir grauis atq; cẽſorius ſæpe nũero carpere acculareq; ſolebat Nolãos.ꝙ nimis īpẽderẽt ueſtibus &hornatu corpis.utũtur eqs mulabuſq; atq; ſeruis.alunt canes ad uenãdũ atq; ad aucupãdũ accipitres.hi.n. edocti in coturnices a dño de manu īmiſſi īuolãt:capiũt: atq; captas domino ſeruant.Gaudent quinetiam hoſpitalitate.libentiſſimeq; hoſpitibus domum adaperiunt:opipare lauteque illos excipiũt :ut ſpectatores teſteſq; habeant hornamentorum atq; erga cunctos innatæ familiaritatis.Cibos ruſticorum fugiunt.Laudant ſiquid ornate dictum factum ue ſenſerint.ſordidos oderunt:caſtigant: ut quiſq; quantum fieri poſſit eliganti honeſtæq; uitæ indulgeat.Natos quinetiam diligenter ac liberaliter educant . neq; hiſce contenti ſtudent etiam in nuncupandis filiis.uolũt.n.& puellis & pueris ſtatim ortis nomina pulchra īdere.Q uãobrem pulchriores & uiros & mulieres Nola gignit:q̃ quæuis excircũpoſitis locis.Ex quibus ſtudiis mores placidiſſimi increbruere : præſertĩ mutua omnium beneuolentia.factiones quoq; neſciunt Nolani: neq; homicidia:neq; proditiones : neq; latrocinia.Illud quoq; mirum eſt.nuſq̃ uiſas eſſe Nolanas meretrices : neq; medicos per alias urbes uagari . Q uorum omnium fons atq; magiſtra eſt domeſtica patria ue atq; pertinax uitæ elegantia atq; cultus.Has ergo partes Nolanorum ſentiẽs Ioãnes Frãciſcus Caracciolus poeta illuſtris:uirq; moribus ītegerrimis ac(ut aiũt) Petrarca Neapolitanus:ſummopere & nomina & corpora & ingenia & & facilitatem atq; elegantiam Nolanam nõ modo mirifice laudabat:uerum etiam admirabatur magnopere:eamq; obrem frequentiſſime Nolã

ſpaciandi gratia ſe conferebat. Et Iouianus Pontanus noſtra tempeſtate florẽtiſſimus philoſophus & poeta urbe & moribus Nolanis delectatus eſt adeo: ut peſtem Neapolitanã fugiturus oĩbus circumpoſitis urbibus poſthabitis: Nolam diuerterit. ac in ea integram ẽt æſtatem magna cum uoluptate (ut nos uidimus) contriuerit. Laurentius quoq; Valla: qui latinæ orationis atq; elegantiarum autor ac indagator ſummus ſuperiori tempeſtate fuit: Nolam ſæpe ſe conferebat delectatus Nolanorum oratione non modo amæna atq; ab omni ruſticitate remota: ſed ẽt q; antiq latii proprietatem ſeruatam in ea uidebatur agnoſcere. proinde ſæpius dicere ſolebat: latina uerba nec ab Italis nec a Barbaris rectius q̃ a Nolanis pronũciari. ueluti cõpertum habuimus ab Antonello Petrucio Atellano Laurentii Vallæ diſcipulo atq; Philippino Bononio Laudenſi. qui nunc monaſterii Sancti Baſſiani commendatarius eſt. quorum uterque uir optimus atq; doctiſſimus habitus eſt: atq; Regis Ferdinandi primi a ſecretis extitit: Ioannes quinẽt Attaldus philoſophus præſtãtiſſimus: q̃q̃ Archiepiſcopus Tranenſis erat: maximã tamẽ partem ætatis Nolæ cõſumpſit. hic mortuus eſt: hic quoq; opertus tumulo. Eadem ratione Aurelius Biennatus poeta atq; orator optimus: & ſi epiſcopus erat Martorani: Nola tamen allectus frequentiſſime ad eam ſe cõferebat. Annibal ẽt Ianuarius uir acri ingenio ac literis oĩbus hornatus: & ſi Salerni: Neapoliq; multa digna poſſideret: ſæpe numero tñ Nolam ſe cũtulit delectatus urbe ac moribus Nolanis. Antõius quoq; Galatheus utroq; literarum̃ charactere atq; ſcĩa omni uir maxime circũſeptus Nolam libentiſſime ueniebat: ſemperq; domũ noſtram diuertens. is p̃ter cætera dicere ſolebat. Nolã mihi ſolã Syracoſias eſſe. Nam Syracoſiæ uidentur appellatæ: q; uel inuitos hoĩes ob amænitatẽ trahãt. Petrus Grauinia Panhormita orator atq; poeta illuſtris uirq; uitæ elegãtioris diligentiſſimus aliquot annos Nolæ ſuauiſſime uixit. Quinẽt Raimundũ Vrſinũ Nolæ: Sarni: Salerni: multorũq; aliorum̃ locorum̃ principẽ Nola ſola potuit trahere: delectare: ac p oẽ uitæ curriculũ detinere. Vrſum Vrſinũ quoq; uirũ grauiſſimũ adeo Nola oblectabat: ut crebrerrime Neapoli & a regis latere Nolã diſcedere cogeret. Gẽtilis pater tuus tãtope Nola gaudebat: ut ſemper triſtis ab ea proficiſceretur: ad eam uero reuerteret laetiſſimus. Neq; mirũ id ſit. ſi eadẽ ẽt tũ: qũ iniuriis Syllæ laceſſita fractaq; iaceret: potuit Auguſtũ allicere detinereq;: atq; Ti. Claudiũ excire: ut in Cãpaniã Nolãq; crebro accederet. Multos p̃tereo alios: ne multos recenſeã Nolanæ cõditionis amatores. Hæc inſup in cauſa eſt: qur multi e Nolanis peregre diu uiuere: atq; extra patriã incolere nequeant: ſed q̃ celerrime fieri põt: ubi exierint: domũ reuerti pcupiant. non. n. inueniunt in exteris morum̃ ſuorum dulcedinẽ: qbus domi educati alitiq; fuere. quare aſperitatẽ quandã offendentes ab ea ut a contrario hoſteue repellunt ad ſuos. Vnde factũ ẽ No-

læ ueluti prouerbiū.Nolanū cāpanariū:in eos:qui non longius tolerant aut manere:aut proficiſci:q̄ unde cāpanariū ſpectare quirint.Laurentius Bulinus nepos iam adoleſcens qū triduo peregre mecū forte p̄ Sānium ueniſſet:adeo offenſus ē moribus externis:ut reuerſus Nolā:nō prius portā Samuelitanā ingredi uoluit:q̄ equo deſiliens antas oſcularet̄:qđ ſæpius inter equitandū uouerat:ſi cito Nolā reuerteret̄.ſed huius Felicitatis fortuna q̄ſi inuida illa:q̄ ex illuuione iā dicta orta ē:peſtilentia multum rē Nolanā afflixit:atq₃ nō magnū mō hoīum numerū ſuſtulit: uerūetiam diuicias īmēſas exhauſit.quāobrē æqua rōne cætera quæq₃ diminuta p̄dita q₃ eſſe quoq₃ oportere:cōpertū eſt.

De Magiſtratibus Nolanis. Ca. vii.

NOlani magiſtratus ſūt hi.Prætor:Auditor.Electi.p̄fecti eduliorꝝ.p̄fectus mēſurarū.Aedilis. Quæſtor urbis. Magiſter nundinarū.Quæſtor reguli.p̄fectus arcis.Horꝝ plurimi cōſtituunt̄ a regulo:pauci a populo.Regulus p̄torē quotannis in urbe p̄ponit:quē Capitaneū uocāt:atq₃ eū:quē ei lubeat.is tn̄ uir externus ē frequētiſſime:nō ciuis Nolanus.cōtrouerſias oēs ciuiū primū iudicat.Sontesq₃ quoſcūq₃ punit.Nā lites:q̄ ſacerdotū ſūt: epiſcopi ē cōponere.ubi uero forū agit domus eſt cōductitia:q̄ circa mediū urbis ꝓpeq₃ Porticū eē ſolet.ſalariū p̄tori ſtatutū ē a Regulo cui quoq₃ licet nō nullas paruas pecuniarꝝ exactiōes facere.Nāq₃ ſontiū mulctæ in ærariū fiſci deferunt̄.uerū p̄tori q̄licūq₃ lr̄arū gn̄e fuerit redimitus aut lr̄is caruerit:ſemp adhibet̄ aliq̄s iureperitus:quē aſſeſſorē uocant: cuius ēt officiū ē cōtrouerſias dirimere.iudicia.n.q̄ ab hoc ipſo ferunt̄: ea p̄tor feciſſe:exiſtimat̄.idē plærūq₃ ex ciuibus Nolanis atq₃ a regulo quotannis cōſtituit̄:a quo ēt ſalariū delegat̄.Regulus ēt Auditorē p̄tore ſuperiorē cōſtituit.q nō mō p̄toris urbani:ſed cæterorꝝ ēt oppidorꝝ:q̄ Nolæ ſubdita ſunt:cauſas aſſumit:ſiqn̄ in his aliq̄ male trāſigant̄.is.n.q iniuria lite cecidiſſe credit:appellat Auditorē.Eſt aūt auditor frequētius Nolanus ciuis: forꝝ cōuentūq₃ iuridicū domi ſuæ hēt.p̄mia quoq₃ ſtatuta a regulo capit. tēpus aūt magiſtratus:annus eſt.Electura uero ſenos hoīes excipit:quos electos uocāt.ꝙ q̄rto quoq₃ mēſe a pp̄lo eligūt̄ terni de primariis: totidēq₃ de plebeis.horꝝ ſūma urbis poteſtas eſt.de unaquaq₃.n.re uerba facere p̄n̄t:atq₃ ꝓ re pu.itercedere regi:regulo:p̄tori atq₃ cæteris magiſtratibus: atq₃ cū ea autoritate rē pu.gubernāt.Exercēt aūt magiſtratū ſuū electi nō ſtipēdio munere ue cōducti:ſed ꝓrſus gratuiti ac ea charitate cōciues amplectunt̄:q̄ patres filios ꝓſecunt̄.p̄fecti uero eduliorꝝ a pp̄lo ēt ſtatuunt̄:quos catapanes uocāt:debentes dicere catapan.hoc ē p̄fecti catapā id eſt circa oē eduliorꝝ genus.nihil.n.eſculenti uendi in urbe pōt:niſi indicto declaratoq₃ abeis p̄cio.ſiqui ſint ergo:q rē pluris uendiderit:aut iniu-

ſto pondere menſura ue:aut rē uiciatam adulteratamue:ii ab illis pecunia mulctantur.conſcribuntur autem hi a populo altero quoq; menſe atque bini:ſed alter ex primariis ex plebeis alter.pro præmio uero his mulctæ conceduntur:quas ab iis:qui cum fraude uendidere:exegerint. Verum qum acriores ſumendis pœnis ſunt:ab Electis refrenātur.Q ueſtor autem urbis:quem Syndicum Græcouerbo appellant:populi magiſtratus eſt.is enim ſyndicus eſt:ad quem communia a populo publicata deferuntur.ꝙ ea iuſte recipit.ergo pecuniam exigit a Publicanis populi: atque a conciuibus ſecundum publicatam a populo Electiſq; formulam. Eligitur autem quotannis atq; unus a populo Electiſq;.cui præmia quædam ſoluuntur:ꝙ labores multos ſubit in eo officio:illaq; ex pecunia publica ſumit. Aedilis uero magiſtratus a regulo pronunciatur. uerum is quoad uixerit:rem tractat.præfectus eſt uiarum:arearum tam in urbe q̄ extra urbem:ſtillicidiorum & ad hæc ſpectantium.idem ſolus unus eſt. eiq; nulla ſtipendia ſoluuntur.Nanq; mulctæ:quas a tranſgreſſoribus exigit:illi conceduntur.Præfectus uero menſurarum etiam unus eſt: atq; a regulo declaratur:ei curæ ſunt menſuræ:ſtateræ:trutinæ & cætera id genus:mulcta uero:quæ ex iniuſte his utentibus exigitur: ſtipendia p̄bet. ſolet idem ſemper in magiſtratu eſſe.Præter hoſce quæſtor reguli: quem ærarium uocant:a regulo eligitur cum annuo ſalario:ſed ad incerta tempora.is colligit omnem reguli pecuniam.uerum quotannis quaterni homines de plebe urbana paganiſq; deligūtur:quibus ille ut lictoribus ſemper præſentibus utitur.horū unus ex plebe Nolana iubetur:alter de paganis:qui a Vicanciana porta ſunt.Tertius de paganis:qui a Cortefellana ſunt plaga.quartus de paganis:quos Samuelis porta excipit. ſinguli quinetiam horum baculum tanquam inſigne aſſidue ferunt. unde Baiuli ſunt appellati:uel ꝙ Aerario baiulant:hoc eſt ferendo:quod uelit: ſeruiunt.Habent hi baiuli forum:controuerſiaſq; minutulas cognoſcunt.præſertim eas:quæ oriuntur ex damnis illatis in agris. uerum ꝙ literis carēt: iudex eis datus eſt ex ciuibus Nolanis:qui literas exerceat. pœnaſq; pecuniarias duntaxat exigunt.Præfectus uero arcis a regulo ſtatuitur: qui ut cuſtos eſt arcis:ita nemini obnoxius eſt iudici niſi uni Regulo. ſtatuitur autem ad interminata tempora.Magiſter autem nundinarum etiam a regulo conſtituitur.ſed ex primariis Nolanis.fit quotannis quidem: uerum octonum dierum imperium habet.quibus nundinæ & Cærimoniæ Beati Pauli aguntur:ut ſuperius dictum eſt.Licet enim tum omnibus libere impuneq; in urbe publiceq; eſſe:uel ſi alios magiſtratus fugerint. tū enim omnium magiſtratuū poteſtas interdicta cōticeſcit.ſicuti oīa uectigalia ſublata ſūt.Q uāobrē ab externis populis mercatores q̄ plurimi ad urbē ſe cōferūt. cū mercimōiis inumeris:ut uendāt emātq; abſq; ſolutiōe uectigaliū ac portorioꝝ.Huic itaq; cōuētu octomerino magratū pēſſe

oportet.ut controuerſiæ cõpeſcant: q̃ inter negociantes ſolent excitari. is ergo prima die magnum imperium oſtentat. Nam a Regia ſumpto uexillo magno reguli exiens ordine longo per urbem totam procedit. primum.n.omnis multitudo paganorum pedes progreditur arma gerentium. quæ turmam peditum in aciem deſcendentium præſefert. hos ſecũtur tubicines Tibicineſq; atq; tympaniſtæ equo ſedentes. ac uexillum præcedentes. ſequitur hoſce uexilliger. is iuuenis ualidus eſt atq; ex equeſtri ordine delectus: equo ſedet pulcherrimo. quem nunc in hoc nunc in alterum latus agitans: geſtat uexillum erectum: qum dextra ac cubito exerto illud fixerit: ubi genu premit equum: atq; dederit: ut eius uelum aſſidue obuius uentus crebras in undas uerſet. Poſt hũc lictores magiſtratus pedes ſecuntur. hoſce ſeq̃tur ipſe magno equo delatus hornatuſq; ueſtibus: gemmis & auro. ſceptrumq; dextera tenens. comitantur omnes Nolani ciues: qui equo ſequi poſſunt. tandẽ facta luſtratiõe ad Porticum: quæ per eos dies auleis ac frõdibus hornatur: deuenitur. hic uexillum erigitur ſuper Porticus faſtigio. Magiſter uero ſolio alto ſedens iura cunctis dicit. Septimo uero die ac pridie feſtum beati Paulini altera fit luſtratio. primum.n.agricultores cum falcibus procedunt ſequentes tanq̃ uexillũ eorum: ingentem ut columnam facem a ccẽſam: ſpiciſq; triticeis redimitam. hæc adeo magna eſt: ut pondus iniuſtum ſit hoĩ ferenti. quare in capulo quodam erecta præfertur a pluribus. ex collata pecunia agricultorum confecta eſt. atq; quotannis augetur non ſolum reficitur id: quod in luſtratione incenditur. quod cæreum uocant. ſimiliter fax alia conficitur ab aliis. quam in hac pompa ſuam quiq; præmittentes ſecuntur. deinde ergo ſeq̃tur fax holitorum cepis alliiſq; corollata: quam ſecũtur holitores. ac deinceps reliquæ faces opificum. Poſt hoſce incedunt ordines cœnobitarum: ac ordines ſacerdotum clericorum. quorum ultimus epiſcopus eſt: ferẽs manu reliquias apoſtolorum: ac ligni crucis: quorũdamq; martyrum: ac diui Paulini: eaſq; in manu argentea clauſas. Epiſcopum comitatur regulus: atq; magiſter nundinarum: deinde primarii urbis: atq; plebs reliqua: omnes uidelicet pedes incedentes. Poſtrema uero die nundinarum: quæ feſta diui eſt: præmia curſoribus exponuntur in ipſa porticu pendentia: quæ tria ſunt. Primum militares ueſtes: alterum Scorpio cum pharetra: tertium enſis. conueniunt ergo undique: qui curſu præſtant. curriculum eſt mille & quincentorum paſſuum. curritur per portam Vicancium. carceres ſunt extra urbem ad Candicios: meta eſt ad Porticum. curſores nudi ac reuinctis capillis certant. horum primo uincenti primum: ſequenti alterum: tertio tertium præmium datur. Poſt hoc currendi certamen primores adoleſcentuli: qui duodecim annis natu non fuerint maiores. equo inſidentes curſu altero certant haſtulas geſtantes. curritur eadem uia per trecentos paſſus. carceres ſunt extra pottam Vican-

cium.meta ad porticum.hic enim in media uiarum ſectiõe orbis auratus pendet amplus:quem haſtula ſub axilla dextra firmata directaq; incurrẽtes tranſfigunt.Tranſfigentibus crumenæ ſericæ donantur. Hæc omnia gradum facere uidentur ad militarem artem non ſolum ad pompam inſtruuntur.teſtãtur que apud ueteres horum ſpectaculorum autores magnam curam fuiſſe rei militaris:non modo diuini cultus.Quibusq; expeditis magiſter abdicat ſe magiſtratu:domũq; ſe confert priuata facturus.

De Tributis & Vectigalibus:q̃ in urbe ppl'oq; Nolano fiũt. Ca.viii.

IN urbe Nola tum publica pecunia exigitur:tũ priuata.publicam exigit populus Nolanus.priuatã uero regulus atq; ciuis.Verum ea:quæ publica ẽ Nolanorum etiam in priuatam mutatur.tranſfertur enim in tributa regia.a rege nanq; iuſſa eſt anniuerſaria pecunia præ numero ædium:quæ& in urbe ſunt:atq; in pagis uilliſq; Nolanis palantur.itaq;ut pro ſingulis ædibus populus iuſſus ſit denos quinos argẽteos ſoluere.atq; p̃ter hoſce ſingulæ ædes iuſſæ ſunt accipere ab eo modios ſingulos ſalis.modius.n.hic:qui & tumulus dicitur:pondo eſt centum ac decem librarum.atq; pro ſale deſtributo exiguntur argentei quini cum ſemiſſe in ſingulos modios. quamobrem ædes ſingulæ:quos focos appellãt.uicenos argenteos cum ſemiſſe ſoluere tenentur. Nolanæ uero ædes tum urbanæ tum paganæ qum uſq; ad millenarium numerum cenſeantur:fit ut ſingulos annos po: Nolanus tributum uicies centenum quinquagenumq; aureum regi pendeat.Verumtamen&ſi populus numerum pro numero ædium penſurus ẽ:non tñ ea teſſera pecuniã colligit:ut pauperes ſortes æquas locupletioribus ſoluant.ſed rem cuiq; ita impartitur:ut ſuũ cuiuſq; peculium ac cẽſus eſt.Quinetiam ne omnis ea ſumma hauriatur a ciuibus:idixit annuẽte rege atq; regulo quattuor uectigallia rebus quibuſdam: quæ publice uenduntur. quas gabellas appellant uolentes dicere capiellas a capiendo.Eorum unum eſt ſuper farina:quæ in emporio uenditur. in quo emptor ſolummodo ſoluit in ſingulos tumulos memorati ponderis obolos quoſdã: quæ argentei decima eſt pars. Alterum uectigal indictum ẽ ſuper uino:quod duntaxat in tabernis diuerſoriis uenditur.Caupo.n. in ſingula dolia aureos quaternos ſoluit.Tertium eſt ſuper uiſcere rotulatim uendendo.lanius.n.pro boue uituloue:aut porco:aut cæterorum quolibet ſoluit habita rõne eque ac rotulatĩ libratimue fieret ſolutio.Quartũ eſt ſuper eis:quæ ſale macerantur:inter quæ ẽt recentes piſces audiunt. in quo uenditor ſolum ſoluit præ nũero rotulo℞.oium ho℞ uectigalium atq;:diſtributi ſalis pecuniam Syndicus & quæſtor urbis colligit:idéque ex ea tributum regi nomine Nolanorum pendit.Regulus autem priuatã pecuniã excipit ſimul per uectigalia quædam:quæ ſuper mercatura

rerum iniecta ſunt: ſimul per redditus agrorum atq; ædium & tabernarum: quas poſſidet. Vectigalia ſex ſunt. unum eſt ſuper ſtatera. nam pro omnibus rebus: quæ publice ſummatim uenduntur pondere: qum ſtatera ſint librandæ: ſolutio fit libratori a uẽditore. Alterum eſt ſuper animãtibus: quæ uenduntur. ſoluitur pro præcio animantis uenditæ. ſolutio fit ab emptore atq; par a uerditore. quo uectigali ſoluti ſunt Nolani tã emẽdo q̃ uendendo. Tertium eſt: quæ Graſſa nuncupatur. Nanq; præ abſportandis rebus ab urbe aut tranſigendis per urbem agrum ue Nolanũ portorium ſoluitur a rerum domino. Neq; huic uectigali obnoxius eſt Nolanus ciuis. Quartum eſt ſuper iugulandis animalibus: quorum uiſcus diuenditur. quod Lanius etiam ſoluit præ magnitudine animalis: quod iugulat. Quintum eſt ſuper menſuris frumentoꝝ & leguminum: atq; fructuum: qui in Mercato uenduntur: cui Nolanus ciuis ſi emptor fuerit nõ manet obnoxius. uenditor uero frumentimetræ præ nũero menſurarum ſoluit. Sextum ſuper pannis: in quo aduena: ſi in urbe uendiderit: præ uẽditorum precio pannorum facit ſolutionem. Collectio igitur regulinæ pecuniæ: quæ in agris urbeq; Nola quotannis fit: excreſcit ad biſmillenos atq; quingentenos aureos. Pecunia autem priuata ciuibus exigitur. partim a feudis: partim ab agroꝝ fructibus. feudum enim eſt ius quoddam regium: quod habetur in plæriſq; aut ædibus aut tabernis aut agris: aut omnibus his: quorum feudatarii tenentur quotannis tributula quædam pendere feudi domino. Quod ius nuſquã diuiditur: ſed integrũ ſemper uenit ad hæredem eum: qui natu fuerit primus. ciues autem: qui feuda non poſſident: ex agris tabernis ue aut domibus uſum fructuſq; capiẽtes: uectigalia faciunt. nemo tamẽ ciuis Nolanus eſt uel cum feudo uel ſine feudo: qui præter impenſas factas in agris: tantum pecuniarum exigere poteſt. quod excedere ualeat trecentos aureos.

De Matrimoniis & dotibus. Ca. viiii.

MAtrimonia Nolani contrahunt primum per occulta pacta: deĩde anteq̃ fidẽ dent ſponſi: referũtur ad præſulem: atq; in epiſcopio audiẽte populo publicant̃. ut ſi qđ forte cõiugiũ occulto fuiſſet patratum: detegeretur. ne ue duo cõiugia cõiungerent̃. atq; ubi cõpertũ ſit: nullã adeſſe fraudẽ: illud: de quo agit̃: paucos poſt dies data fide cõpleret̃. In quo mulier dotẽ fert uiro. Cõtra uero uir dono mulierẽ ꝓſeq̃t̃. Nanq; ob ſumptũ primũ oſculũ ille mulieri de pecunia ſua tantũ largitur: quanta eſt dotis decima. Quin etiam præ honere prolis tollendæ: quanta eſt dotis quarta. Dos autem ſi parua aut mediocris fuerit: frequenter ex triente utenſilia ſunt: e beſſe uero nummi: aut domus aut ager: qui nummis ſit cenſu par, ſi uero magna:

e ſextante utenſilia ſunt:e dextante uero nummi aut prædia.uir uero ueluti accæptæ ſummæ:quæ fit ex dote conſtituta & quarta & decima memoratis:obnoxias & obligatas facit poſſeſſiões ſuas:præſertim domos & agros adeo ut illarum uſus ipſius ſit:mulieris uero hypotheca ſeu primũ ius.Manet aũt ſponſa domi paternæ aliquot menſes:interdum uſq; ad annum uirginitate ſeruata.exacto uero tempore manendi ſtatuto ad epiſcopium deducitur a parente cum pompa & ſonis.atq; illic idem ſumpta filiolæ manu:eam uiro tradit:dedit:atq; addicit.at is cum accæpta ſponſa ad aram accedit ducente ſacerdote:& actis illic oratiõibus accæptaq; benedictiõe domum uiri:puella cum eadem pompa deducitur.atq; illic tũ die tum biduo:interdum triduo nuptiæ celebrantur inter ſonos & tripudia & choreas & cantus & opipara amplaq; conuiuia.Nam q̃ plurimi ad conuiuia inuitantur:ad tripudia uero & choreas cuiq; accedere & intrare licet.hoc pacto Nolani ante prolem gignendam præludũt:ut ſummo honore & lætita eos excipiant:quibus ſunt ſenectutem grauem commiſſuri.ſumma uero dos aduſq; ſeptingẽtenos aureos excreſcere : minima uero non infra quinquagenos minui & tenuari ſolet.Q uamobrem ubi tantum auri cum puella tranſferri uideretur:autore Raimundo Vrſino Nolæ regulo cautum eſt:edictumq; factum:ac a po. Nolano iureiurãdo ſancitum:quod hoc pacto habet.Nolano homini a cõterminis populis uxorẽ ducere liceto:in uxorem uero Nolanam puellam mulierem ue ad externos populos mittere non liceto.quod multis annis ſeruatum eſt.noſtra uero tempeſtate prope antiquatum.

De ſpectaculis hiſtrionũ atq; ludo equeſtri. Ca.x.

QVanq̃ per hæc tempora nulla extant amphitheatra:neq; ueſtigia aliqua uidentur eorum:quæ extare potuiſſent poſt illa duo:quæ in urbe antiqua(dictum eſt)manſiſſe. ſpectacula tamen quodam modo aguntur:quæ ſimilitudinem & ſpeciem faciunt illorum ludorum antiquoꝝ.ſiquãdo nunc ſpectacula redduntur tum perſonatorum:tum etiam iuuenum ueris armis certantium.atq; illi pedes:hi uero equo ſedentes rem agunt.Verumtamẽ perſonatorum ſpectacula quædam ſunt ad oſtendenda myſteria religionis.ueluti qum repræſentat̃ reſurrectio Domini Ieſu:aut qũ Reges tres ſtella monſtrante uiam : uiſere natum Ieſum.quæ omnia in baſilicis ſolẽt agi.In quibus reddendis peritores extiterunt actores Paulus monachus: Baptiſta Tangus:Bernardinus Miranda:Bernardus Gratianus & Antonius frater eius:Ioannes Monfortes:Ioães Moſcarellus:Petrus Paulus eius filius:atq; Carulucius Tangus.Q uædam uero ad uoluptatẽ apparantur:quæ quoq; maxime uaria ſunt.neq; ipſa hæc in templis:in areis urbis magnis actitant̃:ueluti in foro frumẽtario:ut ĩ area ea:q̃ ẽ ante baſilicã diui Frãciſci.atq; ante Porticũ:aut ẽt uagãdo ꝑ urbem.In his q̃ maxi-

me comœdia Atellana introducta eẽ uidetur.omnia.n.uel choreas & tripudia capiunt:uel iocos & ſales habentia:riſum crebrerrimo mouent.Peritiores q̃ plurimi etiam in his apparuere hiſtriones.ſed præſtãtiſſimi omnium tres.Ioannes Gratianus cognomento Roſta.roſtam.n.dicunt fruſtulum aſſum carnis.erat.n.illius corpuſculum roſtæ perq̃ ſimile. Damianus Capuanus.atq; Angelus Maſſellus Saſſius.Is adeo facetus fuit:ut ne moriens quidem iocorum oblitus ſit.qum.n.rogaretur:quo nam in templo placeret humari:uoce ſaneq̃ tenui reſpondit: in ſancto Apoſtolo : ut ſicuti uiuus bene bibi:ita mortuus bibam aſſidue.erat.n. uini amãtiſſim⁹. in ſancto uero Apoſtolo pauimentum adeo humi depreſſum eſt : ut parũ abſit ab aqua. Proinde qui illic ſepulti ſunt:fere ſemper aqua madent. Eorum uero qui equo ſedent:ſpectaculum tanquam equitum certamen eſt . ſinguli.n.armantur ubi primum calcaria fuerint calciati:ocreis a talis ad uſq; inguina:quarum ſcinerios:quibus tibiæ: arniſios uero: quibus coxæ teguntur:appellãt.item faleris:quæ a cingulo aduſq; genua pendẽtes ambiunt clunes ac coxas:quaſq; faldas uocãt. Tertio ſemilorica uel ſemitunica:quæ & brachia & cæterum corpus:quod a collo ad cingulũ eſt: operit.quod fiancale appellant.uerũ tam faleræ q̃ ſemilorica tela q̃dam eſt ex ſolis annulis ferreis textilis.Item thorace:manicis:caſſide: atq; buccula:quam baueram appellant.Q uinẽt humero ſiniſtro ueluti q̃dam ala:quod ſpallarolum uocant:adiecta eſt:quæ tegit uſquequaq; humerum axillamq; atq; ſcapulam.habetq; anterius ea ala ueluti paruum ſcutum:quo & axilla & pectoris pars ſiniſtra tutius armantur . Q uinẽt adiicitur fœmorale.hoc.n.eſt tegmen:quod a cingulo pendens tuetᷣ alui ſiniſtram partem atq; coxam.leua.n.ualidius armantᷣ.ꝗ leuo latere ictus hoſtis excipiuntur.ſũt aũt hæc arma preter faleras atq; ſemitunicam ſolido dupliciq; ferro conſtantia:terſaq;:ac ueluti ſpeculum fulgentia. caſſidi quoq; ſemper aſſidet criſta aliqua aurea argentea ue:ut equitis fert libido.hẽt is eques armatus in conflictu turbinatam haſtam longam pedibus quattuordecim.cuius citra capulum cauda eſt longa trium pedum: craſſa uero tantum:quantum apte ab axilla aſtringi poſſit . ultra capulũ uero turbinis ambitus eſt duum pedum.in cuſpide uero ſumma ambitus eſt digitoꝝ ſex.quinetiam ultra capulum ſtatim affixus eſt orbis furreus magnus ac nitidus:qui ubi haſtæ cauda ſub axilla tenetur:tegit & manũ & axillam tenentis.quod ſchiſum uocant.in cuſpide uero haſtæ ſpiculũ nullum.ea.n.ſecta eſt ſolummodo. Neq; tam longa magnaq; haſta : ubi ĩclinata in hoſtem fuerit:poſſet teneri ab axilla atq; dextera manu: niſi ẽt exerctus a thorace eẽt ferreus ueluti dens porcinus.hoc.n. tãq̃ unco mutuloue haſta q̃ maxime ſuſtinetur.quem dentem reſtam appellant . Aſcẽdit itaq; is armatus equm magnũ ac ualidum.atq; eũ exeũtẽ quattuor iuuenes etiam equo ſedentes antecedũt:quoꝝ ſinguli ſingulas haſtas ; q̃les

diximus:gerunt erectas:atq; cum comitibus aliis ad curriculum ſpecta-culumq; graui inceſſu deuenit.locorum uero certaminis huius alter ex-tra urbem eſt in foro Boario:alter ītra urbem atq; in ea uia : quæ a ſacel-lo Paulini uerſus turrē Scrignarioꝝ procurrit.eſt enim ampla:recta:pla naq;:cuius ſolum non cœnoſum eſt:neq; ſilice ſtratum. Sed tamē ut ī fo-ro Boario rariſſime fit conflictus:ita hoc in loco frequentiſſime agitur. In hac autem uia media ſepes extruitur altitudinis ſexpedum:longitudi nis uero paſſuum.xx.contexta ex perticis tenuibus uiridibusq; atq; fron doſis primum quidem pedatim humi fixis deinde altera īclinatis . quam telam appellant.conflictus uero fit aut qum duo cōcurrunt uterq; ab al tero telæ cornu ita:ut concurrentes tela ſola mutuo dirigat atq; diſcrimi net:aut qum eorum alter ictum excipit expectans in altero cornu telæ: alter uero abaltero impetum facit.Sæpius tamē eodem ī ſpectaculo idē alterq; ſocius omnes incurrentes expectando excipiunt.expectantes ta-bulerii nuncupantur.qui duo interdum ſunt:ut unus eorum ſemper ſit in ſpectaculo.licet autem ſingulis quaterna incurrere:ꝙ quaternæ haſtæ fe runtur a ſingulis.atq; ꝙ in eo numero omnis uis & equi & equitis experi tur.Neq; ſingula paria certantium in ſingulis ſpectaculis:ſed deinceps q̄ plurima numerantur.accidit itaq; in eo conflictu haſtarum cōflactio aut omnium aut plurium.uerum qui omnes eas frāgit feriendo: is præmiare fert.ni fuerit:qui hoſtis caſſidem eiuſq; frontem feriat:is enim præfertur cūctis:ubi nemo hoſtem ab equo feriendo detruſerit Nam hic ante om-nes dignus habitus eſt.accidit caſus : accidit confractio aut brachii aut tibiæ aut carpitis.accidunt uulnera obſurculos fruſtaq; fractarum haſta rum:quæ per cōmiſſa arma infiguntur ab impetu.accidit īterdum etiam mors tam a uulnere q̄ a caſu.Præmium uero aliquando tela ſerica eſt:ali quando pannus:aliquando annulus aureus.Neq; in conflictum hūc No lanum milites diſcendunt:ſed iuuenes:qui militarem artem inire cupiūt paranturq;.appellant autem hunc conflictum gioſtram debentes dicere cloſtram.quippe ꝙ in loco ueluti clauſo id genus certaminis agitur . Ex quibus licet uidere ueluti quaſdam umbras antiquarum inſtitutionum: quibus populus oblectabatur & diſcebat in amphitheatris . atq; quibus iuuenes ad ingenium pugnandi erudiebantur.Namq; ſicut in ſcholis pri mum adoleſcentes declamando docentur orare:ut in foro concione ue appoſite dicendo ſuadere ualerent.Ita in ſpectaculis iuuenes & equos & haſtā regere atq; arma tolerare ut diſcūt ita aſſueſcūt:ne in pugna uerio re ab ignorantia & nouitate facti tardarētur . Verumenimuero mos hic uſq; ad noſtra tēpora ſeruatus:ſi non per ſe degenerauit:cæpit tamen cor rūpi a more alio:qui nuper ī Italiā furtim īductus eē uidetur hoc pacto ſe habens.In eodē enim curriculo funis e tranſuerſo tenditur.a cuius me dio pendet bacillus ultimo annulum ferreum continens nō maiorem eo:

quem medius digitus indueret.quam quintanam uocāt. Curritur igitur ab equite inermi atq; cum haſtula tenui ad tranſfigēdum eum annulum. tranſfigenti cuiq; datur pecten:aut ſpeculum:aut crumena:aut muſcariū ſetaceum:ei uero qui equo decidit:nāq; hoc etiā contingit:utriculus quidam mittitur.currunt hic equo ſedentes tam perſonati q̄ non perſonati. atq; in curriculo nulla his tela ſepes ue erigitur.

De cōſuetidine quadā ſacerdotum p̄ſulem uenerantiū. Cap.xi.

ANtiqus mos Nolæ icrebruit is.ſeptimo enim quoq; Kl.Maias omnes ſacerdotes epiſcopales:quos preſbyteros uocāt: tam qui in urbe q̄ qui in conterminis oppidis īmorantur: ad urbem epiſcopumq; ſe conferunt.oppida uero. quæ ſub præſulatu Nolano ſunt:ſuperius enumerauimus. ueruntamen non licet clericis urbem intrare niſi coronatis:atq; ordine canentibus cum pluſculis tibicinibus.cantus ſunt dei ac ſanctoꝝ hymni.corollæ uero contextæ ſunt e roſis floribuſq; citreis aliiſq; : ſi quos pulcherrimos ea dies producere ſolet.manu quoq; ferētibus faſciculos roſarū affabre cōtextos ac apte diſtinctos.eo itaq; mō hornati ſacerdotes urbem templumq; epiſcopi ingrediunt̄.ſingulæ uero turmæ eorū a ſingulis oppidis aduentantes.Deinde ubi omnes in choro cōgregati ſunt:ſingulatim uocātur ad epiſcopum.Is uero tum ſedet in ſolio quodam alto : quod ſitum eſt ſub parua teſtudine.teſtudo autē hæc inter maiorem cellam atq; minorē leuam erecta a duabus celumellis atq; pariete tribus arcubus paruis interiacentibus ſuſtentatur.quæq; per folia atq; imagines quaſdā faſtigiatur.Sed hoc ſolium:quod in cella maiore eſſe deberet : expoſitum eſt eo pacto:quo dictum eſt.uocatus igitur ſacerdos de ordine ac turma ſua ſolus ab æde ad cellā & a choro ad epiſcopū accedit coronatus atq; floribus redimitus.deinde ſolium aſcēdit ac genu flexo extractaq; capiti corolla Epiſcopum ueneratur.corollāq; ac faſciculos florū oēs illi largitur.& exoſculata praſulis manu recedit ad ſuos.atq; eodē modo cæteroꝝ ſinguli uocati accedunt:floridaq; munuſcula ferentes donant.Epiſcopus uero ubi pluſculæ cerollæ fuerint collectæ : dono eas mittit ad primarias urbis matronas.Populus enim oīs ad hunc ueluti triūphū ſpectādum collectus eſt.Inter hoſce uero ſacerdotes unus a Stabiis mittit̄:qui agnū baiulo portante cōducit.agnus eſt magnus cādiduſq; atq; cū cornibus auratis.quē ille dono ad præſulē ducit:ut alii ſerta roſaſq; largiūtur. facto itaq; eo pacto cenſu ſacerdotū:cum cōmuni oīum eorū cātu ſacræ rogationes finiunt̄.domūq; cuncti ſuā hilares reuertunt̄.Ea res atq; clericoꝝ quaſi cēſus uſum baſilicæ antiqū autoritatēq; oſtēdit.p̄tor enim tū in cella alto loco ſedens iura dicebat populo collecto in æde. No lanoꝝ quoque antiqū imperiū in circumpoſita oppida : quod ſuperius monſtratum eſt ; teſtatur . Q uinetiam cærimonias quaſdam Iouis indicare

uidetur:quas Nolæ in tẽplo eius cõtermini populi quotãnis factitabãt. in quibus agnus albus cum auratis cornibus a ſtabianis mactabatur. au ratum enim agnum Ioui mactari cecinit Apollonius Rhodius in ſecun do Argonauticorum ab iis:quibus in profugiendo Iuppiter præfuiſſet. Proinde uidere licet quoq; ex his:Nolanum epiſcopium non modo tem plum atq; celeberrimum Iouis extitiſſe:ſed etiam Iouis Profugii atq; Fœ dericii. Stabianoſq; aliquando profugiſſe ad Nolanos:atq; Nolanis dedi tos fœdus didítionis percuſſiſſe. Nam apud Homerum.iii. Iliados a Me nelao Græciſq; ducibus Ioui mactatur agnus albus:qui ſeruatores fœde rum iuuaret:male contra puniret eorum trãſgreſſores atq; ruptores. Ro ſarum autem atq; florum ſerta:faſciculi & glomi lætitiam ac hilaritatem ubiq; teſtari uolunt. flores enim ſunt ueluti gaudia & lætitiæ ſtirpium. Sunt enim apertiões pulcherrimæ atq; gratiſſimæ. At uero qui ad domi num præſulemq; ſuum ueneraturi accedunt:eos primum benignos hila res lætoſq; eſſe atq; gaudia animi præſeferre decet. quãobrem ad illud ma ximum iudicium Paridis legitur iiſſe Venus non ſolum Horis & Gratiis redimita ſed etiam roſas manu ferens:ob quas tã læta grataq; uiſa eſt iu dici:ut pro roſis palmam reportarit. Seueritas contra atq; triſtitia & ſu perciliorum corrugatio item uacuæ manus & inhornatum caput:quan dam animi auerſionem atq; deteſtationem oſtendit & arguit. quæ res q̃ plurimum ab officio uenerantis reputatur aliena.

De altera ſacerdotum conſuetudine. Ca.xii.

COnſuetudo ſacerdotum altera ita habet. Paucis enim poſt memoratam diem coronarum ſertorumq; ꝑteritis:atq; tum: qum dies illuxit:quod poſca roſarum appellatur. Baſilicam epiſcopium fronde atq; floribus ſpargunt hornantq; ſacer dotes. ac inter ſacrificandum ex eis unus uaſculo arctiſſimi orificii roſeæq; ſemipleno ſingulos accedens irrorat. exactis deinde roga tiõibus ſacris in ſpectaculum erigunt populũ hoc pacto. a templo enim pendet porcella uiua:magna:ualida:præcepſque atque tota ſepo illita: cuius poſteriores pedes ligãtur fune ductario:qui per trocleam templo alligatam fluitat. Nam alteram funis partem trahẽtibus porcella ſtatim extollitur:eiſdemque laxantibus & illa humum uerſus celerrime ruit. tra hentes autem nõ humi:ſupra fornicem minoris cellæ dextræ firmantur. Super trabibus tituli quinetiam coaſſatio quædam aſſerum contabulatᷓ adeo:ut certa contignatio uideatur. in qua paratur copia maxima aquæ: ac ingẽtes cumuli faſcium urticarum:ſtupeorumque glomorum magna multitudo. ut iiſce raptores porcellæ defendantᷓ. Contra uero ad raptan dam porcellam datur iis:qui in pauimẽto ſunt:libertas aditus. iccirco ad

eam capiendam accinguntur iuuenes ualidiſſimi ruſticiq; nudi brachiis coxis & cruribus:quorum capita ceruicalibus conteguntur.quibus non licet accedere pluribus q̃ quinq; aut ſex:trahẽtibus uero uno altero ue licet pluribus eſſe.permittunt igitur ſuperiores porcellã paulatim deflue re uſq; ad capita ipſam aggredientium.hi uero primum manu(ut lubet) pedes aures ue illius præhenſant:ſed qum tenere abducereq; arbitrant̃: ſtatim tempore a ſuperioribus retracta e manibus tenentium dilabitur. idem uero ſaltando ſecuntur aſcendentem:iterumq; capiunt detrahuntq; ſenſim etiam ſinentibus ſuperioribus.deinde iterum cogentibus extollũt eam q̃ facillime dilabentem.interea a contignatione aqua infunditur in raptores maior omni pluuia omni nimbo & imbri:Neq; qui fundunt: ui deri poſſunt ab eis:qui in pauimento manent.illinc quoque raptores feriuntur faſcibus urticarum:atq; glomis ſtupeis inflammatis uſtulãtur tã apte iactis:ut fulminibus uideantur eſſe percuſſi.raptores uero tolerant haſce ueluti cœli iniurias maximas:intenti ſummopere ut porcella potiã tur.crebri riſus primum cuncto fiunt populo:deinde cachinni: demum etiam conclamationes nunc hoſce:nunc illos hortanti. certantes autem tam ſuperni quã inferni non amplius de porcella contendere: ſed de robore honoreque:quem populus exclamãs polliceri ſe uincentibus:oſtẽdit:accenduutur.Q uare uis omnis utrinq; colligitur adhibeturq;:pugnaq; uehementiſſima redintegratur.raptorumq; cernuntur alter ſuper alterius dorſo humeriſq; ſcandere:ac ſæpe eorum duo ſuper tribus ſeſe ſummittentibus extare ita:ut cumulus ex eis ueluti mons ex montibus erectus eſſe uideatur:unde porcellam facillime capere ſperant. ueruntamẽ quo ſe altius aggerant:eo acrius feriuntur: faciliusq; ueluti uaſta moles quaſſata præcipitantur.hoc itaq; pacto per horam certatur:ac interdum uictoria horum eſt.rupto:inciſo:aut ſoluto func:interdũ ſupernoꝝ. Sed tñ ſuperni uincentes demum porcellam ſinunt raptoribus prædari: ubi multum afflictatos eẽ ſenſerint.ſpectaculumq; ſoluitur.Huius quinimo ſimile Neapoli factitatur atque in baſilica archiepiſcopali.quod a plæriſq; uicio magno datum eſt.Q uorum unus eſt Iouianus Põtanus.is enim in Charonte ſcripſit.id tractari ab iis:qui ut porci luto gaudent. Nobis uero aliter uiſum eſt:cenſentibus eum morem uetuſtiſſimarum cærimoniarum rationem retinere:bellumque eo illud repræſentari:qu od gigan tes cum Ioue diiſque quondam auſi ſunt gerere.ut a poetis fictum eſt.In quo raptores ualidi ruſticique pro gigantibus inducuntur.porcella uero illis obiecta eſt:ut in eam faciant impetum. quare demonſtrãtur gigantes:ubi opinantur aggredi cœlum Iouemq; atq; deos:in abiectiſſimã atq; fœdiſſimam quadrupedẽ inuehi.ueluti Sophocleus Aiax: qui qum contemneret deos:atq; aggredi obtruncareq; Agamemnona: V lixem: ac cæteros Hæroas Græcos:ut pararat:crederet:in boues arietesq; ĩpetum

feciſſe ducitur.aut porcella ſignificat cupiditatem ab oĩ ratiõe ſemotam: quæ in gigantibus imperare credit᷑.hanc igitur ſecuti gigantes in cœlum impetũ facere præſentanrur:dum iuuenes porcellam inſultare cernunt. percuſſi ſunt gigantes iaculis cœlo miſſis:fulmine:hymbre:æſtu:frigore. pro quibus in ſpectaculo ſunt igneſcentes globi:aqua:& urticæ a contignatiõe in tortæ.demum ut iuuenibus ſaneq̃ attritis afflictiſq; ſordidum aĩal ſolũmodo lucro eſt præq; manibus habet.ita gigantibus ſpe fruſtratis p̄terq̃ q̄ pœnas maximas dedere:iniuſta etiã eſt temere appetendi turpitudo atq; infamia.cuius facti ſimile oĩbus iis euenire ſolet:qui nimia atque ea:quæ ſupra captum hoĩs ſunt:conſequi:animum inducunt. Nanq; pro rebus magnis appetitis abiectiſſimas ac indecoras ſolũmodo nanciſcuntur.Quamobrem ſpectaculum eiuſmodi in honorẽ Iouis:ac opprobrium gigantũ factitatum eſſe ætate illa priſca credendũ eſt.idq; intẽplo ipſo Ioui dicato maximaq; diligentia & paratum & actum. Quinetiam baſilicam ipſam epiſcopi tẽplum Iouis fuiſſe:uel hoc ſpectaculum indicio maximo eſt.Chriſtiana uero poſteritas:cui ſemper placuiſſe uidetur corrigendo ſeruare uetuſta omniaq; ad uſum bonum ſanctumq; quãtum licuit:transferre:minus id ſpectaculũ turbauiſſe.ſed potius ut conuenientiſſimum religioni ac populo conſuetũ & gratũ reliquiſſe.Eo enim ſignificat deus optimus maximus ultor tum maloꝝ præſertim ſuperborum hoĩum:ac iniuſte raptare honeſta nitenteũ:tum eoꝝ:qui irato furentiq; aĩo cogitant in cœlos atq; dei ſæuire maieſtatem.Iouianus uero non omnino abre rem uicio dedit.Nanq; illud ſcripſit:dum Neapolitanum ſpectaculum cerneret.In quo non ſolum ea:quæ dicta ſunt:ſuperni iaculantur in raptores: ſed etiam lotium:excrementa:fæces:& omnia quæcunque potuerunt ſuggerere putulenta.

De more quodam adoleſcentium Nolanorũ. Ca.xiii.

QVæ ſacerdotum cõſuetudines ſint:explicatum iam eſt.nunc de quodam adoleſcentulorum urbanorum more tranſigendum.a Ianuariis igitur Kalendis aduſq; Kalendas Martias bellum quoddam ciuile Nolani adoleſcentes gerũt:ſcilicet quouſq; dies abſtinendi a uiſcere edẽdo:aderint.quæ Quadrageſima nuncupatur.Tres igitur portæ ſunt urbis:quibus adoleſcentes ſui cuiuſq; addicti bellum gerũt Vicantius:Cortefella:Samuelis.Nã interdum Vicanciani cum Cortefellanis pugnant:interdum hi cum Samuelitanis.aliquando uero Vicanciani cum Samuelitanis. Locus uero pugnandi Vicancianis & Cortefellanis totus agger eſt:qui inter utraſq; eorum portas extenditur.Cortefellani uero & Samuelitani pugnant in aggere iteriecto iter eoꝝ portas.At locus pugnæ Vicãcianis ac Samuelitanis nõ extra urbẽ atq; in aggere:in urbe ac uia ipſa Vicanciana eſt:p̄ſertim ſub ipſa porticu:quæ in media urbe erecta eſt.Pugnatur in aggere

emminus quidem glebis:ceſpitibus:ac luto:interdum:qũ irritantur utrique animi:etiam lapidibus.Comminus uero pugnis:cæſtu:inuolatu : impulſu ut de aggere hoſtem defendãt alterutro aut in foſſam aut in hortũ. item raptu:nam adiecta manu aut capillos aut collare capientes rapiunt hoſtem in humum.Neq; ſilendo manus eiuſmodi conſerunt:ſed cum clamore pugnantes magno:ſuosque quique hortantes.aliquando uero pugna æquo marte ſoluitur:plærũq; ab altera uictoria eſt . Sed tum uidentur fugientium cadentia multa corpora:atq; paſſim alia ſuper alia corruẽtia.aliqui quinetiam capiuntur:in quos atq; proſtratos pugnis quantum lubet:ſæuitur.Interdum fugientes refecta acie additoq; animo conuertũtur aduerſum uincentes tam acriter:ut illorum impetum ſuſtineant:perfringant:cogantq; eos etiam terga dare atq; reddere uicem pœne . interdum uictis nulla ſpes reficiẽdi aciem reſtat.Q uare quanto maximo curſu poſſunt : fugiunt : uictor uero acriter inſtat ſequendo aduſque portam aduerſam:quam claudere quoq; aliquando coguntur:qui uicti ſunt. Victores uero tum uerba cantant incontemptum fugiẽtium ĩcluſorũq;. Sed tamen hoc non diu licet agere.Nanque omnes uiciniæ tum colligũtur:ac aperta porta in pauciores incurrunt:quos ſuperant:profligant: ac in fugam retrouertunt:inſecuntur fugatos aduſq; portam aduerſum . Ea prore raro uincentes aduſq; portam fugientem inſecuntur. In hiſce certaminibus frequenter pugnant adoleſcentes natu quindecim annorum pluriumque uſq; ad.xx. Verumtamen utrinque ueniunt ſpectatum q̃ plurimi natu maiores.quorum quiſque ſuis fauet:atq; qum rem inclinatã uident:ineunt pugnam.in quo adeo turgeſcunt interdum ſpectantium animi:ut etiam ſenes nihil pudeat:in aciem eam deſcendere:ac ſe pugnis uehementer contundere. Hora uero pugnæ poſtmeridiana datur . Neque omnes adoleſcentes ciues ue ad hanc ſemper pugnam deſcendunt . ſed frequentiſſime plebei:interdum etiam primarii . Longe autem frequentius ĩ aggere pugnatur:q̃ in urbe.atque ut rariſſime certatur inter Cortefellanos Samuelitanosque:ita creberrimæ maximæque pugnæ committuntur inter Vicancianos & Cortefellanos.In quo illud maxime mirum licet ſpectare . nanque & ſi ueſpere pugna maxima pugnatum ſit:poſtera omnes amici conſuetudinem agunt:qui heſterna tanquam hoſtes inter ſe concurrerant:ſimulque ridentes egregie facta recenſent: ac ualidiores laudantur:uicti uero æquo animo fortunam ferunt.Hic ipſe mos ab antiqua profectus eſſe uidetur inſtitutione.Priſca enim illa ætas omni ratiõe:qua potuiſſet:conata iuuenes ad bella ac pugnas euocabat:parabat: inſtruebat.Hæc enim imago præludiumque quoddam eſt illius: quæ armis pugna certa committitur.Ex quo fides quoque nobis maior ſumitur:non paruam fuiſſe curam artis militaris apud priſcos Nolanos: uelu ti ſuperioribus ſæpe iam monſtratũ etiam eſt.

De Víndemía & more quodā paganoꝝ qum uíndemiā faciūt. Ca. xiiii.

ARboreta omnía non uíneta Nolana eſſe ſuperioribus di ctum eſt. eam obrem uíndemía fit ſcalis longiſſimis pluribusq; arbori admotis. undique enim rami ueluti promiſſa brachia exerti ſunt: quibus malleoli flagellaq; cum racemis plurimis deorſum luxuriantes ſuſtētantur. quaternæ quinæ ue ſcalæ ſingulis arboribus admouētur. ſingulis uero ſcalis ſinguli racemorum decerptores: quos uīdemiatores uocant: utuntur. Turba uero horum uaria eſt. Nam aliquando quindecim decerptorum eſt: aliquando uiginti: & .xxv. ac .xxx. fert quiſq; ſurſum ciſtam turbinatam cuius baſis conus eſt. ſuprema pars ampla ac uirgulata. amplitudo eſt decē palmorum: altitudo pauco minor brachio. habet capulum quod uimen in ſemicirculum flexum ſupra os utrinq; affixum eſt. cui longus funis atq; uncus ligneus alligantur. hæc fiſcina nuncupatur a findendo. nanq; qum plena deſcendit ſuo cono uites ac ramuſculos implicatos findit. aut (ut ait Varro) a ferendo: aut ꝗ contexta uiminibus tota eſt fiſſilis. fiſcinam ergo racemorum plenam manu ueluti facta troclea per ductarium finem demittit ab alta arbore uindemiator: atq; altauoce aſſidue clamat nuncians fiſcinæ deſcenſum. humi uero pueri ſunt: quos fiſcinarios uocant: qui demiſſas fiſcinas capientes in ſolium inuertunt extemplo. racemoſq; de fiſcina in illud excutiūt. ſolium uero cupellum a cupo & capacitate uocant: uel Græcum nomen ſeruantes κύπελλον nā hoc eſt calicis pars: quæ humore impletur. ſolium autem tres fiſcinas capit: fiſcinam uero euacuatam uindemiator ſurſum iterum per eundem funem paulatim retrahit. Cupella ſingulatim capiti impoſita defert ad currum mulier una: uel altera quā cophinariam appellant. currui. n. magnū ſoliū ſuperpoſitum eſt. quod recte uocant labellum Nolani. eſt enim labrum & labellum uinarium. curru deinde labellum plenum uuarū concu lcatarum ad lacum conuehitur. hæc eſt Nolana uindemia. At uero uindemiatores ea die: qua pro quoquam uindemiam faciunt: atq; per totū uindemiæ tempus Baccho deo pleni eſſe: ac furere prorſus uidentur. Tria. n. ꝑter oēm conſuetudinē modūq; factitant. eſum: uindemiā: clamorem laſciuientium. ſinguli. n. tantū cōmedunt una die: idq; ter: quantum alias quattuor hominibus ſatis eſſet. qnetiam celerrimam uindemiam: ac rem oēm agunt ridentes: ſaltantes: currenteſq;: qum humi ſunt. ſcalas quoq; altiſſimas erectaſq; altera manu de arbore ad arborē aſſidue facillimeq; trāſferūt. Clamor uero captū oēm hoīs ſuperat. atq; q uix audientibus credit. Nā oīno furentiū eſt. In agro quinēt in quo uindemiant: ſemꝑ pudibūda uindemiādo iclamāt: obſcœnaſq; q̄ſq; ꝑtes ſuis noībus ꝓnūciātes. ueneres uel obſcœniſſimas ſe optare exclamāt: eas iactāt: minitant. idq; oībus iis:

qui humi ſunt:atq; ob hæc dicta etiam riſitant atq; cachinnatur. Quod ſi agri dominum dominam ue aut domeſticos horum ſpectarint: Nanq; tota familia ad agrum uindemiãq; ſe conferre ſolet:tum ueluti crabrões irritati ſimul omnes exclamant:atq; certatim efflant:quod cuiq; uenereũ lubet.reliquos uero aduenientes ad agrum aut forte pertranſeuntes nõ modo his ipſis uerbis excipiunt:ſed etiam omni genere conuiciorum laceſſire gaudent.quod ſi in itinere obuii fuerint uel ciuibus uel hoſpitibus tum conuicia auditu mirabilia inueniunt:atq; contorquent in eos præter iniectas omne genus ueneres.Nec parcũt regulis:magiſtratibus:aliis ue ſummis uiris.Sacerdotibus quoq; præſertim cœnobitis.omniũ furiarum furentiſſimi eadem male obſcœneq; dicta incutiunt:ſicubi uiderint. Neq; ob hæc pœnas ullas ſoluunt:more loci eos abſolutos ferente. Monentem uero:ſiquis eos caſtigare uelit:derident:ac exerta lingua contemnunt.oreq; ipſo in eum oppedunt:pudor nullus:reuerentia omnis deleta eſt in eis.loquendi ſumma licentia atq; arrogantia in promptu eſt. demũ non homines uidentur ſed Satyri ac Bacchi ſacerdotes petulantes:iniurii:laſciuientes:luxuriãtes.Poſtq̃ uero uindemia exacta eſt: omnia ſanãt: obliuioniq; omnem illam obſcœnitatem mandant.modeſtiam amant:eademq; temperantur.pudor eos regit.uerba omnia(ut decet)ob omni obſcœnitate purgata proferuntur.quaſi exhalarit inſania.eundem enim ſpectare eſt honeſte uiuentem:qui nõ ita pridem fuerat maximis correptus inſaniis. Verumtamen hunc ipſum morem inoleuiſſe paganis Nolanis ab orgiis Bacchicis atq; trietericis.ueluti Bacchum ipſum naſcentẽ quot annis atq; uindemia ipſa celebrãtibus.quamobrem modo quodam ſacer habitus eſſe uidetur mos iſce.Ex quo nobis coniectari licet: priſcorũ Nolanorum diligentiam ſummam atq; ſtudium magnum in re agraria extitiſſe.Nanq; ſicuti ruſticis æquo animo tantam libertatem concedentes: uidentur uoluiſſe Bacchum per ſua ſacra coli:excipi atq; doliis cõdi. Ita uites.arbores:arboretaq; ſumma cura atq; diligentia coluiſſe:credũtur. At uero Enrice princeps eo iam(ut uides)reuerſi ſumus: unde principium facientes fuimus progreſſi.ab agro enim auſpicati in eundem cunctis: q̃ ad urbem Nolam patriamq; noſtram ſpectarent pertractatis:rediimus. Quod niſi eadem iterum recenſere uelimus: fas eſt: modum hic atq; finem faciamus.

FINIS.

INDEX.OMNIVM.EORVM:QVAE.PASSIM.IN HOC.OPERE.CONTINENTVR.

Hæc in ꝑfatiōe habent᷑.
Quæ ſuſcipim⁹ a pria fo.ii.ſelide.i
Qur patria cariſſima fo.ii.ſel.i
Hominū ſtudia & conatus erga patriam f.ii.ſe.i
Alfonſus ſecūdus āplificauit & mœnib⁹ Parthenopē circūdedit f.ii.ſ.i
Quæ ſit mēs ac ꝓpoſitū huius operis f.ii.ſ.i
Quæ ſit ꝓprietas imaginis f.ii.ſ.ii
Proprietas & utilitas hiſtoriæ f.ii.ſ.ii
Vtilitas huius opis f.ii.ſe.ii
Quantum ꝑſtet oriri ī patria clara q̄ obſcura f.ii.ſe.ii
Quātope cōferat ciuibus nobilitas patrie f.iii.ſe.i
Imago oriētalis Cāpāiæ:q̄ ps Cāpaniæ pulcherrima ē. f.iii.ſ.ii
Hæc ī capite prīo cōtinent᷑.
Quibus limitibus terminet᷑ Nolanus ager & quo ſitu ē ī Campania orientali f.iiii.ſe.i
Hirpini populi & Sānites ſūt Cāpanis cōfines. Hirpini ab ortu. Samnites ab arcto. f.iiii.ſe.i
Nolanus ager quē aſpectū hēt ad ſolē occidentē. f.iiii.ſe.i
Quo cōueniāt & differāt Veſuuius & Abella montes f.iiii.ſ.i
De Mephiti Nolana f.iiii.ſ.i
Fontes Clanii fluuii & nocumenta Clanii ipſius f.iiii.ſ.i
Vbi fuerit Seſſula oppidum & qur deſerta ab oppidanis f.iiii.ſ.i
De torrēte extēporaneo Abellano & quo mō refrenatus ē a prouidētia diuina f.iiii.ſ.i
Qua plaga extenſus ſit Abella mons f.iiii.ſ.i
De torrētibus Veſuuinis f.iiii.ſ.ii
Qua extēdit᷑ Veſuuius f.iiii.ſ.ii
Quæ mirāda ſcripſerit Dio de conflagrationibus Veſuuii f.iiii.ſ.ii
Pōpeios ac Heracleā oppida a conflagratione Veſuuii cōbuſta f.v.ſ.i
Quod hac tēpeſtate nō ſit extictus ignis in Veſuuio f.v.ſ.i
De uaporariis ī cacumine Veſuuii: ad q̄ aſcēdūt maleualētes f.v.ſ.i
Veuiū corruptū uerbū f.v.ſ.i
Veſuuius hēt lapides nigros f.v.ſ.i
Veſuuiū nō tollerare niues f.v.ſ.i
Abellā ſeruare niues ꝑpetuas f.v.ſ.i
Ferdinandum Regem uſum eſſe in menſis niue Abellana f.v.ſ.i
Veſuuiū eſſe mōtē ſiccum f.v.ſ.i
De Sebeto fluuio & ei⁹ ortu & quo mō p urbē Neapoli diuidat᷑ f.v.ſ.i
Q̄d paludes Neapolitanæ ortū habēt a paludibus Abellanis f.v.ſ.i
Ab Abella monte plurimas aquas oriri f.v.ſ.ii
Veſuuiū nullos uētos gignere Abellā Aq̄lōem ac ſæuiſſimū atq; Abellanis & accolis iniq̄ſſimū f.v.ſ.ii
De Vite q̄ appellata ē īgānauentū qua multū utunt᷑ Abellani f.v.ſ.ii
Qur mons Abella & oppidū eā acceperit appellationē f.v.ſ.ii
Veſuuium uina & fructus optimos producere: Abellam in utriſq; eſſe ineptum f.vi.ſ.i
Veſuuiū neſcire cicadas: Abellam multas gignere f.vi.ſ.i
Qur uerno tempore augeſcat aqua in puteis Nolanis f.vi.ſ.i

Q uo mõ colles Gecalæ & Veſciani colligant aquas non tñ ſuſtineant.ſed fundant f.vi.ſ.i.
Vnde fiãt illuuiões ĩ agro Noláo & de peſtilẽtia:q ab eis orit̃ f.vi.ſ.i
Magnas illuuiones rariſſime ortas f.vi.ſ.i
Campum Nolanum carere flumine omne penus f.vi.ſ.ii
De riuulo Abellão & aq̃ductu : q a Laurinio Nolã ducebat̃ f.vi.ſ.ii
Vbi locoꝝ ſit Laurinĩu f.vi.ſ.ii
Cãpũ Nolanũ eẽ æquabilẽ f.vi.ſ.ii
Nolanos ſolũ aquas puteorum habere & eis uti f.vi.ſ. ii
De bonitate & ꝓbatione aquæ q̃ a puteis Nolanis haurit̃ f.vi.ſ.ii
Laudes panis Nolani f.vi.ſ.ii

¶Hæc in.ii.capite cõtinent̃.

Q uæ bõa & egregia:ea ſepiri a malis & noxiis f.vi.ſ.ii
Nolanũ agrũ carcere lapidibus & arena f.vi.ſ.ii
De Topho uno in agro Nolano:unde Tophinũ dictũ eſt f.vi.ſ. ii
Vbi ſint lapidicinæ Nolanæ f.vi.ſ.ii
Q uã dulcis ſit ager Nolan⁹ f. vii. ſ.i
De mediocritate uiq; agri Nolãi & de cauſis illã gignentibus f.vii.ſ.i
Omnia abũde gigni & naſci in agro Nolano f.vii.ſ.i
Carmina Marõis: q̃bus exprimitur bonitas agri Nolani f.vii.ſ.ii
Arguunt̃ mẽdacia eius q dixit. petitã aquã Nolanos negauiſſe Vergilio f.viii.ſ.i.
Arguit̃ mendax:q dixit petitum hoſpitiũ negatum eſſe Maroni a Nolanis f.viii.ſ.i
Interprætatio carminis. & uicina Veſeuo;Ora Iugo. unde habet̃ ratio mutatõis uerbi Nola:ſi mutatum ſit f.vii ſ.i
Oẽm agrũ:q Veſeuio uicinus ẽ:pinguẽ & feracẽ eſſe f.viii.ſ.i
Interꝑtatio carminis.& quos maleferæ deſpectãt mœnia Abellæ. unde liquet. nõ fuiſſe mutatũ uerbũ Nola nec occultũ f.viii.ſ.i
Sertula campana nobilitauit agrũ Nolanum.& locus Dioſcoridis ſuper ea re f.viii.ſ.ii

¶Hæc.iii.capite continent̃.

De poſitu urbis Nolæ deq; Nolana natiõe:urbiſq; cõditorib⁹ f.viii.ſ.ii
Varia ſcriptorum dicta de origine Nolanorum f.viii.ſ.ii
Plures Chalcides fuiſſe:quarum Euboea præſtantiſſima f.viiii.ſ.i
Chalcidẽſes fuiſſe Atheniẽ. f.ix.ſ.i
Nolanos & Athenienſes & Romanos fuiſſe f.ix.ſ.i

¶Hæc capite.iiii.cõtinent̃.

Vñ urbs appellata ẽ Nola f.ix.ſ.i
Explicat̃ ratio cõpoſitiõis nõis Nola & ꝓprietas uerbi f. ix.ſ.i
Scriptores locunt̃ ẽt ſecundũ uerbi interprætationem f.ix.ſ.i

¶Hæc capite.v.cõtinent̃.

De cõditõe ſit⁹ urbis Nolæ f.ix.ſ.ii
Q uã cõmodus ſit tranſitus per urbem Nolam f.ix.ſ.ii
Situs Nolæ urbis ad occaſiones belli cõmodiſſimus f.ix.ſ.ii

¶Hæc capite.vi.cõtinent̃.

De incremento ac potentia Nolanorum f.viiii.ſ.ii
Sãniticũ bellũ fuiſſe ante Auguſtũ clxx.anno f.ix.ſ.ii
Exercitus Nolanorum miſſus contra Palæpolim f.ix.ſ.ii
Vbi locorum fuerit Palæpolis mõ-

ſtratur f.ix.ſ.ii
Nolanos cũ Samnitibus geſſiſſe cõ ſocia arma f.ix.ſ.ii
De exercitu Nolanoꝝ miſſus ĩ Hirpinoꝝ regionẽ f.ix.ſ.ii
Qur oppidum in Hirpinis dictum ſit Mirabella f.x.ſ.i
Bellũ Sãniticum non cum Samnitibus ſolis ſed etiam cum Nolanis geſtũ fuiſſe f.x.ſ.i
Tẽplum Victoriæ dicatum a Nolanis rẽ magnã fuiſſe f.x.ſ.i
Quando frequẽter fuiſſe Nolæ habitatũ adeo ut ſuburbia cõdi oportuiſſet f.x.ſ.i
Q ñ Nolãi deſiuerũt ædificare ſuburbia & quãobrẽ f.x.ſ.i
Magnanima oro Hærẽnii Baſſi primarii Nolãi ad Annibalẽ f.x.ſ.i
Argumẽtũ magni roboris militum Nolanorum f.x.ſ.i
Q đ Nolani ſoli potuiſſent agro pellere Annibalẽ f.x.ſ.ii
Duo amphitheatra Nolana f.x.ſ.i
Quam facile atq; breui potuit ſe inſtaurare Nolana ciuitas f.x.ſ.ii
Quibus ĩ locis appareãt antiq̃ monumenta Nolanoꝝ f.x.ſ.ii
Mlta marmora ĩciſa lr̃is elegãti ſcriptura Nolæ repta f.x.ſ.ii
Multa tẽpla ĩ urbe edita potẽtiã & magnãimitatẽ ciuiũ arguer̃ f.x.ſ.ii
Imago urbis Nolæ antiquæ atq; aliquarũ reliquiarũ f.xi.ſ.i

ℭ Hæc ĩ capite.vii.habent̃.

De ambitu antiquæ urbis atq; portarũ numero f.xi.ſ.ii
Paſſus ẽ octo pedũ f.xi.ſ.ii
Colligit̃ diametri quantitas q̃ erat antiquæ urbis f.xi.ſ.ii
Inuẽtio ãbitus urbis antiq̃ f.xi.ſ.ii
Portas urbis fuiſſe duodecim monſtratur f.xi.ſ.ii

ℭ Hæc.viii.capite habent̃.

De eis antiquæ Nolæ reliquiis: q̃ nunc apparent f.xii.ſ.i
De duob⁹ ãphitheatris atq; de marmorei extirpatione f.xii.ſ.i
Certaſſe Nolanos cũ Cãpanis ĩ ædificãdo amphitheatro f.xii.ſ.i
Qur amphitheatrũ marmoreũ appellatũ ſit caſtellũ ruptũ f.xii.ſ.ii
Quot hoĩm capita poterãt ſpectatũ excipẽ ſingula ãphitheatra f.xii.ſ.ii
De tumulis q ſũt ad portã:& uia antiq̃ Neapolitana f.xii.ſ.ii
De uia Lauriniana f.xii.ſ.ii
Vbi erat templum Victoriæ.& tẽplũ Iouis f.xiii.ſ.i
Vbi fuit tẽplũ ſuatoris f.xiii.ſ.i
Vbi tẽplũ Auguſti f.xiii.ſ.i
Vbi tẽplũ Mercurii f.xiii.ſ.i
Vbi porta & uia Veſuuii f.xiii.ſ.i
Vbi uia & porta Sarni f.xiii.ſ.i
Vbi locoꝝ Nolanoꝝ pugnatum eſt cũ Annibale f.xiii.ſ.i

ℭ Hæc capite.ix.continent̃.

Quo modo urbs ſeruata ſit in illuuionibus f.xiii.ſ.ii
Enarratio menſulæ per quã fiunt illuiones Nolanæ f.xiii.ſ.ii
Foſſæ monſtrant̃ per quas excipiebantur illuuiões f.xiii.ſ.ii
De Lagyno Nolano f.xiii.ſ.i

ℭ Hæc capite.x.continent̃.

Quouſque protenſus ſit Nolanus agger f.xiiii.ſ.i
Enarrantur metæ & limites Nolani agri antiqui f.xiiii.ſ.i
Lis de finibus agrorum cum Neapolitanis f.xiiii.ſ.ii
Refert̃ uafrũ iudiciũ.Q.Fabii Labeonis arbitri Nolanorum & Neapolitanoꝝ f.xiiii.ſ.ii

Q ur dict9ē cāp9 Rōanus f.xiiii.ſ.ii
Q đ ea iuga Veſuuii q̄ uergunt ad arctum fuere intra Nolanam poſſeſſionem f.xiiii.ſ.ii
Pompeii erant ubi nunc eſt ſanctus Petrus ſcaphatæ f.xiiii.ſ.ii
De Octauiano oppido in mōte Veſuuio &eius appellatiōe f.xiiii.ſ.ii
Turris Martiani ſūt cōfinia Nolāorū & Lauriniensium f.xiiii.ſ.ii
Q uæ oppida q̄ nūc ſūt circa Nolā fuere pagi Nolani f.xv.ſ.i
Pōpeianū Nolanū dcm̄ a Cicerōe ē qđ hodie dr̄ Pomilianū f.xv.ſ.i
Q ua rōne oppida q̄ ſūt circa Nolā ſubiecta ſūt nolāis magr̄atib9 f.xv.ſ.i
A Stabiis ad præſulem Nolanum quotannis agnus albus cum cornibus auratis mictitur f.xv.ſ.ii
ℭHæc ī capite. xi. cōtinent̄.
Vbi locoꝝ Stabiæ fuerint & unde nomēclatura Veſuuii f.xv.ſ.ii
Lo cus tranſlatus ex.v.curato riæ artis.in quo Galenus docuit de Stabiis ac Veſbio f.xv.ſ.ii
De mōte Gauro & oppido f.xv.ſ.ii
Monſtrant̄ ſedes Stabianæ q̄ nunc Turris nunciatæ dicit̄ f.xvi.ſ.i
Q uæ turris græci nūc appelat̄ erat Heraclea uel Herculaneū f.xvi.ſ.i
Q uo mō Stabiæ ſint celebres fontibus aut flatibus ut cecinit Columella f.xvi.ſ.i
Ora Stabiana & Herculāea ob aſſiduas placidaſq; auras ſaluberrima ē & amæniſſima f.xvi.ſ.i
De lacte Veſuuio ēt laudato a Galeno f.xvi.ſ.i
Q đ Veſuuius dicebat̄ Lesbius & eius trāſmutatio uerbi f.xvi.ſ.ii
Lesbii infamantur ob orationis turpitudinem f.xvi.ſ.ii
Prouerbiū lesbizire & alterū lesbis digna f.xvi.ſ.ii
Besbicos nomē ꝓpriū pelaſgicū.itē nomē ꝓpriū gigantis f.xvi.ſ.ii
Q ua cōpoſitione Veſuuius eſt uerbum latinum f.xvi.ſ.ii
ℭHæc ī.xii.capite cōtinent̄.
De ſtudio & beneuolētia diuina erga Nolam f.xvii.ſ.i
Annibalē primū uertiſſe terga hoſti apud Nolā f.xvii.ſ.i
Annibal apđ Nolā minimo abfuit ut occideret̄ a Marcello f.xvii.ſ.i
De Cynipe Annibalis puero apud Nolā obtruncato f.xvii.ſ.i
Auguſtū Nolæ mortuū eē eiq; Nolæ tēplū erectū f.xvii.ſ.i
De Sertula Cāpana:ex quā ſolebāt reges coronari f.xvii.ſ.ii
Sertula Cāpana dicta ē ꝙ circa Nolā optima oritur f.xvii.ſ.ii
Arabes ſecuti latinos dixere ſertulā elcilelmelicā f.xvii.ſ.ii
Etiā hac tēpeſtate Nolæ ſeruari ut ex Sertula fiāt corollæ f.xvii.ſ.ii
Cāpanas eē Nolæ iuētas ac inde ſic appellatas f.xvii.ſ.ii
Sedes Nolanas ſacras eē f.xvii.ſ.ii
ℭHæc. xiii. capite habent̄.
De Nolanoꝝ fide:ſemelq; incæpta amicitia ac ſemp ſeruata f.xvii.ſ.ii
Fides a Nolanis ſeruata Samnitibus f.xvii.ſ.ii
Fides a Nolanis ſeruata Romanis f.xviii.ſ.i
Ter aggreſſus eſt Annibal Nolam f.xviii.ſ.i
Nolanos a Romanis excluſerūt hoſtes:ſed excluſi Samnium uaſtare potuere f.xviii.ſ.i
Non ſi plebs erat infida:iccirco Nolani fuere infidi f.xviii.ſ.i

Quæ ſit ciuitas:& unde debeat iudicari f.xviii.ſ.i
Fides ſeruata a L.Bantio f.xviii.ſ.i
Quoties Nola capta ut fidem ſeruaret f.xviii.ſ.i
Obſidioné.xviii.mẽſiũ tuliſſe Nolanos ut Nicolã ſeruarent f.xviii.ſ.i
A Nolanis ſeruatũ eſſe Raimundũ Vrſinum regulum f.xviii.ſ.ii
Quãtũ conati ſint Nolãi ut iuuarẽt regulos a Gallis captos f.xviii.ſ.ii
Quã male tractet̃ a Nolanis q fidem fregiſſe infamat̃ f.xviii.ſ.ii
Inter Nolãos amicitiã ĩcrebreſcere nõ ſpe lucri ſed idea ipſa f.xviii.ſ.ii

ℭCapite.xiiii. hæc habentur.
De ſtudiis Nolanorum f.xviii.ſ.ii
Quinq; ſtudioꝶ genera eẽ in oĩ re.pu.recte fundata f.xviii.ſ.ii
Oſtendũtur multa templa antiqua fuiſſe Nolæ f.xix.ſ.i
De Cœmeterio Nolano quod oſtẽditur fuiſſe templum Apollinis futura prædicentis f.xix.ſ.ii
Quod in actionibus rhetorũ inſit philoſophia oſtendit̃ f.xx.ſ.i
Poetica ſimul cũ philoſophia eſt & poetam eẽ philoſophũ f.xx.ſ.i
Qur antiqua philoſophia ſolis poetis tractabatur f.xx.ſ.i
Quos iuuat audire fabulas idẽ illas componere uolunt f.xx.ſ.i
Atella eſt Auerſa f.xx.ſ.i
De comœdiis Atellanis f.xx.ſ.i
Qui genere Græci: eos eſſe ſcientiarum ſtudioſos f.xx.ſ.i
Romanos feciſſe uillas in agro Nolano atq; nomẽ dediſſe f.xxi.ſ.i
Memmiũ Percenniũ Nolanũ ſcripſiſſe de re ruſtica f.xxi.ſ.i

ℭCapite.xv. hæc cõtinentur.
De elegantia uitæq; cultu atq; felicitate Nolanorum f.xxi.ſ.i
De moribus ac oratione priſcorum Nolanorum f.xxi.ſ.ii
Hoĩem & añ ortũ & poſtq̃ natus ſit expoſtulare uitæ cultũ f.xxi.ſ.ii
Fortunatum eſſe qui naſcitur in urbe illuſtri f.xxi.ſ.ii
Qur iter ruſticos multa ẽ turpitudo ĩ urbib⁹ uero illuſtrib⁹ pulcritudo f.xxi.ſ.ii

LIBRI.SECVNDI.

ℭCapite primo hæc cõtinẽt̃.
In eiſdẽ:in q̃bus prius: erat ſedibus Nolam præſentẽ ſtare f.xxii.ſ.i
Nolanos nũq̃ bello afflictatos adeo fuiſſe: ut coacti ſint mutare ſedes & lares f.xxii.ſ.i

ℭCapite.ii. hæc continentur.
De figura & ambitu p̃ñtis urbis & q̃to minor ſit hæc q̃ antiqua deq; numero ædium atq; ciuium urbis utriuſq; f.xxii.ſ.ii
Nola præſens ſimilis eſt ueſtigii humani dimidiati f.xxii.ſ.ii
De trãſformatiõe p̃ñtis figuræ Nolanæ in orbem facta f.xxii.ſ.ii
Cõparatio areæ antiquæ cum area præſentis f.xxiii.ſ.i
Demõſtratio geometrica eius cõparationis f.xxiii.ſ.i
Figuræ demonſtrationis f.xxiii.ſ.ii
Præſentem Nolam eſſe duodecimã partem antiquæ f.xxiiii.ſ.i
quot ædes ſint ĩ urbe p̃ñte f.xxiiii.ſ.i
In ãtiq̃ urbe fuiſſe ædiũ ſexmilia:ciuiũ uero ſexagintamilia f.xxiiii.ſ.i

ℭCapite.iii.hæc continentur.
De finibus atq; figura Nolani agri præſentis f.xxiiii.ſ.i
Oſtenduntur limites Nolani agri præſentis f.xxiiii.ſ.ii

¶Capite.iiii.hæc habentur.

Quæ partes ſint Nolani agri:q pla nus eſt:& eaꝝ quis uſus atq; quorũ poſſeſſio.& de aucupio Regio atq; uini uarietate f.xxiiii.ſ.ii

Qualiter ſe habeat cãpus qui ẽ ad occaſum æſtiuum f.xxv.ſ.i

Qualr:q adortũ hybernũ f.xxv.ſ.i

Qnr planũ Palmæ dcm̃ ſit f.xxv.ſ.i

Deſcriptio aucupii rapaciũ auium: quod Reges ſpectauere f.xxv.ſ.i

Quæ pars agri ſunt arboreta & q̃ coryleta f.xxv.ſ.ii

Deſcriptõ auellãæ arboris f.xxv.ſ.ii

Qur in coryletis nec ſementis nec uindemia ſit f.xxv.ſ.ii

Arboreta ꝑter arbores uitiũ ſuſtratatrices etiã inter antes fructiferas alias continent f.xxv.ſ.ii

¶Capite.v. hæc continentur.

De collibus Gecalæ deq; noĩe ipſo atq; Veſciano colle & op. f.xxvi.ſ.i

Deſcriptio colliũ Gecalæ f.xxvi.ſ.i

Gratiæ colliũ Gecalæ f.xxvi.ſ.ii

In agro nolão ñ eẽ cicadas f.xxvi.ſ.ii

Vnde dicta ſit Gecala f.xxvi.ſ.ii

Explicatio Veſciãi originis atq; nominis f.xxvi.ſ.ii

¶Capite.vi. hæc habentur.

De oppido pagiſq; atq; cæteris.q̃ in agro Nolano erecta ſũt f.xxvi.ſ.ii

Gecalã eẽ colõiã nolãoꝝ f.xxvii.ſ.i

De libero & Liberis & Bardis pagis f.xxvii.ſ.i

Quid cæſcum f.xxvii.ſ.i

De crypta porticu quæ ĩ radicibus Gecalæ f.xxvii.ſ.i

Lapidicia maroꝝ nolana f.xxvii.ſ.i

Imago pñtis urbis Nolæ f.xxvii.ſ.ii

¶Capite.vii. hæc continẽtur.

De muris:pomœriis:ꝑmurali:foſſa: põtis;& aggẽ pñtis urbis f.xxviii.ſ.i

Qur porta Vincãcius ita dicta ſit f.xxviii.ſ.i

De cæterarum portarum appellatione f.xxviii.ſ.i

Quid fellũ apđ Nolãos f.xxviii.ſ.i

Deſcriptio murorum & turriũ principalium f.xxviii.ſ.i

Quid ſit Barbacanis f.xxviii.ſ.ii

Deſcriptio foſſæ urbis & aggeris f.xxix.ſ.i

¶Capite.viii.hæc continent̃.

De Arce Nolana f.xxix.ſ.i

Deſcriptio turriũ & ſemiturris:quæ umbo eſt f.xxix.ſ.i

De præfecto Arcis f.xxix.ſ.i

¶Capite.ix.hæc continentur.

De regia f.xxix.ſ.ii

đ ſtructura pietis mãmorei f.xxix.ſ.ii

Multitudo magna q̃dratoꝝ lapidũ: q erãt in amphitheatro f.xxix.ſ.ii

Quæ partes regiæ ſunt finitæ quæ inchoatæ f.xxx.ſ.i

De ægritudĩe & morte Vrſi f.xxx.ſ.i

¶Capite.x. hæc continentur.

De Porticu Nolana atq; uiis urbis f.xxx.ſ.i

Deſcriptio Portic⁹ Nolãæ f.xxx.ſ.i

Deſcriptlo uiarũ Vicãcianæ & cortefellanæ f.xxx.ſ.i

Quod Vicanciana uia eſt nobilior f.xxx.ſ.i

De uiis non principalibus Megaldina & Scrignariana f.xxx.ſ.i

Vbi ſit Caſalenouum f.xxx.ſ.ii

Vbi ſit ſcã Maria noua & ſcũs Paulin⁹ & Collegiũ uirginũ f.xxx.ſ.ii

De Tertia uia non principe:q̃ Portellana eſt f.xxx.ſ.ii

Quid Docana & ubi ſit loci urbis f.xxx.ſ.ii

Vbi loci ſit Felix in Platea f.xxx.ſ.ii

Vbi ſit macellum f.xxx.ſ.ii

Q uæ uiæ ſint ſilice ſtratæ f.xxxi.ſ.i
Vbi ſit Claraſtella f.xxxi.ſ.i
Capite.xi.hæc continentur.
De baſilica urbis principe & Epi‑ſcopio f.xxxi.ſ.i
Deſcriptio inſulæ in qua eſt baſili‑ca princeps f.xxxi.ſ.i
Q ur baſilica appelletur Epiſcopium f.xxxi.ſ.ii
De duplici pronunciatione uerbi epiſcopium f.xxxi.ſ.ii
Q uod tempore diui Paulini Deus uocabať Dominedius f.xxxi.ſ.ii
Q ur epiſcopium eſt tēplum & Ba‑ſilica f.xxxi.ſ.ii
Q uid Baſilica f.xxxi.ſ.ii
Baſilicæ quod epiſcopium eſt ſeptē ſunt partes f.xxxi.ſ.ii
Q uæ nauis.quæ ala.quæ titulus q̄ cella:quod hemicyclum quod tri bunal f.xxxi.ſ.ii
Q uod caput & pes:& frons & occi put Baſilicæ f.xxxi.ſ.ii
Deſcriptio chori & ſedium ordi‑num f.xxxii.ſ.i
Q uãobrē chorus chorhoſpitæ & chorhoſpita uocenť f.xxxii.ſ.i
Q uæ ps nauis ſit ꝓchor⁹ f.xxxii.ſ.ii
Deſcriptio ſacelli ſubterranei diui Felicis f.xxxii.ſ.ii
De puteo in quo eſt corpus diui Fe licis:& de manna eius diui:& quo modo colligitur f.xxxii.ſ.ii
Q ur hoc ſacellū appellēt iuſū cor‑pus & de uerbo iuſum f.xxxii.ſ.ii
De Leone Præfecto fabricæ baſili‑cæ & eius laudibus f.xxxii.ſ.ii
Vbi loci eſt Mercatus f.xxxii.ſ.ii
Deſcriptio turris campa‑nariæ f.xxxiii.ſ.i
Deſcriptio baſilicæ ſanctoruw apo ſtolorum f.xxxiii.ſ.i
Deſcriptio baſilicæ diui Ioãnis Ba‑ptiſtæ f.xxxiii.ſ.i
Cuius ſit poſſeſſio inſulæ prædictæ f.xxxiii.ſ.ii
De Veſpillonibus & eorū munere & fratraria f.xxxiii.ſ.ii
Deſcriptio ſacci:quem induunt ue‑ſpillones f.xxxiii.ſ.ii
Capite.xii.hæc haben tur.
De baſilica & Epio ãtiquo deq; reli quiis diuoꝝ:q̄ i ibi erãt f.xxxiii.ſ.ii
De perpetua dedicatione inſulæ p̄‑dictæ ad myſteria & ꝙ ueneranda & timenda ſit f.xxxii.ſ.ii
Diuum Paulinū fuiſſe ep̄m Fundo‑rū atq; poſtea Nolæ f.xxxii.ſ.ii
Deſcriptio Baſilicæ antiq̄ diui Pau liui f.xxxiiii.ſ.i
In uſu frequēti fuiſſe ſtruere Baſili‑cas:q̄ oriētē ſpectarēt f.xxxiiii.ſ.i
Q uo mō ex duab⁹ baſilicis Felicis & ep̄ii fcã ē una baſilica f.xxxiiii.ſ.i
Q uot ãnis Paulinus fuit poſterior Felice iuniore f.xxxiiii.ſ.i
Demonſtratio locorum in quibus fuerãt baſilicæ illæ Felicis & Pau lini f.xxxiiii.ſ.i
Q uando & qua rõne erectū eſt fa‑nū ſanctoꝝ apl̃oꝝ f.xxxiiii.ſ.ii
Q uod Baſilica Felicis fuit templū Iouis f.xxxiiii.ſ.ii
Carmina.D.Paulini de cõiunctiõe dnarum baſilicarū f.xxxiiii.ſ.ii
Q uomõ accidit in duabus eis baſi licis ſpecies diatrita f.xxxv.ſ.i
Q uod tēpore Paulini nõ erat cam panaria turris:neq; campana ma‑gna inuenta f.xxxv.ſ.i
De reliqis ſcõꝝ rebuſq; ſacris q̄ erãt in baſilicis tpe Paulini f.xxxv.ſ.ii

Q ur fanũ ſanctoꝝ Apoſtoloꝝ fuit erectũ ubi eſt nunc.& de nominatione ipſa fani f.xxxv.ſ.ii
Q uod in reliquiis Nolanis eſt pars ligni crucis f.xxxv.ſ.ii
Q uod reliquiæ martyrũ & apoſtolorũ atq; Paulini ſunt cũ ligni crucis pte ĩ manu argẽtea q̃ ĩ ſacrario Nolã nũc ſeruatur f.xxxv.ſ.ii
Q ur manus epi benedicẽtis populũ:hẽt mediũ & indicẽ digitos erectos & reliquos clauſos f.xxxv.ſ.ii
Q uid ſit benedictio f.xxxv.ſ.ii

Capite.xiii.hæc continent.

De reliqs urbis baſilicis f.xxxvi.ſ.i
Deſcriptio fani diuo Franciſco dicati f.xxxvi.ſ.i
Deſcriptio cauædii:quod in monaſterio ẽ ſancti Frãciſci quod uocãt incloſtrum f.xxxvi.ſ.i
Deſcriptio baſilicæ cum cœnobio ſanctæ Claræ f.xxxvi.ſ.i
Deſcriptio Baſilicæ & cœnobii qđ collegiũ appellatur f.xxxvi.ſ.i
De origine cœnobii Sancti Spiritus f.xxxvi.ſ.i
De baſilica Pauli & hoſpiti medicorũ illi⁹.qđ mutatũ ẽ ĩ cœnobiũ ſacerdotũ Auguſtinẽſiũ f.xxxvi.ſ.ii
Q ur Paulinus Aphricã nauigauit ĩ ſeruicia.atq; qur ſolutus.& de reditu in epium Nolãq; f.xxxvi.ſ.ii
De põpa:& lætitia:quibus Nolani excæpere redeuntẽ Paulinum ab Aphrica f.xxxvi.ſ.ii
Q uod cærimoniæ & nundinæ fiũt in memoriã redditus diui eius ab Ahrica potius q̃ ob mortem eius & ortum f.xxxvi.ſ.ii
Deſcriptio fani duplicis diui Felicis in platea f.xxxvi.ſ.ii
Q uod fanũ Felicis ĩ platea erat ueſpillonũ hoſpitãtiũ et mẽdicos.& utriſq; eiectis:poſſeſſio eſt ſacerdotis unius f.xxxvi.ſ.ii
Hiſtoria de pluribus Felicibus diuis f.xxxvi.ſ.ii
Q uo mõ a Probo uiro Nolão felix iunior Nolã ductus ſit f.xxxvii.ſ.i
In quo cœmeteriũ eſt fuiſſe templũ Apollinis ubi futura & occulta dicebantur a uatibus f.xxxvii.ſ.i
Felix iunior oſtẽdit fallaces Apollinis uates f.xxxvii.ſ.i
Templũ Apollinis ob Felicẽ mutatum eẽ in cœmeterium & templũ chriſtianorum f.xxxvii.ſ.i
De morte & ſepultura Felicis iunioris f.xxxvii.ſ.i
Q uod epiſcopium fuit templum Iouis f.xxxvii.ſ.i
Vbi ſit corp⁹ Felicis iunioris ubi loci ſit corp⁹ Felicis mar. f.xxxvi.ſ.i
Q uæ magnæ cærimoniæ fiant in Cœmeterio.xiiii.Feb. f.xxxvii.ſ.ii
Agitur de fano diui Felicis ĩ platea: ut cui ſit Felici dicatũ f.xxxvii.ſ.i
De pictura:q̃ in atrio fani Felicis ĩ platea eſt f.xxxvii.ſ.ii
Nullũ e diuis Felicibus genere Nolanum fuiſſe f.xxxvii.ſ.ii
Deſcriptio fani dñi Ieſu f.xxxvii.ſ.ii
Mores excipiendi mendicos Nolæ ortos eſſe a Felice iuniore & Paulino f.xxxvii.ſ.ii

Capite. xiiii. hæc cõtinẽtur.

Q ua rõne ĩ urbe p̃ſente ſint ſubterranea caua ue ſacella f.xxxviii.ſ.i
Q uo mõ auctũ eſt ſolũ ĩ urbe ítẽ ſolũ ĩ agris Nolanis f.xxxviii.ſ.i
Aq̃s certis tpoꝝ ĩteruallis fluere ĩ altiore alueo q̃ prius f.xxxviii.ſ.i

Padũ in altiore fundo fluere q̃ ſit ſolum terræ f.xxxviii.ſ.i
Q ur Nolæ ſolũ cauoꝝ fanoꝝ parũ abſit ab aqs oñdit f.xxxviii.ſ.i
Vbi ſolũ nũc depſſum ẽ & cauũ alicuius baſilicæ: fana priſcis tẽporibus extitiſſe mõſtrant f.xxxviii.ſ.i

Capite.xv. hæc habentur.

Q uæ ſit figura ædiũ pñtis urbis: & qlr eaꝝ ptes ſe hẽant f.xxxviii.ſ.i
Singulas fere ædes Nolanas habere cauædium f.xxxviii.ſ.ii
Deſcriptio atrii & porticus f.xxxviii.ſ.ii
Vbi loci Nolani excauentur pumiculi f.xxxviii.ſ.ii
Lithoſtratum ex qua materia conficiatur f.xxxviii.ſ.ii
Q ur ualles Gecalanæ nõ ſuſtineãt aquas indicatur f.xxxviii.ſ.ii
Deſcriptio equilis & cellarii f.xxxviii.ſ.ii
Deſcriptio dolii f.xxxviii.ſ.ii
Vñ doliũ dictũ ẽ botte f.xxxviii.ſ.ii
Q uod conclaue eſt ſala a ſaltando dicta f.xxxix.ſ.i
Deſcriptio conclauis & cubiculi f.xxxix.ſ.i
Deſcriptio feneſtrarum f.xxxix.ſ.i
Deſcriptio bibliothecæ f.xxxix.ſ.i
Deſcriptio porticus ſupioris & logiettæ f.xxxix.ſ.i
Q ui locus ſit megacenũ & qur ita dictus f.xxxix.ſ.ii
Numerus ædium quæ in urbe nũc extant f.xxxix.ſ.ii
Q ur ædes Nolanoꝝ ſemotæ ſunt a locis tabernarum f.xxxix.ſ.ii

Capite.xvi. hæc continẽtur.

Q ui fuerint: q ædificãdo benemeriti ſunt de urbe Nola f.xxxix.ſ.ii

Capite.xvii. hæc continent̃.

Q uæ fora & qbus in locis pateant atq; q̃ res i eis tractent̃ f.xl.ſ.ii
Ordo dieꝝ appellatorũ nominibus planetarũ f.xl.ſ.ii
De trabe marmorea & in ea excauatis rerũ menſuris f.xl.ſ.ii
De modo quodã puniendi ſontes citra corpis dolorẽ f.xl.ſ.ii
Q uo in loco cõceſſum ẽ Nolæ meretricibus ꝓſtituere ſe f.xl.ſ.ii

LIBRI TERTII.

Capite prio hæc habent̃.

De ſacris initiatis & dignitatibus ac puentu eoꝝ: item de beginis & ueſpillonibus Nolanis f.xli.ſ.i
Q ui canonici & q numerales ſint i epiſcopio f.xli.ſ.i
Canõicoꝝ q̃ttuor dignitates f.xli.ſ.i
De q̃ſtoribus & ſacrario f.xli.ſ.i
Q uo conueniat aureus & argẽteus nũmus & quo differant. undeq; decatus ſit dictus. f.xli.ſ.ii
De tribus generibus cœnobitarum maſculorum f.xli.ſ.ii
De cænobitis fœminis f.xli.ſ.ii
De umbris iniatoꝝ beginis & ueſpillonibus f.xli.ſ.ii
Q uæ ſit dicta fratraria f.xlii.ſ.i

Capite.ii. hæc habentur.

De ſacellis ſepulchriſq; priuis: deq; funeribus atq; eis: q̃ circa funera tractant̃ a Nolãis f.xlii.ſ.i
Deſcriptio incauatoꝝ ſepulchroꝝ ſub mõte ita ſtructoꝝ ut ciuitas defunctoꝝ uideatur f.xlii.ſ.i
Deſcriptio ſacelli: quæ Capella uocatur f.xlii.ſ.ii
De ſigno: q̃ econã uocãt f.xlii.ſ.ii

De ordine pulſatarum campanarũ in funeribus f.xlii.ſ.ii
Deſcriptio funeris f.xliii.ſ.i
De officiis uxoris defũcti i ipo funere ac aliaꝝ mulierũ f.xliii.ſ.i
Deſcriptio Caſtellaminũ: inter quæ defunctus collocat̃ in baſilica ante humationẽ f.xliii.ſ.i
De ſepulturis quorũcũqꝫ defunctorum f.xliii.ſ.ii
Vbi ſepelliantur occiſi & quo modo f.xliii.ſ.ii
Q uid agit is: q priuũ ſacellũ ſibi parare uult f.xliii.ſ.ii
De reliqis defunctoꝝ: q̃ excauatæ i foſſis ſacelloꝝ ad cœnoſa uiaꝝ loca atqꝫ extra urbẽ eiiciunt̃ f.xliii.ſ.ii
De cõuiuio quod domi fit defuncti poſt eius humationẽ f.xliii.ſ.ii
Munera eoꝝ qui pro defuncto in luctu ſunt f.xliiii.ſ.i
Q uid gramũ & gramalia f.xliiii.ſ.i

¶ Capite.iii.hæc habent̃.

De familiis præſentis urbis egregiis f.xliiii.ſ.i
Procœmiatur de quibus familiis ſit mentio habenda atque confutantur q̃dam extrema f.xliiii.ſ.i
Q ua rõne de ſingulis egregiis familiis hic fiat mentio f.xliiii.ſ.ii
Diuiſio totius urbis in q̃ttuor ptes ueluti tribus f.xliiii.ſ.ii
Q uæ familiæ ſunt in regione Portellana f.xliiii.ſ.ii
Q uæ familiæ ſunt in tribu Samuelitano xlv.ſ.i
Q uæ familiæ ſunt in plaga Corteſellana f.xlv.ſ.ii
Q uæ familiæ ſunt in angulo Vicãciano f.xlvii.ſ.i
Breuis hiſtoria de Diua Beatrice puella Nolana uenuſtiſſima f.il.ſ.i

¶ Hæc continent̃ capite.iiii.

De Iudæis: q Nolæ ſæculo nr̃o hitauere: ac eoꝝ eiectione f.il.ſ.i
Q uoto anno Iudæi cœperint incolere Nolæ f.il.ſ.i.
De uſura: q̃ Iudæi Nolæ factitauer̃. unde ditiſſimi euaſerũt f.il.ſ.ii
Q uot annos Iudæi habitauere Nolæ f.il.ſ.ii
Q uo tp̃e fuere eiecti Iudæi: quoqꝫ bõis oib⁹ externis expoliati f.il.ſ.ii

¶ Capite.v.hæc habent̃.

De ſtudiis Nolãoꝝ pñtiũ f.il.ſ.ii
Q đ hodierna die Nolãis adeſt magna materia mercaturæ agendæ & uia facillima f.il.ſ.ii
Q ui mercati ſũt fruct⁹ Nolanos et hi ipi breui effecti ſũt diuites f.l.ſ.i
De ingenio hoĩum mediterraneoꝝ erga nauigationẽ f.l.ſ.i
Nolanos duobus enixe nũc ĩdulgere: arboretis & coryletis f.l.ſ.i
De quantitate uini Nolani q̃ quotannis uẽdi põt f.l.ſ.i
De capacitate dolii. & quid barylis & cadus f.l.ſ.i
Q uãti ſit argẽteus nũmus f.l.ſ.i
De pondere ſcrupuli f.l.ſ.i
Sũma collectio auellanarũ q̃ a Nolanis fit in coryletis f.l.ſ.i
De cẽtenario & cãtaro & ac modio auellanarũ & tumulo f.l.ſ.i
De uncia & rotulo põderibus f.l.ſ.i
Q uãti uẽdat̃ Nolæ doliũ uini noui quãtiqꝫ modius auellanaꝝ f.l.ſ.ii

¶ Hæc capite.vi.habent̃.

De elegantia & gratis moribus Nolanorum f.l.ſ.ii
Q uales homines in urbe Nola incolunt f.l.ſ.ii

Q uid dextrocherium f.l.ſ.ii
De magna & liberali Nolanorum hoſpitalitate f.l.ſ.ii
Q uãtopere Nolani mutuo ſe corrigunt atq; colunt f.l.ſ.ii
Nolanos neq; factioſos neq; homicidas neq; proditores neq; latrones neq; mendicantes f.l.ſ.ii
Meretrices Nolanas nuſquã uiſas eſſe f.l.ſ.ii
Nolæ pulchriores hoĩes naſci q̃ in circũpoſitis locis f.l.ſ.ii
Q uãtopere a magnis uiris externis conditio affectusque Nolanorum amati ſunt f.l.ſ.ii
Latinorum uerborum Nolana pronunciatio a Laurentio Valla probata f.li.ſ.i
Q ur Nolani peregre diu uiuere nequeunt f.li.ſ.i
Prouerbium:Nolanum campanarium f.li.ſ.ii

¶Capite.vii.hæc continent̃.

De magiſtratibus Nolãis f.li.ſ.ii
De p̃tore & p̃toria poteſtate & aſſeſſore:& auditore f.li.ſ.ii
De Electis & eoꝝ autoritate f.li.ſ.ii
De Præfectis edulioꝝ f.li.ſ.ii
De Syndico.i.q̃ſtore urbis f.lii.ſ.i
De Aedili & Præfecto menſurarum f.lii.ſ.i
De q̃ſtore reguli & ærario & baiulis & hoꝝ foro f.lii.ſ.i
De Arcis Præfecto f.lii.ſ.i
De Magiſtro Nundinarum & eius luſtratione f.lii.ſ.ii
Luſtratio cæreorũ: quæ in honorẽ diui Paulini fit f.lii.ſ.ii
De certamine curſorum ac eorum præmiis f.lii.ſ.ii
De adoleſcẽtulorum primariorum equo ſedẽtiũ certamine f.lii.ſ.ii
Q uã ob cãm ea certamina Nolæ fiunt ſeruataq; ſunt f.liii.ſ.i

¶Capite.viii.hæc cõtinent̃.

De tributis & uectigalibus q̃ ĩ urbe ppřoq; Nolano fiũt f.liii.ſ.i
Q uæ recipit a Rege quæq; ſoluit regi Nolana ciuitas f.liii.ſ.i
Q uo modo Nolani colligunt pecuniã regi quotannis tribuendã:& q̃ quãtitas eius eſt f.liii.ſ.i
De quattuor uectigalibus Nolanorũ:& Gabellis f.liii.ſ.i
Q uo mõ Regulus ſuã in urbe Nola pecuniã colligit atq; quæ quantitas eius eſt f.liii.ſ.i
A q̃bus rebus ciues uectigalia trahunt f.liii.ſ.i
De feudo & eius ꝓprietate f.liii.ſ.ii

¶Capite.ix.hæc habent̃.

De m̃rĩmoniis & dotibus f.liii.ſ.ii
Q uo modo coniugia faciunt Nolani f.liii.ſ.ii
Q uid fert ſponſa uiro: quid ſponſæ ſponſus donat f.liii.ſ.ii
Q uo modo ſponſa ad uiri domum accedit f.liiii.ſ.i
Edictũ Nolanoꝝ in accipienda aut mittenda ad externos in uxorem muliere f.liiii.ſ.i

¶Capite.x.hæc cõtinent̃.

De ſpectaculis hiſtrionũ atq; ludo equeſtri f.liiii.ſ.i
Atellanam comœdiam ĩtroductam uideri in ſpectaculis quibuſdam Nolanis f.liiii.ſ.ii
Deſcribit̃ miles armatus & ſingulæ eius armaturæ partes ſignificantur f.liiii.ſ.ii
Deſcriptio conflictus & haſtiludii f.lv.ſ.i

Quæ loca ſunt deſtinata haſtilu-
diis f.lv.ſ.i
Quæ ſit cloſtra f.lv.ſ.i
Vtilitas q̄ eſt in agendis ſpectaculis
& earum antiqua inſtitutio indi-
catur f.lv.ſ.i
De nouo īducto haſtiludio quæ qn
tana uocat̃ f.lv.ſ.i
¶Capite.xi.hæc habent̃.
De cōſuetudine quadā ſacerdotū p̄
ſulē uenerantiū f.lv.ſ.ii
In cenſu ſacerdotū ſacerdotes acce
dere floribus redimitos f.lv.ſ.ii
Quo mō fiat clericoꝝ cēſus f.lv.ſ.ii
Q̄d cēſus clīcoꝝ oſtēdit uſum baſili
cæ antiq̄ & īperiū antiqū Nolano
rū īcircūpoſita oppida f.lv.ſ.ii
Q̄d agnus auratus q a Stabiāis ad
p̄ſulē fert̃:īdicat antiq̄s cærimōias
Iouis ꝓfugii atq; fœdericii f.lvi.ſ.i
Q̄d Stabiani aliq̄n ſe dedere Nola
nis ad eos ꝓfugientes f.lvi.ſ.i
Q̄d flores lætitiā & hilaritatē teſta
ri ubiq; uolunt f.lvi.ſ.i
Q̄d q ueneraturi accedūt ad aliquē
eos oportet lætos acceder̃ f.lvi.ſ.i
Venus iiſſe ad iudicium Paridis ro
ſis redimita ab quas læta & grata
uiſa eſt f.lvi.ſ.i
Q̄d ſeueritas & triſticia & uacuæ
manus & īhornatū caput ueneran
tis alienationē animi īdicat f.lvi.ſ.i
¶Capite.xii.hæc continent̃.
De altera ſacerdotum conſuetu-
dine f.lvi.ſ.i
Deſcriptio ſpectaculi porcellæ q̄d
in epiſcopio fit f.lvi.ſ.i
Spectaculū porcellæ rep̄hēſum eē
a Iouiano Pontano f.lvi.ſ.ii
Q̄d ſpectaculū porcellæ ē rep̄ſenta
tio belli gigātei f.lvi.ſ.ii
De Sophocleo Aiace f.lvi.ſ.ii
Quid ſignificet porcella in ſpecta-
culo eius belli f.lvii.ſ.i
Quid cōſecunt̃: q rē ſupra captum
hoīs poſitā aggredi conāt̃ f.lvii.ſ.i
Q̄d epium fuit tēplū Iouis f.lvii.ſ.i
Q̄d eodē ſpectaculo ſignificat̃ de⁹
ultor maloꝝ ac ſupboꝝ & eoꝝ q ī
dei maieſtatē ſæuiī cogitāt f.lvii.ſ.i
Q̄d Iouianus Pōtanus nō abre ſpe
ctaculū pōcellæ accuſauit f.lvii.ſ.i
¶Capite.xiii.hæc cōtinent̃.
De more quodā adoleſcētuloꝝ No
lanoꝝ belligerātiū f.lvii.ſ.i
Deſcriptio pugnæ q̄ faciūt adoleſcē
tes a duab⁹ portis exeūtes f.lvii.ſ.ii
Q̄d eiuſmodi pugnæ & bella īſti-
tuta ſūt ab antiq̄s Nolāis:quoꝝ nō
parua fuiſſe cura rei militaris indi
catur. f.lvii.ſ.ii
¶Capite.xiiii.hæc cōtinent̃.
De uindemia & more quodā paga-
noꝝ:qū uindemiā faciūt f.lviii.ſ.i
Deſcriptio fiſcinæ & ethymolo-
gia f.lviii.ſ.i
Deſcriptio uīdemiæ & noīa uaſoꝝ
& ſeruientiū in uidemia f.lviii.ſ.i
Deſcribit̃ furia & obſcœnitas & pe
tulantia uindemiatoꝝ f.lviii.ſ.i
Q̄d obſcœnitas & furia uindemia
toꝝ īoluit ob uenerationē q̄ anti
q̄tas ꝓſecuta ē Bacchū f.lviii.ſ.i
Libertas tā magnæ petulātiæ & ob
ſcœnæ orōnis: q̄ uindemiatoribus
cōceſſa eſt indicium facit:agricul-
turam priſcis Nolanis curæ maxi
mæ fuiſſe f.lviii.ſ.ii
Peroratio operis atq; apta monitio
ratioq; perorationis f.lviii.ſ.ii

Finis Indicis.

Charta.ii.ſelide.ii.ĩpreſſum eſt rece
pticii.lege.recæpticii
Charta.iiii.ſelide.ii.ĩpreſſum eſt re-
cepti lege recæpti.
Charta.v.ſelide.i.ĩpreſſum eſt cæpe
rint.lege cœperit.& exceptis leg.
excæptis.& excepta leg.excæpta:
Char.v.ſelide.ii.ĩpreſſum ẽ pænus.
leg.pen⁹.Itẽ cæperit.leg.cœperit.
Charta.vi.ſelide.i.ĩpreſſum eſt quo
rum lege quarum. Item preſertim
leg.præſertim.
Charta.vi.ſelide.ii. ĩpreſſum ẽ tnm.
lege:tum.
Charta.vii.ſelide.i.impreſſum ẽ fæ-
cunditas lege.fœcunditas item cæ
lo.lege cœlo.
Charta.vii.ſelide.ii.impreſſum ẽ re
diculum lege ridiculum.
Charta.viii.ſelide.i.ĩpreſſum eſt pæ
nas.lege.pœnas
Charta.viii.ſelide.ii.ĩpreſſum eſt cũ
dictione Nolæ.lege cum dictione
Nolæ ſeu Bellæ: Item impreſſum
eſt fuiſſet lege fuiſſe:
Charta.x.ſelide.ii.impreſſum eſt be
niuolentia.leg.beneuolentia
Charta.xii.ſelide.i.ĩpreſſum eſt ædi
tum.leg.editum:
Charta.xii.ſelide.ii.ĩpreſſum eſt fa-
cta Victoria.leg.ſancta Victoria.
Charta.xiii.ſelide.ii. impreſſum eſt
quoſq; ſubiuerit.leg.quouſq; ſubi-
uerit.Itẽ.que ab aggere.lege.quæ
ab aggere:
Charta.xiiii.ſelide.i. impreſſum eſt
protenſis.leg.protẽſus.Item plue-
res.lege.plures.
Charta.xv.ſelide.i.impreſſum ẽ exi
ſtente.lege exiſtunt.
Charta.xv.ſelide.ii.ĩpreſſum eſt co-
rupte:leg.corrupte.
Charta.xvi.ſelide.ii.ĩpreſſum ẽ He
tacleenſis.leg.Heracleenſes.item
Galeuus.leg.Galenus.Item fædat
leg.fœdat.Item.ne particula. lege
ue particula.
Charta.xvii.ſelide.i.ĩpreſſum ẽ ma-
xima clade.lege.maxime clade.
Charta.xvii.ſelide.ii.impreſſum eſt
fædere.leg.fœdere.Item accerſcen
dum lege accerſendum.
Charta.xviii.ſelide.i.impreſſum eſt
eggregie.lege.egregie.
Charta.xviii. ſelide.ii. impreſſum ẽ
recepti.leg.recæpti.Itẽ ĩpreſſum ẽ
Gallos auderent.lege.addendo ut
Gallos auderent.Duces uero pau
cos poſt dies ſoluti euaſere.
Charta.xix.ſelide.i.ĩpreſſum eſt re-
tentioris.lege.recentioris.
Charta.xix.ſolide.ii. ĩpreſſum ẽ re-
preſentatur.leg.repræſentatur.
Charta.xx.ſelide.i.ĩpreſſum eſt abq;
lege abſq;.Item aluiſſi leg.aluiſſe.
Item multo.lege.multos.
Charta. xx. ſelide. ii. impreſſum eſt
IIS.CVLↄↄ.le. HS·CVLↄↄ.
Itẽ Dccurionib⁹.leg.Decuriõbus.
Charta.xxi.ſelide.i.ĩpreſſum eſt pre
ter.lege.præter.
Charta.xxiii.ſelide.i. impreſſum eſt
occaſam lege.occaſum.
Charta.xxiiii.ſelide.i.impreſſum eſt
ſeruis connumeratione.lege ſeruis
a connumeratione.Item quantam
lege quantum.Item figura Nala-
ni.lege.figura Nolani.

Charta.xxv.ſelide.i. impreſſum eſt felius lege filius.item uideſſent. lege uidiſſent.

Charta.xxvi. ſedile.i.ipreſſum ē luthea.lege lutea.

Charta.xxvi.ſedile.ii.impreſſum eſt menſio.lege manſio.

Charta.xxviii.ſedile.ii.impreſſum ē quoſq;.lege quouſq;

Charta.xxix.ſelide.i. impreſſum eſt teſtitudine lege teſtudine

Charta eadē ſedile.ii.ipreſſū ē hortis iungit̄ lege hortis cingit̄.itē erigere agreſſus ē.lege erigere aggreſſus eſt.itē tephacei leg.tophacei

Charta.xxx.ſelide.i.impreſſum ē p̄tedens.leg.procedēs.Item teſtitudinibus leg.teſtudinibus.

Charta.xxxi.ſelide.i.impreſſum eſt Vincancianā.leg.Vicancianā. Itē pœmcrium.leg.pomœriū.Itē alterū ſectionē.lege alterā ſectionē.itē clandit.lege.claudit.

Charta eadē ſelide.ii.impreſſum eſt preſentant.lege.præſentant.

Charta.xxxii.ſelide.i.ipreſſum ē.At ſupra minores ianuas ſingulæ ſunt tectū ibricatū: ſolū uero lithoſtratū.ē.feneſtræ oblōgæ illis:quas diximus minores: ſupra q̄s ſemifaſtigiū erigit̄:leg.At ſupra miores ianuas ſingulæ ſūt feneſtræ oblōgæ illis:q̄s dixim⁹minores:ſupra quas ſemifaſtigiū erigit̄:tectū imbricatum:ſolū uero lithoſtratum eſt.

Charta.xxxiii.ſelide.i. ipreſſum eſt ſupra calūnas.lege ſupra colūnas.

Charta. xxxv. ſelide.i. ipreſſum eſt pertenditur.lege protenditur.

Charta.xxxvi.ſelide.ii. ipreſſum eſt natalicię diē.leg.natalitium diem.

Charta.xxxvii.ſelide.ii.ipreſſum eſt xvi.Kl.lege.xvii.Kl.

Charta.xxxviii.ſelide.i.ipreſſum eſt eos tum.leg.eo tum.

Charta.xxxix. ſelide.i. ipreſſum eſt duploſq̄.lege.duplo q̄.

Charta eadē ſelide.ii.ipreſſum ē ſtipēdas.lege ſtipandas.Itē interprætant̄.lege interpretant̄ itē cœmētis.lege cæmētis.Itē ipreſſum ſerauit.leg.ſerauit. itē ipreſſum opere p̄cium.lege operæ preciū.

Charta.xl.ſelide.ii.ipreſſum eſt diæ lege die. Itē ipreſſum eſt eiaſdem eoꝝ..lege eiuſdē cornu.Itē ipreſſū lignorū rudera.lege lignorum rudera uenduntur.

Charta.xli.ſelide.i.impreſſum eſt in choroſpitis..lege in chorhoſpitis. Itē ipreſſum eſt Theſaurius: lege Theſaurarius.

Charta.xlii.ſelide.i.ipreſſum eſt iniciatorū.lege.initiatorū.

Charta eadē ſelide.ii.ipreſſum eſt ſoſet.lege.ſolet.Itē ipreſſum.fæmina lege fœmina.

Charta.xliii.ſelide.ii.ipreſſum eſt in quā cadauer.lege in qua cadauer. Itē ædito ſacello.leg.edito ſacello item ſternuunt.lege ſternunt.

Charta.xliiii.ſelide.ii.impreſſum eſt beate.lege beatæ.Item iu templo. lege in templo.

Charta.xlvi.ſelide.i.ipreſſum ē. Dātes mercaturā exercēs.lege addendo ut Dantes mercaturā exercēs. Atq; alter Felix mercaturæ indulgens.ac Alexander eius frater:qui armis incumbit.itē ipreſſum ē. Itē Hierardus literis inſignitus. lege his addēdo ut.itē Hierardus lite-

ris inſignitus.Q uinet Ioānes atq; Antonius ei⁹ filius ſenatores boni.

Charta.xlviii.ſelide.i.ipreſſum ē p̄dictus lege p̄ditus.itē ipreſſum eſt Ferdericus lege Federicus.Itē impreſſum.Ioā.lege.Ioannes.

Charta eadē ſelide.ii.ipreſſum ē. itē Angelus & Cōtaren⁹.leg.his addēdo ut.itē Angelus &Cōtarenus arma exercuere.ac Petrus muſica p̄ſtans.Itē ipreſſum eſt fuit ſtudioſiſſimus.his adde.atq; Mirabilis ſenator bonus.Itē ipreſſum eſt.p̄ſtāti excellit.adde his.atq; Gaſpar ; q optime mercaturā ſettatur.

Charta.il.ſelide.i.impreſſum eſt Iudei.lege Iudæi.

Charta eadē ſelide.ii.ipreſſum ē Iudeū.lege Iudæū.itē Iudei.lege. Iudæi.itē ipreſſum ē longo bello habito.lege.longoq; bello geſto.

Charta.l.ſelide.i.ipreſſum ē circnm flexa lege.circumflexa.

Charta eadē ſelide.ii.impreſſum eſt ſoectatores.lege.ſectatores.

Charta.lii.ſelide.i. impreſſum eſt ſumēdis pœnis.leg.i ſumēdis pœnis.

Charta eadē ſelide.ii.impreſſum eſt auleis.lege.aulæis.

Charta.liii.ſelide.i.ipreſſum eſt uectigallia.lege uectigalia.

Charta.liiii.ſelide.ii.ipreſſum ē preter.lege præter.Item ipreſſum eſt exerctus.lege exertus.

Charta.lv.ſelide.i. ipreſſum eſt cæpit.lege cœpit.

Charta.lvi.ſelide.ii.ipreſſum eſt accenduuntur.lege accēduntur.

Charta.lviii.ſelide.ii.impreſſum eſt aliſſimas.lege altiſſimas.

Finis corrigendorum.

¶ Incuſſum eſt hoc opus opera diligentiaq; Probi uiri Ioannis Rubri Vercellani. Venetiis Anno Salutis.M.D.XIIII.Septembris uero die IIII.ſub Leonardo Lauredano Duce Sapientiſſimo.

Regiſtrum.

a. b. c. d. e. f. g. h. i. Omnes ſunt terniōes. k. A. B. uero duerniōes.

¶ Vnuſquiſq; monitus ſit:hoc opus impreſſum eſſe cum priuilegio & gratia per decennium conceſſa ab illuſtriſſimo Dominatu Veneto.Nemo audeat igitur aliquo pacto ipſum imprimere:ſi mulctam cupiuerit euitare:quæ contumacibus illic eſt indicta.